
၇၈

Сусанна Тиоян, Олег Григорян, Роберт Урутян

**САМОУЧИТЕЛЬ АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА
ՀԱՅԵՐԵՆԻ ԽԵԹՈՒԽՅՅ**

Директор издательства
Редактор издательства
Худ. редактор
Компьютерная верстка
Компьютерный дизайн обложки

Э.С. Мкртчян
М.В. Мнацаканян
А.А. Багдасарян
Г.А. Арутюнян
Г.А. Арутюнян

ISBN 978-99941-1-347-7

Печать офсетная. Формат 70x100 1/16. Бумага офсетная.
Объем 24.5 л.л., 14.1 усл.л., 31.61 уч.изд.л.
Тираж 500 экз. Цена договорная.

ИЗДАТЕЛЬСТВО «ЗАНГАК-97»
Республика Армения, 0051, Ереван, пр. Комитаса 49/2, тел.: (+37410) 23-25-28,
факс: (+37410) 23-25-95, эл. почта: info@zangak.am, эл. сайт: www.zangak.am
Книжный магазин: ул. Ханджяна 29, тел.: 54-06-07, эл. сайт: www.book.am

ՍՈՒՍԱՆՆԱ ՏԻՇՅԱՆ
ՕԼԵԳ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ
ՌՈԲԵՐՏ ՌԻՇՈՒՏՅԱՆ

ՀԱՅԵՐԵՆԻ
ԽԱՔՆՈՒԽՈՒՅՑ

ԵՐԵՎԱՆ 2007

СУСАННА ТИОЯН
ОЛЕГ ГРИГОРЯН
РОБЕРТ УРУТЯН

САМОУЧИТЕЛЬ
АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА

—
ЕРЕВАН 2007

УДК 809.198.1
ББК 81.2Ар
Т 429

Редактор — доктор фил. наук, проф. **Лиана Овсепян**

Тиоян Сусанна и др.
Т 429 САМОУЧИТЕЛЬ АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА./Тиоян С., Григорян О., Урутян Р.—
Еր.: Зангак-97, 2007, 392 с.

Предлагаемое пособие по современному восточноармянскому литературному языку рассчитано, прежде всего, на начинающих, но и читатели, в определенной степени владеющие армянским языком, могут, пользуясь им, углублять и совершенствовать свое знание армянского языка. Пособие ориентировано на самостоятельное изучение, но может быть полезно и при работе с преподавателем.

Т 4602020100
0003(01)—2007

ББК 81.2Ар

ISBN 978-99941-1-347-7

© Авторы, 2007 г.
© «Зангак-97», 2007 г.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Предлагаемое вашему вниманию пособие по современному восточноармянскому литературному языку рассчитано, прежде всего, на начинающих, но и читатели, в определенной степени владеющие армянским языком, могут, пользуясь им, углублять и совершенствовать свое знание армянского языка. Хотя пособие ориентировано, в первую очередь, на самостоятельное изучение, несомненно, оно может быть пригодно и при работе с преподавателем.

Армянский язык – один из древнейших языков мира – обладает богатой лексикой, сложной, но стройной и логичной грамматикой, самобытной словообразовательной системой. Современное бытие армянского языка во многом определяется особенностями его истории, а также истории армянской письменной культуры. Будучи древнеписьменным, армянский язык содержит напластования разных эпох, что несколько затрудняет его изучение, но, вместе с тем, позволяет не просто, в определенной степени, механически изучать язык, но и, параллельно, пусть, в начале – в самых общих чертах, приобщаться к сокровищнице армянской письменной культуры.

Принципы построения самоучителя во многом определяются особенностями системы армянского языка. Богатство и сложность звукового строя диктует целесообразность его постепенного представления (через сопоставление с русской фонетикой, используя также ее периферийные – междометие, звукоподражание, диалект-элементы, а также, в отдельных случаях, через сравнение с другими языками), закрепления чтением отдельных слов, словосочетаний, фраз. Богатство лексики требует специальных способов ее усвоения: группируются *близкие по звучанию или значению*, относящиеся к одной тематической группе слова. Самобытность словообразовательной системы, обилие сложных и производных слов диктует необходимость их гнездового представления, так как легче усваиваются взаимосвязанные языковые элементы. Необходимостью аналитического (от элементов – к целому) усвоения сложных и производных слов обусловлено в отдельных случаях и представление некоторых древнеармянских слов, которые в современном языке самостоятельно не употребляются, но в качестве компонентов содержатся в сложных и производных словах.

В настоящее время армянский язык функционирует в двух литературных (восточноармянский и западноармянский) вариантах. В качестве литературного языка долгое время использовался и древнеармянский язык – грабар.

Новоармянский литературный язык (восточная ветвь) окончательно сформировался в первой половине XIX века на основе Ааратского диалекта. Западноармянский литературный язык сформировался на основе константинопольского диалекта.

Значительны расхождения между современной литературной нормой и живым народно-разговорным языком, который долгое время был (а подчас и остается) "домашним" языком и образованных людей. Поэтому его особенности широко отражены в классической художественной литературе, часто встречаются в живой речи людей, вполне владеющих литературной нормой. Классическая и современная художественная литература, публицистика, журналистика и т.д. весьма неоднородны по лексической палитре: встречаются и древнеармянские, т.н. устаревшие, народные, диалектные, западноармянские слова.

Мы не сочли возможным игнорировать эти обстоятельства в построении самоучителя, чем и обусловлены некоторые отступления от классических схем языковых учебников для начинающих: наряду с лексическим минимумом, в общепринятом понимании, с самого начала мы частично вводим и единицы вышеупомянутых слоев лексики, так как одна из наших целей (наряду, естественно, с основной задачей – обучение литературному произношению, чтению, пониманию, умению вести беседу на широкий спектр тем, владению литературной устной и письменной речью) – как можно быстрее приобщить обучающихся к самостоятельному чтению классических образцов армянской литературы, современных текстов различных жанров.

Опыт преподавания армянского языка начинающим свидетельствует о том, что приобщение к классическим образцам ускоряет, стимулирует и "механическую" сторону (заучивание) процесса языкового обучения. В самоучителе используются и элементы интенсивного обучения: комплексное представление фонетики, грамматики, словообразования, лексики и т.д.

Избранный нами подход – постепенное представление звуков и букв и их закрепление на лексическом, словообразовательном и даже пунктуационном материале – обусловлен тем, что в армянском языке звуков больше, чем в знакомых читателю языках. Сначала даются звуки, общие для армянского и русского языков, затем постепенно вводятся "трудные" для русскоязычного пользователя звуки, которых нет не только в русском, но и в других знакомых обучающимся языках. Мы сочли нужным закреплять их усвоение, давая большой и разнообразный материал. Вместе с тем, подобный подход вынуждает нас (из-за ограниченности пройденного материала – букв и, как следствие этого – грамматики) в начальных уроках ограничиваться простыми, примитивными единицами, не без повторов. Постепенно, по мере расширения фонетического материала, учебный материал усложняется.

Усвоение букв незнакомого алфавита не всем обучающимся дается легко, иногда возникает как бы психологический барьер. Поэтому в на-

чальных уроках даются имена собственные, слова, совпадающие или близкие по звучанию в армянском и русском языках. Это, думается, будет способствовать преодолению психологического барьера.

В подборе текстов, а также в изложении материала мы руководствовались тем, что пособие рассчитано на самый широкий круг пользователей — от людей, имеющих опыт и навыки изучения иностранных языков, до взрослых людей, которые по роду своей профессии редко сталкиваются с лингвистическими проблемами. Поэтому мы постарались придерживаться как бы золотой середины — не очень сложно, без сугубо лингвистической терминологии, но вместе с тем — дать побольше знаний. В выборе текстов мы руководствовались тем же принципом — наряду с простыми, порой, можно сказать, примитивными текстами — классические образцы армянской литературы, усвоение которых не всегда будет легким. Представление подобных текстов имеет целью приобщение обучающихся к армянской литературе.

Каждый урок выстраивается по единой схеме: фонетика, орфография, словообразование, грамматика (разумеется, после усвоения всех букв и звуков 1-й раздел отсутствует).

Усвоению материала способствует его постепенное усложнение в рамках каждого урока: слова — словосочетания — предложения — текст. Усвоение пройденного материала проверяется упражнениями.

Так как в армянском — сложная система словообразования, мы даем обширный словообразовательный материал. Даны основные аффиксы (префиксы и суффиксы), а также основы, с которыми образовано и образуется много слов. Причем один и тот же аффикс или словообразовательная единица может представляться в нескольких уроках — по ходу изучения букв. Например, суффикс **-шրшр** представлен в нескольких уроках, нестандартный глагол **կափ** дается в уроке 1, а его спряжение во множественном числе — после прохождения буквы **ր**. В каждом уроке приводятся словосочетания с новыми словами. Эти словосочетания не только закрепляют пройденный материал, но и могут использоваться для составления простых предложений.

Пособие рассчитано на людей, свободно владеющих русским языком, поэтому, переводя на русский, мы часто ориентируемся не на правильность русской речи, а на близость армянской фразе. В ряде случаев мы не следуем принятому в русском языке порядку слов, так как симметричность фраз облегчит восприятие обучающихся.

Таким образом, обучающийся избавляется от дополнительных трудностей, обусловленных несимметричностью языков на различных уровнях. Часто, чтобы облегчить усвоение материала, мы приводим и перевод, и дословное соответствие (помета *досл.*).

В пособии часть лексического и словообразовательного материала закрепляется и в текстах, но большая часть этого материала должна быть усвоена на ассоциативной основе, а также с помощью общего словаря, который дается в конце книги.

Упражнения, к которым даны ответы, помечены знаком *.

Все уроки самоучителя имеют текстовые двуязычные словари и упражнения.

Усвоение грамматического материала самоучителя (он охватывает почти всю грамматику современного армянского языка) подготовит обучающегося к чтению как художественных, так и общественно-политических текстов средней, а, может, и выше средней трудности. И в этом вам поможет армянско-русский словарь самоучителя, который содержит примерно 3000 слов. Естественно, вам уже придется пользоваться и другими, большими по объему словарями.

Самоучитель предназначен прежде всего для начинающих изучение с азов, но замысел его построения таков, что он может быть интересен и людям, уже в определенной степени владеющим языком. Представленные тексты разнообразны: классические образцы армянской литературы, тексты страноведческого характера, переводы нескольких классических и популярных русских произведений, афоризмы, шутки.

Предлагаемое вашему вниманию пособие может быть использовано и при работе с преподавателем, в вузовском преподавании — для русскоязычной аудитории. Преподаватель может выборочно, по своему усмотрению использовать материалы, скажем, по словообразованию, грамматике, отдельные тексты, которые, благодаря содержащимся в пособии материалам, обучающийся сможет усвоить и самостоятельно.

Поскольку предлагаемый вниманию читателей самоучитель является первым опытом создания пособия по армянскому языку подобного типа, авторы с благодарностью примут все замечания и предложения по его улучшению.

Желаем вам больших и быстрых успехов в изучении армянского языка, в приобщении к одной из древнейших и самобытнейших культур мира.

Как заниматься по самоучителю

Приступая к самостоятельным занятиям языком, следует заниматься регулярно, каждый день — избегая перерывов в занятиях. Все задания надо выполнять письменно и проверять по ответам. Слова, словосочетания, тексты и слова к текстам следует читать вслух не менее двух-трех раз.

Сначала рекомендуется усвоить фонетический (в первых 11-и уроках), лексический, словообразовательный и грамматический материал, читать слова и словосочетания. После этого можно ознакомиться с новыми словами текста или стихотворения и приступить к их чтению. Уяснив смысл, необходимо прочесть текст или стихотворение не менее двух раз. Затем можно приступить к выполнению заданий и упражнений.

Для того, чтобы помочь вам побыстрее научиться читать, мы решили отказаться от русской транскрипции, давать армянскую транскрипцию. Пользоваться ею легко. В армянском языке написание и произношение

близки, различаются только отдельные звуки и буквы. Поэтому целиком транскрипция дается только в первых уроках, а потом представляются только отклоняющиеся случаи. Транскрипция дается в квадратных скобках.

Усвоить возможные отклонения нетрудно: ր может произноситься [վ], զ – [թ], ն – [ւ], պ – [ս], դ – [ս՛], ն произносится [ւ] только в мес-тоимении այդ и его производных, а также когда ն – притяжательный ар-тиклъ: գիրք [գիրքը] твоя книга, աշակերտ [աշակերտը] твой ученик.

Буквосочетания իշ и էշ могут произноситься [իշ]: հերիշը [հերիշը] сказка, հրեշ [հրեշ] еврей, а ին – [յօ]: օրինք [յօ, ը] девушка, барышня.

В литературном произношении начальная согласная не может откло-няться от написания, поэтому, если, скажем, в слове два ն, то ясно, что произнесение [ր] относится ко второму ն: դադար [ր], т. е. произносим: [դադար].

В некоторых словах հ не произносится, что обозначается знаком [Ւ]: աշխարհ [Ւ].

Знак «՝» (ударение) в армянском имеет другие функции (по сравне-нию с русским), мы ставим его в учебных целях, когда ударение – не на последнем слоге.

В прямоугольных рамках даются случаи несоответствия армянских и русских конструкций, а также, для наглядности, – некоторые парадигмы.

В овальных рамках представлены закономерности, правила.

Урок 1

Фонетика

Буквы: **ш, ու, թ, զ, գ, կ, դ, ւ, ր, լ, մ, ն.**

Словообразование

Предфикс **ան-**.

Грамматика

1. Окончание существительных в местном падеже: **-ում**.
2. Бытийный нестандартный, недостаточный глагол **կամ** (я) есть.
3. Повелительное наклонение, единственное число нестандартного глагола **անշ** давать.
4. Местоимения: **ուր** ты, **ես** он, она, оно.
5. Союзы **ու** и, **կամ** или.

Пунктуация

1. Знак «՝» (ударение).
 2. Знак «։» (точка).
-

Фонетика

Многие звуки армянского и русского языков похожи. Усвойте соответствия:

ш – а	գ – ը	ռ – ը
ու – յ	կ – կ	լ – լ
թ – բ	դ – դ	մ – մ
զ – ու	տ – տ	ն – ն

Читайте имена собственные, закрепите усвоенные буквы. Листочком бумаги закройте русские слова, произнесите армянское слово, затем приоткройте русское слово, чтобы проверить себя. После этого закройте армянские слова, читайте русское слово, пишите армянское слово, приоткрывайте его, чтобы проверить себя:

Արքան	Արարատ	Արքան	Ադամ
Արման	Արման	Կապան	Կապան
Աբգար	Աբգար	Բագրատ	Բագրատ

Արա	Արամ	Արամ	Արամ
Գասպար	Գասпар	Արտակ	Արտակ
Մուրադ	Մուրադ	Մարտոն	Մարտոն
Մանուկ	Մանուկ	Մարատ	Մարատ
Նուբար	Նուբար	Լալա	Լալա

Ударение падает, как правило,
на последний слог.

Лексика

ու и	բալ вишня
դու ты	բաղ утка, селезень
րու сова	բակ двор
արգանակ бульон	ով коэленок
կատակ шутка	դանակ нож
բանակ армия	ապուր суп
բարակ тонкий; тонко	կապ связь
նամակ письмо	պատ стена
կատու кот, кошка	դարек век
դարակ полка; ящик (стола)	ամուր крепкий, прочный, твердый
տուն дом	ազարակ ферма
անուն имя	մակարդակ уровень
լար шнур; провод; струна	պարան веревка
պարկ мешок	մանուկ ребенок, дитя
անան посудина, тарелка, миска	մուկ мышь
կամ или	կամար арка, свод

Словосочетания

նա ու դու	он(а) и ты
դու կամ նա	ты или он(а)
արգանակ կամ ապուր	бульон или суп
պարան կամ լար	веревка или провод
տուն կամ ազարակ	дом или ферма
ամուր պատ	крепкая стена
մուկ ու կատու	мышь и кот

Словообразование

Префикс **ші-** – отрицательный. Присоединяясь к существительному, он образует прилагательное со значением отсутствия того, что обозначено существительным: տուն дом → **шіտուն** бездомный, անուն имя → **шіանուն** безымянный, анонимный, անուշ зуб → **шіանուշ** беззубый, կապ связь → **шіկապ** бессвязный, մարդկան уровень → **шіմարդկան** некачественный, без должного уровня, արք порок, дефект → **шіարք** безупречный, идиот корень → **шіարք** не имеющий корня.

Грамматика

1. Окончание ед. ч. местного падежа существительных: -ում

բակ двор → բակում во дворе, նամակ письмо → նամակում в письме, պարզ ящик → պարզում в ящике, պարկ мешок → պարկում в мешке.

2. Бытийный нестандартный, недостаточный глагол կամ (я) есть

Запомнив пройденные буквы, мы можем усвоить несколько форм данного глагола:

изъявительное наклонение, настоящее время, 1-е лицо, единственное число: **կամ**, настоящее время, 3-е лицо, единственное число: **կամ**, прошедшее несовершенное время, 3-е лицо единственное число: **կար**. Բակում կամու կար: Во дворе была кошка.

Ազակում ու կամ: На ферме есть козленок.

3. Повелительное наклонение, единственное число нестандартного глагола **տալ** давать:

տալ → տու՛ր дай!

4. Местоимения: **ուղ** ты, **նա** он, она, оно.

В армянском языке нет
грамматической категории рода.

5. Союзы: **ու** и, **կամ** или:

տուն ու ազական դом и ферма
բագ կամ ու սու утка или козленок.

Пунктуация

1. Знак «» (չեղու ударение)

Знак ударения ставится:

а) при обращении – над ударным слогом:

Արման, քաղում բոլ կա: Арман, во дворе есть сова.

6) в повелительных предложениях — над ударным гласным глагола повелительного наклонения:

Մարտոն, տո՛ք ... Мартун, дай...

в) над ударным гласным — при логическом выделении какого-либо слова:

Արտակ, դո՞ւ տուր: Артак, (именно) ты дай!

2. Знак «:» (Վերջակեան — точка)

В конце предложения ставится знак «:»

Դարձակում դանակ կա: В ящике есть нож.

Упражнения

*I. Переведите.

1. Արա՛, քարակ լա՛ր տուր: 2. Պարկում պարան կա: 3. Դարձակում անանուն նամակ կա: 4. Բակում կատու կար: 5. Անանուն ապուր կար: 6. Քագրա՛տ, ապուր կամ արզանակ տու՛ր: 7. Մարտ՛ու, դանակ տուր:

*II. Переведите.

1. В мешке есть веревка. 2. В ящике есть письмо. 3. В письме была шутка. 4. В ящике была миска. 5. Во дворе есть кот. 6. В миске есть вишня. 7. На ферме есть козленок.

III. Составьте сами 10-15 предложений, используя лексику и грамматику урока.

Образец: Արա՛ն, քարակ ու ամուր պարան տու՛ր:

Ответы

I. 1. Ара, дай тонкий шнур! 2, В мешке есть веревка. 3. В ящике есть анонимное письмо. 4 Во дворе была кошка. 5. В миске был суп. 6. Баграт, дай суп или бульон! 7. Марат, дай нож!

II. 1. Պարկում պարան կա: 2. Դարձակում նամակ կա: 3. Նամակում կատակ կար: 4. Դարձակում անան կար: 5. Բակում կատու կա: 6. Անանուն բալ կա: 7. Ազարձակում ով կա:

Урок 2

Фонетика

Буквы: ի, յ, շ, ժ, ւ, զ, Փ, Խ, Ը, ց.

Словообразование

1. Интерфикс -ш-.
2. Префикс ան-

Грамматика

1. Указательные местоимения: այս этот, այդ тот, այն тот.
2. Вопросительное местоимение ի՞նչ что?
3. Неопределенный artikel մի.
4. Повелительное наклонение, единственное число нестандартного глагола գալ приходить, прийти.
5. Бытийный нестандартный, недостаточный глагол կամ (я) есть.

Пунктуация

Вопросительный знак «՞».

Фонетика

Продолжаем усвоение звуков, похожих в армянском и русском языках:

ի – и	շ – ш	ս – с	Փ – ф
յ – ю	ժ – ж	զ – з	Վ – в
խ – х	չ – ч	ց – ц	

Читайте имена собственные и слова, сходные или похожие в армянском и русском языках, закрепите усвоенные буквы. Листочком бумаги закройте русские слова, произнесите армянское слово, затем приоткройте русское слово, чтобы проверить себя. После этого закройте армянские слова, читайте русское слово, пишите армянское слово, приоткрывайте его, чтобы проверить себя.

Մասիս	Մասիս	Սիս	Սիս	Չիլի	Չիли
Շավարշ	Շավարշ	Անի	Անի	Վարդուման	Վարужан
Վահագան	Վահագան	Սուլան	Սուլան	Խաչատրուպ	Խաչатур

Ասատոր	Ասատոր	Ուրուգվայ	Ժիրայր
Մինաս	Մինաս	Արցախ	Վարզդատ
Ալժիր	Ալժիր	Վարշավա	Մարտին
Ֆիդայի	ֆիդаин	տուֆ	ասֆալտ
Փիրմա	ֆիրմա	բազալտ	գազ

Примечание. Звонкие согласные р, q, ң, ղ, ժ и др. на конце слова не оглушаются (как в русском), а остаются звонкими (как в украинском или английском): թիր зрачок, ակումբ клуб, արագ быстро, ազգ нация, զինդ серыга, ափակ песок, նազ корабль, ցագ боль и т.д. Противопоставление звонкий – глухой в конце слова смыслоразличительно:

ուժ сила	մազ волос	անուժ бессильный; бессильно
ուշ поздно	մասին часть	անուշ милый, сладкий

(Иначе в русском языке: гриб [грип] – грипп [грип]).

Согласные перед ի, յ не смягчаются: Մինաս, խիզախ храбрый, խիստ строгий, մատյան журнал (школьный и под.); ձր книга, աշյան инстанция.

Лексика

ամուսին	муж, супруг	շուկաш	базар, рынок
լավ	хороший; хорошо	կին	женщина; жена
զին	цена	վաւս	плохой; плохо
տասիկ	бабушка	պանիր	сыр
բույս	растение	պապիկ	дедушка
միս	мясо	կակաչ	мак
ազնիվ	честный	գինի	вино
շուշան	лилия	բարի	добрый
գույն	цвет	մանշուշակ	фиалка
շար	злой	կարմիր	красный
արագիլ	аист	տարատ	брюки
կանաչ	зеленый	կարապ	лебедь
մուշտակ	шуба	կապույտ	синий
սարյակ	скворец	շապիկ	сорочка, рубашка
վարժ	умело, натренированно	շուն	пес, собака
գոլպա	чулки	վարժարան	училище, школа
նապաստակ	заяц	մատուց	шиповник
շիշ	бутылка	գայլ	волк, волчица
վարդնաց	огурец	բաժակ	стакан, чашка
հույս	надежда	սունկ	гриб

պայուսակ сумка, портфель
արմավ ֆиник
լուր весть
դասարան класс (школьный)
ժամ час
սիրուն красивый; красиво
պատասխան ответ
ազատ свободный; свободно
խոր глухой; глухо
տախտակ доска
շուր быстро, рано
դույլ ведро
լույս свет
անկյուն угол

խաչ крест
դաս урок
այգի сад
սիրուն сердце
մատիս карандаш
ժամանակ время
խավար темный; тьма
ցուցակ список
արագ быстро; быстрый
շատ очень; много
խիստ строгий; строго
սուր острый; меч, сабля
վայր место; местность

Доброе утро. Բարի լույս:
Добро пожаловать. Բարի գալուստ:

Словосочетания и предложения

խիստ պատասխան строгий ответ
բարի լուր добрая весть
սիրուն կարապ красивый лебедь
կապույտ մանուշակ синяя фиалка
շուն ու կատու пес и кот
բալ ու մասուր вишня и шиповник
բարի սիրուն доброе сердце
տատիկ ու պապիկ бабушка и дедушка

փառ դասարան плохой класс
միս ու պանիր мясо и сыр
կարմիր խաչ красный крест
սուր դանակ острый нож
կանաչ այգի зеленый сад
կարմիր գինի красное вино
բաժակ ու շիշ стакан и бутылка

Այգում կապույտ մանուշակ ու կարմիր կակաչ կար:
В саду была синяя фиалка и красный мак.

Պայուսակում սիրուն կանաչ գուլպա կա:
В сумке есть красивые зеленые чулки.

Նամակում խիստ պատասխան կար:
В письме был строгий ответ.

Словообразование

1. Интерфикс -ш-

Компоненты составного (сложного или производного) слова часто соединяются интерфиксом **-ш-**:

пүш плечо + **ш** + պարկ мешок → пүшиպарк рюкзак

пүш плечо + **ш** + պայտակ сумка → пүшиպайтак наплечная сумка
լաստ плот + **ш** + նավ корабль → լաստանավ паром

դաս урок + **ш** + ցուցակ список → դասցուցակ расписание (уроков)

դաս + **ш** + տախտակ доска → դաստախտակ расписание (уроков)

դաս + **ш** + ժամ час → դասժամ учебный час.

С интерфиксом **-ш-** образуются и названия цветов с компонентом գույն (цвет):

մանուշակ фиалка + **ш** + գույն → մանուշակագույն фиолетовый

շագանակ каштан + **ш** + գույն → շագանակագույն коричневый, каштановый.

2. Префикс **ան-**

ազնիվ → անազնիվ бесчестный, հույս → անհույս безнадежный, լույս → անլույս беспросветный, без света, գույն → անգույն бесцветный, պիրոք → անսիրոք бессердечный, պատասխան → անպատասխան безответный.

Грамматика

1. Указательные местоимения **այս** этот, **այդ** этот, **այն** тот.

Местоимение **այս** употребляется, когда речь идет о предмете, близком к говорящему:

Այս դասարանում կարմիր պայտակ կա: В этом классе есть красная сумка.

Местоимение **այդ** – о предмете, близком к собеседнику: **Այդ** այգում արագիլ կար: В том (этом) саду был аист.

Այն – о предмете, далеком и от говорящего, и от собеседника: **Այն** բաժակում կարմիր գինի կա: В том стакане есть красное вино.

Эти местоимения не склоняются: **այս** դասարանում – в этом классе, **այս** դասարանից из этого класса, **այս** դասարանով этим классом.

Местоимение **այդ** произносится [**այտ**].

այս տարի в этом году

- Вопросительное местоимение ի՞նչ что**
– Ի՞նչ կայծու՞մ: – Что есть в саду?
- Неопределенный artikel մի**
Արտակ, մի մատի՛ւն տուր: Артак, дай (какой-нибудь) карандаш!
Артикль մի имеет омоним: *разг մի* число один (*լստ մեկ*).
- Повелительное наклонение, единственное число нестандартного глагола գալ:**
գալ приходить, прийти → **արի!** иди! приходи!

տուն գալ приходить домой

- Бытийный нестандартный, недостаточный глагол կամ (я) есть**
Усвоив пройденные буквы, запомним еще две формы этого глагола:
изъявительное наклонение
настоящее время, 2-е лицо, единственное число: **կամ**
прошедшее несовершенное время, 2-е лицо, единственное число:
կայիր
Դու կամ ցուցակում: Ты есть в списке.
Դու կայիր ցուցակում: Ты был в списке.

Пунктуация

Вопросительный знак «՞» ставится над ударным (т.е. преимущественно – последним) гласным того слова, на котором – логическое ударение. Таким образом, в письменном тексте может быть четко выражено, что именно хочет узнать спрашивающий: Վյօպում մանուշակ կա՞: В саду есть фиалка? Վյօպում մանուշակ կա: В саду есть фиалка? Վյօպում՞ մանուշակ կա: В саду есть фиалка?

Упражнения

- *I. Переведите.**
 - Աշո՞ւ, շուտ արի՞ տուն: 2. Արտակ, կապույտ մատի՛ւն տուր: 3. Այս լաւանավում պարան կա՞: 4. Վյօպում այս տարի արագի կա՞ր: 5. Ուսապարկում բաժակ կա՞: 6. Ուսապարկում բաժակ կա: 7. Նամակում բարի լուր կար: 8. Բակում շուն ու կատու կա: 9. Մարտի՞ն, մի շիշ զինի տու՞ր:
- *II. Переведите.**
 1. В стакане есть красное вино? 2. В стакане есть **красное** вино? 3. В этом году в саду есть заяц. 4. Варужан, дай коричневый карандаш! 5. В том ящике есть зеленая бутылка и красный стакан.

III. Перечислите, что есть в: 1. այգում, 2. դասարանում, 3. ուսապարկում.

Ответы

I. 1. Ашот, быстро иди домой! 2. Артак, дай синий карандаш! 3. На этом пароме есть веревка? 4. В саду в этом году был аист? 5. В рюкзаке есть стакан? 6. В рюкзаке есть стакан? 7 В письме была добрая весть. 8. Во дворе есть пес и кот. 9. Мартин, дай бутылку вина!

II. 1. Բաժակում կարմիր գինի կա: 2. Բաժակում կարմի՞ր գինի կա: 3. Այս տարի այգում ննապատակ կա: 4. Վարուժան, շազանակագույն մատիտ տուր, 5. Այդ դարակում կանաչ շիշ ու կարմիր բաժակ կա:

Урок 3

Фонетика

1. **Է – Ե.**
2. Соединительный звук [j].

Словообразование

1. Префикс **մակ-**.
2. Суффиксы **-ե, -յշ, -ենի.**

Грамматика

1. Личные местоимения: единственное число.
2. Образование множественного числа существительных.
3. Степени сравнения прилагательных.
4. Нестандартный, недостаточный глагол **ունեմ** имею (изъявительное наклонение, настоящее время, единственное число).
5. Повелительное наклонение, единственное число нестандартных глаголов: **անել** делать, **ասել** сказать, говорить, **տեսնել** видеть, **տանել** нести, уносить, **որ** переносить, **գալ** приходить, **ելնել** подниматься, вставать, **բերել** приносить, принести, **վերկենալ** (**վեր կենալ**) вставать, подниматься, **լալ** плакать, **ուտել** есть, кушать.

Фонетика

1. Է – Ե

Буква է произносится, как русское э (эхо).

Буква Ե в начале слова произносится, как русское ударное е в начале слова (ехать, едкий) [jԵ]: **Ես** [jԵս] я, **Երամ** [jԵրամ] стая, **Երկու** [jԵրկու] два, **Երշիկ** [jԵրշիկ] колбаса, **Երկար** [jԵրկար] длинный; долгий, **Երակ** [jԵրակ] жила, сосуд, вена.

При словообразовании, если слово, начинающееся с Ե, становится вторым компонентом, следующим за префиксом или корнем, то Ե

произносится [t]: **ան-** + երես лицо → **աներես** [անէրէս] бессовестный, бесстыжий, երեսուն 30 + երկու 2 → **երեսուներկու** [յէրէսունէրկու] 32.

В конце слова **ե** произносится [t]: **բազե** [բազէ] сокол, **Մանե** [Մանէ], **Զարե** [Զարէ] (жен. имена).

В середине слова **ե** обычно произносится [t]: **սեր** [սէր] любовь, **սիրել** [սիրէլ] любить, **քերել** [քէրէլ] приносить, **կարել** [կարէլ] шить, **մեկ** [մէկ] один, **երեկ** вчера, **երեխս** ребенок, а [յէ] произносится после частицы **ամենա-** самый: **ամենա-** + **երկար** длинный → **ամենաերկար** [ամէնայէրկար] самый длинный.

В середине и на конце слова при произнесении [t] буква **է** пишется только в тех случаях, когда она является первой буквой второго компонента сложного или производного слова: **մանր** мелкий + **է** (от **էակ** существо) → **մանրէ** микроб, **ան** + **էական** существенный, значимый → **անէական** несущественный, **ամենա-** самый + **էժան** дешевый → **ամենաէժան** самый дешевый.

է – [t]

էշ осел
էտ спрэзывание ёеток
էժան дешевый
Էրերունի Эребуни
Էղգար Эдгар
Էդմոն Эдмон
Էմма Эмма

ե – [t]

կետ точка, пункт; кит
աշխատել работать
սենյակ комната
աշակերտ ученик
լեզու язык
բերան рот
գետ река
սեխу дыня
մեխу гвоздь
պարտեզ сад
ամեն каждый, всякий

ե – [jɛ]

երկ произведение
երանց оттенок
երկիր страна, земля
երաշո засуха

ելակ клубника
երազ сон, сновидение
երաժիշտ музыкант

Словосочетания

էժան եակ дешевая клубника	երեսուն սեխу тридцать дынь
երկար գետ длинная река	երկար ժամանակ долгое время
երկու կետ две точки	Երկիր Նախիր Страна Найри

2. Соединительный звук [j]. Между двумя гласными обычно произносится соединительный звук [j],

пишем:	произносим:
էակ	[էյակ]
էական	[էյական]
ունեի	[ունէյի]

[j] произносится и пишется, в частности, перед окончанием местоименного падежа, если существительное оканчивается на ш: շուկա → շուկայում на рынке.

Словообразование

1. Префикс մակ- указывает на нахождение на, над чем-либо – в прямом или переносном смысле: մակ- + երես лицо, лицевая сторона → մակերես поверхность, մակ- + նիշ знак (типографский и под.) → մակնիշ марка (заводская и под.), մակ- + անուն имя → մականուն прозвище, кличка, մակ- + руш глагол → մակրայ наречие (часть речи).

2. Суффиксы -ե и -յш от существительных, обозначающих предмет, материал, образуют прилагательные со значением соответствующего признака, в особенности – “сделанный из этого”: քամրակ хлопок; вата → քամրակե, քամրակյш хлопчатобумажный, մարմար мрамор → մարմարե, մարմարյш мраморный, ապակի стекло → ապակե, ապակյш стеклянный.

От некоторых основ существительных прилагательные образуются только одним суффиксом: պատզ песок → պատզե песчаный.

3. Суффикс -ենի особенно активен в образовании названий деревьев, кустов: բարձ вишня → բարձենի вишневое дерево, մասուր шиповник → մասուրենի куст шиповника, արմավ финик → արմավենի пальма.

Словосочетания

քամրակյա տարաս
ապակե քամրակ
անպատասխան սեր
կանաչ արմավենի
սիրուն բարձենի

хлопчатобумажные брюки
стеклянный стакан
безответная любовь
зеленая пальма
красивое вишневое дерево

Грамматика

1. Личные местоимения, единственное число

Ես я, դու ты, նա он, она, оно.

2. Образование множественного числа существительных

Общее правило образования множ. числа существительных таково. Односложные существительные образуют множественное число окончанием **-եր**: դար՝ век → դարեր, մազ՝ волос → մազեր, ուժ՝ плечо → ուժեր, ամպ՝ облако → ամպեր.

Существительные, состоящие из двух и более слогов, образуют множественное число окончанием **-եր**: ալիք՝ → ալիքեր, սենյակ՝ → սենյակեր, աշակերտ՝ → աշակերտեր.

В армянском языке в ряде случаев, когда из контекста ясно, что речь идет о множестве предметов, существительное употребляется в единственном числе:

Կան սեխի շատ է սիրութ: Он очень любит дыни.

3. Степени сравнения прилагательных

Сравнительная степень прилагательных образуется с помощью частиц **ավելի** более, **պակաս** менее:

Երկար длиний → **ավելի** Երկար длиннее

Սիրութ красивый → **պակաս** Սիրութ мене красивый.

Превосходная степень прилагательных образуется:

а) с помощью компонента **ամենա-** самый:

Սիրութ красивый → **ամենասիրութ** самый красивый

б) с помощью суффикса **-գույն**:

Լավ хороший → **լավագույն** лучший.

Не путайте суффикс превосходной степени прилагательных **-գույն** со вторым компонентом сложных слов, где **գույն** – существительное со значением “цвет”: մանուշագույն фиолетовый

4. Спряжение нестандартного глагола **ունեն** имею в ед.ч. из. накл.

наст. вр.

пр. вр.

Ես ունեն

Ես ունեի

Դու ունես

Դու ունեիր

Բա ունի

Բա ուներ

Отрицательные формы образуются добавлением частицы **չ** к глаголу: Ես ունեիս у меня есть → Ես չունեիս у меня нет.

(формы 1-го и 2-го лица прошедшего времени произносим: [ունելի], [ունելիր]).

Русской конструкции **У меня есть...**
в армянском соответствует **Ես ունեմ...**
Дополнение часто стоит перед глаголом

Ես երկու երեխաս ունեմ: У меня (есть) двое детей.

Երեկ մա շատ դաս ուներ: Вчера у него было много уроков.

Ես ժամանակ չունեմ: У меня нет времени.

Նա Արտաշատում տուն չունի: У него в Арташате нет дома.

5. Повелительное наклонение, единственное число нестандартных глаголов

ալել делать → **արի** делай!

ասել сказать, говорить → **ասի՛** скажи! говори!

տեսնել видеть → **տե՛ս** смотри! увиди!

գալ приходить → **ե՛լ** (более разг – **արի**) иди! приходи!

ելնել подниматься, вставать → **ե՛լ** поднимайся! вставай!

բերել приносить, принести → **բե՛ր** принеси! приноси!

ուտել есть, кушать → **կե՛ր** ешь! кушай!

տանել нести, уносить, *пер* переносить → **տա՛ր** отнеси!

վերկենալ (**վեր կենալ**) вставать, подниматься → **վե՛րկաց** (**վեր կաց**)
вставай! поднимайся!

լալ плакать → **լա՛ց** плачь!

Упражнения

*I. Переведите.

- Խաչատուր, երկու կարմիր մատի՛տ տուր: 2. Դասարանում երեսուներկոտ աշակերտ կա: 3. Նա շատ երկար մագեր ունի: 4. Ես քամբակյա կարմիր գոլպաներ ունեմ: 5. Դու մականոն չունես: 6. Երեկ դր ավելի շատ ազատ ժամանակ ունեիք: 7. Արտաշատում կանաչ այգիներ կան, Արցախում կանաչ պարտեզներ ավելի շատ կան: 8. Նա երկու սիրուն ապակե քածակ ունի: 9. Մանե՛, սեխս կեր: 10. Այս պարտեզում մասրենի կար:

*II. Переведите.

- В этом дворе есть красивый мраморный дом.
- Арам, принеси более длинную веревку!
- Карине, вчера у тебя был урок?
- У меня есть коричневый рюкзак.
- У него (нее) двое красивых детей.
- Вчера у меня были зеленые карандаши.
- В этой комнате много света.
- У нее есть хлопчатобумажная фиолетовая сорочка.

*III. Переведите.

1. Այս կանաչ այգում շուշան շատ կա: 2. Արան, դու ազատ ժամանակ ունե՞ս: 3. Ասատո՞ր, երկու աման եղակ քեր: 4. Ես շագանակագույն պայուսակ ունեմ: 5. Նա կարմիր կակաչներ ունի: 6. Ես կապույտ գուլպաներ ունեմ: 7. Արարատում երկու շատ սիրուն կարմիր տուն կա: 8. Այս սենյակում ավելի շատ լույս կա:

IV. Составьте 10-15 словосочетаний.

Образец: բարի լույս, ամուր պարան.

Ответы

I. 1. Хачатур, дай два красных карандаша. 2. В классе есть тридцать два ученика. 3. У него очень длинные волосы. 4. У меня есть красные хлопчатобумажные чулки. 5. У тебя нет клички. 6. Вчера у тебя было больше свободного времени. 7. В Арташате есть зеленые сады, в Арцахе еще большие зеленых садов. 8. У него есть два красивых стеклянных стакана. 9. Мане, ешь дыню! 10. В этом саду был куст шиповника.

II. 1. Այս բակում սիրուն մարմարե տուն կա: 2. Արան, ավելի երկար պարան քեր: 3. Կարինե՛, երեկ դու դաս ունեի՞ր: 4. Ես շագանակագույն լուսապարկ ունեմ: 5. Նա երկու սիրուն երեխաս ունի: 6. Երեկ ես կանաչ մատիտներ ունեի: 7. Այս սենյակում լոյս շատ կա: 8. Նա բամբակե մանուշակագույն շապիկ ունի:

III. 1. В этом зеленом саду много лилий. 2. Арам, у тебя есть свободное время? 3. Асатур, принеси две миски клубники. 4. У меня есть коричневая сумка. 5. У нее есть красные маки. 6. У меня есть синие чулки. 7. В Арапате есть два очень красивых красных дома. 8. В этой комнате больше света.

Урок 4

Фонетика. Орфография

1. **Ա.**
2. **օ, ո – [օ], [զօ].**

Словообразование

1. Слова с компонентом -(ա)վար.
2. Суффикс -ենի.

Грамматика

1. Инфинитив.
2. Сказуемое.
3. Изъявительное наклонение. Прошедшее несовершенное, настоящее и будущее времена, единственное число.
4. Союзы իսկ а,քայլ հո, աշկայն однако.

Фонетика

1. ԵՎ, Ե

Буква Ե читается [ԵՎ] или [ՅԵՎ].

Не оглушайте [Վ] (как и все другие звонкие согласные) в конце слова и перед глухим согласным.
Произносите не [Փ], а четкое [Վ].

После согласных Ե читается [ԵՎ]: արև [արԵՎ] солнце, սև [սԵՎ] черный, տերև [տերԵՎ] лист (дерева). В начале слова и после гласных Ե читается [ՅԵՎ]: և [ՅԵՎ] и անև [անՅԵՎ] также, еще.

Буква Ե – только строчная, ее заглавное соответствие – ԵՎ. Если все слово набрано заглавными буквами, то пишется ԵՎ.

վերև наверх
քարեւ здравствуй!
քարեւել здороваться
երևաւ виднеться, появляться

Երևան Ереван
Սևան Севан
Զևս Зевс
Եվա Ева

Երևին видимо, наверное
դեմон, бес, черт

Եվропա Европа

2. О, Ո – [օ], [Փ]

Звук [օ] передается буквами о, ո.

В начале слова пишется о, в конце слова – всегда ո, в середине слова – обычно ո.

Примечание. Звук [օ] в начале слова передается буквой ո только в словах **ով** кто и **ովքը** кто – мн.ч. от **ով**. (Как вы заметили, здесь есть не пройденная буква պ (см. Урок 8)).

В середине слова звук [օ] передается буквой օ только в тех случаях, когда с օ начинается составляющая в сложном или производном словах:

այսօն + օր день → այսօր сегодня

կեսօն пол, половина + օր день → կեսօր полдень

Կեսօր полдень → կեսօրին в полдень
Երեկօն вечер → երեկոյան вечером; вечерний

Буква օ всегда читается [օ]: օրինակ пример; например, օւլշ крахмал, օ'պտիկա.

Буква ո в конце слова всегда читается [օ]. Կինո [կինօ], Կարո [կարօ], Եսկինո [էսկինօ].

Буква ո в середине слова обычно читается [օ]: մոմ [մօմ] свеча, մոզ [մօզ] ежевика, մորի [մօրի] малина, կոպիչուն [կօպիչուն] грубый.

Буква ո в середине слова произносится [Փ] только в тех случаях, когда ո является начальной буквой корня, следующего за префиксом или корнем, оканчивающимися на гласную:

ամենա- самый + որոշակի определенный → ամենաորոշակի [ամէնաՓօրօշակի] самый определенный.

Если же этому слову предшествует префикс или корень, оканчивающиеся на согласную, то произносится [օ]: որակ [Փօրակ] качество → ամերակ [ամօրակ] некачественный, որոզ [Փօրօզ] определенный → ամերոզ [ամօրօզ] неопределенный.

Буква ո в начале слова читается [Փ]: ոսկի золото; золотой, որակ качество, ողբի еж, пищ чечевица, ոչ нет (в ответе, ср այլ да), Ուկան (мужское имя). Исключения: **ով**, **ովքը**.

Однако звукосочетание [Փօ] в начале слова не всегда передается буквой ո: в заимствованных словах, в т.ч. собственных именах звукосочетание [Փօ] передается буквосочетанием վփ: վոլգիկ, վոլեյբոլ, վոլուս вольт, վոլֆрам, Վոլտեր, Վոլգա. Ա пишется только в нескольких очень

старых заимствований: **Ադիս** Одиссей, **Ադիսական** Одиссея, **Արմիզը** (мужское имя), **Արմիզուն** (женское имя).

Лексика

նոր новый
օգստոս август
խոտ трава
չոր сухой
երեկոн вечер
խոնաց влажный, сырой
գլուխ лягушка
կով корова
անցյալ прошлый, прошедший
սունի праздник
վայր место, местность
րոպեն минута
սատիկան սաշ полицейский

օշարակ сироп
օպերա опера
օտար чужой, посторонний, чуждый
շոր тряпка, разг одежда, платье
ողբին еж
գործ серый
ոլորտ сфера, область
խոր глубокий, глубоко
շուտով скоро
լոլիկ помидор
սոխ бот лук
որ союз что

Цjn': Да! П'z: Нет!

Словосочетания

նոր օպերա	новая опера
օտար լեզու	иностранный язык
վաստ օրինակ	плохой пример
չոր խոտ	сухая трава
սունի օր	праздничный день
անորակ օշարակ	некачественный сироп
խոնաց երեկոն	влажный вечер
նոր շոր	новое платье

անցյալ տարի в прошлом году

Словообразование

1. Слова с компонентом -(ա)վար.

Компонент -(ա)վար (от վարել вести, в разн зи) образует существительные, обозначающие должность, специальность, занятие: վագոնի + ավար → վագոնավար вагоновожатый, նավ корабль + ավար → նավավար рулевой, кормчий, զննող + ավար → զննողավար гондольер, բրիգադ + ավար → բրիգադավար бригадир, аպարատ + ավար → ապարատավար *тех* аппаратчик, ակումբ клуб + ավար → ակումբավար заведующий клубом, վերելակ лифт + ավար → վերելակավար лифтер.

Նա ակումբավար է: Он руководитель клуба.

Այդ տունը վերելակավար չունի: Этот дом не имеет лифтера.

Վենետիկում շատ գոնդոլավարներ կան: В Венеции много гондольеров.

2. Суффикс -ենի.

սալոր слива → սալորենի сливовое дерево, մոрх малина → մորենի куст малины, մոշ ежевика → մոշենի куст ежевики.

Грамматика

1. Инфинитив.

В армянском языке инфинитив (անորոշ դերքայ) имеет две формы: 1) с суффиксом -ել (I спряжение), 2) с суффиксом -ալ (II спряжение).

I спряжение – -ել

սիրել любить

ապրել жить

II спряжение – -ալ

ցոլալ сверкать, сиять

զգալ чувствовать

Между корнем и суффиксом глаголов возможен псевдосуффикс (սովորածանց), который не имеет ни лексического, ни грамматического значения. Запомним пока два псевдосуффикса, встречающихся в ряде глаголов II спряжения: -ան- и -են-.

-ան-

ուշ поздно + -ան- + суффикс -ալ → ուշանալ опаздывать

ուրախ весело, радостно + -ան- + суффикс -ալ → ուրախանալ веселиться, радоваться

-են-

վախу страх + -են- + суффикс -ալ → վախենալ бояться

մոլու ү, рядом + **-են-** + суффикс **-ալ** → մոտենալ приближаться.

2. Сказуемое

В армянском языке с помощью форм вспомогательного глагола образуются не только глагольные, но и именные сказуемые:

Глагольные сказуемые

Ես սովորում եմ, իսկ դու աշխատում ես:

Я учусь, а ты работаешь.

Նա պատմում էր, ես արտավում էի:

Он рассказывал, я рыдала.

Նա խոսում է, իսկ ես կին եմ նայում:

Он говорит, а я смотрю кино.

Именные сказуемые

Ես դասասու եմ, դու աշակերտ ես:

Я учитель, ты ученик.

Դու վերեկականք ես, իսկ նա վագոնավար է:

Ты лифтер, а он вагоновожатый.

Ցուրտ է: Холодно. Ցափ ոչ է: Очень поздно

В именных предложениях употребление вспомогательного глагола обязательно (*ср* с английским языком: 1. I'm a pupil. 2. I'm free. 3. I'm in the room. 4. It's cold).

3. Изъявительное наклонение. Прошедшее несовершенное, настоящее и будущее времена, единственное число.

Эти временные формы обозначают длительное, незавершенное действие по отношению к прошлому, настоящему и будущему.

Они образуются сочетанием смыслового и вспомогательного глаголов. В прошедшем времени смысловой глагол сочетается с формами прошедшего времени вспомогательного глагола, в настоящем и будущем времени смысловой глагол сочетается с формами настоящего времени вспомогательного глагола (форм будущего времени у вспомогательного глагола нет).

В прошедшем несовершенном и настоящем времени суффиксы инфинитива смыслового глагола **-ել** и **-ալ** заменяются на **-ում**: նայել → նայում, զգալ → զգում, а в будущем времени к инфинитиву прибавляется **ու**: նայել → նայելու, զգալ → զգուլու.

Настоящее и прошедшее время вспомогательного глагола, единственное число:

наст. вр

1. лицо **եմ**

2. лицо **ես**

3. лицо **է**

пр. вр.

1. лицо **էի**

2. лицо **էիր**

3. лицо **էր**

Отрицательные формы:

1. лицо չեմ	1. лицо չեի
2. лицо չես	2. лицо չեիր
3. лицо չի, չէ	3. лицо չէր

Отрицательные формы вспомогательного глагола ставятся перед скажуемым — смысловым глаголом (*չեմ նայում, չես նայում, չի նայում*), но после именного сказуемого (*աշակերտ չեմ, աշակերտ չես, աշակերտ չէ*). В 3-м лице, единственного числа при глагольном сказуемом употребляется вспомогательный глагол *չի*, а при именном сказуемом — *չէ*.

Внимание: формы наст. вр. 1-го л. и 2-го л. произносим: [tɛm], [tɛs], формы прошедшего времени 1-го и 2-го лица произносим: [tɛjɪ], [tɛjɪr]. Если слово, предшествующее вспомогательному глаголу, оканчивается на гласную, то между ним и вспомогательным глаголом звучит несколько ослабленное [j]:

Նա է պարում [nɑʃ'jɛt պարում], դու ես նայում [դր՛jɛt ես նայում].

Итак, спряжение глагола в единственном числе в прошедшем, настоящем и будущем несовершенных временах выглядит следующим образом:

наст. вр.	пр. вр.	буд. вр.
ես նայում եմ	ես նայում էի	ես նայելու եմ
դու նայում ես	դու նայում էիր	դու նայելու ես
նա նայում է	նա նայում էր	նա նայելու է

Отрицательные формы:

наст. вр.	пр. вр.	буд. вр.
ես չեմ նայում	ես չեի նայում	ես չեմ նայելու
դու չես նայում	դու չեիր նայում	դու չես նայելու
նա չի նայում	նա չէր նայում	նա չի նայելու

Формы вспомогательного глагола не имеют ударения и интонационно примыкают к предшествующему слову.

В предложении место вспомогательного глагола по отношению к смысловому не фиксировано. В основном он стоит после смыслового глагола, но при изменении логического выделения может предшествовать смысловому:

Նա սովորում է: Он учится.

Նա է սովորում: Он (именно он) учится.

Дополнение или обстоятельство часто предшествуют смысловому глаголу, вспомогательный глагол при этом ставится перед смысловым:

Նա սպերա շատ է սիրու: Он очень любит оперу.

Ես կինո եմ նայում: Я смотрю кино.

4. Союзы իսկ ա, բայց հօ, սակայն однако

Ես պարում եմ, իսկ դու նայում ես: Я танцую, а ты смотришь.

Գարուն էր, բայց ցուրտ էր: Была весна, но было очень холодно.

Դու ուշանալ սիրում ես, իսկ ես չեմ սիրում: Ты любишь опаздывать, а я не люблю.

Եսք սիրում եմ, սակայն դու չես տեսնում: Я тебя люблю, однако ты не видишь.

Упражнения

*I. Переведите.

1. Երևանում այսօր սիրում երեկոն է, սակայն ցուրտ է: 2. Ծովայում վարունգ ու լողիկ կա, բայց ես չեմ ուստում: 3. Նա պանիր չի սիրում և չի ուստում: 4. Ես երկու օտար լեզու եմ սովորում: 5. Այս վայրերում ոգնիներ ու գորտեր շատ կան: 6. Դու աշխատելու ես նո՞ր ոլորտում: 7. Ծուտով նա Երևան է գալու:

*II. Переведите.

1. Ես ապրում եմ Արմավիրում, բայց սովորում եմ Արցախում: 2. Ծուտով նա աշխատելու է Կապանում: 3. Ես շատ էի սիրում պարել: 4. Այսօր նա լավ է աշխատում, սակայն դու չես ուրախանում: 5. Արտամետում խոնավ է, և սունկ շատ կա: 6. Այս վարժարանում սովորելու եմ ես: 7. Երեկ ես շատ դասեր ունեի: 8. Նա երկար տարիներ ապրել է օտար վայրերում: 9. Մեր այգում սարդենի ու բալենի կար:

III. Проспрягайте известные вам глаголы в прошедшем, настоящем и будущем временах.

IV. Составьте 15-20 предложений с глаголами в разных временных формах.

Образец:

Նա շատ սիրում պայտասակ և երկու կապույտ ուսապարկ ուներ:

*V. Добавьте է как вспомогательный глагол, превращая словосочетание в предложение и добавляя, где нужно, личное или указательное местоимение, и переведите.

1. Ուշ աշուն, 2. Խավար զիշեր, 3. Խոնավ սենյակ, 4. Խիստ ուստիկան, 5. պարզ օր.

Ответы

I. 1. В Ереване сегодня красивый вечер, однако холодно. 2. На базаре есть огурцы и помидоры, но я не ем. 3. Она сыр не любит и не ест. 4. Я учу два иностранных языка. 5. В этих местах есть много ежей и лягушек 6. Ты будешь работать в новой области? 7. Скоро он приедет в Ереван.

II. 1. Я живу в Армавире, но учусь в Арцахе. 2. Скоро он будет работать в Капане. 3. Я очень любил(а) танцевать. 4. Сегодня он работает хорошо, однако ты не радуешься. 5. В Артамете сырое, и грибов – очень много. 6. В этом училище буду учиться я. 7. Вчера у меня было много уроков. 8. Он долгие годы жил на чужбине. 9. В нашем саду есть слиновое и вишневое деревья.

V. 1. Ուշ աշուն է: Поздняя осень. 2. Խաղար գիշեր է: Темная ночь. 3. Սա խոնավ սենյակ է: Это – сырая комната. 4. Կա խիստ սատիկան է: Он строгий полицейский. 5. Պարզ օր է: Ясный день.

Урок 5

Фонетика

Буквы: **հ, դ, ն.**

Словообразование

1. Сложные слова.
2. Суффиксы **-ցի, -ացի, -եցի, -արեն, -երեն.**

Грамматика

1. Образование форм родительного падежа.
 2. Множественное число имен существительных.
-

Фонетика

1. [h] – հ

Звук [h] произносится примерно, как английское, немецкое **h**, украинское **г**, русское **г** в междометиях **ага!, ого!, эге!**, как **г** в южнорусских говорах.

[h] произносится, как глухой кашель, исходящий из легких, с участием голоса. [h] – это выдох с участием голоса – дыхание + голос, когда человек дышит на зеркало, чтобы пропустить его.

В некоторых словах **h** пишется, но не произносится (или произносится очень слабо).

Запомним некоторые из таких слов: **աշխարհ** [աշխար] мир, свет, **շնորհ** [շնօր] милость, **շնորհակալ** [շնօրհակալ] благодарный, полезный, **խոնարի** [խօնար] смиренный, покорный, **զովանեն** [զովանէն] (мужское имя) (двойное **ն** здесь произносится, как одно).

Лексика

հայ армянин; армянский
Հայաստան Армения
պահ миг, момент
հայր отец
մայր мать
հաց хлеб

ահ страх, ужас
հայկական армянский
մահակ дубин(к)а
բահ лопата
գահ трон, престол
աղահ жадный, алчный

հարց вопрос	հոր վաշ огонь
հավատ вера	հուն руслу
հավատալ верить	հում сырой, недоваренный
հիմա сейчас, теперь	հումпр юмор
հետո потом; после	հորիզոն горизонт
հավ курица	հիմ старый (не о возрасте); древний
հով прохладный; прохладно	հարևան сосед; соседний
հեռու далеко; далекий	հիվանդ больной; пациент
հասկ колос	հայել зеркало
հիշել помнить	հիվանդանալ (за)болеть
հարপиս богатый	հայտի известный

Словосочетания

հեռու բարեկամ дальний родственник
 հիմ հայելի старое зеркало
 Մայր Հայաստան Мать Армения
 հիմ հումարեն древнегреческий (язык)
 հայր ու մայր отец и мать
 բահ ու մահակ лопата и дуби(н)ка
 հով երեկո прохладный вечер
 հարց ու պատասխան вопрос(ы) и ответ(ы).

մայր мать → մայրենի լեզու родной язык
 օտար լեզու иностранный язык

Прочтите и постарайтесь запомнить эти простые фразы.

- Բարեկամնե՞ս, ինչպէ՞ս ես: – Здравствуй, Ованнес, как ты?
- Ծնորհակալ եմ, շատ լավ եմ: – Спасибо, очень хорошо.
- Ի՞նչ ես անում: – Что ты делаешь?
- Հարցեր եմ պատրաստում ու սպառում: – Готовлю вопросы и учу.
- Եսկ հետո՞ւ: – А потом?
- Հետո ֆուտբոլ եմ նայելու: – Потом буду смотреть футбол.
- Շատ լավ: – Очень хорошо.

2. [η] – ղ

Согласные [խ] и [ղ] – парные по глухости-звонкости. От [խ] звук [ղ] отличается наличием голоса, который напоминает звук, образующийся при полоскании горла. Звук, похожий на [ղ], произносится в русских словах БоГ, Господи, бухХГалтер.

Перед глухими согласными պ, տ, կ, ց, չ буква ղ читается [ն]: կողպել [կօխավէլ] запирать, կեղու [կէխու] грязь, կեղսու [կէխսու] грязный, բռղկ [բօխկ] редиска, գեղշ [գէխշ] скидка.

Звонкие согласные ր, զ, դ после ղ оглушаются и произносятся, как их глухие парные, соответственно [պ], [կ], [տ]. Буквосочетания ղր, ղզ, ղդ, таким образом, произносятся [նսպ], [նսկ], [նստ]: նղրայր [յէխսպայր] брат, շաղզամ [շախսկամ] репа, խեղդել [խէխստէլ] (за)душить.

Лексика

աղ соль	հող земля, почва
խաղ игра	եկեղեցի церковь
խաղալ играть	կաղնի дуб
խաղաղ тихий, мирный	գող вор
խաղող виноград	գողաճալ воровать
ղեղ лекарство	աղավել голубь
տեղ место	այսունի здесь
կաշաղակ сорока	աղմուկ шум
նեղ узкий; узко; тесный; тесно	մեղու пчела
ուղիղ прямой; прямо	ղեղին желтый
ուղղեց mozг	աղվես лис(а)
գեղեցիկ красивый, прекрасный;	սեղան стол
красиво, прекрасно	կողմ сторона
առաստաղ потолок	խորամանկ хитрый

Словосочетания

խորամանկ աղվես хитрая лиса
գող կաշաղակ сорока-воровка
զորդ առաստաղ серый потолок
խաղաղ երեկո тихий, мирный вечер
աշխատաեր մեղու трудолюбивая пчела
ղեղեցիկ եկեղեցի прекрасная церковь
խաղող գողաճալ воровать виноград
խաղ խաղալ играть в (какую-либо) игру
ֆուտբոլ խաղալ играть в футбол
շախմատ խաղալ играть в шахматы

Отчетливо произносите [h] и [ն]. Некоторые слова (как и в случае [ր] и [ն]) различаются только этими звуками:

шһ страх	шң соль
մահ смерть	մաղ сито
ահեղ грозный, страшный	աղեղ воен лук
պահ миг, момент	պաղ холодный, прохладный
զոհ довольный, доволен	զող вор
կոհակ <i>reдк</i> волна	կողակ кохак (вид рыбы).

3. [n] – ն

Звук [n] – твердый, вибрирующий вариант [p]. Если при произнесении [p] передняя часть языка напряжена, то при произнесении [n] она остается ненапряженной и вибрирует. Звук [n] протяжнее [p], язык несколько скучен. Нечто подобное [n] звучит в русских междометиях бр-р-р (когда ежатся от холода), тпр-р-ру (останавливают лошадь), др-р-р (изображают сильный гул, гудение).

Правильно произносите [p] и [n], некоторые слова различаются только этими звуками:

դըր роль	դեղ еще, пока
шаршил порок, дефект	шашшил обильный, богатый
մուր копоть, сажа	մուլ жажда мести
լուր весть	լուլ молча
վարել вести; управлять; пахать	վարել жечь; сжигать; зажигать
սեր любовь; пенка; сливки	սել биол пол
անըր որил без вестей;	անըր несмолкаемый; несмолкаемо
неслыханный, беспрецедентный	
համար номер; для, ради	համար упорный, упрямый
ոլըր изгиб; изгибистый	ոլոր горох
շրու самец, որիл мужского пола	շրու ручей, канава
վար пахота, вспашка	Վար зажженный, яркий

Лексика

ունից ноздря	որուց дверь
մանըր мох	առափուր утро
մանш лето	աման, մանշ лето, род над
նուր гранат	ունիր бомба
առափույշի утром	մոռանիш забывать
անտար лес	զար ягненок, барашек
կեռши черешня	կեռաշենի черешневое дерево
առակ басня, притча	առակագիր баснописец
րար слово	տար буква

առասպել легенда
հակառակ противоположный
առազաստանակ парусное судно

ппи русский, тж сущ
առագաստ парус
պուական русский

ամռան ամիսներ летние месяцы
ամռան ամիսներին в летние месяцы

Словосочетания

համառ ավանակ упрямый осел
հին առասպել старая легенда
լուս գիշեր тихая ночь
կարմիր նույս красный гранат
չոր ամառ сухое лето
հայկական առակ армянская басня
երկար բառ длинное слово
կանաչ մամուռ зеленый мох
ппи առակագիր русский баснописец

Словообразование

Сложные слова

1. а) со словом **սուն** дом и **սենյակ** комната образуются сложные слова, обозначающие место (заведение, учреждение и т.п.):

դեղ лекарство → դեղատուն аптека

դեսպան посол → դեսպանուն посольство

խաղ игра → խաղատուն казино

խաղաղ играть → խաղանենյակ комнаты для игр

լողանակ купаться → լողանենյակ ванная комната

դաս урок → դասանենյակ классная комната

աշխատել работать → աշխատանենյակ рабочая комната, кабинет.

б) С корнем **խոս-** (խոսել говорить) образуются, в частности, следующие слова: **հայախոս** говорящий по-армянски, человек, для которого армянский – родной, первый язык, **ппи русский** → **պուախոս** говорящий по-русски, ошар чужой, чуждый → **օսպախոս** говорящий на иностранном языке, սակավ мало, недостаточно → **սակավախոս** малоразговорчивый, շատ много, очень → **շատախոս** болтун, **հեռու** далеко → **հեռախոս** телефон.

2. Суффиксы **-ցի**, **-ացի**, **-երեն**, **-արեն**. Названия ряда национальностей образуются суффиксом **-ցի**: Անգլիա → անգլիացի англичанин, Ֆրանսիա → ֆրանսիացի француз.

Суффикс **-ցի/-ացի**, реже: **-եցի** образует также названия жителей городов, стран и т.д.: Երևան → երևանցի ереванец, Ղարաբաղ → ղարաբաղցի карабахец, քաղաք город → քաղաքցի горожанин, гражданин, Գորիս → գորիսցի горисец.

Суффикс **-երեն** образует название языка от названия национальности или страны:

հայ → հայերեն армянский язык. Слово հայերեն (հայ + -երեն) имеет следующие значения: армянский язык; по-армянски, на армянском языке.

ռուս русский → ռուսերեն русский язык; по-русски
չեխ чеш → չեխերեն чешский язык; по-чешски
լեհ поляк → լեհերեն польский язык; по-польски
սերբ серб → սերբերեն сербский язык; по-сербски
Անգլիա → անգլերեն английский язык; по-английски
Ֆրանսիա → ֆրանսերեն французский язык; по-французски
Գերմանիա → գերմաներեն немецкий язык; по-немецки

հայերեն = հայոց լեզու армянский язык
ռուսերեն = ռուսաց լեզու русский язык

От հույն грек и չինиаցի китаец названия соответствующих языков образуются с помощью суффикса **-արեն**:

հույն → հունարեն, չինиаցի → չինարեն китайский язык; по-китайски.

Грамматика

Образование форм родительного падежа

В армянском языке есть несколько типов образования форм родительного падежа. Самый частотный из них – добавление окончания **ի և** исходной форме: պատ стена → պատի стены, սենյակ комната → սենյակի комнаты.

Здесь возможны и чередования: լի//Ծ մոխիր пепел → մոխիրի пепла, պանիր сыр → պանիրի, միս мясо → միսի.

Такое же чередование – и при словообразовании: դարչին корица + գոյն → դարչնագոյն կоричневый, մոխիր пепел + գոյն → մոխրագոյն серый, пепельного цвета, մոխիր + աման → մոխրաման пепельница.

Множественное число имен существительных

Множественное число имен существительных образуется чаще всего окончаниями **-եր** и **-ներ**. Первое обычно присоединяется к односложным словам, второе – к словам, содержащим два и более слогов.

տառ → տառեր

ատամ → ատամներ

խաղ → խաղեր

բերան → բերաններ

դաս → դասեր

կարապ → կարապներ

Падежные формы во множественном числе обычно образуются добавлением падежных окончаний (общих для единственного и множественного числа) к форме множ. чис. им. пад.:
դաս урок → դասեր уроки → դասերի уроков, դասերում в уроках.

Упражнения

*I. Переведите.

1. Հայաստանում գեղեցիկ ու հին եկեղեցիներ շատ կան: 2. Աճառվա ամիսներին մայր Հայաստան են ժամանում շատ ու շատ հայ մանուկներ: 3. Նա ամեն առավոտ հաց ու պանիր է ուտում: 4. Հայկական խաղողի բազմացան տեսակներ կան: 5. Խաղողից զինի են պատրաստում: 6. Շատ զինիներ հայտնի են աշխարհում: 7. Աշխարհում հայտնի են նաև Սևանի իշխանն ու կողակը:

(խաղողից – из винограда)

*II. Переведите.

1. Я учился в России, но сейчас работаю в Армении. 2. Я помню, что у тебя был новый красный телефон. 3. У меня есть старый добрый сосед. 4. Он говорит на иностранном языке и малоразговорчив. 5. В Армении есть посольство Греции. 6. Я работаю в новом кабинете.

III. Составьте словарь, расположите в алфавитном порядке все слова первых шести уроков. В дальнейшем продолжайте пополнять словарь.

IV. Составьте побольше предложений, используя пройденный материал.

Образец:

Դու լսվ ես խոսում հայերեն: Ты хорошо говоришь по-армянски.

Սենյակում ցուրտ է: В комнате холодно.

Նա հարուստ օժիտ ունի: У нее богатое приданое.

Երևանում ուշ աշուն է: В Ереване поздняя осень.

Ответы

I. 1. В Армении много красивых и древних церквей. 2. В летние месяцы на родину (*досл* мать-Армению) прибывает много-много армянских детей. 3. Он каждое утро ест хлеб и сыр. 4. Есть разнообразные сорта армянского винограда. 5. Из винограда готовят вино. 6. Многие вина известны в мире. 7. В мире известны также ишхан и кохак (сорта рыб) Севана.

II. 1. Ես սովորում էի Ռուսաստանում, բայց հիմա աշխատում եմ Հայաստանում: 2. Հիշում եմ, որ դու նոր կարմիր հեռախոս ունեիր: 3. Ես մի հիմ բարի հարևան ունեմ: 4. Նա օտարախոս է և սակավախոս: 5. Հայաստանում Հունաստանի դեսպանատուն կա: 6. Ես աշխատում եմ նոր աշխատասենյակում:

Урок 6

Фонетика

[п] – п.

Словообразование

Суффиксы -փ, -ուիփ.

Грамматика

Определенный artikelъ.

Фонетика

По сравнению с другими гласными звук [п] короче, он очень непролongителен. Задняя часть языка слегка приподнята, положение языка – плоское, кончик слегка упирается в основу нижних зубов. Верхняя губа не движется, нижняя – слегка приоткрывается, при этом губы – прямые и параллельные. Звук [п] звучит примерно как русское безударное а или о во втором предударном (мОлоко), заударных (шапОчка) слогах, в первом предударном слоге после ж или ш (жАкет, шАлун) – по строгой литературной, московской норме. Звук [п] невольно произносится при заикании или когда человек хочет что-то сказать, но не может подобрать нужное слово.

Произнесите выделенные выше русские слова – и сразу переходите к словам с п.

ըմկեր друг, товарищ	ընտրել выбирать, избирать
ընտիր отборный	ընդիշ sport борец
ընկույզ орех	ընդշամարտ sport борьба
ընտանի домашний (о животных)	

Для армянской речи не характерно скопление согласных. Между ними часто произносится [п]. Соответствующая буква пишется только при переносе и часто – в поэтических текстах. Это – п скрытого слога (զաղոնավանկի п).

Усвоить произношение скрытого [п] непросто, пока что постараитесь запомнить следующие закономерности:

п произносится, когда в корне имеет место чередование, и в данном случае п заменяет соответствующую гласную: պատիճ наказание →

պատճել [պատրճել] быть наказанным, упир ложь; лживый → սուել [սուել] лгать, жити прямой, правдивый → շուկել [շուկել] исправлять, поправлять.

По прежней норме перед начальными сочетаниями **սկ**, **սպ**, **սր**, **սթ**, **սր**, **սթ**, **սր** произносилось [ը], которое сейчас чаще не произносится, но пишется при переносе (բա-կիզը начало, բա-պա-սել ждать, բա-տա-նալ получать, բա-քաղ-վել заниматься). [ը] произносится только при скоплении согласных на стыке слов, в сочетаниях, где подлежащее оканчивается определенным артиклем ն: դասն-ըսկըսվեց урок начался, Արամն-ըշտապում է Арам торопится, երեխանն-ըզգայուն է ребенок — чувствительный.

Когда слово начинается с двух согласных (кроме сочетаний **սկ**, **սպ**, **սթ**, **սր**, **սթ**, **սր**), между ними, как правило, произносится [ը]: զլուս [զըլուս] голова, ժպիտ [ժըպիտ] улыбка, լսել [լսէլ] слушать, զնալ идти, ехать, մնալ оставаться, բրոյր холм, կրակ огонь, պտուլ плод, խմել пить.

Иногда [ը] ослабевает вплоть до непроизнесения в сочетании հր (например, в мужских именах Հրաշյա, Հրան, Հրայր).

Если слово начинается с трех согласных, [ը] произносится между первым и вторым: նստել [նըստել] сидеть, садиться, մկրատ [մըկրատ] ножницы, կրկես [կրկէս] цирк.

В словах, начинающихся с четырех согласных, [ը] произносится после первого и после второго: մկրտել [մըկրտել] крестить.

Когда слово оканчивается двумя согласными, [ը] произносится перед последним согласным, если это — ր, ռ, ն или լ.

[ը] произносится

վազր [Վազըր] тигр
տետր [տետըր] тетрадь
համբ [համըր] немой
սանր[սանըր] расческа
մանր[մանըր] мелкий
ոնն [օօնըն] некий; некто
հյուսն [հյուսըն] столяр

[ը] не произносится

միշտ всегда
հաստ толстый (не о человеке)
արվեստ искусство
արհեստ ремесло
դաշտ поле
ներկ краска
հանդար тихо, спокойно, ровно

Словосочетания

բարի վազր добрый тигр
համբ կինотеатр
մանր սանр мелкая расческа (с мелкими зубцами)
հաստ տետր толстая тетрадь
հմուտ հյուսն умелый столяр

արվեստ ու արհեստ искусство и ремесло
անհուն վիշտ безбрежное горе (имя в русло)
անգույն ներկ бесцветная краска.

Примечание: ռ не бывает ударным.

Когда в последнем слоге звучит [ղ], ударение падает на предпоследний слог: վազր [վա՛զր].

Когда слово начинается с сочетания **согласный + յ** или оканчивается на **յ + согласный**, [ղ] между ними не произносится: մյուս другой, հյուր гость, րոյն гнездо, երյն тот же.

Прочтите слова, которые начинаются с двух согласных и оканчиваются двумя согласными. В начале [ղ] произносится, в конце – нет.

հպարտ [հրպարտ] гордый, կրունկ журавль, կրունկ пятка; каблук, դրախտ рай, նիշտин пособие (денежное).

Когда слово оканчивается тремя согласными, [ղ] произносится (но не всегда) между вторым и третьим: գուշտ [գուշտը] дочь, կայսր император.

Звук [ղ] произносится, когда слово оканчивается двумя согласными, последняя из которых **-ս** или **-դ**; и которые являются притяжательным артиклем 1-го и 2-го лица: զմիւս [զմիւսը] моя голова. Притяжательный артикль 2-го лица **դ** произносим: [ա]: զմիւդ [զմիւդը] твоя голова. Ударение здесь, естественно, – на предпоследнем гласном: [զմիւսը], [զմիւդը].

Если в слове конечное **ս** и **դ** не являются притяжательным артиклем, [ղ] не произносится, *ср.*:

притяжательный артикль **ս**, **դ**
վարս [վա՛րս] моя пахота
(от слова վար пахота)
դարդ [դա՛րդ] твой век
հորդ [հօ՛րդ] твоего отца

конечные **ս**, **դ**
վարս [վա՛րս] поэт волос (женский)
դարդ [դա՛րդ] разг горе
հորդ [հօ՛րդ] проливной, обильный

Когда за словом с [ղ] в последнем слоге следует вспомогательный глагол, который, как вы помните, не имеет ударения и интонационно примыкает к предыдущему слову, [ղ] не произносится: Նա համբ է [նա համբ է]: Он немой. Ես տեսր եմ թերու [յէս տէ՛սր եմ թէրու]: Я приношу тетрадь. Նա կայսր է [նա կայսր է]: Он император.

Если сочетание двух или трех согласных букв – в середине слова, между ними обычно [ղ] не произносится: կանգնել [կանգնէլ] встать; стоять. [ղ] произносится в тех случаях, когда сочетание двух или трех согласных – начало корня: ան-զլոյ [անզլոյին безголовый].

В поэтических текстах [ղ] часто пишется.

Лексика

հրաման	դպրոց
հրամայել	школа
ժպիտ	սպիտակ
ժպիտ ulyibka	белый
ժպիտ ulyabat'sya	мерзнуть
վաղը	խիստ
վաղը завтра	строгий; строго
գրել	տիտր
գրել писать	грустный; грустно
զնալ	տիրել
զնալ идти, ехать	грустить
զնել	սրահ
զնել покупать	зал
կրտսեր	զադունք
մладший	тайный; тайно

Словосочетания

ուրախ ժպիտ веселая улыбка
լավ սկիզբ хорошее начало
կեղուոտ տետր грязная тетрадь
սպիտակ կրտսել белый журавль
կրկես զնալ идти в цирк
նամակ գրել писать письмо

վաստ սկիզբ плохое начало
խիստ հրաման строгий приказ
սուր մկրտչ острые ножницы
խաղատուն զնալ идти в казино
վաստ զգալ чувствовать (себя) плохо
զադունք լսել тайно слушать,
подслушивать

Словообразование

Суффиксы -իչ, -ուիի

Суффикс **-իչ** очень распространен и обозначает, в частности, действующее лицо: հսկել контролировать → հսկիչ контролер, վարել вести (*в разн зи*) → վարիչ заведующий, ցրել разбрасывать, рассеивать → ցրիչ курьер, рассыльный, а суффикс **-ուիի** – женщину по специальности, занятию, при этом **-ուիի** может присоединяться к суффиксу **-իչ**: նկար рисунок, картина → նկարիչ рисовать → նկարիչ художник → նկարչուիի художница, ուսուցանել преподавать, обучать → ուսուցիչ учитель → ուսուցչուիի учительница (чредование ի // օ(ноль звука)). Суффикс **-ուիի** присоединяется и к основе: գեղեցիկ → գեղեցկուիի красавица, հայ →

հայուիի արմանկ, ընկեր → ընկերուիի подруга, աշակերտ ученик → աշակերտուիի ученица, պարել танцевать → պարուիի танцовщица.

Суффикс **-իչ** обозначает и предметы, инструменты: գրել писать → գրիչ ручка (пишущая), սրել заострять, точить → սրիչ точилка, դափել компостировать → դափիչ компостер, а также образует прилагательные: հմայել очаровывать → հմայիչ очаровательный, обворожительный, հուզել волновать → հուզիչ волнующий, համոզել убеждать → համոզիչ убедительный, գրավել привлекать → գրավիչ привлекательный.

Грамматика

Определенный artikelъ

Определенный artikelъ – постпозитивный, пишется слитно со словом, имеет две формы: **Ա** и **ԱՌ**.

Если слово оканчивается гласным, употребляется **Ա**: տարի → տարին, այգի → այգին.

Если слово оканчивается согласным, то употребляется **ԱՌ**: սեղան → սեղանը, դաս → դասը.

Если следующее слово начинается с гласного или звукосочетания **ԱՎ**, **ԱՇ**, **ԱԱ** и т. д., то имеем следующее произношение: Արամի տունն է: Арам ест. Դասն սկսվեց: Урок начинается. Պատն սպիտակ է: Стена – белая. [արամն տուննէ], [դասն սկսվեց], [պատն սպիտակ է].

Учтите, что это – особенность строгой литературной нормы, а в живой речи обычно употребляется **Ա**.

Артикль обязательно употребляется, если слову предшествует:

1. указательные местоимения **այս**, **այդ**, **այն**: այս տունը этот дом, այդ պայուսակը, այն դասարանը,

2. притяжательные местоимения: **իմ** мой, **երա** его, **ee** и др. (**իմ** պայուսակը, **երա** դասարանը),

3. порядковые числительные: **առաջին** первый, **երկրորդ** второй и др.: **առաջին** դասը первый урок, **երկրորդ** դասարանը второй класс.

Упражнения

*1. Переведите.

- Արամն ամեն օր խաղատուն է գնում: 2. Նրա մայրը գոհ չէ: 3. Այս տունը ամենահինն է: 4. Երևանի դպրոցներուն դասերն սկսվում են վաղ առավոտյան: 5. Մեր ուսուցիչը Հրայր Կարապետյանն է: 6. Այս տարի մեր այգին շատ գեղեցիկ էր: 7. Ղազարոսի կրտսեր եղբայրը դեռ դպրոց չի գնում: 8. Նա շատ է սիրում ֆուտբոլ խաղալ: 9. Իմ հարևանը ուսուախուն է:

*II. Переведите.

1. Еще осень, но в комнате очень холодно. 2. Я иду в посольство. 3. Он пьет красное вино. 4. Я плохо говорю по-армянски. 5. Я хочу купить лекарство и иду в аптеку. 6. Вчера ты был болен и очень мерз в этой холодной комнате. 7. Сегодня я пойду в цирк. 8. Завтра — праздник, и ты получишь прекрасную картину (рисунок). 9. Я люблю смотреть немое кино.

III. Выпишите все сложные и производные слова, составьте с ними 20-30 предложений.

Образец:

Ես կովիկ աշխատանեմյակ ունեմ: У меня есть аккуратный кабинет.

Արամը սիրում է խաղատուն գիտ: Арам любит ходить в казино.

Հայաստանում աշունը երկար է ու շատ գեղեցիկ: В Армении осень — долгая и красивая.

Ответы

I. 1. Арам каждый день ходит в казино. 2. Его мать недовольна. 3. Этот дом — самый старый. 4. В школах Еревана уроки начинаются рано утром. 5. Наш учитель — Грайр Карапетян. 6. В этом году наш сад был очень красивым. 7. Младший брат Газароса еще не ходит в школу. 8. Он очень любит играть в футбол. 9. Мой сосед — русскоязычный.

II. 1. Դեռ աշուն է, բայց սեմյակում շատ ցուրտ է: 2. Ես գնում եմ դեսպանատուն: 3. Նա կարմիր զինի է խմում: 4. Ես վաստ եմ խոսում հայերեն: 5. Ես դեղ եմ ուզում զնել և գնում եմ դեղատուն: 6. Երեկ դու հիվանդ էիր և շատ էիր մրտում այս ցուրտ սեմյակում: 7. Այսօր ես կրկես եմ զնալու: 8. Վաղը տոն է, և դու գեղեցիկ նկար ես ստանալու: 9. Ես սիրում եմ համբ կինո դիտել:

Урок 7

Фонетика

1. [փ].
2. Чередования.

Словообразование

1. Суффикс **-ող**.
2. Сложные слова.

Грамматика

Повелительное наклонение глагола, единственное число.

Фонетика

1. [փ]

В системе согласных звуков армянского языка есть несколько трехчленных рядов: звонкий – глухой – глухой придыхательный (*ср* в русском языке: звонкий – глухой: б-п, в-ф и т.д.: в английском и немецком пару образуют звонкий и глухой придыхательный b-p, d-t).

По образованию придыхательные близки к глухим данного ряда. Они часто произносятся, когда пишется звонкая соответствующего ряда: р [փ] и т.д. Иногда пишется звонкая, а произносится глухая: р [պ], դ [Ա] и т.д. Вспомним: եղրայր – [լիսպայր].

Звук [փ] входит в ряд [ր] (звонкий) – [պ] (глухой) – [փ] (глухой придыхательный). Он образуется, как [պ], резким размыканием губ, отличаясь от [պ] резким выдохом (как при произнесении [h], но без участия голоса). По звучанию [փ] напоминает английское, немецкое р. Нечто подобное [փ] звучит в русских словах перед ш: Пшено, Пшеница, междометиях Пши, Пшт.

Прочтите слова, которые различаются только звуками [պ] и [փ]:

պշալի	փշալի
подкова	дерево, древесина

Лексика

փաստ	սափրել
փայլ	блеск
սափրվել	бриться
փեղ	подол; юбка
փոշի	пыль
փոշոտ	пыльный
փափուկ	мягкий
փակ	закрытый
ափ	берег; ладонь
փոստ	почта
տուփ	коробка
ափսոսալ	жалеть
փարոս	маяк
փրփոր	пена
փողկապ	галстук
	սափրել
	փաստարկ
	փայլել
	փողոց
	փայլուն
	փեղկ [փէխկ]
	փիղ
	փոխել
	փակել
	ափսոս
	փոստատուն
	փոր
	փոստատոր
	փոստայան
	փու
	փշել

Словосочетания

խոր փոստ	глубокая яма
նոր փոստ	новая почта
համոզիչ փաստարկ	убедительный аргумент
փակ փեղկ	закрытая створка
փայլուն պատասխան	блестящий ответ
գեղեցիկ ափ	красивый берег
դեղին փեղ	желтая юбка
փողկապ կապել	завязать, носить галстук

Есть слова, в которых пишется р, а произносится [փ]. Запомним часть из них:

երր	когда	սորր	святой
երբեմն	иногда	սրբել	чистить, вытираять
համբույր	поцелуй	սրբիչ	полотенце
համբուրել	целовать	երեսարփիչ	полотенце (лицевое)
համբերել	переждать, потерпеть	որր	сирота
անհամբեր	нетерпеливый; нетерпеливо	հարրել	пьянеть
դարրին	кузнец	նորր	тонкий, утонченный
դարրնց	кузница	երբերժիչ	сосиска

Հակոբ (мужское имя)
Գաբրիել (мужское имя)

Հակոբյան (фамилия)
Գաբրիելյան (фамилия)

Հակոբ Հակոբյան Ակոպ Ակոպյան
դարրին Գաբրիել кузнец Габриэл
Սուրբ Պետրոս Եկեղեցի Церковь Святого Петра
անհամբեր երեխան нетерпеливый ребенок
որք մանուկ дитя-сирота
փափուկ սրբիչ мягкое полотенце
կրտսեր եղբայր младший брат

Словообразование

1. Суффикс -ող

Суффикс **-ող** образует от глаголов действительные причастия:

խոսել говорить → խոսող говорящий, վազել бежать → վազող бегущий,
գրել писать → գրող пишущий.

У глаголов II спряжения между основой и суффиксом добавляется **աց**: խաղացլ играть → խաղացող играющий.

Многие из этих причастий перешли в существительные со значением действующего лица или обозначения человека, занимающегося той или иной деятельностью, специалиста:

աշխատել работать → աշխատող работник, գրել писать → գրող писатель, դիմել обращаться (к кому-либо) → դիմող 'обращающийся, заявиттель, գեկուցել докладывать, читать доклад → գեկուցող докладчик, ընտրել выбирать, избирать → ընտրող избиратель, ընթերցել читать → ընթերցող читатель, հետազոտել исследовать → հետազոտող исследователь, մատուցել приносить, подносить → մատուցող официант, զաղել проводить сварку → զողող сварщик, հրատել бурить → հրատող бурильщик, մերսել массировать → մերսող массажист, լուսել учиться, обучаться → լուսանող студент, սպառել потреблять, исчерпывать → սպառող потребитель.

2. Сложные слова

Сложные слова образуются:

а) с интерфиксом **-ш-**: փոստ почта + ա + տուն дом → փոստատուն почтамт, գրաֆ залог, заклад + ա + տուն дом → գրաֆատուն ломбард, լող плавание + զգեստ одежда, платье → լողազգեստ купальный костюм, լող плавание + սենյակ комната → լողասենյակ ванная комната,

б) слова, оканчивающиеся на **ի**, образуют сложные слова с интерфиксом **-ե-**: գինի вино + ե + տուն дом → գինետուն винный кабак, գինի + ե + գոյի цвет → գինեգոյի бордовый, винного цвета, փոշի пыль + կուլ տашк глотать → փոշեկուլ пылесос,

в) без инфиксса: գետ река + ափ берег → գետափ берег реки, լող плавание + ափ берег → լողափ пляж, երես лицо + սրբիչ полотенце → երեսարբիչ полотенце (для лица и рук), փակ закрытый + ուղի дорога → փակուղի тупик, փող горло + կապել завязывать, связывать → փողկապ галстук.

Грамматика

Повелительное наклонение, единственное число (հրամայակն եղանակ)

Единственное число повелительного наклонения стандартных глаголов образуется:

а) у глаголов 1-го спряжения – добавлением окончания **իր** к основе инфинитива: փակել закрывать → փակիր закрой!

б) у глаголов 2-го спряжения – добавлением окончания **ш** к основе инфинитива: խաղալ играть → խաղա՛ш играй

Отрицательные формы образуются добавлением частицы **մի՛** к этим формам: Մի՛ փակիր: Не закрывай! Մի՛ խաղա՛: Не играй!

– Հակո՞ր, փակիր դռոք: – Акоп, закрой дверь!

– Սրբուհի՛, քաց պատուհանը: – Сребри, открой окно!

Упражнения

*I. Переведите.

1. Ավելողանա Նավասարդյանը հայտնի դաշնակահարուիի է: 2. Հակոր Հակոբյանը միշտ համոզիչ փաստարկներ է քերում: 3. Պետրոսի ամեն առավոտ սափրովում է: 4. Նա միշտ փողկապ է կապում: 5. Չեկուցողն ուշանում էր, իսկ ուսանողները անհամբեր սպասում էին: 6. Աշոտիկը փափուկ ու նուրք երեսարբիչ ունի: 7. Հովհանը շատ անհամբեր երեխա է: 8. Փոստատունն այսօր փակ է: 9. Փոստատարը ամեն օր նամակ է քերում:

Новые слова

դաշնամուր пианино, фортепьяно

դաշնակահար пианист

դաշնակահարուիի пианистка

*II. Переведите.

1. Арpine каждый день чистит пыль стола. 2. У Саркиса четыре брата. 3. Габриэл – опытный кузнец. 4. Он работает в кузнице. 5. Погос купил новый пылесос. 6. Когда ты принесешь полотенце (для лица)? 7. У ребенка болит живот 8. Почему зеркало этой ванной комнаты грязное? 9.

В нашей квартире нет пыльных комнат. 10. Почему этот вопрос всегда заходит в тупик.

Ответы

I. 1. Светлана Навасардян — известная пианистка. 2. Акоп Акопян всегда приводит убедительные аргументы. 3. Петрос каждое утро бреется. 4. Он всегда носит (досяг завязывает) галстук. 5. Докладчик опаздывал, а студенты нетерпеливо ждали. 6. У Ашотика есть мягкое и тонкое полотенце (лицевое). 7. Овик — очень нетерпеливый ребенок. 8. Почтамт сегодня закрыт. 9. Почтальон каждый день приносит письма.

II. 1. Արփինեն ամեն օր սրբում է սեղանի փոշին: 2. Սարգիսը չորս ելքայր ունի: 3. Գարրիելը հմտութարքին է: 4. Նա աշխատում է դարրնցում: 5. Պողոսը նոր փոշեկու է զնել: 6. Ե՞րբ ես երեսարքի բերելու: 7. Երեխայի փորը ցավում է: 8. Ինչո՞ւ է այս լողասենյակի հայելին կեղտուն: 9. Մեր բնակարանում փոշուն սենյակներ չկան: 10. Ինչո՞ւ է այս հարցը միշտ փակուղի մտնում:

Урок 8

Фонетика

1. [p].
2. Чередования.

Словообразование

1. Сложные слова с -ршың, -қыңып, -түңи.
2. Суффиксы -шүйң и -(ш)қышың, р.

Грамматика

1. Личные местоимения (множественное число).
2. Вспомогательный глагол т (множественное число).
3. Изъявительное наклонение: настоящее, будущее и прошедшее несовершенное времена, множественное число.
4. Нестандартные глаголы қыш (я есть), қынтың (я знаю), тұңтаң (я имею), шрұтаң (я стою) в несовершенных временах изъявительного наклонения.

Фонетика

1. [p]

Звук [p] входит в ряд [q] (звонкий) – [կ] (глухой) – [p] (глухой придыхательный). Он образуется, как [կ], но с резким выдохом (как при произнесении [h], но без участия голоса),

По звучанию [p] похож на английское, немецкое k. Нечто подобное [p] звучит в междометиях кс-кс, кш-ш и именах Ксюша, Ксения, Ксеркс, в словах ксерокс, ксенофобия, такси.

Прочтите слова, которые различаются только звуками [կ] и [p]

կար шов; был, имелся	պար камень
երեկ чера	երեք три
ստակ под	ստար теплый; тепло
կույր слепой	պույր сестра

Лексика

քուն сон (процесс)
քիչ мало
փոքր маленький
արք король
քո твой
քանոն линейка
աչք глаз
քամի ветер
քանի сколько
քսան двадцать
քառասուն сорок
զենք оружие
հերքել опровергать
ամենուրեք везде, повсюду
քաղաքային городской
հետաքրքիր интересный

պնիկ спать
քենի дядя (по матери)
գիրք книга
քայլ шаг
քայլել шагать
մաքրել чистить
մաքրու чистый
քնորու нежный
պայրարել бороться
հավաքել собирать
քաղաք город
մայրաքաղաք столица
քաղաքացի горожанин; гражданин
քաղաքական политический
աղմուկ шум
աղմել шуметь

Словосочетания

փաստը հերքել
համառ պայքար
մորաքույր ու քենի
տաք քամի
փոքր տուփ
զետի ափ
քառասուն տարի
հետաքրքիր գիրք

опровергать факт
упорная борьба
тетя (по матери) и дядя (по матери)
теплый ветер
маленькая коробка
берег реки
сорок лет
интересная книга

զարուն весна	աշուն осень	ափի берег
զարնանը весной	աշնանը осенью	ափին на берегу

Есть слова, в которых пишется **q**, а произносится [p]. Запомним часть из них:

ողի дух
հողի душа
հոգալ заботиться
օգուս польза

միրզ фрукты
զույզ пара
երզ песня
երգել петь

օգնել помочь	Երգիչ певец
ավագ старший	Երգչուհի певица
հագնել надевать	մարգարե пророк
հագնել одевать (кого-либо)	պատարագ литургия, месса
հագուստ одежда	մարգարիտ жемчуг
շոգ жаркий, жарко	արգել запрещать
կարագ масло (сливочное)	կարգ ряд; категория
վարագույր занавеска, штора	շոգի пар
Սարգիս (мужское имя)	Սարգսյան (фамилия)
Գրիգոր (мужское имя)	Գրիգորյան (фамилия)

Словосочетания

նոր հագուստ հագնել	надевать новую одежду
ինքալ ավագների մասին	заботиться о старших
շար ոզի	злой дух
մարգարիտ գնել	покупать жемчуг
ավագ եղբայր	старший брат
մարդու հագուստ	чистая одежда

2. Чередования

При словообразовании и формообразовании **и** и **ի** могут чередоваться с [լ], которое произносится, но пишется только при переносе (часто – в поэтическом тексте).

սուրբ святой → սորբապատկեր [սըրփապատկէր] икона (պատկեր картина)
միրդ фрукты → մրգառատ [մըրգառատ] богатый, изобилующий фруктами
մոլգ темный (о цвете) → մգանալ [մըգանալ] темнеть

и¹ между двумя согласными во втором слоге может выпадать: մարդու¹ чистый → մարդել чистить, մասուր шиповник → մասրենի куст шиповника, а **ե** при словообразовании, теряя ударение, чередуется с **ի**:

սեր любовь → սիրել любить
կես пол-, половина → կիսել делить
գեր толстый (о человеке) → գիրանալ толстеть
տեր хозяин, владелец → տիրել властствовать.

Словообразование

1. Сложные слова.

1. Слова, в которых второй компонент – **-քան**, **-գես**, **-սես**, выражают значения “специалист, знаток, занимающийся чем-либо, носитель определенного признака”:

պատմություն **история** → պատմաբան **историк**, հոգի **душа** → հոգեբան **психолог**, սիրու **сердце** → սրտաբան **кардиолог**, աստղ **звезда** → աստղագետ **астроном**, հին **старый**; древний → հինացել **археолог**, գեղեցիկ **прекрасный** → գեղագիտ **эстетик**, քաղաք **город**, полис → քաղաքագիտ **политик**; политолог, լուր **новость**, весть → լուսել **шпион**, հանդիս **представление**, праздник → հանդիսաչել **зритель**, հեռու **далеко** → հեռաւնել **дальновидный**; дальновзоркий, անհեռատել **недальновидный**, լավ **хороший**; хорошо → լավատել **оптимист**.

Примечание. **տես** – от нестандартного глагола **տեսնել** видеть, **գետ** – от **գիտենալ** знать, уметь, рաб слово, дело, вещь (*ср греческое логос*). С новыми словами этого урока образуются сложные слова: շերտ полоса, слой + վարագույր занавеска, штора → շերտավարագույր жалюзи, շոր **пар** + նավ корабль → շորենավ теплоход, երգիչ **певец** + խոսք группа → երգչախոսք хор, капелла, оркестр **пара** + զույգа чулки → զույգույզи колготки.

2. **Суффиксы -ային и -(ա)կան** от существительных образуют прилагательные со значением признака:

լար струна → լարային струнный
տուն дом → տնային домашний
քաղաք город → քաղաքային городской
սիրու сердце → սրտային сердечный
նյարդ нерв → նյարդային нервный
տուն дом → տնական домашний
տուն дом → տնական домашний, изготовленный дома
մանուկ ребенок → մանկական детский
աշակերտ ученик → աշակերտական ученический
քաղաք город → քաղաքական политический.

Словосочетания

տնային աշխատանք	домашняя работа
տնային հագուստ	домашняя одежда
տնական պանիր	сыр домашнего изготовления
տնական օդի	самогон
աշակերտական տեսոր	ученическая тетрадь
մանկական հագուստ	детская одежда
լարային քառյակ	струнный квартет
քաղաքային տրանսպորտ	городской транспорт
քաղաքական մեկնարան	политический обозреватель

Суффикс -р

Присоединяясь к основе инфинитива или словам других частей речи, суффикс **-р** образует существительные со значением действия (отлагольные существительные), либо результата или орудия действия, а также с другими значениями: վազել бежать → վազր beg, արգելել запрещать → արգելր запрет, գովել хвалить → գովր хвала, զինել вооружать → զենր оружие, խոսել говорить → խոսր речь, գրել писать → գիրр книга, բերել приносить → բերր урожай, մուսել входить → մուսր вход, հմայել очаровывать → հմայր очарование, հոսել течь → հոսր течение, խեղացի умный → խելր ум, խոր глубокий → խոսր глубина, տեսնել видеть → տեսր вид (внешний).

Грамматика

1. Личные местоимения (множественное число)

մենք мы դուք вы երանք они

2. Вспомогательный глагол է (множественное число)

наст. вр.

1 л. ենք

2 л. եք

3 л. են

пр. вр.

1 л. ենք

2 л. եք

3 л. են

3. Изъявительное наклонение: настоящее, будущее и прошедшее несовершенное времена, множественное число

Настоящее время

I спряжение

մենք գրում ենք

դուք գրում եք

երանք գրում են

II спряжение

մենք խաղում ենք

դուք խաղում եք

երանք խաղում են

Прошедшее время

մենք գրում էնք

դուք գրում էք

երանք գրում էն

մենք խաղում էնք

դուք խաղում էք

երանք խաղում էն

Будущее время

մենք գրելու ենք

դուք գրելու եք

երանք գրելու են

մենք խաղալու ենք

դուք խաղալու եք

երանք խաղալու են

Отрицательные формы образуются добавлением частицы չ к вспомогательному глаголу, который ставится перед смысловым:

մենք խաղում ենք мы читаем → մենք չենք խաղում мы не играем

դուք գրում էք вы писали → դուք չէք գրում вы не писали

նրանք խաղալու են они будут играть → նրանք չեն խաղալու они не будут играть.

4. Нестандартные недостаточные глаголы կամ я есть, զիտեմ я знаю, ունեմ я имею, արժեմ я стою.

Нестандартность этих глаголов состоит в том, что формы несовершенных времен изъявительного наклонения образуются без вспомогательного глагола. Недостаточность этих глаголов выражается в том, что они имеют формы только настоящего и прошедшего несовершенного времен, остальные формы изъявительного и других наклонений восполняются, соответственно, формами следующих глаголов: լինել быть, զիտենալ знать, уметь, ունենալ иметь, արժենալ стоить.

կամ я есть

Наст. вр.		Прош. время	
ед. ч.	мн. ч.	ед. ч.	мн. ч.
ես կամ	մենք կամք	ես կայի	մենք կայինք
դու կամ	դուք կաք	դու կայիք	դուք կայիք
նա կամ	նրանք կան	նա կար	նրանք կային

զիտեմ я знаю

Наст. вр.		Прош. время	
ед. ч.	мн. ч.	ед. ч.	мн. ч.
ես զիտեմ	մենք զիտենք	ես զիտեի	մենք զիտեինք
դու զիտես	դուք զիտեք	դու զիտեիք	դուք զիտեիք
նա զիտեի (զիտե)	նրանք զիտեն	նա զիտեր	նրանք զիտեին

ունեմ я имею

Наст. вр.		Прош. время	
ед. ч.	мн. ч.	ед. ч.	мн. ч.
ես ունեմ	մենք ունենք	ես ունեի	մենք ունեինք
դու ունես	դուք ունեք	դու ունեիք	դուք ունեիք
նա ունի	նրանք ունեն	նա ուներ	նրանք ունեին

արժեմ я стою

Наст. вр.		Прош. время	
ед. ч.	мн. ч.	ед. ч.	мн. ч.
ես արժեմ	մենք արժենք	ես արժեի	մենք արժեինք
դու արժես	դուք արժեք	դու արժեիք	դուք արժեիք
նա արժի (արժե)	նրանք արժեն	նա արժեր	նրանք արժեին

Все отрицательные формы этих нестандартных глаголов образуются добавлением перед глаголом отрицательной частицы չ-: արժեմ → չարժեմ.

Դուք ընտրական ցուցակներում չկաք, իսկ մենք կանք:
Вас нет в избирательных списках, а мы есть.
Սոնան ու Մանեն այս տարի նոր դասագրքեր չունեին:
У Сона и Мане в этом году не было новых учебников.
Այդ դասը Արաբը լավ գիտի, իսկ մենք չգիտենք:
Этот урок Арам знает хорошо, а мы не знаем.
Այս գիրքն արժի 100 դրամ: Այդ կինոնկարի մասին շարժեն խոսել:
Эта книга стоит 100 драмов. Об этом фильме не стоит говорить.

Упражнения

*I. Переведите.

- Ես և քո-քեսին հին ընկերներ ենք: 2. Մենք նատում ենք Արաքս գետի
ափին ու երազում ենք: 3. Մեղմ ու տաք քամի է փշում գետի հակառակ կողմից:
- Գետը մաքուր ու խաղաղ է: 5. Արաքսը չի աղմկում: 6. Աշնանը մենք քիչ ենք
լինում այս գետի ափին:

հակառակ կողմից с противоположной стороны.

*II. Переведите.

- Я и моя старшая сестра учимся в одной школе, которая — в центре города. 2. Наш учитель — Геворг Сарксян. 3. Он очень известный педагог и политический обозреватель. 4. Сарксян иногда опаздывает, видимо у него много забот. 5. Мы нетерпеливо ждем его. 6. Наша классная комната всегда чистая. 7. Сарксян доволен своими учениками.

доволен учениками գոհ է աշակերտներից.

III. Составьте предложения с данными словосочетаниями: հայտնի երգիչ,
փակ դուռ, տաք քամի, խաղաղ երեկո, հին առակ:

Афоризмы Աֆորիզմներ

Ով խոսել գիտե, գիտե նաև խոսելու ժամանակը:

Արդիշամիդաս Սպարոսի

Խելացիների քերանը իրենց սրտում է, հիմարների սիրտը՝ քերանում:
(անգլիական)

Խավարը մայրն է քառսի:

Վահրամ Փափազյան

Новые слова и выражения

խոսելու ժամանակը время говорить
խելացի умный
իրենց их
հինար глупый
քառու хаос

Ответы

I. 1. Я и твой дядя (по матери) – старые друзья. 2. Мы сидим на берегу реки Аракс и мечтаем. 3. Мягкий и теплый ветер дует с противоположной стороны реки 4. Река – чистая и тихая. 5. Аракс не шумит. 6. Осеню мы мало бываем на берегу этой реки.

II. 1. Ես և իմ ավագ քույրը սովորում ենք նույն դպրոցում, որը քաղաքի կենտրոնում է: 2. Մեր ուսուցիչը Գևորգ Սարգսյանն է: 3. Նա շատ հայտնի մանկավարժ ու քաղաքական մեկնարան է: 4. Սարգսյանը երթեմն ուշանում է, երեկի շատ հոգսեր ունի: 5. Մենք անհամբեր սպասում ենք նրան: 6. Մեր դասաւենյակը միշտ մաքուր է: 7. Սարգսյանը զոհ է իր աշակերտներից:

Урок 9

Фонетика

1. [p].
2. Чередования.

Словообразование

Суффиксы **-јш**, **-ќ**, **-нрј**, **-нрјпіб**.

Грамматика

Повелительное наклонение, множественное число.

Фонетика

1. [p]

Звук [p] входит в ряд [п] (звонкий) – [п] (глухой) – [п] (глухой придыхательный). [п] образуется, как [п]. По звучанию [п] напоминает английское t, а также русское т в слове ткач и междометиях тьфу, тсс.

Прочтите слова, которые различаются только звуками [п] и [п]:

шаша	буква	шаш тар (музыкальный инструмент)
шаш дай!		шаш меч, сабля
шаш строка		шаш пусты, пусты!, отпусти!
шашең	входить, заходить	шашең темнеть (о дневном свете)

Лексика

шаш корона

шашаңор [шашаңор] царь, король

шаш внук, внучка

шаш свежий

шаш мокрый

шаш [шаш] цепь

шаш стул

шаш настойка

шаш попугай

шашаңмаңың [шашаңмаңың] переводить

шашаңмаңың переводчик

шашаңмаңыңиң переводчица

шашаңмаңпірјіб перевод

шаш команда

шаштік театр

шаштік [шаштік] бумага

шаштік лист (бумаги); газета

шаштік ежедневная газета

կար молоко
կարիլ капля
քիր нос
քы рука, крыло
քүйл слабый; слабо
քәнәші враг
քиң число, номер
քөрі неполный, недостаточный
мәқәнәші пергамент

շարшарлық еженедельная газета
շаршар суббота, неделя
թірі неполный, недостаточный
մշակույր культура
մշակութային культурный
թіртә бабочка
խանուր магазин
թեј чай
քաշկինակ платок

Словосочетания

գունավոր քուրք цветная бумага
թարմ քուրմ свежая настойка
քուրակների խանուր магазин попугаев
թերі թарզмәнәпіржыңи неполный перевод
տիկиніңқаяжын քаштарын кукольный театр
թағауылоршақын арпп царский престол
ֆутупропіл шәqqажын թім национальная футбольная команда.

Есть слова, в которых пишется **ң**, а произносится [р]. Запомним часть из них:

մարդ человек	Ժողովուրդ народ
մարդիկ [մարդիր] люди	արդյունք результат
մարդկուրյուն человечество	կարդալ читать
մարդկային человеческий	խորհուրդ [խօրուրդ] совет, в разн зи
արդար справедливый; справедливо	վարդ роза
արդարուրյուն справедливость	վարդագույն розовый
կենդանի живой, сущ животное	որդի сын
բարդ сложный	օրիորդ [օրյօրդ] девушка, барышня
կոկորդ горло	բարդաճախ осложняться, усложняться
բարդուրյուն сложность	նյարդ нерв
զարդ укращение	նյարդային нервный
զարդարել украшать	խնդիր задача
Նվարդ [նըվարդ] (женское имя)	խնդիր [խընդիրէլ] просить
Վարդան (мужское имя)	Վարդանյան (фамилия)
Թադևոս [թարեզոս] (мужское имя)	Թադևոսյան (фамилия)

Запомним, что **ң** может произносится [р] только в середине и на конце слова, а если **ң** — первая буква слова, то она всегда произносится [ң], ңир, ңашһուկ, ңашխан, Ղավիր, ղուլ, ղուրեկын и т.п.

Буква ң произносится [р] в составе суффикса -пր (о значении см. в разделе “Словообразование”): при охота → припր охотник.

2. Чередования

Обратите внимание на чередования:

- пү- при словообразовании, теряя ударение, переходит в пі:
рпүй яд → рпібашпір ядовитый
рпүл слабый → рпішбіл слабеть
մշակոյք культура → մշակոքшյին культурный
- пі-, -փ-, теряя ударение, переходят в [լ], которое не пишется:
рпілр бумага → րղբւ бумаги
տպік дом → տիսյին домашний, тишик домашнего изготовления
դրіп дверь → դրիսկ дверца
զին цена → զնացուցակ прейскурант (ցուցակ список)
հին старый → հնանի стареть (не о человеке), устаревать
փին суетный, пустой → սնահանիн суеверный
- пі-, и -փ- во 2-ом, 3-ем слоге, теряя ударение, выпадают:
մանուկ ребенок → մանկոյուն детство
հասուկ особенный → հասկոյուն особенность
մարդիկ люди → մարդկոյուն человечество
գեղեցիկ красивый, прекрасный → գեղեցկանալ стать красивым, хорошеть, գեղեցկոյուն красота

Словообразование

Суффиксы -յш, -ե, -пր, -ուրյուն

1. Суффиксы -յш и -ե от существительных, обозначающих предмет, материал, образуют прилагательные со значением признака, соответствующего существительному, в особенности: “сделанный из этого”:

րորդ шерсть → րրյш, րրե шерстяной
րորդ бумага → րրյш, րրե бумаги
երկար железо → երկարյա, երկարե железный
մազաղար пергамент → մազաղարյա, մազաղարե пергаментный
մնտար шелк → մնտարյա, մնտարե шелковый.

2. Суффикс -пր от существительных и глаголов образует существительные со значением действующего лица (занятие, профессия, специальность): при охота → припր охотник, չմուշկ конек → չմշկոր конькобежец, լողալ плыть → լող плавание → լողորդ пловец, զին цена → զնորդ покупатель, վարել вести → վարորդ водитель, դիմել обращаться → դիմորդ аббитуриент, սայլ телега, воз → սայլորդ возчик, դիտել смотреть, наблюдать → դիտորդ наблюдатель, դահորդ лыжи

→ դահուկորդ լыжник, զեղասահք фигурное катание (գեղեցիկ красивый, прекрасный, саҳиқ скользить) → զեղասահորդ фигурист.

К некоторым из этих слов добавляется суффикс -ուի: չմշկորդուի коњкобежица, լողորդուի пловчиха, դահուկորդուի лыжница, զեղասահորդուի фигуристка.

3. Суффикс **-ույուն** образует

a) абстрактные существительные:

ընկեր друг, товарищ → ընկերույթուն дружба; товарищество, общество
խիզախ храбрый → խիզախույթուն храбрость
արդար справедливый → արդարույթուն справедливость
խելոր умный, разумный, послушный → խելորույթուն разумность, послушность
անհրաժեշտ необходиmyй → անհրաժեշտույթուն необходимость
հերոս герой → հերոսույթուն героизм
քարգանել переводить → քարգանելույթուն перевод
համբերել терпеть, не торопиться → համբերույթուն терпение
մրցել соревноваться, соперничать → մրցույթուն соревнование
քացարել объяснять → քացարույթուն объяснение
պատմել рассказывать, повествовать → պատմույթուն история, рассказ
ընդունել принимать, признавать → ընդունելույթուն прием

b) собираательные существительные:

երիտասարդ молодой, молодой человек → երիտասարդույթուն молодость; молодежь

մարդ человек → մարդիկ люди → մարդկույթուն человечество

ոստիլաբ полицейский → ոստիլաբույթուն полиция

ուսանող студент → ուսանողույթուն студенчество,

b) также сложно-производные слова:

ուղիղ прямой, прямо + գրել писать → ուղղագրույթուն орфография

ուղիղ прямой, прямо + խոսել писать → ուղղախոսույթուն орфоэпия

քան + ստեղծել → քանաստեղծ поэт → քանաստեղծույթուն стихотворение; поэзия

Обратите внимание на то, что одно и то же слово может иметь как абстрактное, так и собираательное значение: երիտասարդույթուն молодость; молодежь.

Словосочетания

մշակութային կյանք культурная жизнь

հաշու ու խաղաղ մարդկույթուն примиренное и мирное человечество
խելացի դիմորդ умный абитуриент

բունավոր սունկ յածառի ցին
խիզախու պրոպր քարել օհոտնիկ
քարդ խնդիր հաջանակ հաջանակ
կապույտ քանաք սև սև սև

Грамматика

Повелительное наклонение, множественное число

Множественное число повелительного наклонения глаголов образуется прибавлением окончания **-եր** к основе инфинитива:

- у глаголов 1-го спряжения между основой инфинитива и окончанием добавляется **եց**: փակել → փակեցեք закройте!
- у глаголов 2-го спряжения между основой инфинитива и окончанием добавляется **աց**: խաղալ → խաղացեք играйте!.

Отрицательные формы образуются добавлением частицы **մի** перед данными формами: **մի փակեցեք** не закрывайте!, **մի խաղացեք** не играйте!

В положительных и отрицательных формах множественного числа повелительного наклонения глаголов 1-го спряжения есть параллельная форма без **-եց-**, которая преобладает в устной речи: փակեք, **մի փակեք**:

– Երեխանեք, փակեք դուքք: – Դեղի, закройте дверь!.

Զենքը (Կարակ)

Կիսագրագետ ու ինքնահավան մի գրող Մարտիկ Պրուստին մենամարտի է կանչում և, տալով նրան իր այցելումը, արհամարհանքով ասում է.

- Թույլ եմ տալիս ընտրել զենքի տեսակը:
– Հիանալի է, – բացականչում է հայտնի գրողը, – ընտրում եմ ուղղագրությունը: Դուք սպանված եք:

Новые слова и выражения

Կիսագրագետ полуграмотный
ինքնահավան самодовольный
մենаамарտ поединок, дуэль
կանչել звать, вызывать
տալով бросив кого-то дав ему свою визитную карточку
թույլ եմ таլիս разрешаю
սպանված убитый

Աֆորիզմы Աֆորիզմներ

Ծառ խոսելը խելոքության նշան չէ:

Թալես Միլերացի

Խոսքերը հոգու շունչն են:

Պյուրազորաս

Բերանի պտուղներով է, որ սնվում է մարդը:

(Ավելարան)

Համբերությունը դառն է, բայց քաղցր է նրա պտուղը:

Ժան Ժակ Ռուստ

Ով անցյալ ունի, չի կարող հիշողություն չունենալ:

Ով պատմություն ունի, չի կարող ետ չնայել:

Պարույր Սևակ

Новые слова

Խելոքություն *послушность, разг ум
նշаն* *знак*

Խոսք *речь, зд слово*
հոգու *души* (*род пад от հոգի*)

Շունչ *дыхание*
պտուղներով *плодами*
սնվել *питаться*
Ավելարան *Евангелие*
անցյալ *прошлый; прошлое*
հիշողություն *память*
պատմություն *история*
եւս *назад*
դասոր (*դասն*) *горький; горько*
պտուղ *плод*

У существительных, оканчивающихся на **ի**, при образовании форм ед. числ. род. падежа в большинстве случаев **ի** выпадает и добавляется окончание **ու**: **այգի** → **այգու**

В древнеармянском не было звука ф, поэтому в старых заимствованиях он передается через ф или р: Фалес Փալես, Пифагор Պիփագորաս, Афины Աթենք, фарос (маяк) փարոս, фараон փարավոն, Вифлеем Բեթղեհեմ, Голиаф Գոլիաֆ, эфир երեր, эфирное масло երերային յուղ.

Упражнения

*I. Переведите.

1. Նվարդը շատ է սիրում կարդալ ու բարզմանություններ ամել: 2. Նա միշտ ընկերներին խորհուրդ է տալիս տարրեր թերթեր ու գրքեր կարդալ: 3. Ծառ է սիրում ընտանի կենդանիներ: 4. Թարով անունով մի մեծ խոսող քութակ ունի: 5. Նվարդը նաև լավ լողորդ է: 6. Ամեն ամառ նա Վարդանի հետ մեկնում է Հրազդան: 7. Իսկ Սևանում նա առաջաստանավ է վարում:

Խորհուրդ է տալիս советует.

*II. Переведите.

1. Тадевос Варданян – очень умный абитуриент. 2. В ежедневной газете есть интересная весть. 3. Люди любят справедливость. 4. Завтра Вардан пойдет в театр. 5. В детском магазине была цветная бумага. 6. Домашнюю работу Нвард будет писать в субботу.

III. Используя пройденный материал, составьте 20-30 подобных предложений, связанных по смыслу.

Ответы

I. Нвард очень любит читать и делать переводы. 2. Она всегда советует друзьям (товарищам) читать разные газеты и книги. 3. Очень любит домашних животных. 4. У не есть большой говорящий попугай по кличке Татул. 5. Она еще и хорошая пловчиха. 6. Каждое лето она с Вартаном ездит на Раздан. 7. А на Севане она водит парусник.

II. 1. Թադևոս Վարդանյանը շատ խելացի դիմորդ է: 2. Օրաքերքում հետաքրքիր լուր կա: 3. Մարդիկ արդարություն են սիրում: 4. Վաղը Վարդանը քատրոն է զբար: 5. Մանկական խանություն գունավոր քուղը կար: 6. Տնային աշխատանքը Նվարդը գրելու է շաբաթ օրը:

Урок 10

Фонетика

[ð], [ð].

Словообразование

1. Сложные и производные слова.

2. Суффикс -(w)ыпр.

Грамматика

Множественное число существительных

Фонетика

1. [ð]

Звук [ð] входит в ряд [ð] (звонкий) – [ð] (глухой) – [g] (глухой придыхательный). Звук, похожий на [ð] произносится на стыке слов при быстром, слитном произнесении фразы Отец дома (озвонченное ц). По звучанию [ð] похож на дз в междометии дзинь-дзинь (имитация звучания колокольчика):

ðի конь, лошадь	ðի яйцо	ðուկ рыбка	ðայն голос	ðեթ масло (растительное)	ðոր ущелье
-----------------	---------	------------	------------	--------------------------	------------

шіðръ дождь	ðы форма (не об одежде)	ðմтн зима	ðашы левый; налево	ðիршаштиң оливка	ðյтб снег
-------------	-------------------------	-----------	--------------------	------------------	-----------

Есть слова, в которых пишется Ѱ, а произносится [g]. Запомним часть из них:

օð змея	զարð плата	զարðել нанимать	աշխատավարð зарплата	զարðյալ [զարդյալ] снова	բարðбр [բարդըր] высокий	համարðակ [համարցակ] смелый
---------	------------	-----------------	---------------------	-------------------------	-------------------------	----------------------------

դեղð [դէхң] персик	դաղð [դախң] мята	դերðակ [դէրðակ] портной	դերðակուհի [դէրðակուհի] портниха	բարð подушка	արձակ свободный, просторный; проза	արձակուրդ [ք] отпуск
--------------------	------------------	-------------------------	----------------------------------	--------------	------------------------------------	----------------------

փորձ [փօրց] опыт	արձակել освобождать, отпускать;
անփորձ [անփօրց] неопытный	распускать; расстегивать
վրձին кисть	փորձել [փօրցէլ] пробовать, пытаться
վրձնիկ кисточка	փորձնական [փօրցնական] опытный,
վերադարձ [վերադարց] возвращение	экспериментальный

Словосочетания

Ճի վարձել нанять лошадь
 աշխատավարձ ստանալ получать зарплату
 հերքական արձակուրդ очередной отпуск
 հմուտ դերձակ опытный портной
 համարձակ արձակագիր смелый прозаик
 փորձնական աշխատանք пробная работа
 բարի վերադարձ доброе возвращение
 դաղձ հավաքել собирать мяту
 բարձր աշխատավարձ высокая зарплата
 դժվար խնդիր трудная задача.
 փափուկ բարձ мягкая подушка

2. [ð]

Звук [ð] – глухая пара [ð]. Кончик языка плотно примыкает к небу, слышится как бы присвист. По звучанию напоминает мягкое т в словах тир, тигр, Тигран. Принесите эти слова – и сразу приступайте к произнесению армянских слов с ð.

ծիրանի абрикос	ծառ дерево
ծիրանենի абрикосовое дерево	ծիծաղ смех
ծառաս слуга	ծիծոնակ ласточка
ծառայել служить	ծոծրակ затылок
ծով море	ծունկ колено
ծանոթ знакомый, <i>тж</i> сущ	ծաղիկ цветок
անծանոթ незнакомый	ծաղկել цвети
ծանրանալ знакомиться	ծող пазуха; залив
ծանրություն знакомство	ծեր старый (о человеке)
ծույլ ленивый	ծերանալ стареть
ծուլանալ лениться	ծերություն старость
ծուլություն лень	ծիածան радуга
ծամել жевать	արծիվ орел
ծամոն жвачка	ծանր тяжелый; тяжело

Словообразование

1. Сложные и производные слова.

ծաղկլ цветок + փունգ букет → ծաղկեփունգ букет цветов
ծաղկի + ձոր ущелье → Ծաղկաձոր (город в Армении)
ծոց пазуха + տեսոր тетрадь → ծոցատեսոր блокнот
հանգստանալ отдыхать → հանգստավայր место отдыха, курорт
նավ корабль → նավահանգիստ порт, гавань
օձ змея + ձուկ рыба → օձաձուկ угорь
արձակ проза + գրել писать → արձակագիր прозаик
տղա мальчик + մարդ человек → տղամարդ мужчина
սաղարք листва + խիտ густой → սաղարթախիտ густолиственный
նուրբ тонкий + անցնել проходить, переходить → նորանցը переулок
մարզ(վ)ել тренировать(ся) → մարզիչ тренер, մարզիկ спортсмен,
մարզուիք спортсменка, մարզաբր тренировка, մարզադաշտ стадион,
մարզապրահ спортзал
հրապարակ площадь, площадка → մարզահրապարակ спортивплощадка

Лексика

ձեռք рука	այծ қоза
օձիք воротник	կայծ искра
նախանձ зависть	կայծակ молния
նախանձել завидовать	արծար серебро
խնձոր яблоко	մեծ большой; великий
տանձ груша	առյուծ лев
ձմերուկ арбуз	ծայր конец, кончик
բրինձ рис	կուրծք грудь
հնձել косить	ծախել разг продавать
քանձар густой, плотный	ծրար конверт; пододеяльник
զործ дело	կծու острый, горький
զործել действовать, функционировать;	կծելкусать
взять	լուծել решать (задачу и т.п.)
գործիչ деятель	լուծում решение (чего-л.)
դժվար трудный	

Словосочетания

գերազանց մարզիկ отличный спортсмен
ամառային մարզադաշտ летний стадион
սաղարթախիտ аնտоп густолиственный лес

գեղեցիկ ծաղկելունց красивый букет цветов
 հնչուն ծիծաղ звонкий смех
 ծիծեռնակների երան стая ласточек
 Սև ծով Черное море
 խոնարհ ծառան покорный слуга
 վնասված ծունկ поврежденное колено
 ծիրանի ծառ = ծիրանի абрикосовое дерево
 ծամոն ծանկ жевать жвачку
 ծաղկի քաղել срывать цветок, цветы
 ծանր պարկ тяжелый мешок

Տարվա եղանակները Վремена года

գարուն весна → գարնանը весной, աշուն осень → աշնանը осенью,
 ամառ лето → ամռանը летом, ձմեռ зима → ձմռանը зимой

գարնանային весенний, аմառային летний, աշնանային осенний,
 ձմեռային зимний, ամեն գարուն каждая весна, каждой весной

Ամիսներ Месяцы

հունվար յանварь	փետրվար փевраль	մարտ март
ապրիլ ապրель	մայիս մай	հունիս июнь
հուլիս յուль	օգոստոս август	սեպտեմբեր сентябрь
հոկտեմբեր օктябрь	նոյեմբեր ноябрь	դեկտեմբեր декабрь

հունվարին в январе, հունիսին в июне, հուլիսին в июле,
 դեկտեմբերիн в декабре

2. Суффикс -(ա)վոր

Суффикс -(ա)վոր образует от существительных и глаголов прилагательные со значением признака, обладания:

սապար горб → սապատավոր горбатый.

խորհուրդ совет; таинство, скрытый смысл → խորհրդավոր таинственный
մեղք вина → մեղավոր виноватый

քեր крыло → քերավոր крылатый

զիւխ голова → զիւխավոր главный

զույն цвет → զունավոր цветной

բույն яд → բունավոր ядовитый

լույս свет → լուսավոր светлый

В последних трех словах – чередование: ударное **ոյ**// безударное **ու**.

Суффикс **(ա)վոր** образует и существительные:

ձի конь, лошадь → **ձիավոր** всадник

արհեստ ремесло → **արհեստավոր** ремесленник

զինվոл вооружать → **զինվոր** солдат

դատ суд → **դատել** судить → **դատավոր** судья

(ср спортивный судья – մրցավար от մրցել соревноваться, մրցում соревнование)

Образуются и слова, являющиеся и прилагательными, и существительными:

աշխատել работать → **աշխատավոր** трудящийся; труженик

բանել *уст* работать → **բանվոր** рабочий, *տյօ* сущ

բողոքել жаловаться, протестовать → **բողոքավոր** протестующий, *рел* протестант

աղանդ секта, ересь → **աղանդավոր** сектантский, еретический

Грамматика

Множественное число имён существительных

Множественное число имён существительных образуется чаще всего окончаниями

-եր и **-ներ**. Первое обычно присоединяется к односложным словам, второе – к словам, содержащим два и более слогов.

ծառ – ծառեր	գերճակ – գերճակներ
աչք – աչքեր	ծմբուկ – ծմբուկներ
տուն – տներ	ծանր – ծանրներ
բարձ – բարձեր	ծրար – ծրարներ

Слово может на письме иметь одну гласную букву, но произноситься как двусложное – из-за скрытого [լ]: **տեսոր** [**տէսորը**] тетрадь, **զլուկ** [**զլուկի**]. Тогда слово получает окончание **ներ**, если скрытое [լ] – в предударном слоге: **զլուկ** → **զլուկներ**. Если же скрытое [լ] – в заударном слоге (**տեսոր** [**տէսորը**], **փազր** [**փազրը**]), то слово получает окончание **-եր**: **տեսոր** → **տեսորեր**, **փազր** → **փազրեր**.

Некоторые односложные существительные (в древнеармянском языке они оканчивались на **-ն**, которое потом утратили) получают окончание **-ներ**, т. е., **ն** восстанавливается при образовании форм множественного числа: **ակ** исток, источник, драгоценный камень → **ակներ**, **բն** груз, ноша → **բններ**, **զպ** ягненок → **զպներ**, **դռ** дверь → **դներ**, **եղ** вол → **եղներ**, **քոռ** внук, внучка → **քոռներ**, **ծոռ** правнук, правнучка → **ծոռներ**, **լն** гора

→ լեռներ, ծունկ колено → ծնկներ, կոտ уст рук, крыло → կռներ, հարս невестка → հարսներ, ծուկ рыбак → ձկներ, մаш палец → մատներ, մուկ мышь → մկներ, бинт гранат → նոներ, ծեռն ձր рука → ձեռներ, пуп нога → ուռներ.

Последние два слова — устаревшие и свойственны в большей степени народной речи, а в литературном языке — ձեռք рука → **ձեռքեր**, ուռը нога → **ուռքեր**.

Учтите, что это ն может восстанавливаться и при словообразовании: ձեռք + փայտ дерево, древесина, палка → ձեռնափայտ палка, трость, մուկ + դեղ лекарство → մկնդեղ мышьяк, դրույт → դրնակ дверца, բռն → բռնիկ внучек, внучка, ծուկ + прищел ловить, при охота → ձկնորս рыбак, նոն → նոնենի гранатовое дерево.

Запомним формы образования множественного числа, отклоняющиеся от нормы:

մարդ человек → մարդիկ [մարդիք]

տղանարդ мужчина, жена → տղանարդիկ [ք]

կին женщина, жена → կանայք

տիկին госпожа, хозяйка, супруга → տիկնայք

պարոն господин → պարնայք

անձ лицо, личность → անձինք

Афоризмы

Աֆորիզմներ

Մեր բոլոր մազադարները մուրճի պես հարվածում են անարդար պատմության ճակատին:

L. Խաչիկյան

Ազգի ապագան մայրերի ձեռքում է:

Օնորե դր Բալզակ

Աշխատասիրությունը բախսի աջ ձեռքն է:

(հնդկական)

Մայր ունենալու համար արժե ծնվել:

Ավելիիք Խսահակյան

մայրերի ձեռքում в руках (*ծօռլ* в руке) матерей

Упражнения

*I. Переведите

1. Արտակը համարձակ տղա է: 2. Ամռանը նա հանգստանում է Սև ծովի ափին, իսկ ձմռանը՝ դեկտեմբերին, գնում է Ծաղկաձոր՝ դահուկ քշելու: 3. Ծաղկաձորում քարձոր լեռներ կան: 4. Դա մարզիկների համար հիանալի վայր է: 5. Այստեղ կա նաև սպորտային քազ: 6. Այդ քազայում մարզվու են Ռուսաստանի հայոնի դահուկորդները, չմշկորդները և ուրիշ շատ մարզիկներ: 7. Ծաղկաձորը գերազանց ձմեռային հանգստավայր է:

դահուկ քշելու քազ чтобы кататься на лыжах
марафонисты для спортсменов
ханձинарыл поручать
ծովի аփին на берегу моря

*II. Переведите.

1. Младший брат Артака, хотя (он) и опытный портной, но не получает высокой зарплаты. 2. На летних каникулах студенты иногда работают. 3. В этом году наши знакомые ласточки не вернутся. 4. Известный баснописец Вартан Айгекци говорил, что тяжелые работы нужно поручать не пожилым людям, а молодым – в цветущем возрасте.

Ответы

I. 1. Арсен — смелый парень. 2. Летом он отдыхает на берегу Черного моря, а зимой, в декабре, уезжает в Цахкадзор кататься на лыжах. 3. В Цахкадзоре есть высокие горы. 4. Это — прекрасное место для спортсменов. 5. Здесь есть и спортивная база. 6. На этой базе тренируются известные лыжники, конькобежцы и другие спортсмены из России. 7. Цахкадзор — отличный зимний курорт.

II. 1. Արտակի կրտսեր եղբայրը թեև հնուտ դերձակ է, բայց քարձոր աշխատավարձ չի ստանում: 2. Ամառային արձակուրդներին ուսանողները երթեմն աշխատում են: 3. Այս տարի մեր ծանոք ծիծեռնակները չեն վերադառնալու: 4. Հայտնի առակազիր Վարդան Այգեկյան ասում էր, որ ծանր աշխատանքները պետք է հանձնարարել ոչ թե հասակն առած ծերունուն, այլ ծաղկուն տարիքի երիտասարդին:

Урок 11

Фонетика

1. [χ].
2. [ѓ].

Словообразование

Суффиксы -ենի, -ակ, -իկ.

Грамматика

Каузативные глаголы.

Фонетика

1. [χ]

Звук [χ] входит в ряд [χ] (звонкий) – [ѓ] (глухой) – [չ] (глухой придыхательный).

Эти звуки, подобно согласным [δ], [ð], [g], образуются прикосновением кончика языка к небу, только не у основы верхних зубов, а несколько выше. Напряженность соприкосновения языка с небом при произнесении [ѓ] значительно сильнее, чем при произнесении [χ] и [չ]. По звучанию [χ] похож на английское J (Jane, John), украинское дж.

ջուր вода

զինօց ясный, чистый

ջրել поливать

զնջել стирать, зачеркивать

էջ страница

յնջուր пир.

Будьте внимательны: четко произносите [χ] во всех позициях, не произносите [չ] (кроме указанных ниже случаев).

Есть слова, в которых пишется χ, а произносится [չ]. Запомним часть из них:

աջ правый

աղջիկ [ախչիկ] девочка

աջիկ правша

մեջտեղ середина

մեջ спиня; талия

միջն [միչեն] между

մեջ в (чем-л.)

միջին средний, серединный

վերջ конец

միջնադր средневековье

վերջանալ кончаться

միջազգային международный

անվերջ	бесконечный
անվերջություն	бесконечность
միջնորդ	посредник
առաջ	вперед; раньше; прежде;
до, перед	
առաջին	первый
առաջնորդ	лидер, вождь
առջև	перед
միջամտել	вмешиваться
միջատ	насекомое
իջնել	спускаться
	միջանց
	коридор
	վերջնական
	окончательный
	զիջել
	уступать
	անմիջապես
	сразу, непосредственно
	առողջ
	[առօխչ]
	здоровый
	արջ
	медведь
	առողջություն
	[առօխչություն]
	здоровье
	առողջանալ
	[առօխչանալ]
	выздоровливать
	ողջույն
	[օխչույն]
	приветствие, привет
	ողջունել
	[օխչունել]
	приветствовать
	միջավայր
	среда, окружение

Словосочетания

առաջին գարուն первая весна
 զինջ երկինք ясное (чистое) небо
 արդար պահածո справедливое требование
 քաջ զինվոր смелый солдат
 առաջ գնալ идти вперед
 միջնորդ լեզու языком-посредник
 անառողջ միջավայր нездоровая среда
 վերջնական պատասխան окончательный ответ.

2. [б]

Звук [б] – глухая пара [g]. При произнесении [б] кончик языка упирается в верхнее небо – плотнее и напряженнее, чем при произнесении [г]. В отличие от [г], [б] образуется в верхней полости рта. При произнесении [г] воздух проходит под языком, а при произнесении [б] – между верхним небом и языком, одновременно язык отрывается от неба.

Буква б всегда произносится [б].

ճառ	речь, выступление	բ	стиль
ճակատ	лоб	սոնի	сосна
ճագար	кролик	նոնի	кипарис

Лексика

օջախ	очаг, дом; печь	աճ	рост, увеличение
շահ	лампада, светильник;	օճառ	мыло
факел; люстра		աճել	расти; увеличиваться
ականջ	ухо	կարճ	короткий

լուրջ серъезный; серъезно
պահանջ требование
վեճ спор
վիճել спорить
ճաշակ вкус (но не еды)
ճաշ обед
ճաշել обедать
ճաշասեյյալ столовая комната
ջանք усилие
դահլիճ зал
խրճիք изба
օնցել дремать
ճարպիկ ловкий; ловко
քաջ смелый; смельчак
ջերմ теплый; тепло, *тж пер*
ճանաչել узнавать; признавать
վճարել платить
անվճար бесплатный; бесплатно
վաճառել продавать
նարինզ апельсин
հաղարջ смородина
ջուրակ скрипка
սուրբ кофе

հակիրճ краткий
լիճ озеро
ճահիճ болото
հաջող удачный; удачно
հաջողորդուն удача, успех
երջանկություն счастье
ճաշարան столовая в городе
ջանալ стараться
ջարդ [ր] избиение, резня
հաջորդ следующий
պահանջել требовать
ճիշտ правильный; правильно
ճշգրիտ точный
ճշգրիտել уточнять
ճաղալ лысый, плешивый
ճառագայք луч
ճանապարհ дорога, путь
կամուրջ мост
վիճակ состояние, положение
ճանաչել узнать
հաճել приятный; приятно
ճանեբ муха
կնճիռ морщина

Антонимы

քոյլ слабый; слабо – ուժեղ сильный; сильно
կարճ короткий; коротко – երկար длинный; длинно; долгий; долго
ենի узкий – լայն широкий
փոքր маленький – մեծ большой; великий
երբեք никогда – միշտ всегда
դանդաղ медленный; медленно – արագ быстрый; быстро
մոտիկ близкий; близко – հեռու далекий; далеко
եիհար худой – գեր, разг չափ толстый (о человеке)
քարակ тонкий – հաստ толстый (не о человеке)
կրտսեր младший – ավագ старший (կրտսեր քոյլ – ավագ քոյլ, = разг
փոքր քոյլ – մեծ քոյլ)

Словосочетания

կտրիճ զինվոր храбрый солдат
կարճ ճանապարհ короткая дорога
մեծ դակլիճ большой зал
մանկական օճառ детское мыло
հանելի ժամանց приятное времяпроживание (досуг)
հակիքը ճառ краткая речь
ծանր վիճակ тяжелое положение
միջազգային ճանաչում международное признание
քանի տարի առաջ двадцать лет назад
ուր տարի անց спустя восемь лет
տասը տարի հետո через десять лет

Словообразование

Суффиксы -ենի (продолжение), -ակ, -իկ

Суффикс **-ենի** активен в образовании названий деревьев, кустов: խնձոր яблоко → խնձորենի яблоня, տափած груша → տափածենի грушевое дерево, կեռածа черешня → կեռածենի черешневое дерево, նարինչ апельсин → նարենչենի апельсинное дерево, հաղարջ смородина → հաղարջենի куст смородины, ընկույզ орех → ընկույզենի ореховое дерево.

Суффикс -ակ выражает следующие значения:

- присоединяясь к существительным, — уменьшительно-ласкательное: ձոր ущелье → ձորակ овраг, բավ корабль → բավակ лодка, հյուս хибара → հյուսակ хибарка,
- от глагольных основ образует существительные со значением действующего лица, инструмента и т. д.: բուժել лечить → բուժակ фельдшер, պահել держать, хранить → պահակ сторож, հենվել опираться → հենակ костыль, պտտել вращать → պտտակ винт, а также сложнопроизводные слова:

հեռու далеко + դիտել смотреть, наблюдать → հեռադիտակ подзорная труба, бинокль
մանր мелкий + դիտել → մանրադիտակ микроскоп
աստղ звезда + դիտել → աստղադիտակ телескоп.

Суффикс -իկ придает существительным:

- уменьшительно-ласкательное значение: քաղ утка → քաղիկ уточка, ճուղ птенец → ճուղիկ птенчик, բույր сестра → բույրիկ сестричка, պապիկ дедушка, տատիկ бабушка, бабуля. Присоединяется и к именам собственным: Վահանիկ, Աշոտիկ, Սովորիկ.

- от некоторых глагольных основ образует существительные со значением действующего лица, инструмента, присоединяясь в частности

к производным словам: մարզ(վ)ել тренировать(ся) → մարզիկ спортсмен, մարտ бой → մարտիկ боев, զորակոչել призывать (в армию) → զորակոչիկ призывник.

Грамматика

Каузативные глаголы

Каузативные глаголы (պատճենական բայեր) обозначают действия, в результате которого соответствующее действие совершают другой субъект:

Ծաղկներ աճում են: Цветы растут. → Ծաղկներ աճեցնել: Растить цветы.

Ես զայրանում եմ: Я злюсь (гневлюсь). → Ես զայրանում եմ: Я зло (гневлю).

К каузативным относятся и те глаголы, которые не выражают подобного значения, но совпадают с ними по форме: վերցնել брать, յորացնել усваивать, присваивать.

Образование каузативных глаголов:

От стандартных глаголов I спряжения: между основой и суффиксом инфинитива добавляется -եցն-: նսնել сидеть, садиться → նսնեցնել сажать.

От псевдосуффиксальных глаголов I спряжения: псевдосуффиксы -ե- и -շ- заменяются на -ցն-: մտնել входить → մոցնել засовывать, փախչել убегать → փախցնել похищать.

От стандартных глаголов II спряжения: между основой и суффиксом инфинитива добавляется -ացն-, а показатель типа спряжения -ալ заменяется на на -ել: կարդալ читать → կարդացնել побуждать к чтению.

От псевдосуффиксальных глаголов II спряжения: псевдосуффикс -ան- заменяется на -ացն-, а показатель типа спряжения -ալ заменяется на на -ել: ուրախանալ радоваться, веселиться → ուրախացնել радовать, веселить псевдосуффикс -են- заменяется на -եցն-: փախենալ бояться → փախեցնել пугать.

К псевдосуффиксальным относятся и глаголы, не имеющие соответствующего парного инфинитива: յորացնել усваивать, присваивать (от *ստ мест* *յոր* свой), վերցնել брать.

դաշնամուր նվազել играть на пианино
կիրառ նվազել играть на гитаре
շեփոր նվազել играть на трубе и т. д.

Հահան Տերյան

Խորհրդավոր սեր

Ես սիրում եմ քո մեղավոր աչքերը խոր,
Գիշերի պես խորհրդավոր.
Չո մեղավոր, խորհրդավոր աչքերը մութ,
Որպես բովիչ իրիկնամուտ:
Չո աչքերի անծայր ծովում մեղքն է դողում,
Որպես գարնան մթնշաղում.
Չո աչքերում կա մի քննուշ բախտի վերիուշ:
Արբեցումի ոսկե մշուշ:
Մոլորվածին անխոս կանչող – փարոսի շող
Չո աչքերը հոգի տանջող,
Ես սիրում եմ օգգող – անզոր աչքերը մութ,
Որպես գարնան իրիկնամուտ...

Новые слова

գիշերի պես как ночь (нормативное: գիշերվա պես)
իրիկնամուտ вечерний закат
դողալ дрожать
մթնշաղ(ում) закат, рассвет
վերիուշ вспоминание, воспоминание
արբեցում *per* опьянение
մշուշ туман, мгла
մոլորվածին заблудившегося; заблудшего
կանչող зовущий
տանջել мучить
օգվել ласкать, обиввать
անզոր немилосердный

Վատ միջավայր

Կապոսկ

Դատավարության ժամանակ դատավորը հարցնում է մեղադրյալին.
– Դուք վաղո՞ց եք, որ վատ միջավայրում եք:
– Աստված գիտի, – պատասխանում է մեղադրյալը, – արդեն քան տարի
եք, որ շփվում եմ ոստիկանության ու դատավորների հետ:

Новые слова и выражения

դատավարության ժամանակ во время судебного процесса
մեղադրյալ обвиняемый
վաղուց давно
որ что (союз)
Աստված գիտի Бог знает
շփվել соприкасаться; общаться
դատավորների հետ с судьями

Упражнения

*I. Переведите.

1. Քաջ զինվորը երկու տարի անց վերադառնում է տուն: 2. Մովսեսը ջուրակ է նվազում: 3. Համար աղջիկները ոչ մի հարցում չեն զիջում: 4. Սովորական պատեակը ճաղատ է: 5. Երեխաները ճաշում են դպրոցում: 6. Վահանիկը պարտեզում փոքրիկ ճուտիկ ունի: 7. Ննջասենյակում այս ամառ ճանձեր չկան: 8. Անահիտի եղբայրը բուժակ է:

ջուրակ նվազել играть на скрипке

*II. Переведите.

1. Раньше здесь было озеро, а сейчас — болото. 2. В лесах Арцаха много ореховых, черешневых деревьев. 3. У Цовинар тонкий вкус. 4. Асмик — серебряная девушка. 5. Желтый мел хорошо пишет. 6. Девочка хотела играть в столовой. 7. Перед Геворком открывается широкая дорога.

Ответы

I. 1. Храбрый солдат спустя два года возвращается домой. 2. Мовсес играет на скрипке. 3. Упрямые девочки ни в одном вопросе не уступают. 4. Дедушка Соня — лысый. 5. Дети обедают в школе. 6. У Вааника в саду есть маленький птенец. 7. В спальне в этом году нет мух. 8. Брат Анаит — фельдшер.

II. 1. Առաջ այստեղ լիճ էր, իսկ հիմա ճահիճ է: 2. Արցախի անտառներում ընկույզի, կեռասի ծառեր շատ կան: 3. Ծովինարը նուրբ ճաշակ ունի: 4. Հասմիկը լուրջ աղջիկ է: 5. Դեղին կավիճը լսվ է գրում: 7. Աղջիկն ուզում էր ճաշասենյակում խաղալ: 7. Գևորգի առջև բացվում է լայն ճանապարհ:

АРМЯНСКИЙ АЛФАВИТ

Армянский алфавит был создан Месропом Маштоцом в начале V в. В месроповом алфавите было 36 букв. В разные времена были добавлены буквы о, ֆ и ւ. В настоящее время армянский алфавит состоит из 39 букв.

Буквы		Название букв	Примерные соответствия	Числовые значения
Печатные	Письменные			
Ա, ա	Ա, ա	այր	а	1
Բ, բ	Բ, բ	բեն	б	2
Գ, գ	Գ, գ	գին	г	3
Դ, դ	Դ, դ	դաշ	д	4
Ե, ե	Ե, ե	եզ	е, յэ, э	5
Զ, զ	Զ, զ	զաշ	з	6
Ւ, ւ	Ւ, ւ	ւէ	ւ	7
Ը, ը	Ը, ը	ըթ	безудар. а (мода)	8
Թ, թ	Թ, թ	թոն	англ., нем. т	9
Ծ, ծ	Ծ, ծ	ծե	ж	10
Ւ, ւ	Ւ, ւ	ւնի	и	20
Լ, լ	Լ, լ	լուն	тверд. л (лом)	30
Խ, խ	Խ, խ	խեն	тверд. х (хор)	40
Ծ, ծ	Ծ, ծ	ծաշ	мягк. т (тиран)	50
Կ, կ	Կ, կ	կեն	к	60
Հ, հ	Հ, հ	հոն	англ., нем. հ	70
Ձ, ձ	Ձ, ձ	ձաշ	слитно ձ (дебри)	80
Ղ, ղ	Ղ, ղ	ղատ	г в господи	90
Ճ, ճ	Ճ, ճ	ճեն	Ճ	100
Մ, մ	Մ, մ	մեն	м	200
Յ, յ	Յ, յ	իի	й (май)	300
Ն, ն	Ն, ն	նու	ն	400
Շ, շ	Շ, շ	շաշ	ш	500
Ո, ո	Ո, ո	ու (վօ)	օ, վօ	600
Չ, չ	Չ, չ	չաշ	ч	700
Պ, պ	Պ, պ	պեն	п	800
Ջ, ջ	Ջ, ջ	ջեն	слитно ճկ, англ. j	900
Ռ, ռ	Ռ, ռ	ռաշ	тверд. ռ (рыба)	1000

(продолжение на след. странице)

(продолжение)

Буквы		Название букв	Примерные соответствия	Числовые значения
Печатные	Письменные			
U, u	Ӯ, ӹ	үб	с	2000
҆, ҇	Ӵ, ӵ	Ӷӷ	в	3000
S, Ӹ	Ӱ, ӹ	ӰӶӻ	т	4000
Ր, Ր	Ր, Ր	րԵ	мягк. ր (премия)	5000
Ց, Ց	Ց, Ց	ցո	ц	6000
Ւ, Ւ	Ւ, Ւ	ւուն	—	7000
ՈՒ, ՈՒ	ՈՒ, ՈՒ	ու	у	—
Փ,	Փ, Փ	փյուր	англ., нем. р	8000
Ք,	Ք, Ք	քԵ	англ., нем. q, k	9000
ԵՎ, ԵՎ	ԵՎ, ԵՎ	եվ	ев, йев	—
Օ, Օ	Օ, Օ	օ	օ	—
Ֆ, Ֆ	Ֆ, Ֆ	ֆԵ	ֆ	—

Примечание. В рукописном варианте буква Ւ (Վյուն) имеет только строчное написание.

Старые алфавиты служили и для обозначения чисел. 36 букв месропова алфавита четырьмя рядами представляли единицы (Ա-Թ → 1-9), десятки (Ժ-Ղ → 10-90), сотни (Ճ-Ջ → 100-900), тысячи (Ո-Ջ → 1000-9000). Например, 1988 – ՈԶԶԲ, 1995 – ՈԶԳԵ, 301 – ՅԱ, 18 – ԺԲ.

Знак $\tilde{}$ над буквой увеличивает ее числовое значение в 10 000 раз: например, Ա – 10 000, Գ – 30 000, Ռ – 2 000 000.

Эта система используется иногда и сейчас, поэтому постарайтесь ее усвоить.

Урок 12

Фонетика

Сочетания гласных.

Словообразование

1. Суффикс **-արշի**.
2. Сложные слова.

Грамматика

Падежи.

Фонетика

Сочетания гласных

Сочетания гласных (երկհնչյուններ) не частотны в армянском произношении. Чаще между ними произносится [j] (ունեի [ունեյի]), или же первая гласная (если это ի или և) произносится [j] (Իստալիш [իստալյա]).

Рассмотрим наиболее употребительные сочетания гласных:

Примечание. Здесь и далее знак ударения ставится, когда оно не на последнем слоге.

իш произносится [յш] в следующих словах:

а) оվկիանոս [օվկյանօս] океан, կրիշ [կրյաշ] черепаха, խավիար [խավյար] кул икра, փասիան [փասյան] фазан,

б) в именах: Անանիշ, Բենիամին, Եղիշ, Երևանիշ, Եղիազար, Սուքիաս, Զաքարիա, Մարիամ. (Все эти имена, кроме Մարիամ, — мужские).

в) в названии армянского города: Սիսիան,

г) в заимствованных словах: քիմիա [քիմյա] химия, էներգիա, ստուդիա, բիլիարդ, միլիարդ, հիսուսթերիա истерия, պոեզիя поэзия,

д) в названиях стран: Մեծ Բրիտանիա Великобритания, Գերմանիя Германия, Իտալիя Италия, Ֆրանսիա Франция, Բուլгарія Болгария, Հունգарія Венгрия, Հունարія Греция.

Запомним: Ասիա Азия — Ասյա (жен. имя), Սոֆիя столица Болгарии — Софյа (жен. имя), Վիկոնտій (водопад) — Վիկոնյա (жен. имя). Эти пары произносятся одинаково: [ասյա], [սօֆյա], [վիկոնյա].

իս произносится [իյշ] в иностранных именах, в которых ударение – на ի: Մարիա [Մարիյա], Անաստասիա [Անաստասիյա], Լիш [Լիյա].

Запомните! Перед [ի], [յ]
согласный не смягчается:

В остальных случаях իш произносится, как пишется: ծիածան, միակ единственный, բիակ весло.

իլ произносится [յօ] в слове օրփորդ [օրյօրդ] девушка, барышня (при обращении), а также в заимствованных словах: չեմպիոն, ամբիոն кафедра, մարմարիոն ստ мрамор (совр: мармур), միլիոն.

եա произносится [յա] в слове հրեա [հրյա] еврей.

էա, էա произносится [էյա]:

а) в словах: էակ существо (конкретное), էական существенный, անէանալ исчезать, րոպէական минутный.

б) в заимствованиях: ասամբլեա, Կորեա, Գվինեա.

Եի, Եի произносится [էյի] в формах вспомогательного глагола: Եի, Եինք и родительного падежа, единственного числа: րոպեի, հասցեի, բազեի, а также в формах сослагательного наклонения: գրեի, սիրեի, լսեի.

Էու, Էու произносится [էյու]:

а) Էուրոպ сущность, խարեւորյուն обман, но: Սեուլ [սէյուլ].

б) в формах местного падежа, единственного числа: րոպեում и т.д.

Сочетания աш, եե, իի, ոո, ոու обычно произносятся без [յ]:

[աշ], [էէ], [իի], [օօ], [ոու]:

Հասակ Հաага, Սասի, Գավրիիլ, Վասենորո, Վակուում.

Словосочетания

Հարավային Կորեա Южная Корея
ոուսերենի ամբիոն кафедра русского языка
մեծ քիմիա большая химия
օրգանական քիմիя органическая химия
Վատերլոոյի կամուրջ мост Ватерлоо
Մաշտոցի պողոտա проспект Маштоца
Վիկտորիա ջրվեժ водопад Виктория
աշխարհի չեմպիոն чемпион мира
հաճելի օրփորդ приятная девушка

Словообразование

1. Суффикс -արան

Суффикс **-արան** выражает, в основном, значения “место, помещение; предмет мебели; учреждение”: դաս → դասարան класс, նիշել спать, дремать → նիշարան спальня, ճաշ обед → ճաշարան столовая (в городе, учреждении), բնակել проживать → բնակարան квартира, լսել слушать → լսարան аудитория, համալսարան университет (**համ(ш)-** – префикс со значением совместности), общности, սուրբ кофе → սրբարան кафе, թեյ чай → թեյարան чайная, խաչ → խաչարան хашная, խորտիк закуска → խորովարան закусочная, վարդիկ упражняться, учиться → վարժարան учебное заведение (не высшее), ուսում (*ՃՐ ՈՍՈՒՄԻ*) учеба → ուսումնարան училище, техникум, առողջ здоровый → առողջարան здравница, курорт, ծխել курить → ծխարան комната для курения, պահել держать, хранить → պահարան шкаф, գիրք книга → գրաշահարան книжный шкаф, զգեստ одежда → զգեստաշահարան гардероб (о других значениях суффикса **-արան** – см. Уроки 19 и 20).

2. Сложные слова

զուր вода + վիճել выкидывать (плод); низвергаться → ջրվեժ водопад, ծով море + ծոց пазуха; залив → ծովածոց морской залив, հաստ толстый + րուն ствол (дерева) → հաստարուն толстоствольный, հայելի зеркало + պատել покрывать, обволакивать → հայելապատ установленный зеркалами, зеркальный.

Грамматика

Падежи

В армянском языке падежные формы единственного числа образуются от форм именительного или родительного падежа, а формы множественного числа – преимущественно от форм именительного падежа множественного числа.

При образовании форм множественного числа обычно к форме единственного числа добавляется показатель множественного числа, а затем – показатель падежа:

սեղան (им.п., ед.ч.) → սեղաններ (им.п., мн.ч.) → սեղանների (род.п., мн.ч.).

Однако у некоторых существительных (մարդ, տղամարդ, կին, տիկին, պարուն и անձ лицо, личность), образование множественного числа им. пад. которых отклоняется от нормы (см. Урок 10), родительный и соответственно другие падежи множ. числа образуются иначе:

մարդ → մարդիկ [p] (им мн) → մարդկանց (род, дат, вин), մարդկանցից, մարդկանցով (инстр),

կին → կանայք (им мн) → կանանց (род, дат, вин), կանանցից (отлож), կանանցով (инстр),

տղամարդ мужчина → տղամարդիկ [р] (им мн) → տղամարդկանց (род, дат, вин) → տղամարդկանցից, տղամարդկանցով, տիկին → տիկնայք → տիկնանց, անձ → անձինք (им мн) → անձնաց (род, дат, вин) и т. д.

Форма родительного падежа определяет тип склонения существительного.

Родительный падеж большей части существительных образуется от именительного падежа окончанием **-ի**: ծով → ծովի, մազ → մազի, ուրբ → ուրբի.

Прим. В некоторых словах конечное **-ու** переходит в **-վ**: առվու ручей → առվի, կառու кошка → կառվի, լեզու → լեզվի, ձու яйцо → ձվի, но զնչու цыган → զնչովի, լորտու уж → լորտովի, **-ու** переходит в **-վ** и в местном падеже: լեզու → լեզվում, առվու → առվով (а также при словообразовании: լեզու → լեզվարան языковед, лингвист, առվու → առվակ ручеек).

Основное значение род. падежа – принадлежность, отнесенность: ուսանողի գիրքը книга студента, արոտի ուրբը ножка стула, Հայաստանի բնույթունը природа Армении.

Существительные в родительном падеже сочетаются с послелогами, например:

սեղանի վրա на столе:

Սեղանի վրա ծաղկամանի մեջ մեխակների մի մեծ վունջ կա: **На столе** в цветочной вазе есть большой букет гвоздик.

սեղանի տակ под столом:

Փոքրիկները շատ են սիրում խաղալ **սեղանի տակ**: Маленькие (дети) очень любят играть **под столом**.

սեղանի մոտ у стола:

Սեղանի մոտ զրուցում էին ժողովի մասնակիցները: **У стола** беседовали участники собрания.

պայուսակի մեջ в сумке:

Մեր տեղամասի բժիշկը ջերմաչափը նիշու պայուսակի **մեջ** է պահում: Наш участковый врач всегда держит градусник **в сумке**.

գրքի մասին о книге:

Սևակի շատ **գրքերի մասին** հաճախ հակասական կարծիքներ են հնչում: **О многих книгах** Севака часто звучат противоречивые мнения.

երեխայի հետ с ребенком

Նա սիրում էր **երեխաների հետ** զրուցանքի գնալ: Он любил ходить **с детьми** на прогулку.

երեխայի պես как ребенок

Ուրախությունից երեխայի պես լաց էր լինում: От радости (он) плакал, как ребенок.

Երեխայի նման подобно (похоже) ребенку

Երեխայի նման ուրախանում է ամեն ինչի համար: Подобно ребенку (он) радуется всему.

Երեխայի համար для ребенка

Ծնողներն ամեն ինչ անում են երեխաների համար: Родители делают все для детей.

Дательный падеж (окончание -ին) выражает значение объекта, к которому направлено действие:

Գիրքը տպալու ենք Արամին: Книгу дадим Араму.

Ուսուցիչը դիմում է երեխային: Учитель обращается к ребенку.

Աշակերտը մոտենում է սեղանին: Ученик подходит к столу.

Նա նայում է առաստաղին: Он смотрит в потолок.

Возможны параллельные формы:

Տեսրը սեղանի վրա է: Стесрը սեղանին է: Тетрадь на столе.

Винительный падеж указывает на предмет или лицо, на которые переходит действие субъекта, обозначенного подлежащим.

По форме существительное в винительном падеже совпадает с формой дательного падежа, если это – лицо, или с формой именительного падежа, если это – предмет.

Արտակը գովում է մեր հարևանին: Артак хвалит нашего соседа.

Արտակը գովում է երջուինու վերջին ելույթը: Артак хвалит последнее выступление певицы.

Существительное в винительном падеже может быть определенным или неопределенным, т. е. – иметь или не иметь определенный артикль:

Ամեն օր ես սովորում եմ իմ դասը: Каждый день я учу свой урок.

Ամեն օր ես դաս եմ սովորում: Каждый день я учу урок(и).

Նա վերաբենական է Երևանի: Он вернется в Ереван.

Այստեղ նա երկու տարի է ապրելու: Здесь он будет жить два года.

Отложительный падеж. Формы отложительного падежа выражают значение отделения, исходной точки с разными смысловыми оттенками: причина и основание, воздействующий субъект, место, время, сравнение, происхождение, материал (из которого что-либо сделано), частичность, выделение, тема (о чем говорится).

Существительные, прилагательные, местоимения образуют отлож. падеж, в основном, окончанием **-ից** (սեղան → սեղանից, սպիտակ → սպիտակից, ում → ումից), а инфинитивы, а также существительные, оканчивающиеся на **ի**, и слово **սեր** – окончанием **-ուց**: գրել → գրելուց, զինի → զինուց, սեր → սիրուց.

Окончание **-ուց** встречается и в некоторых застывших формах: վաղուց давно, издавна, мանկուց с детства.

Արտաշեսը վաղուց է աշրում այս փողոցում: Арташес давно живет на этой улице.

Դեռ մանկուց Տիգրան Պետրոսյանը սիրում էր շախմատ խաղալ: Еще с детства Тигран Петросян любил играть в шахматы.

Ես երբեք չեմ հոգնում զիտական ծանր աշխատակցելոց: Я никогда не устаю от трудной научной работы.

Ընկերու նոյնպես չի հոգնում մեզ հետ աշխատակցելոց: Мой друг тоже не устает от совместной работы с нами.

Примеры употребления отложительного падежа:

Արամիկը երբեք չի հոգնում զրուանձրից: Арамик никогда не устает от прогулки.

Սմբատը ամեն ասիրով ներտղություն է խնդրում եղբորից: Смбат по каждому поводу просит прощения у брата.

Հեղվում ապրելով՝ Տիգրանը տանջվում էր կարուից: Живя далеко, Тигран страдал от тоски.

Ընկերուի շատ զոհ է իր ամուսնուց: Моя подруга очень довольна мужем.

Ամեն օր դասի գաղուց առաջ հանդիպում եմ ընկերոջս: Каждый день, перед тем, как прийти на урок, встречаю своего друга.

Չորսից ոչ մեկը ինձ ծանոր չէր: Из четверых ни один не был мне знаком.

Ալեքսանդրը ցանկացած գիր քարգմանում է միայն բնագրից: Александр любую книгу переводит только с оригинала.

Աշոտը Մոսկվայից մեկնելու է վաղ առավոտյան: Ашот выедет (вылетит) из Москвы ранним утром.

Պապս ամեն զարուն ծառերից կտրում է չորացած քարակ ճյուղերը: Мой дед каждой весной срезает с деревьев засохшие тонкие ветки.

Արտեմը հացից մի կտոր է պոկում ու տալիս եղբորը: Арсен отрывает от хлеба кусок и дает брату.

Երևանի շատ շենքեր կառուցվում են կարմիր տուֆից: Многие здания Еревана строятся из красного туфа.

Երեսաներից մեկը նման էր հորը: Один из детей был похож на отца.

Անդրանիկը հաճախ է նեղանում Անահիտից: Андраник часто обижается на Анаит.

Չեմ սիրում քամրասել հարևանից: Не люблю сплетничать о соседе.

Գասերից առաջ մենք սովորաբար վարժություններ ենք անում: Перед уроками мы обычно делаем упражнения.

Վարդանից բացի բոլորը ներկա են: Кроме Вардана, все присутствовали.

Инструментальный падеж (окончание **-ով**) указывает на предмет (в широком смысле), с помощью которого производится действие:

Սիրում են գրել մատիտով: Люблио писать карандашом.

Նա հպարտանում է իր ծնողներով: Он гордится своими родителями.

Ընկերներով երեկոյան համերգ ենք զնալու: (С) друзьями вечером пойдем на концерт.

Խնձորով կարկանդակ ես շատ են սիրում: Я очень люблю пирожки с яблоками.

Существительные с суффиксом -ուրյուն формы инструментального падежа образуют иначе: -ուրյուն → -ուրյամբ: ազատուրյուն → ազատուրյամբ, խաղաղուրյուն → խաղաղուրյամբ, ուրախուրյուն → ուրախուրյամբ, հյուրասիրուրյուն гостеприимство → հյուրասիրուրյամբ.

Местный падеж (окончание -ում) указывает нахождение в, на чемлибо:

Երեխան խաղում է ննջասենյակում: Ребенок играет в спальне.

Սուրենը բանալին գրանում է պահում: Сурен держит ключ в кармане.

Մատիտը դարձակում է: Карандаш – в ящике.

Մարդիկ հավաքվել են փողոցում: Люди собрались на улице.

Афоризмы Աֆորիզմներ

Ճառը խմացականուրյան դեմքն է:

Մենակա

Խոսիր, որպեսզի ճանաչեմ քեզ:

Լիսպենորեր

Новые слова

խմացականուրյուն познаваемость, познавание
որպեսզի ճանաչեմ чтобы (я) узнал

Упражнения

*I. Переведите.

1. Բենիամին Սուրբիասյանը աշխատում է համալսարանի օտար լեզուների ամբիոնում: 2. Զաքարիան սև խավիար չի սիրում: 3. Մարիան շատ հաճելի օրիորդ է: 4. Վիկոտրիան աշխարհի ամենաքեղեցիկ ջրվեժն է: 5. Սովիան Բուլղարիայի մայրաքաղաքն է: 6. Երևանում ամօրգանական քիմիայի մեծ գիտական ինստիտուտ կար: 7. Աշխարհի չեմայինը հարյուր մետր տարածուրյունը վազում է վայրկյանների ընթացքում:

*II. Переведите.

1. В училище института есть десять классов. 2. В квартире Еремии две спальни. 3. В здравнице Диличана сейчас отдыхают и лечатся также граждане зарубежных стран. 4. Многие молодые люди организуют приятные застолья в кафе и чайных. 5. В Сисиане есть мощный завод большой химии. 6. В Тихом океане есть гигантские морские черепахи.

Ответы

I. 1. Бениамин Сукиасян работает на кафедре иностранных языков университета. 2. Закария не любит черную икру. 3. Мария — очень приятная девушка. 4. Виктория — самый высокий и красивый водопад в мире. 5. София — столица Болгарии. 6. В Ереване был большой научный институт неорганической химии. 7. Чемпион мира по легкой атлетике пробегает стометровую дистанцию за (считанные) секунды.

II. 1. Ինստիտուտի վարժարանում տասը դասարան կա: 2. Երեմիայի բնակարանը երկու ննջարան ունի: 3. Դիլիջանի առողջարանում այժմ հանգստանում ու բուժվում են նաև օտար երկրների քաղաքացիներ: 4. Շատ երիտասարդներ հաճելի խնջույքներ են կազմակերպում սրճարաններում ու քեյրաբներում: 5. Սիսիանում մեծ քիմիայի հզոր գործարան կա: 6. Խաղաղ օվկիանոսում ծովային հակա կրիաներ կան:

Урок 13

Словообразование

1. Суффиксы **-ունի**, **-ուստ**.
2. Сложные слова.

Грамматика

Личные местоимения.

Словообразование

1. Суффиксы **-ունի, **-ուստ**.**

1. Суффикс **-ունի**

Этот непродуктивный суффикс образует несколько употребительных существительных:

ծնել рожать, порождать → ծնվել рождаться → ծնունդ рождение,
ը Սուրբ Ծննդի Սвятое Рождество и Վերածննդ возрождение,
սնել → кормить, питать → սնվել кормиться, питаться → սնունդ
питание, пища, սերել давать жизнь, производить, происходить (от, из) →
սերունդ поколение

եղանակ սերունդ счастливое поколение

օգտակար սնունդ полезная пища

փառուց սպասված ծնունդ давно ожидаемое рождение

2. Суффикс **-ուստ**

Не очень продуктивный суффикс **-ուստ** образует, в основном, существительные:

կորցնել терять → կորուստ потеря, փախչել убегать → փախուստ побег, бегство,

հագնել одевать, надевать → հագուստ одежда, ապրել жить → ապրուստ житие.

մոդայիկ հագուստ модная одежда

անվերականցնելի կորուստ невосполнимая утрата

աղքատիկ ապրուստ бедненькое житие

փախուստ մարդկանցից бегство от людей

2. Сложные слова

հեռու далеко + դիտել смотреть, подзорная труба → հեռադիտակ
бинокль

մանր мелкий + դիտել → մանրադիտակ микроскоп

աստղ звезда + դիտել → աստղադիտակ телескоп

ժամանակ время + շրջան круг, район, период → ժամանակաշրջան
эпоха

զրունել гулять + նավ → զրունավ яхта.

ծառ дерево + ուղի дорога → ծառուղի аллея

ճոպան канат, трос + ուղի дорога → ճոպանուղի фуникулер

Грамматика

Личные местоимения

Вы уже знаете некоторые исходные и косвенные формы личных местоимений (անձնական դերանուներ). Рассмотрим их подробнее.

Личные местоимения имеют формы 1-го, 2-го и 3-го лица.

1 лицо		2 лицо		3 лицо	
ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
իս	մենք	դու	դուք	նա	նրանք
ինքս	ինքներս	ինք	ինքներդ	ինքը	իրենք, ինքները

Обратим внимание на произношение: ինքս [ինքքս], ինքդ [ինքքդ], ինքներդ [ինքքնէրդը].

Личные местоимения (кроме ինքս, ինքներս, ինքդ, ինքներդ, ինքները) склоняются, но не так, как существительные.

Падежей в армянском языке семь:

1. **ուղղական** именительный, 2. **սեռական** родительный, 3. **արական** дательный, 4. **հայցական** винительный, 5. **բացառական** отложительный, 6. **գործական** инструментальный, 7. **ներգոյական** местный.

1 лицо		2 лицо	
ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
Им.	իս	մենք	դու
Род.	իմ	մեք	քո
Дат.	ինձ	մեզ	քեզ
Вин.	ինձ	մեզ	քեզ
Отл.	ինձնից	մեզնից	քեզնից
	ինձանից	մեզանից	քեզանից
Инстр.	ինձնով	մեզնով	քեզնով
	ինձանով	մեզանով	քեզանով

Мест.	ինձնում	մեզնում	քեզնում	ձեզնում
	ինձանում	մեզանում	քեզանում	ձեզանում

	3 лицо		мн.ч.
	ед.ч.		
Им.	նա	ինքը	նրանք
Род.	նրա	իր	նրանց
Дат.	նրան	իրեն	նրանց
Вин.	նրանից	իրենից	նրանցից
Отл.	նրանով	իրենով	նրանցով
Инстр.	նրանում	իրենում	նրանցում
Мест.	նրանում	իրենում	նրանցում

Рассмотрим смысловые различия между параллельными формами:
Ես գիտեմ: Я знаю.

Ինքս գիտեմ: Сам знаю.

Ես ինքս գիտեմ: Я сам знаю.

Ինքդ ասա: Сам скажи!

Դու ինքդ գիտես: Ты сам знаешь.

Ինքդ գիտես: Сам знаешь.

Դուք ինքներդ կարդացեք: Вы сами прочтите!

Параллельные формы 1-го и 2-го лица относятся к одному и тому же субъекту.

Несколько иначе обстоит дело с личными местоимениями 3-го лица:

Նա իր համար սեղան ու պահարան գնեց: Он для себя купил стол и шкаф.

Պետրոսը նրա համար արուներ գնեց: Петрос для него купил стулья.

Նա բերեց իր պայուսակը: Он принес свою сумку.

Նա բերեց նրա պայուսակը: Он принес его (кого-то другого) сумку.

Հահան Տերյան Երկու ուրվական

Ես եմ, դու ես, ես ու դու
Գիշերում այս դյուրական,
Սենք մենակ ենք, – ես ու դու.
Ես էլ դու եմ՝ ես չկամ...

Չըկան օրերն ահարկու,
Չըկա ժամ ու ժամանակ,
Ուրվական ենք մենք երկու
Միշտ իրար հետ, միշտ մենակ...

Մոռացել ենք անցյալում
Տրտունջ, քախիծ ու խավար.—
Մի ուրիշ լույս է ցոյնում
Մեղմ ու անուշ մեզ համար...

Ես եմ, դու ես, ես ու դու
Գիշերում այս դյուրական,
Մենք մենակ ենք, — ես ու դու.
Ես էլ դու եմ՝ ես չկամ...

Новые слова

ուրվական призрак, привидение, фантом
դյուրական колдовской; чарующий, обворожительный
մենակ один, одни (без никого)
էլ тоже, также
ահարկու ужасающий, страшный
իրար հետ вместе, друг с другом
մոռացել ենք (мы) забыли
տրուունջ сетование, ропот
քախիծ печаль
ուրիշ другой, иной
ցոլալ сверкать, сиять
մեղմ мягкий, тихий, нежный; мягко, тихо, нежно
անուշ сладкий, сладостный, любимый; сладко, сладостно
մեզ համար для нас

Вспомним, что [ը] скрытого слога пишется при переносе и часто – в поэтическом тексте: չըկամ, չըկան.

Упражнения

*I. Переведите.

- Արարատն ամենուրեք է՝ հայոց լեզվում, հայերի հիշողության մեջ, պոեմայում և կյանքում:
- Այն այժմ մեր հանրապետության տարածքում չէ:
- Մինչդեռ ժամանակին Արարատը Հայկական պետության կենտրոնում էր:
- Արարատը, իրոք, աշխարհի գեղեցկագույն լնոներից է:
- Այն ունի 5165 մետր բարձրություն:
- Նրա վեհաշուր զիշավոր գագարից ամռանը և ձմռանը սահում են ձյան նորք շերտերը:

*II. Переведите.

1. В литературном наследии Ованнеса Туманяна важное место занимают переводы. 2. С 1880-х годов до конца своей жизни он занимался переводами. 3. За этот довольно длинный период Туманян из поэзии других народов перевел примерно восемьдесят произведений: стихотворения, детские стихи, поэмы, баллады. 4. По количеству не так много, но по жанрам и “географии” – достаточно разнообразно.

Ответы

I. 1. Аарат – везде: в армянском языке, в памяти армян, в поэзии и жизни. 2. Он сейчас не на территории нашей республики. 3. Между тем, в свое время Аарат был в центре Армянского государства. 4. Аарат, действительно, (одна) из самых красивых гор мира. 5. Ее (*досл* она имеет) высота – 5165 метров. 6. С ее величественной главной вершины летом и зимой скользят тонкие слои снега.

II. 1. Հ. Թումանյանի գրական ժառանգության մեջ կարևոր տեղ են գրավում բարգմանուրյունները: 2. Ակսած 1880-ական թվականներից մինչև իր կյանքի վերջը նա գրադիմ է բարգմանուրյուններով: 3. Այդ բավական երկար ժամանակաշրջանում Թումանյանն ուրիշ ժողովուրդների պոեզիայից բարգմանել է շուրջ ուրսուն ստեղծագործուրյուն՝ բանաստեղծուրյուններ, նաև կական ուսանավորներ, պոեմներ, բալադներ: 4. Քանակով ոչ այնքան շատ, բայց ժամաներով ու «աշխարհագրուրյամբ» բավական բազմազան:

Афоризмы Աֆորիզմներ

Մերը նայում է հեռադիտակով, նախանձը՝ մանրադիտակով:
Բեռնարդ Շոու

Այն ժողովուրդը, որ չի խոնարհվում զավթիչների առաջ, զավթիչների աչքում բարբարոս ժողովուրդ է:

Louis Untermeyer

Իմաստուն մարդը հասունանում է, բայց չի ծերանում:
Վիկտոր Հյուզու

Новые слова

զավթիչների աշքում в глазах (*досл* в глазу) завоевателей
բарбаросу варвар
հասունանալ созревать, *тж per*

Урок 14

Словообразование

Суффиксы **-пі**, **-пվ**.

Грамматика

1. Глагольные времена:

давнопрошедшее I,

давнопрошедшее II.

2. Отрицательные предложения.

Словообразование

Суффиксы **-пі**, **-пվ**

1. Суффикс **-пі** непродуктивен, но некоторые образованные им слова весьма употребительны: կորել резать → կորոն талон, րափել выливать, выбрасывать → բափոն отбросы, отходы, զարդել [ր] ломать, крушить → զարդոն [ր] лом, ծամել жевать → ծամոն жвачка, գողացի воровать → գողոն краденные вещи, զգալ чувствовать → զգոն бдительный.

Многие заимствованные слова оканчиваются на **пі**, но здесь это – не суффикс: հորիզոն горизонт, չեմպիոն чемпион, միլիոն миллион, պոլիгон полигон, ավիացիոն авиационный.

2. Суффикс **-пվ** образует прилагательные со значением “подвергающийся, подверженный чему-либо”: ընտրել выбирать, избирать → ընտրովի выборный, избираемый, նշանակել значить, назначать → նշանակովի назначаемый, ծալել складывать → ծալովի складной, բացել открывать → բացովի раскладной, հեարել придумывать, изобретать → հեարովի выдуманный, միտр мысль, մտածել думать → մտովի мысленный, կախել вешать → կախովի подвесной, դնել ставить, класть → դնովի вставной, приставной, կիսել делить → կիսովի наполовину, ցանել сеять → ցանովի посевной.

Словосочетания

մանկական ծամոն детская жвачка

մետաղի զարդոն металлом

Կախովի առաստաղ՝ подвесной потолок

ձալովի նահճակալ կամ բազմոց складная кровать или диван հնարդվի պատմություն выдуманная история.

Грамматика

1. Глагольные времена: давнопрошедшее I վաղակատար, давнопрошедшее II աեցյալ վաղակատար

Глаголы первого из рассматриваемых времён обозначают действие, завершенное к моменту говорения. Они противопоставлены глаголам прошедшего совершенного времени (шбдјш ѡшишрјш). Рассматриваемые глаголы, как правило, обозначают действие, свидетелем которого говорящий не был. Глаголы же прошедшего совершенного времени (см. Урок 15) обозначают действие, свидетелем которого был или мыслит себя говорящий. Шбдјш ѡшишрјш, в отличие от ѡшшќшишр, образуется без вспомогательного глагола.

Վաղակատար

Նա ասել է, թե Պետրոսը
նամակ է բերել:
Он сказал, что Петрос
принес письмо.

անգլայ կատարյալ

Ես տեսա, որ Պետրոսը
նամակ բերեց:
Я увидел, что Петрос
принес письмо.

Глаголы рассматриваемого времени в той или иной степени обозначают действие, результат которого налицо, ощущается в момент говорения:

Ես մոռացել եմ գրիչ թերեկ: – Я забыл принести ручку. (Подразумевается: я забыл принести ручку и поэтому сейчас, в момент говорения, у меня ручки нет).

Члены предложения (давнопрошедшее I) образуются сочетанием смыслового глагола со вспомогательным.

У глаголов I спряжения форма վաղակատար совпадает с инфинитивом: գրել → գրել: գրել եմ.

У глаголов I спряжения с псевдосуффиксом **-б-** или **-з-** при образовании վաղակատար псевдосуффиксы выпадают: մտնել → մտել, մփնել → մփնել.

У глаголов II спряжения между основой и суффиксом инфинитива добавляется **-ша-**: үшпрашы → үшпрашаңы

У глаголов II спряжения с псевдосуффиксами **-ան-** и **-են-**, последние заменяются, соответственно, на **-աց-** и **-եց-**.

ուրախ-ան-ալ → ուրախ-աց-ել

վախ-են-ալ → վախ-եց-ել

В формах վաղակատար смысловой глагол сочетается с формами настоящего времени вспомогательного глагола.

Каузативные (պատճառական) глаголы образуют վաղակատար с чередованием **ն//ր**.

ուրախացել → ուրախացրել

Итак, в վաղակատար глаголы спрятываются следующим образом:

глаголы I спряжения – գրել

глаголы II спряжения – կարդալ

ես գրել եմ	մենք գրել ենք	ես կարդացել եմ	մենք կարդացել ենք
դու գրել ես	դուք գրել եք	դու կարդացել ես	դուք կարդացել եք
նա գրել է	նրանք գրել են	նա կարդացել է	նրանք կարդացել են

глаголы I спряжения с псевдосуффиксами -ան-, -են

ես ուրախացել եմ	մենք ուրախացել ենք
դու ուրախացել ես	դուք ուրախացել եք
նա ուրախացել է	նրանք ուրախացել են

ես վախեցել եմ	մենք վախեցել ենք
դու վախեցել ես	դուք վախեցել եք
նա վախեցել է	նրանք վախեցել են

глаголы I спряжения с псевдосуффиксами -ն, -չ

ես տեսել եմ	մենք տեսել ենք	ես փախել եմ	մենք փախել ենք
դու տեսել ես	դուք տեսել եք	դու փախել ես	դուք փախել եք
նա տեսել է	նրանք տեսել են	նա փախել է	նրանք փախել են

Каузативные глаголы

ուրախացնել радовать

ես ուրախացրել եմ	մենք ուրախացրել ենք
դու ուրախացրել ես	դուք ուրախացրել եք
նա ուրախացրել է	նրանք ուրախացրել են

Образование վաղակատար нестандартных глаголов (անկանոն բայեր)

լինել – եղել	տալ – տվել
գալ – եկել	բառնալ – բարձել (чредов. բ/ն//բձ)
ուտել – կերել	դառնալ – դարձել (чредов. դ/ն//դձ)
անել – արել	վերադառնալ – վերադարձել
դնել – դրել	տանել – տարել

Глаголы в **անցյալ վաղակատար** (давнопрошедшее II) обозначают действие, завершенное к определенному моменту в прошлом.

Глаголы **անցյալ վաղակատար** образуются сочетанием смыслового глагола с формами прошедшего времени вспомогательного глагола:

ես գրել էի	կարդացել էի
դու գրել էիր	կարդացել էր
նա գրել էր	կարդացել էր
մենք գրել էինք	կարդացել էինք
դուք գրել էիք	կարդացել էք
նրանք գրել էին	կարդացել էն

2. Отрицательные предложения (Ժխտական նախադասություններ)

В современном армянском языке отрицательные формы образуются добавлением частицы *չ*: 1) к вспомогательному глаголу, 2) при отсутствии вспомогательного глагола — к смысловому:

ես գրում եմ	→	ես չեմ գրում
ես գրեցի	→	ես չգրեցի

При отрицании вспомогательный глагол всегда стоит перед смысловым глаголом:

Երեխաները խաղում են: Дети играют. → Երեխաները չեն խաղում: Дети не играют.

Ուսանողները սովորում են: Студенты учатся. → Ուսանողները չեն սովորում: Студенты не учатся.

Вспомогательный глагол 3 л. ед.ч. в глагольных сказуемых при отрицании принимает форму *չի*:

Ծուշանը կարդում է: → Ծուշանը չի կարդում:

Սարգիսը շատ է ծխում, իսկ Արամը չի ծխում:

Саркис курит много, а Арам не курит.

Отрицательные формы именных сказуемых образуются прибавлением *չ* к вспомогательному глаголу:

Գրիգորը աշակերտ է: Գրիգոր – ученик. → Գրիգորը աշակերտ չէ: Գրիգոր ոչ ученик.

Դրսում ցուրտ է: На улице (досл снаружи) холодно. → Դրսում ցուրտ չէ: На улице не холодно.

Հայրս սենյակում էր: Мой отец был в комнате. → Հայրս սենյակում չէր: Мой отец не был в комнате.

Կատակ

Մի անգամ անզիացի նշանավոր ֆիզիկոս Ոնեգերֆորդը մտնում է լաբորատորիան և այնտեղ տեսնում իր բազմաքիչ աշակերտներից մեկին:

– Ի՞նչ եք անում դուք այսքան ուշ, – հարցնում է Ոնեգերֆորդը:

– Աշխատում եմ, – պատասխանում է աշակերտը:

– Խսկ ցերեկով դուք ի՞նչ եք անում:

– Նոյնպես աշխատում եմ:

– Վաղ առավոտյա՞ն էլ եք աշխատում:

– Այո՛, պրոֆեսոր, առավոտյան էլ եմ աշխատում, – հաստատում է աշակերտը:

Ոնեգերֆորդը մռայլվում է.

– Լսեցե՞ք, խսկ դուք ե՞րբ եք մտածում:

Новые слова и выражения

նշանավոր ֆիզիկոս знаменитый физик
աշակերտներից մեկին одного из учеников
այսքան ուշ так, настолько поздно
նոյնպես также, тоже
վաղ առավոտյան էլ и ранним утром (тоже)
մռայլվել мрачнеть (мռայլ мрачный)

Афоризмы Աֆորիզմներ

Հավատարիմները ոչ թե գալիս են իրար ընդառաջ, այլ զնում են միասին: Խորամանվել՝ բոլորի հաշվին՝ միայն իրեն, խելքը՝ բոլորի համար՝ առաջ իրեն:

Յրեղ Աֆորիզյան

Упражнения

*I. Переведите.

1. Ես հասա կայարան, երբ զնացքն արդեն մեկնել էր: 2. Դուք երկի նկատել եք, թե ժամանակը որքան արագ է անցնում: 3. Ես կարդացել եմ Հովհան-

Անս Թումանյանի բոլոր քառյակները, ուրախացել ու տիրել եմ նրա հետ: 4. Խորհելու առիթ են տվել նաև Պարույր Սևակի ուրնյակները: 5. Ահա դրանցից մնելը.

Ի՞նչ անենք,
Թե առուն քարակել է,
Քայց չէ՞ որ
Նա մի օր ոռոգել է,

Բայց չէ՞ որ
Ավերված այս դաշտերը
Նա մի օր՝
Մեռնելով՝ նորոգել է:

Новые слова

ոռոգել օрошать
չէ՞ որ ведь, же
քարակել стать тоньше

*II. Переведите.

1. Армяне поселились в Крыму в 7-9 веках. 2. Они там построили деревни и города, храмы, церкви, монастыри. 3. Монастыри имели богатые библиотеки-хранилища рукописей, школы. 4. В средневековье армянское население Крыма составляло такое большое число, что приморские районы полуострова в древних генуэзских источниках именовались Armenia maritima — морская Армения.

Ответы

I. 1. Я добрался до вокзала, когда поезд уже отбыл. 2. Вы наверное заметили, как быстро проходит время. 3. Я прочел все четверостишия Ованеса Туманяна, радовался и грустил вместе с ним. 4. Мы размышляли и о восьмистишиях Паруйра Севака. 5. Вот одно из них:

Что поделать,
Что ручей стал тонким,
Но ведь когда-то
Он орошал.

Но ведь
Разоренные эти поля
Он в какой-то день —
Умирая, восстановил (обновил).

II. 1. Հայերը Կրիմում բնակություն էին հաստատել 7-9-րդ դարերում: 3. Նրանք այնտեղ կառուցել են գյուղեր ու քաղաքներ, ճանապարհներ և կամուրջներ, տաճարներ, եկեղեցիներ, վանքեր: 3. Վանքերն ունեցել են հարուստ գրադարան-ձեռագրատներ, դպրոցներ: 4. Միջնադարում հայ ազգաբնակչությունը Կրիմում այնքան մեծարիվ է եղել, որ թերակղզու ծովամերձ շրջանները ճենվական հին աղբյուրներում կոչվել են Armenia maritima՝ ծովափնյա Հայաստան:

Урок 15

Словообразование

Слова с компонентом **ցույց**.

Грамматика

Прошедшее совершенное времяя.

Словообразование

Слова с компонентом ցույց

Ցույց տալ – составной глагол, означает “показывать”. Ср ցուցադրել показывать, демонстрировать.

С его первым компонентом ցույց образуется множество слов, где он может быть как первым, так и вторым компонентом: ցույց демонстрация, ցանցույց сидячая демонстрация, ցուցակ список, ցուցանիշ указатель, вывеска, ցուցանոլ – показушный, показушник (մոլի ряный, фанатичный), ցուցանորոյն показуха, страсть к показухе, ցուցում указание, ցուցումներ показание, ցուցամատ указательный палец, մատնացույց անել указывать, выявлять, ցուցանիշ показатель, ցուցանոլ экспонат (նմոլ образец), ցուցարան демонстрационный зал, ցուցահանդես выставка, ցուցախայտ указка, ցուցափեղկ витрина (փեղկ створка), ժամացույց часы, оրиентациј կалендарь, կողմնացույց компас, հեռուստացույց телевизор, հարացույց парадигма.

Словосочетания

բարձր ցուցանիշ высокий показатель
գունավոր հեռուստացույց цветной телевизор
սեղանի օրացույց настольный календарь
բողոքի ցույց демонстрация протеста
պատի ժամացույց настенные часы
հոբելյանական ցուցահանդես юбилейная выставка

Грамматика

Прошедшее совершенное время

Глаголы прошедшего совершенного времени обозначают законченное действие, исполнителем или свидетелем которого был или мыслит себя говорящий.

Глаголы рассматриваемого времени, в зависимости от типа спряжения, имеют разные способы образования форм.

К глаголам 1-го спряжения в форме 3 лица единственного числа к основе инфинитива добавляется **-եց**: նայել → նայեց смотреть → посмотрел.

К глаголам 2-го спряжения в форме 3 лица единственного числа к основе инфинитива добавляется **-աց**: գուշլ → գուշաց чувствовать → почувствовал.

В остальных формах к ним добавляются следующие окончания:

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	-ի	-ինք
2 л.	-իր	-իր
3 л.	-	-ին

1-е спряжение

ед.ч.	мн.ч.
1 л. ես զրեցի	մենք զրեցինք
2 л. դու զրեցիր	դուք զրեցիք
3 л. նա զրեց	նրանք զրեցին

2-е спряжение

ед.ч.	мн.ч.
ես կարդացի	մենք կարդացինք
դու կարդացիր	դուք կարդացիք
նա կարդաց	նրանք կարդացին

Глаголы 1-го спряжения, имеющие псевдосуффиксы **-ե-** или **-է-**, в формах անցյալ կատարյալ утрачивают их и получают следующие окончания:

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	-ա	-անք
2 л.	-ար	-արք
3 л.	-ավ	-ան

Спряжение глаголов с псевдосуффиксами

-ե- (մտ-ե-ել входить) и **-է-** (փախ-է-ել убегать, сбегать):

ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
1. л. ես մտա	մենք մտանք	ես փախա	մենք փախանք
2.л. դու մտար	դուք մտաք	դու փախար	դուք փախաք
3. л. նա մտավ	նրանք մտան	նա փախավ	նրանք փախան

Спряжение глаголов с псевдосуффиксами **-ան-** и **-են-** происходит аналогичным образом, только сначала эти псевдосуффиксы заменяются, соответственно, на **-աց-** и **-եց-**, а потом добавляются те же окончания, что и при спряжении глаголов с псевдосуффиксами **-ն-** и **-շ-**.

**Спряжение глаголов с псевдосуффиксами
-ան- (պրախ-ան-ալ радоватьсяся), -են- (փախ-են-ալ бояться):**

ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
1 л. ես ուրախացաւ	մենք ուրախացանք	ես վախեցաւ	մենք վախեցանք
2 л. դու ուրախացար	դուք ուրախացաք	դու վախեցար	դուք վախեցաք
3 л. նա ուրախացավ	նրանք ուրախացան	նա վախեցավ	նրանք վախեցան

Հովհաննես Թումանյան

Երազեցի շարունակ
Իմ կյանքի մեջ ես մանկուց
Ու մընացի միշտ մենակ՝
Պատրանքի մեջ՝ ես մանկուց:

Ես չըգտառ ոչ մեկին
Երազներից իմ շքեղ,
Եվ ոչ մի նարդ, ոչ մի կին՝
Հերոսներից իմ շքեղ:

Երազեցի շարունակ
Իմ կյանքի մեջ ես մանկուց,
Ու մընացի միշտ մենակ՝
Պատրանքի մեջ՝ ես մանկուց:

Новые слова

երազել мечтать
շարունակ продолжительно, долго
պատրանք иллюзия
շքեղ роскошный, пышный
ոչ մեկին никого
մանկուց с детства (մանուկ ребенок)

Մրցություն Կապակ

Փարփակի փողոցներից մեկում իրար կողքի գտնվում են երեք կարի արհեստանոցներ: Յանկանալով առաջ անցնել իր մրցակիցներից՝ արհեստանոցներից մեկի տերը կախում է այսպիսի ցուցանակ. «Փարփակի լավագույն դերձակը»:

Երկրորդ արհեստանոցի տերը ավելի ցայտուն ցուցանակ է կախում. «Աշխարհի լավագույն դերձակը»:

Թվում է, թե երրորդն արդեն նոր բան հնարել չի կարող: Բայց նա անձնատուր չի լինում. իր արհեստանոցի ճակատին կախում է հետևյալ ցուցանակը. «Այս փողոցի լավագույն դերձակը»:

Новые слова и выражения

կարի արհեստանց ատелье (կար шитье; шов)
առաջ անցնել ուղարկել, ուղարկություն
մրցակից սպառակ
ցուցանակ ցուցանակ, սպառակ
ցայտուն ցայտուն, բրայլական
հնարել հնարել հնարել հնարել
հնարել հնարել հնարել հնարել
անձնատուր լինել լինել լինել
արհեստանոցի ճակատին կախում կախում կախում
հետևյալ հետևյալ հետևյալ հետևյալ

Упражнения

***I. Переведите.**

1. Ֆրանսիայի ուսանողները որոշեցին ցույց անել: 2. Նրանք դժգոհ էին իրենց երկրի նախագահից: 3. Նա երեկոյան ասել էր, թե ցուցում է տվել իր օգնականին, որ Վերջինս նվազեցնի ուսանողների փորձնական աշխատանքի ժամկետը: 4. Ամբողջ երկրի ուսանողները դիմեցին ծայրահեղ միջոցի՝ նստացույցի:

***II. Переведите.**

1. Я увидел, как один старый человек упал на улице. 2. Некоторые испугались подойти к нему. 3. Я и мой друг подошли, подняли его. 4. Он затруднялся говорить. 5. (Он) сказал только, что плохо (себя) чувствует. 6. Я сразу посадил его в свою машину, и (мы) быстро помчались к ближайшей больнице. 7. К счастью, (мы) вовремя добрались, и ему была оказана правильная помощь.

III. Составьте несколько предложений со следующими глаголами и их формами: վախչել, նույնել, վախենալ, ուրախանալ, ընկնել, տեսնել.

Ответы

I. 1. Студенты Франции решили организовать (*досл. сделать*) демонстрацию. 2. Они были недовольны президентом своей страны. 3. Он вечером сказал, что дал указание своему помощнику, чтобы он (*досл. последний*) сократил срок испытательной работы студентов. 4. Студенты всей страны обратились к крайнему средству — сидячей демонстрации.

II. 1. Ես տեսա, թե ինչպես մի ծեր մարդ վլողցում ընկավ: 2. Մի քանիսը վախեցան մոտենալ նրան: 3. Ես ու ընկերս մոտեցամբ, նրան քարձրացրինք: 4. Նա դժվարանում էր խոսել: 5. Միայն ասաց, որ վաստ է զգում: 6. Ես անմիշապես նրան նատեցրի իմ մեքենան, ու արագ սլացամբ դեպի մոտակա հիվանդանոցը: 7. Քարերախտաբար ժամանակին հասանք, ու նրան ճիշտ օգնություն ցուցաբերվեց:

Урок 16

Словообразование

Суффикс **-ակի**.

Грамматика

Количественные, порядковые и распределительные числительные.

Словообразование

Суффикс -ակի

Суффикс **-ակի**, присоединяясь:

1. к существительным, прилагательным, глаголам и наречиям, образует прилагательные и новые наречия: կողմ (ժր կողմն) сторона → կողմնակի посторонний, համառուս краткий, лаконичный → համառուսակի кратко, лаконично, որդել решать, принимать решение → որդակի определенный, համերձ вдруг, внезапно → համերձակի внезапно, неожиданно, врасплох; внезапный, неожиданный,

2. к числительным, выражает значение многоократности: երեք три → եռակի трижды, тройной, трехкратный, երկու два → երկակի дважды, двукратный, չորս четыре → քառակի четырежды, четырехкратный.

աշխարհի եռակի չեմպիոն трехкратный чемпион мира
եյորի համառուսակի ներկայացում краткое представление материала
Կողմնակի անձանց մուտքը արգելվում է: Посторонним вход запрещен (осл: посторонних лиц вход запрещается).

Грамматика

Количественные и порядковые числительные

Количественные числительные – քանակական թվականներ

1 – մեկ, մի

2 – երկու

10 – տասը/տասն

20 – քսան

11 – տասնմեկ

12 – տասներկու

3 – երեք	30 – երեսուն	18 – տասնուր
4 – չորս	40 – քառասուն	19 – տասնինը, տասնինն
5 – հինգ	50 – հիսուն	21 – քսանմեկ
6 – վեց	60 – վարսուն	51 – հիսունմեկ
7 – յոթ	70 – յորանասուն	58 – հիսունուր
8 – ութ	80 – ուրսուն	100 – հարյուր
9 – ինը/ինն	90 – իննուն	150 – հարյուր հիսուն

200 – երկու հարյուր
 1 000 – հազար
 10 000 – տասը հազար
 100 000 – հարյուր հազար
 1 000 000 – միլիոն
 1 000 000 000 – միլիարդ

Количественные числительные от 11-и по 19 образуются прибавлением соответствующего числа к десятке (выступающей в форме итиши). 25, 37 и подобные количественные числительные образуются прибавлением единиц к десяткам: քասինին, երեսունյոթ.

Порядковые числительные от основ երկու (2), երեք (3) и չորս (4) образуются суффиксом -րորդ: երկրորդ, երրորդ, չորրորդ. (конечные -ու, -եր и -ս при этом отпадают). Количественные числительные от 30-и до 90-а содержат компонент -սուն: երեսուն – 30, քառասուն – 40 и т.д. Обратите внимание на изменения первого корня.

Количественному числительному մեկ (1) соответствует порядковое առաջին.

Порядковые числительные от 5-и и далее образуются от соответствующих количественных прибавлением суффикса -երորդ: հինգերորդ, վեցերորդ, ..., հարյուրմեկերորդ, ..., հազարերորդ ...

Порядковое числительное առաջին произносим: [առաջին].

Конечное -ու в компонентах -րորդ и -երորդ произносим [ը]: երկրորդ [յերկորդ], հինգերորդ [իհնգէրօրդ]. В компоненте -երորդ ե произносится [է]: ութերորդ [ութէրօրդ]. Если -երկու, -երեք – второй компонент, то -ե произносим [է]: [քասինէրկու], [քառասունէրեք]. При скоплении трех согласных в середине числительных после 2-го произносим [լ]: 14 – [տասնելչօրս].

Двойное -րո- произносится, как одно. Двойное -նն- в слове ինն и компоненте -ինն- (իննուն) произносится удлиненно. Сочетания -ին-, -իշ- в словах միլիոն, միլիարդ приносятся соответственно [յօ], [յա]: [միլյօն], [միլյարդ].

У количественных числительных от 11-и по 99-и составляющие пишутся слитно: տասնմեկ, տասնվեց, տասնուր, а слова միլիոն, միլիարդ –

с одним լ. Из порядковых числительных только երրորդ и չորրորդ пишутся с двойным ր.

Формы ինը и տարը (а также տասինին и т.п.) употребляются, когда следующее за ними слово начинается с согласного звука, а формы ինի и տարի (а также տասինի и т.п.) – когда следующее за ними слово начинается с гласного звука:

Ինը դաս շավ լավ եմ սովորել: 9 уроков я выучил очень хорошо.

Ինին ամօամ կրկնել եմ դասը: 9 раз я повторил урок.

Впрочем, возможны и отклонения, но только -ը вместо -ի:

Նկարիչը ինը օր աշխատել է այդ նկարի վրա: Художник над этой картиной работал 9 дней.

Числительные могут выступать в функции существительных. При этом они, естественно, склоняются. Тогда числительное տարը (տարի) утрачивает -ը (-ի). К числительному երկու добавляется -ս:

Տասից համած երեք հավասար է յոթի: От десяти отнять три равно семи.

Երկուսը սովորել են նոյն դպրոցում: Двое учились в той же школе.

Сочетаясь с количественными числительными, существительные часто употребляются в единственном числе.

Ընկերու երկու երեխաս ունի: У моего друга двое детей.

Հարյուր քանինինգ տարի է ամեցել: Прошло 125 лет.

Գրադարանում վեց երկեղջյան քառարան կա: В библиотеке есть шесть двухязычных словарей.

Существительные употребляются в единственном числе и в сочетании с մի քանի (несколько).

Ուսուցչուին մի քանի առաջին դասարան ունի: У учительницы есть несколько первых классов.

Существительные, обозначающие не один, а несколько предметов, в армянском языке, в отличие от русского, употребляются в ед. числе в тех случаях, когда из ситуации очевидно, что речь идет не об одном, а о нескольких или многих предметах:

Ձեր քանիշանոցում լոլիկ աճո՞ւ՞ն է: В вашем огороде помидоры растут?

Այս խանուրում վարունգ կա՞: В этом магазине есть огурцы?

Հը однако:

Պետք է ձմերուկ զենել: Нужно купить арбуз.

Զմերուկները չեն տեղափորվում սառնարանում: Арбузы не помещаются в холодильнике.

Существительное ставится во множественном числе при подчеркивании множественности, а также при необходимости согласования:

Ուսուցիչը խառնել է չորս աշակերտների հետ: Учитель поговорил с четырьмя учениками.

Երեք աշակերտները արագ էին քայլում: Троє учеников шагали быстро.

Երկու լուծումներից ընտրում ենք մեկը: Из двух решений выбираем одно.

Распределительные числительные

Распределительные числительные (րաշխական թվականներ) образуются двумя способами.

1. Повторением количественного числительного:

Չինվորները վեց-վեց շարվեցին: Солдаты построились по шестеро.

Աշակերտները երեք-երեք կանգնեցին: Ученики встали по трое.

2. Добавлением к количественному числительному суффикса **-ական**.

յոր → յորական,ուր → ուրական.

Ուսուցիչը աշակերտներին հենցական տեսոր քաֆանեց: Учитель раздал ученикам по 5 тетрадей.

Ուսանողներին կինոյի երկուական տոնն տվեցին: Студентам дали по два билета в кино.

От числительных образуются сложные слова, описывающие объект с количественной точки зрения:

երեք + հասոր տօմ → եռահասոր վեց трехтомный роман

երեք + -յակ → եռյակ трио

երկու + փեղկ створка → երկփեղկ պատուհան двустворчатое окно

հինգ + նիշ знак → հնգամիշ թիվ пятизначное число

չորս + հարկ этаж → քառահարկ շենք четырехэтажное здание

չորս + -յակ → քառյակ квартет, четверостишие

ուր + -յակ → ուրբյակ восьмистишие.

Здесь **եռ-**, **քառ-** – варианты основ **երեք**, **չորս**.

Հովհաննես Թումանյան

Հին աշխարհքը ամեն օր

Հազար մարդ է մտնում նոր,

Հազար տարվան փորձն ու գործ

Ըսկըսվում է ամեն օր:

Новые слова

աշխարհը *нар* = ашхарх

տարվան *нар* = тарվа – *род пад* от тарի

ըսկըսվում = սկսվում начинается

Упражнения

*I. Переведите.

1. Պարզ է, որ քասել տասից մեծ է:
2. Երկուսը գույզ թիվ է:
3. Յորից հինգը կիվանդ էին:
4. Ուրեն էլ լավ են սովորել դասը:
5. Այս գիրքը երկուսով ենք կարդալու:
7. Աշակերտը յոթերը լավ էր գրել, իսկ ինները՝ ոչ այնքան լավ:
7. Նա տեսել էր երեխաներից երեքին:
8. Չորրորդը երկրորդից լավ էր վագում:
9. Մրցավարը նայում էր երրորդին:
10. Դատավորը սպասում էր հինգերորդին:

*II. Переведите.

Диалог

- Арам, можешь купить полкило колбасы?
- В ближнем магазине есть?
- Да, дорогой.
- Хорошо, какого сорта?
- Нежирного (*досл* безжирного) и молочного сорта.
- Прямо сейчас иду.

(мой) дорогой (в обращение) սիրելի

Ответы

I. 1. Ясно, что двадцать больше десяти. 2. Два — четное число. 3. Из семи пятеро были больны. 4. Все восемь (учеников и под.) хорошо выучили урок. 5. Этую книгу будем читать вдвоем. 6. Ученик семерки написал хорошо, а девятки — не так хорошо. 7. Он видел троих из детей. 8. Четвертый бежал лучше второго. 9. Судья смотрел на третьего. 10. Судья ждал пятого.

II. Երկիսուություն

- Արան, կարո՞՞ն ես կես կիլո երշիկ գնել:
- Մոտիկ իսանություն կա՞:
- Այո՛, սիրելիս:
- Բարի, իսկ ո՞ր տեսակից:
- Անյուղ և կաքնային տեսակից:
- Հենց հիմա գնում եմ:

Урок 17

Словообразование

Суффикс **-յան**.

Грамматика

Образование форм родительного падежа.

Словообразование

Суффикс **-յան**

Суффикс **-յան** в основном образует прилагательные:

Մեսրոպ Մաշտոց → մեսրոպյան այրութեն Մесропов алфавит, նորելյան մրցանակ nobelевская премия, արթիւսյան գարշապար ахиллесова пята, սիզիֆյան աշխատաբը сизифов труд, երևանյան գիշերներ ереванские ночи, փարիզյան տուրб парижский кофе, կովկասյան լեռներ кавказские горы, եռալեզվյան բառարան трехъязычный словарь, աջակողմյան տրիբունա правосторонняя трибуна, ձախակողմյան տրիբունа левосторонняя трибуна, փետրվարյան գրտեր февральские холода, հետարքյան ձեռագիր древняя рукопись.

С помощью суффикса **-յան** образуются и некоторые наречия: առավուտյան утром, утренний, երեկոյան вечером, вечерний.

Суффикс **-յան** в наше время является самым распространенным показателем армянских фамилий: Ավագյան, Մարգույան, Մարտիրոսյան, Փափագյան, Խաչատրյան, Մարյան.

Грамматика

Образование форм родительного падежа

В современном армянском языке большинство существительных при склонении в единственном числе родительного падежа (սնուական հողով) получает окончание **-ի**, как, например, աշակերտ → աշակերտի, քաղաք → քաղաքի, Արմեն → Արմենի и т.п.

Ниже приводятся другие типы склонения, которые подразделяются на два вида: внешнее и внутреннее. В первом случае изменения происходят вне слова, а во втором — внутри слова.

1. Внешнее склонение

I. -и

Здесь различаем два варианта:

1. Конечное **-ի** переходит в **-ու**:

այգի сад → այգու, ապակի стекло → ապակու, աղավնի голубь → աղավնու, պատահի юноша → պատահու и т.п.

Примечание. Не все существительные, оканчивающиеся на **-ի**, получают в *род пад* окончание **-ու**:

Անի (древняя столица Армении) → Անիի

պապի дед, девушка → պապիի

Պազանինի → Պազանինիի

Թրիլիսի → Թրիլիսիի

Սոչի → Սոչիի

Возможна и вариантность:

Մելքի (город в Армении) → Մելքիի, Մելքու

այրի вдова → այրիի, այրու.

2. К корню добавляется окончание **-ու**:

а) մարդ человек → մարդու, ամուսին муж, супруг → ամուսնու, անկողին постель → անկողնու, Աստված Бог → Աստծու.

б) Инфинитив в армянском склоняется. Все инфинитивы в *род пад* получают окончание **-ու**: գրել писать → գրելու, կարդալ читать → կարդալու.

Մենյակ մտնելու համար... Для того, чтобы войти в комнату...

Նրանք գրուցում էին կարդալու մասին: Они беседовали о чтении.

Արամը լսել չէր ուզում գնալու մասին: Арам и слышать не хотел о том, чтобы уйти.

II. -ան

а) Отлагольные существительные с суффиксом **-ուն**:

որոշում решение → որոշման, գեկուցում доклад → գեկուցման, հարցում опрос → հարցման: Обратите внимание на выпадение **ու**.

б) Односложные слова, которые в грабаре оканчивались на **-ն** (դուն, ծուն, մուն, եռն и т.п.), позднее выпавшее в им. п. (Вспомним, что это конечное **-ն** восстанавливается при образовании мн. ч. и при словообразовании).

դռն дверь → դռան, բոռ внук → բոռան, ծոռ правнук → ծոռան, լեռ гора → լեռան, ձուկ рыба → ձկնան, նուկ мышь → մկնան, նոռ гранат → նոռան

Обратите внимание на чередование.

в) Названия времен года: գարուն → գարեան, ամառ → ամռան, աշուն → աշնան, ձմեռ → ձմռան.

В разговорном языке (нередко и в литературной речи) возможно и ամառ → ամառվա, ձմեռ → ձմեռվա.

Здесь также твердо запоминайте чередования.

Հայաստանում շատ լի քաղցրազան են աշնան մրգերը:

В Армении многочисленны и разнообразны осенние фрукты.

Զմուն յրտերը երկար են տևում:

Зимние холода делятся долго.

г) Слово նանուկ ребенок → նանկան.

III. -վա

Это окончание получают многие слова с временным значением: ор день → օրվա, аյսօր сегодня → այսօրվա, վաղը завтра → վաղվա, երեկ вчера → երեկվա, ամիս месяц → ամսվա, տարի год → տարվա, գիշեր ночь → գիշերվա, շաբаш неделя, суббота → շաբարվա.

IV. -ող [o^z]

Это окончание получает несколько слов: կին женщина, жена → կնոջ, սիկին госпожа, хозяйка, супруга → սիկնոջ, քույր сестра → քրոջ, զնկեր друг, товарищ → զնկերոջ, տէր хозяин, владелец → տիրոջ, աներ тесть → աներոջ, а также образованные от них сложные слова:

հորարդոյր тетя по отцу → հորարդոջ

մորարդոյր тетя по матери → մորարդոջ

դասընկեր → դասընկերոջ и т.п.

V. -ա

աղջիկ девочка → աղջկա

Это архаичное окончание употребляется и в следующих случаях:

Սևան լիճ озеро Севан

Վանա ծով Ванское море

Գեղամա լեռներ Гегамовы горы

VI. -վան

մահ смерть → մահվան

Запомним: անոն имя → անվան

ազգանուն фамилия → ազգանվան

2. Внутреннее склонение

I. ու // ա

а) Слова с суффиксом **-ուրյուն**:

պետուրյուն государство → պետուրյան

б) Слова, оканчивающиеся на **-ուն**:

շուն собака → շան, տուն дом → տան, ձյուն снег → ձյան, սյուն колонна → սյան, արյուն кровь → արյան, անկյուն угол → անկյան.

II. այ // ն

Несколько слов: հայր отец → հոր, մայր мать → մոր, եղբայր брат → եղբոր, կիրահայր крестный отец (կիրել крестить) → կիրահոր, հորեղբայր дядя (по отцу) → հորեղբոր.

Упражнения

I. Прочтите, попытайтесь в своей речи употреблять подобные выражения:

1. Զեկուցման ընթացքում Արուսին ոչ ոք չընդհատեց:

Во время доклада Арус никто не прервал.

2. Ստուգման արդյունքները դեկավարին գոհացրին:

Результаты проверки удовлетворили руководителя.

3. Խնդրի լուծման ուղիները տրված չէին:

Пути решения задачи не были даны.

*II. Переведите.

1. Տիգրանը լավ է սովորել այսօրվա ու վաղվա դասերը: 2. Երևանում ամռանը ցերեկվա ժամերին շատ շոգ է լինում: 3. Տարվա բոլոր եղանակներից Հայաստանում ամենագեղեցիկը աշունն է: 4. Երեկվա դեպքը չեմ մոռանա: 5. Աշխարհում բոլորին հայտնի է Պազանինի ջուրակը: 6. Դրանով նվազում են միայն ամենահայտնի ջուրակահարերը:

Новые слова

եղանակ погода, время года; способ; мелодия; грам наклонение
ջուրակ скрипка → ջուրակահար скрипач

*III. Переведите.

1. В Феодосии Айвазовский продолжает писать (рисовать) и приступает к строительству усадьбы. 2. Выбирает приморское место и начинает работы 3. После закладки фундамента и постройки стен он дальнейшие работы передает одному знакомому и срочно уезжает в Петербург. 4. Айвазовский берет с собой несколько картин, из которых четыре больших полотна покупает император.

Новые слова

Փեոդոսիա Թեղողսիս
приступать ձեռնամուխ լինել

սածեա առանձնատուն
холст, полотно կտավ

IV. Переведите.

1. Մեսրոպյան այրութենո՞ համարվում է կատարյալ այրութեներից մեկը:
2. Հինգերորդ դարից առ այսօր այն աննշան փոփոխություններ է կրել: 3. Երևանում Մեսրոպ Մաշտոցի անունը կրող հնադարյան ճեռագրերի հնատիտուտում՝ Մատենադարանում պահպանվում են տարրեր լեզուներով հարյուրավոր մատյաններ: 4. Նորելյան մրցանակը ամենամյա միջազգային մրցանակ է: 5. Նորելյան մրցանակ է շնորհվում անկախ ազգություններից, ցեղից, սեռից: 6. Առաջին նորելյան մրցանակները շնորհվել են 1901 թվականին:

Ответы

II. 1. Тигран хорошо выучил сегодняшний и завтрашний уроки. 2. В Ереване летом в дневные часы бывает очень жарко. 3. Из всех времен года в Армении самое красивое — осень. 4. Вчерашнее происшествие (случай) не забуду. 5. В мире всем известна скрипка Паганини. 6. На ней играют только самые известные скрипачи.

III. 1. Թեոդոսիայում Այվազովսկին շարունակում է նկարել ու ձեռնամուխ է լինում իր առանձնատան կառուցմանը: 2. Ընտրում է ծովամերձ մի վայր և սկսում աշխատանքները: 3. Ծեմքի հիմքը դնելուց և պատերը կառուցելուց հետո նա հետագա աշխատանքները վստահում է մի ծանոթի և շոտավ մեկնում է Պետերբուրգ: 4. Այվազովսկին իր հետ տանում է մի քանի նկար, որոնցից չորս մեծ կտավներ գնում է կայսրը:

IV. 1. Месропов алфавит считается одним из совершенных алфавитов. 2. С пятого века по сей день он подвергся незначительным изменениям. 3. В Ереване в Институте древних рукописей, носящем имя Месропа Маштоца — Матенадаране — хранятся сотни книг на разных языках. 4. Нобелевская премия — ежегодная международная премия. 5. Нобелевская премия присуждается независимо от расы, национальности, пола. 6. Первые Нобелевские премии были присуждены в 1901 году.

Урок 18

Словообразование

Суффиксы **-եղ**, **-եղեն**.

Грамматика

1. Составные глаголы

2. Залог глагола

Глаголы страдательного залога

Словообразование

Суффиксы -եղ, -եղեն

1. Суффикс **-եղ** от существительных образует прилагательные со значением “имеющий, содержащий в большом количестве, много, обильно, в высокой степени то, что обозначено производящим существительным”: ուժ сила → ուժեղ сильный, ձայն звук, голос → ձայնեղ звучный; голосистый, համ вкус (пищи) → համեղ вкусный, մարմին тело → մարմնեղ полный, толстый, թիկուր спина, тыл → թիկեղ широкоплечий, плечистый, հյուր сок → հյուրեղ сочный, շուր роскошь → շըեղ роскошный.

Տաղիկս համեղ ճաշեր է պատրաստում: Моя бабушка готовит вкусные обеды.

Հորեղայր թիկեղ և շատ ուժեղ տղամարդ է: Мой дядя (по отцу) – плечистый и очень сильный мужчина.

2. Суффикс **-եղեն** образует от существительных прилагательные со значением “сделанный из того, что обозначено производящим существительным”: բորդ шерсть → բրդեղեն шерстяной, քամակ хлопок; вата → քամակեղեն хлопчатобумажный, չփը ситец → չփեղեն ситцевый, ապակի стекло → ապակեղեն изделие из стекла, խեցի раковина, ракушка, черепок, панцирь животных → խեցեղեն керамический, глиняный; керамика, гончарные изделия, պոկի золото → պոկեղեն изделия из золота, արծար серебро → արծարեղեն изделия из серебра.

Суффикс **-եղեն** от существительных образует существительные со значением “совокупность однородных предметов, либо сделанных из определенного материала, կոշիկ обувь, туфли → կոշկեղեն соб обувь, կար (от ծը կար) молоко → կարեղեն молочные продукты, երշիկ колбаса →

Երշիկնեն колбасные изделия, ձուկ рыба → ձկնեղեն рыбные изделия, զարդ украшение → զարդեղեն украшения, ювелирные изделия.

Образуются и некоторые слова с метафорическим значением: հոգի душа → հոգեղեն духовный, характеризуемый высокой духовной силой, լույս свет → լուսեղեն светлый, лучезарный, հող (земля) → հողեղեն земной, из земли, из праха.

Մարդուն նաև հոգեղեն սնունդ է անհրաժեշտ: Человеку необходима и духовная пища.

Մի լուսեղեն աղջիկ տեսա: (Я) увидел одну лучезарную девушку.

Грамматика

1. Составные глаголы – Հարադրավոր քայլը

В современном армянском языке много составных глаголов. Сочетанием глагола с другим глаголом или словом другой части речи (в основном с существительным) выражается целостное, одно глагольное значение.

Значение многих составных глаголов может быть выражено одним словом:

խաղ անել – խաղալ играть
խույս տալ – խուսափել избегать
շուր տալ – շրջել переворачивать
քույլ տալ – քույլատրել разрешать
հոգ տանել – հոգալ [р] заботиться
զրոյց անել – զրոյցել беседовать
եռ զալ – եռալ кипеть
լաց լինել – լալ плакать

Փոքրիկը նստել էր սենյակի անկյունում ու լաց էր լինում:

Маленький (ребенок) сидел в углу комнаты и плакал.

Արամիկը շուր տվեց ջրով լի ամանը: Арамик перевернул наполненную водой миску.

Զգում եմ, որ նա խույս է տապիս ինձանից: Чувствую, что он избегает меня.

В то же время есть составные глаголы, значение которых не может быть выражено одним словом. Это – промежуточные формы между свободными словосочетаниями и фразеологизмами:

դաս անել учить урок(и)
դուրս զալ выходить
դուր զալ нравиться
վեր կենալ вставать, подниматься
ծանու լինել вставать на дыбы

զլովս պահել ுклоняться от работы (не работать, когда другие работают)

աշրից ընկնել потерять чьё-либо расположение

Выучите эти фразеологизмы:

Աղանջին օդ անել: Зарубить на носу.

Աղանջը տանել: Прожужжать (протрубить) все уши кому-то.

Բերանը լսու դնել: Подстrekать, подучивать.

Աշըր վրան մնալ: Не в силах, нельзя оторвать глаз от кого-то, чего-то.

Աշրի լույսի պես պահել: Хранить как зеницу ока.

Աշըր տեսածից է վախենում: Обжегся на молоке, дует на воду.

Գույն տալ գույն առնել: Меняться в лице.

Запомните:

составные глаголы имеют жесткую
конструкцию и переставлять компоненты
нельзя!

խաղ անել ↔↔ անել խաղ

3. Категория залога (սեղ)

Категория залога выражает различные отношения между производителем и объектом действия, предметом, на которое оно направлено.

1) Երկրաշրդիք քանդակիվ շենքեր:

Землетресение разрушило множество зданий.

2) Բազմաթիվ շենքեր քանդվեցին երկրաշրժից:

Множество зданий было разрушено землетресением.

3) Ծաղերը ծաղկեցին:

Деревья расцвели.

В 1-ом предложении действие непосредственно переходит на объект, во 2-ом объект действия представлен как его субъект, в 3-ем субъект производит действие сам по себе.

В соответствие с этим различаем три залога: 1 – действительный (ներգործական), 2 – страдательный (կրավորական), 3 – нейтральный (չեղոր).

Глаголы действительного залога могут либо не иметь формальных показателей (կարդալ – читать, ազատել – освобождать), либо иметь показатели -ացն, -եցն, -ցն, в последнем случае это – разновидность глаголов действительного залога – каузативные глаголы: խոսել → խոսեցնել, կարդալ → կարդացնել, հազնել → հազցնել, փախչել → փախցնել:

Глаголы страдательного залога (Կրավորական սեռի բայեր)

Формальный показатель глаголов страдательного залога — **-վ-**.

В глаголах 1-го спряжения **-վ-** ставится после основы инфинитива перед показателем типа спряжения: խուել говорить → խուվել говориться, գրել писать → գրվել писаться, բացել открывать → բացվել открываться, բերել приносить → բերվել приноситься, быть принесенным, հուզել волновать → հուզվել волноваться, դնել положить → դրվել ставиться, քննարկել обсуждать → քննարկվել обсуждаться, հրավիրել приглашать → հրավիրվել приглашаться, быть приглашенным, ընդունել принимать → ընդունվել приниматься, поступать.

В глаголах 2-го спряжения **-վ-** ставится после основы прошедшего времени перед показателем типа спряжения խաղալ играть → խաղաց → խաղացվել играться, կարդալ читать → կարդաց → կարդացվել читаться, զգալ чувствовать → զգացվել чувствоваться, մոռանալ забывать → մոռացվել забываться, быть забытым, հասկանալ понимать → հասկացվել пониматься.

В каузативных глаголах **-վ-** ставится перед показателем типа спряжения, при этом ն выпадает: հեռացնել → հեռացվել, փախցնել → փախցվել.

Այս բառը գրվում է առանց յ-ի: Это слово пишется без ю.

Հո ձեռագիրը վատ է կարդացվում: Твой почерк читается с трудом.

Լուսամուտը չի փակվում: Окно не закрывается.

Խնդրի պատասխանը չի ստացվում: Решение задачи не получается.

Կամրջին

Կապակ

Կամրջին կանգնած է մի տղամարդ: Նրա տարօրինակ վարմուճը կասկած չի առաջացնում, որ պատրաստվում է ինքնասպան լինել:

Անձանորի շուրջը պտտվում է հայտնի լրագրողը: Նա նյարդային վիճակում շարունակ նայում է ժամացույցին, վերջապես ասում.

— Ստիպված եմ ձեռ նախազգուշացնել, որ եթե իսկույն ևեք չմետվեք զուրը, այսօր արդեն չեք ընկնի երեկոյան թերթերի մեջ:

Новые слова и выражения

տարօրինակ странный
վարմուճ поведение, действие
կասկած сомнение
առաջացնել вызывать (что)

պատրաստվել готовиться
ինքնաշպան մինել покончить с собой
շուրջը вокруг
պտուվել крутиться, вертеться
շարпіншәк продолжительно, все время
սиһүшәкшәд вынужденный; вынужденно
башаңаңғашынебең предупредить
եթե если
իսկույն ևեր сразу же, немедленно
նետվել զորը броситься в воду

Упражнения

*I. Переведите.

1. Աղջկները արծարյա զարդեղեն են սիրում, իսկ կանայք գերադասում են ոսկեղենը: 2. Մեր մքերային խանութում աշխատում է մի շատ թիկնեղ բանվոր: 3. Ապակեղենի սրահում շատ հետաքրքիր նմուշներ կային: 4. Ամեն օր՝ սուավույան, Երևանի բոլոր խանութները բարձ կարենեն ու ձկնեղեն են ստանում:

*II. Переведите.

1. Вечером Анушик пошла на прогулку в легкой хлопчатобумажной одежде. 2. Она хотела отдохнуть после напряженной работы. 3. Изменения погоды не ожидалось. 4. Вдруг (она) заметила, что на улице один малыш плачет. 5. (Она) подошла к нему. 6. Он потерял маму. 7. Анушик помогла ему и скоро (они) нашли его маму. 8. Новые друзья поцеловались и расстались. 9. Анушик с облегченным сердцем продолжила свою дорогу.

напряженный; напряженно լարված
потерял(а) կորցրել էր
облегченный; облегченно, с облегчением թերևացած

Ответы

I. 1. Девушки любят серебряные ювелирные изделия, а женщины предпочитают золотые украшения 2. В нашем продуктовом магазине работает один плечистый рабочий. 3. В зале изделий из стекла были очень интересные образцы. 4. Каждый день утром все магазины Еревана получают свежие молочные и рыбные продукты.

II. 1. Երեկոյան Անուշիկը գրոսանքի գնաց բամբակյա թերև հազուստով: 2. Ուզում էր հանգստանալ լարված աշխատանքից հետո: 3. Եղանակի փոփոխություն չեր սպասվում: 4. Հանկարծ նկատեց, որ փողոցում մի փոքրիկ լաց է լինում: 5. Մոտեցավ նրան: 6. Նա մայրիկին էր կորցրել: 7. Անուշիկը նրան օգնեց, ու շոտով գտան նրա մայրիկին: 8. Նոր բարեկամները համբուրվեցին ու բաժանվեցին: 9. Անուշիկը թերևացած սրտով շարունակեց իր ճանապարհը:

Урок 19

Словообразование
Суффикс **-արան**.
Грамматика
Указательные местоимения.

Словообразование

Суффикс *-արան*

В современном армянском языке суффикс **-արան** имеет разные значения. В первом значении суффиксу **-արան** синонимичны компоненты տուն дом, սենյակ комната, սրահ, դահլիճ зал, т.е. со всеми этими компонентами образуются слова с общим значением “место, помещение” (см. Урок 12): դաշտարան класс, ճաշ обед → ճաշարան столовая (в городе, учреждении) – ճաշասենյակ столовая (в квартире) – ճաշարան обеденный зал, խաղարան место для игр – խաղասենյակ комната для игр – խաղարան зал для игр – խաղատուն казино, ննջել спать, дремать → ննջարան = ննջասենյակ спальня, լող плавание, (լողալ плавать), լողան купаться, мыться → լողարան = լողասենյակ ванная (комната) (լողարան означает также “купальня, бассейн”), ճեմել ходить, прохаживаться → ճեմարան академия, учебное заведение (*ср* ճեմարան фойе, вестибюль), թանգարան музей, տուն-թանգարան дом-музей.

В другом значении этот суффикс образует названия книг, изданий и т.п: ընթերցել վայс читать → ընթերցարան хрестоматия, книга для чтения, զրուցել беседовать → զրուցարան разговорник; сборник бесед, երգ песня → երգարան песенник (книга), այր + թէն → այրութեն алфавит → այրքենարան букварь, ршип слово → րապարան словарь, սաղմու псалом → սաղմուարան псалтырь, հիշել помнить → հիշատակ память (о чем-л.) → հիշատակարան воспоминания, мемуары.

Словосочетания

լուսավոր դաշտարան светлый класс
հին սաղմուարան старый псалтырь

նկարագրութերցարքի և լուսապատճենական գիրք
բառարական բառարակ տօկովայ բառարակ
ժողովրդական երգերի երգարակ պետական պատճենական գիրք

Грамматика

Указательные местоимения

Указательные местоимения (ցուցական դերանուններ) подразделяются на простые и сложные.

Простые: սա, դա, նա, այս, այդ, այն, նույն, սույն, մյուս.

Сложные: այսպիս, այդպիս, այնպիս, նույնպիս, այսպիսի, այդպիսի, այնպիսի, նույնպիսի, այսրան, այդրան, այնրան, նույնրան, այսչափ, այնչափ, նույնչափ, այսուեղ, այդուեղ, այնուեղ, միևնույն.

Местоимение սա переводится – “это”, դա – в зависимости от контекста – “это” или “то”, նա – “то”.

Местоимение նա совпадает по форме с личным местоимением 3 лица единственного числа.

Местоимения սա и դա в одинаковой степени употребляются относительно как людей, так и не людей (животных и предметов), նա же преимущественно людей.

Տիգրանը ուսանող է, Սոնան նույնպիս ուսանող է: Тигран – студент, Сона также студентка.

Ամեն օր հանդիպում ենք միևնույն տեղում: Каждый день встречаемся в одном и том же месте.

Այդքան գեղեցիկ աղջիկ դեռ չեմ տեսել: Настолько красивой девушки он еще не видел.

Այս նկարից մենք էլ ունենք: Эта (такая) картина у нас тоже есть.

Местоимение այս переводится – “этот”, այդ – в зависимости от контекста “этот” или “ тот”, այն – “ тот”.

(В местоимении այդ и производных от него դ произносится [d]: այդ [այդ], այդպիս [այդպիս] и т.д.)

В армянском языке нет грамматической категории рода: այս этот, эта, это и т.п.

Նույն тот же, սույն сей, մյուս другой.

Местоимения սա, այս (а также его производные) употребляются, когда речь идет о находящемся (или мыслимом как находящемсяся) близко (в пространстве, во времени) от говорящего. Местоимения դ, այդ (а также его производные) употребляются, когда говорится о находящемся (или мыслимом как находящемсяся) далеко (в пространстве, во времени).

лимом как находящееся) близко от слушающего. Мест. биш, шյб употребляется относительного удаленного и от говорящего, и от слушающего.

Выбор указательного местоимения в монологической речи (когда нет диалога, собеседника) определяется контекстом, степенью близости (временной или пространственной) от 1-го лица. В определенных контекстах иш (ши), ыш (шյ), с одной стороны, и ыш (шй), биш (шյб), с другой, – взаимозаменимы. Это относится и к их производным.

Сложные указательные местоимения образуются от ши, шй, шйб, бишб.

К ним присоединяются следующие слова:

щеб как, подобно

քանի(h) сколько

չափ мера, размер, степень

տեղ место

щеб → аյսщеб, аյդщеб, аյնщеб (так), бишбщеб (также, тоже)

щеб → (с чередованием ե//ի и добавлением суффикса -ի) образуются: аյսщիի, аյդщիի, аյնщիի (такой), бишбщիի (такой же).

քանի(h) → аյրашի, аյդքашի, аյնքашի (столько), бишբքашի (столько же, столь же)

չափ → аյսչափ, аյդչափ, аյնչափ (столько, в такой же мере), бишбչափ (столько же, столь же, в той же мере)

տեղ → аյստեղ (здесь), аյդտեղ, аյնտեղ (там)

бишб → մինիշб (один и тот же, тот же самый)

В народно-разговорном языке указательные местоимения ши, шй, шйб (и их производные) принимают форму էս, էդ [տ], էն. Здесь, как видим, имеет место соответствие ш/է.

Подобное соответствие (литературный → народно-разговорный язык) наблюдается и в словах других частей речи:

литературный	народно-разговорный
հայր	հեր
մայր	մեր
ձայն	ձեն
լայն	լեն
փայլ	փել
այօր	էօր
այսին	էսին и др.

Хотя эти формы характерны для разговорной речи, они часто встречаются и в художественной литературе, в частности у классика армянской литературы Ованнеса Туманяна (1869-1923).

Են Լոռվա ձորն է, ուր հանդիպակաց
Ժայուրը՝ խորունկ նորերը կիտած,
Դեմ ու դեմ կանգնած, համար ու անբարք
Հայացքով իրար նայում են հանդարս:
Են ձորի միջին ահա մի տընակ:
Ենտեղ այս զիշեր Սաքոն է մենակ...

Новые слова и выражения

խորունկ глубокая
նորերը կիտած нахмурив бровы
ձորի միջին *нар* в ущелье
անբարք не моргая

Հաջողվեց Կարսակ

Հոռմի փողոցներից մեկում, սրճարանի առաջ, կանգնած է մի շքեղ ավտոմեքենա: Վարորդը, որ նստել է դեկի մոտ, սպասում է տիրոջը:
Հանկարծ նրան է մոտենում մի մարդ ու հանձնում է մի ձրար:
– Խնդրում եմ այս նամակը շտապ հանձնեք ավտոմեքենայի տիրոջը:
Վարորդը նամակը տանում է տիրոջը, որը սրճարանում էր: Տերը բացում է ձրարն ու կարդում. «Եթե հաջողվի, հիանալի է, եթե չհաջողվի, ինչ արած»:
– Սա ի՞նչ է նշանակում, – զարմանում է տերը:
Վարորդը կարդում է գրությունը, միտք է անում և վագում է փողոց: Մի բոլեից նա վերադառնում է և բացականչում.
– Հաջողվեց:
– Ի՞նչը հաջողվեց, – հարցնում է տերը:
– Ձեր ավտոմեքենան փախցնելը:

Новые слова и выражения

հաջողվել удаваться
Հոռմ Рим
սրճարանի առաջ перед кафе
շքեղ роскошный
ավտոմեքենա автомашине
դեկ руль

շտապ срочно
հիմանալի чудесно, прекрасно
ինչ արած что поделаешь
նշանակել значить
զարմանալ удивляться
տեր хозяин, владелец
բացականչել восклицать
փախցնել похитить, украдь

Միլվա Կապուդիկյան

Սիրո երգ

Թե ես չեմ սիրում, չեմ սիրում քեզ,
Ինչո՞ւ է ձմեռն այսքան զարուն,
Զնոսան արևը՝ այսքան այրո՞ւմ,
Անխոս երկինքը՝ այսքան անհո՞ւն,
Թե ես չեմ սիրում, չեմ սիրում քեզ:

Թե դու չես սիրում, չես սիրում ինձ,
Հապա ինչո՞ւ են ձեր փողոցում
Այսքան սիրո՞վ ինձ ճամփա բացում
Անցորդնե՞ր, տնե՞ր, մայթեր ու ձյուն,
Թե դու չես սիրում, չես սիրում ինձ:

Ու քե չենք սիրում մենք իրարու,
Ինչո՞ւ են աստղերն այսքան անթիվ,
Այսքան գեղեցիկ գիշեր ու տիվ,
Աշխարհը այսքան հա՞շտ ու ազնիվ,
Եթե չենք սիրում մենք իրարու...

Новые слова

թե эժ если
անխոս безмолвный
անհուն бездонный, безграничный
հապա значит, а, же
ճամփա разг дорога
անցորդ прохожий
մայթ тротуар
աստղ звезда
անթիվ бесчисленный

տիվ ստ դեն
հաշու միրնայ, դրյան

Упражнения

*I. Прочтите текст и его перевод.

1. Հոր հուշերը իր կրտսեր որդու մասին: 2. Ինչպես նշեց իմ որդին դպրոցն ափարտելը: 3. Դպրոցի պատերը բռնմելու հաջորդ օրը նա եկավ ինձ մոտ՝ Բյուրական: 4. Այնտեղից առանց ժամանակ կորցնելու շարժվեցինք դեպի ֆիզիկոսների կոսմիկական կայանը: 5. Դա երեք հազար երկու հարյուր մետր բարձրության վրա է և գտնվում է Արագածի ստորոտում, բյուրեղի պես մարդու լճի ափին: 6. Ֆիզիկոսները մեզ ընդունեցին խանդավառությամբ: 7. Նրանք այդ բարձրության վրա ճաշարան էին ստեղծել, որը հայտնի է ամենուր: 8. Մենք նստեցինք սեղանի շորջը ու մեծ ախտրժակով ճաշակեցինք տաք բրոշը:

(Հայր Գ. Գուրզայյան)

*II. Переведите.

1. Երևանի կենտրոնում է գտնվում Հռվիաննես Թումանյանի տուն-թանգարանը: 2. Այն նոյնուրբյանք կրկնում է մեծ գրողի թիֆլոսյան բնակարանը: 3. Առաջին հարկում նրա աշխատասենյակն է և նեցարանը: 4. Երկրորդ հարկում է մեծ ճաշասենյակը, որը նաև հյուրասենյակ էր: 5. Թումանյանի տունը միշտ լիքն էր հյուրերով: 6. Նրան այցելում էին գրողներ, նկարիչներ, գիտնականներ: 7. Նա հայտնի էր իր հյուրասիրավյանք և խնջույքներ վարելու իր շնորհքով: 8. Այդ առիթով նրան «Հնորիվել էր» հայոց մեծ քամադա «տիտղոսը»:

Новые выражения

լիքն էր հյուրերով был полон гостей
այդ аռիթով по этому поводу

Ответы

I. 1. Воспоминания отца о сыне. 2. Как отметил мой сын окончание школы. 3. На следующий день после того, как покинул стены школы, он приехал ко мне — в Бюракан. 4. Оттуда, не теряя времени, мы двинулись к космической станции физиков. 5. Она находится на высоте 3200 метров, у подножья Арагата, на берегу чистого, как кристалл, озера. 6. Физики встретили нас с энтузиазмом. 7. Они на этой высоте создали столцовую, которая известна повсюду. 8. Мы сели за стол (*ծով* вокруг стола) и с хорошим (*ծով* большим) аппетитом отведали горячего борща.

II. 1. В центре Еревана находится дом-музей Ованнеса Туманяна. 2. Он полностью повторяет тифлисскую квартиру великого писателя. 3. На первом этаже – его кабинет и спальня. 4. на втором этаже большая столовая, которая (служит) – и (как) гостиная. 5. Дом Туманяна всегда был полон гостей. 6. Его посещали писатели, художники, ученые. 7. Он был известен своим гостеприимством и даром вести пиры. 8. По этому поводу ему был присвоен титул “великий армянский тамада”.

Урок 20

Словообразование

Суффикс **-шրшб** (продолжение).

Грамматика

Склонение указательных местоимений.

Словообразование

Суффикс **-шршб** (начало см. Урок 12 и Урок 19)

Суффикс **-шршб** образует также названия инструментов, приспособлений, предметов мебели и посуды: նստել сидеть → նստարшб скамья, скамейка, парта, նվազել играть на муз. инструменте → նվազարшб музыкальный инструмент, պահել держать, содержать, хранить → պահարшб шкаф, լվացվել умываться → լվացարшб раковина, умывальник, փռել жечь, сжигать → փռարшб печь, սառը (սառի) холодный → սառեարшб холодильник, կախել вешать → կախարшб вешалка, մասուցել подавать, подносить → մասուցարшб поднос.

Грамматика

Склонение указательных местоимений

В современном армянском языке склонение свойственно не только существительным. Слова, относящиеся к другим частям речи, склоняются, когда выступают в роли существительного. Следовательно, указательные местоимения (*գուշական դերանուններ*), близкие к существительным, склоняются, а указательные местоимения, близкие к прилагательным, наречиям и числительным, склоняются только в том случае, когда употребляются самостоятельно, без определяемого слова, как существительные. Указательные местоимения, которые, как правило, не употребляются самостоятельно (*յի*, *այդ*, *այն*, а также содержащие компоненты *պես* и *չպէս*), не склоняются.

Образцы склонения:

	ед.ч.	мн.ч.
Им.	սա	սրանք
Род.	սրան	սրանց
Дат.	սրանի	սրանց
Вин.	սա, սրան	սրանց
Отл.	սրանից	սրանցից
Инстр.	սրանով	սրանցով
Мест.	սրանում	սրանցում

	ед.ч.	мн.ч.
Им.	մյուսը	մյուսները
Род.	մյուսի	մյուսների
Дат.	մյուսին	մյուսներին
Вин.	մյուսը, մյուսին	մյուսները, մյուսներին
Отл.	մյուսից	մյուսներից
Инстр.	մյուսով	մյուսներով
Мест.	մյուսում	մյուսներում

Местоимения с компонентом *տեղ* (այս *տեղ* здесь, *այն* *там*, *որտեղ* *где* и т.п.) не имеют форм местного падежа, поскольку их исходные формы уже указывают на место.

Այս *տեղ* ծնվել է մեծ բանասեղձը: Здесь родился великий поэт.

Внимательно прочтите предложения с указательными местоимениями:
 Սա իմ գրիչն է, իսկ ան՝ քոնք:
 Это — моя ручка, а та — твоя.
 Այդ օրվանից ան չեր աշխատում:
 С того дня он не работал.
 Այն դեպքից հետո մենք չենք հանդիպում:
 После того случая мы не встречаемся.
 Այնտեղ ձևկ շատ կար:
 Там было много рыбьи.
 Նույն օրը նրանք գնացին թատրոն:
 В тот же день они пошли в театр.
 Այդպիսի մեծ քար ան դեռ չեր տեսել:
 Он не видел еще такого большого камня.
 Վարդանը նոյնպես չեր ուզում գնալ:
 Вардан тоже не хотел уходить.
 Նույնքան քարի էր նաև եղայրը:
 Столъ же добр был и брат.
 Արևոտը է, ես չեմ կարդալու այդ նամակը:
 Все равно я не буду читать это письмо.

Այստեղվ առաջ զբացք էր զբում:
Здесь (досл по этому месту) раньше проходил поезд.
Այդպիմերին ամեն ինչ հաջողվում է:
Таким (подобным) все удается.

Վահան Տերյան
(из цикла «Երկիր Նախրի»)

Բարակիրան նախրուիին ինձ ժպտաց,
Նախրուին տիսուրաչյա և համեստ.
Այնպես վառ էր լեռնադաստեր դեմքը բաց,
Նայվածն այնպես հրեղեն ու անարվեստ:
Եվ հյուսիսյան հեռուներուն ու ցրտում,
Կարծես ցոլաց իմ նախրյան արևն ալ,
Կարծես բոցն մի վարդ բացվեց իմ սրտում,
Եվ չի կարող արրած հոգիս լուս մնալ,
Եվ չի կարող սիրտըս չերգել այդ անբիծ
Հուրդը, որ ինձ ժպտաց այսօր ցուրտ հեռվում.
Այդպես արևն է դուրս նայում մութ ամպից
Իմ նախրյան բարձր, բարձր աշխարհում...

Новые слова и выражения

բարակիրան тонкостанная
նախրուի нарийка
տիսուրաչյա печальноюкая
լեռնադաստեր (*род падеж*) дочери гор
նայված взгляд (обычно: հայացք)
հրեղեն огненный
հյուսիսյան северный
կարծես словно
ցոլալ сверкать, сиять
նախրյան нарийский
բոցն пламенный
արրած *per* опьяненный
մնալ оставаться
հեռվում далеко, вдали
դուրս նայել выглядывать
մութ амп туча
մուր ամպից из, из-под тучи

Запомните произношение: [լունադստեր] [լունադրստեր], չերգել [չերքել].

Տեղին խնդրանք Կայրակ

Եվրոպայում կատարած հյուրախաղերից մեկի ժամանակ Շալյափինի մոտ՝ հյուրանոց է զալիս մի հանրահայտ երաժշտական քննադատ: Նրան դիմավորում է Շալյափինի բարեկամը.

– Ֆեղոր Իվանովիչը զբաղված է, բայց ձեր բոլոր հարցերին ես կարող եմ պատասխանել:

– Առաջիկայում Շալյափինը ի՞նչ ծրագրեր ունի:

– Մենք մեկնելու ենք Միլան, որտեղ «Լա Սկալայում» պետք է երգենք Մեֆիստօֆել, որից հետո Լոնդոնում համերգ պետք է տանք, հետո...

– Ամեն ինչ զերազանց է, Պյուտր, – թնդում է Շալյափինի ձայնը հարևան սենյակից, – միայն շնորանաս ինձ էլ հետոդ տանել:

Новые слова

տեղին уместный
խնդրանք просьба
հյուրախաղ гастроль
հանրահայտ известный, общеизвестный
երաժշտական музыкальный
քննադատ критик
բարեկամ приятель, родственник
զբաղված занятой; занят
առաջիկայում в ближайшее время
ծրագիր программа
որից հետո после чего
պետք է տանք (мы) должны дать
զերազանց отличный; отлично
թնդալ грохотать
շնորаха не забудь
ինձ էլ меня тоже
հետոդ таинеլ с собой взять

Упражнения

*I. Переведите.

1. Դաշտում հանդապահություն ունենալու առաջին օրը հայ մանուկները իրենց ձեռքն են վերցնում այրքենարանը: 2. Դա նրանց համար միայն դասա-

գիրք չէ: 3. Այրբենարանը նաև զրուցարան ու երգարան է, քանի որ ընդգրկում է ժողովրդական հերիաքներ ու մանկական երգեր: 4. Փոքրիկները այլքենարանից բացի օգտվում են տարրեր բառարաններից՝ պատկերազարդ, բացատրական, բարգմանական:

*II. Переведите

1. Портрет Анны Бурназян – второй жены Айвазовского – мориниста создан с таким мастерством, что он считается одним из лучших его произведений. 2. Анна изображена в армянском национальном костюме, с шелковой косынкой на голове. 3. Глубоко выразительны ее большие черные глаза. 4. Такой взгляд навсегда запечатлевается в мозгу зрителя. 5. Портрет Анны Бурназян имеет и обобщающие черты. 6. Ованнес Айвазовский создал здесь образ молодой армянки, образ армянской женщины. 7. И как таковой он интересен для истории национальной портретистики.

*III. Переведите.

1. Հայկական տպագրության հիմնադիր Հակոբ Մեղապարտը 1512 թվականին հրանորակեց հայերեն առաջին տպագիր գիրքը: 2. Այդ գրքից մեկական օրինակ պահպանվել է Երևանի ազգային գրադարանում և Եղիշե Չարենցի անվան գրականության բանգարանում: 4. Գրքի հիմք օրինակներից պահպանվել են չորսը, իսկ հինգերորդը հրդեհից այրվել է Խօմիրում: 4. Երկրորդ հայ տպագրիչը 1560-ական թվականներին նախ Վենետիկում, ապա Կոստանդնուպոլսում տպագրեց մի շարք գրքեր, այդ թվում առաջին տպագիր այրքենարանը:

Названия городов

Վենետիկ Վенеция
Կոստանդնուպոլիս Կонстантинополь

Ответы

I. 1. В первый день посещения школы и входа в класс армянские дети берут в свои руки букварь. 2. Это для них не только учебник. 3. Букварь также (является) разговорником и песенником, так как охватывает народные сказки и детские песни. 4. Маленькие (дети), кроме азбуки, пользуются разными словарями: картинными, толковыми, переводными.

II. 1. Աննա Բուռնարայան՝ Այվազովսկու երկրորդ կնոջ դիմանկարը ծովանկարիչը կերտել է այնպիսի վարպետությամբ, որ այն համարվում է նրա լավագույն ստեղծագործություններից մեկը: 2. Աննան պատկերված է հայկական ազգային տարազով, մնաւարսե գիշաշորը գլխին: 3. Խորապես արտահայտիչ են նրա մեծ, սև աչքերը: 4. Այդպիսի հայացքը ընդմիջու տպագրովում

է դիտողի ուղեղում: 5. Աննա Բուռնազյանի դիմանկարը միաժամանակ ունի ընդհանրացնող գծեր: 6. Հովհաննես Վյազովսկին այստեղ ստեղծել է Երիտասարդի հայուհու՝ հայ Կնոջ Կերպարը: 7. Եվ որպես այդպիսին այն հետաքրքրական է ազգային դիմանկարչության պատմության համար:

III. 1. Основатель армянского (книго)печатания Акоп Мегапарт в 1512 году издал первую печатную книгу на армянском языке. 2. По одному экземпляру этой книги сохранилось в Национальной библиотеке Армении и в Музее литературы имени Егише Чаренца. 3. Из пяти экземпляров книги сохранилось четыре, а пятый сгорел от пожара в Измире. 4. Второй армянский (книго)печатник в 1560-х годах сначала в Венеции, потом – в Константинополе издал ряд книг, в том числе и первый печатный букварь.

Урок 21

Словообразование

Суффиксы **-шнинг / -инг / -нг, -шиб.**

Грамматика

Повелительное наклонение глагола.

▲

Словообразование

Суффиксы **-шнинг (-нг) -нг, -шиб**

Суффикс **-шнинг**, выступающий в трех вариантах (**-шнинг, -нг, -нг**), весьма продуктивен, с ним и сейчас могут образовываться новые слова.

Он выражает общее значение места, помещения, заведения, учреждения:

һәпір гость → һәпіршнинг гостиница, отель, һәмшәнә больной; пациент → һәмшәнәшнинг больница, пәншидж учитель → пәншиджшнинг учительская (комната), ғарышшы парикмахер → ғарышшыларшнинг парикмахерская, զորъ войско → զորիшнинг казарма, զենр оружие, զիңтәл вооружать → զիңшнинг оружейный склад, арсенал, ғончар гончар → ғончаршнинг гончарная, զազән зверь → զազәншнинг зоопарк, ծаштәл цветок → ծаштәлшнинг цветник, քашшар овощ, зелень → քашшаршнинг огород, әшап лето → әшапшнинг дача, әләр мусор → әләршнинг мусорная свалка, әши хворост, сушняк, дрова → әшишнинг дровяник, дровяной сарай, խնհ үст еда, пища → խնհшнинг кухня, խորովել жарить → խորովшнинг жареный; шашлык → խորովшадшнинг сүц шашлычная, դպիր үст дъяк, псаломщик, писец, переписчик, грамотей, книжник → դպիրшнинг школа, դպіржб кузнец → դպіршнинг кузница.

Словосочетания

һәмшәршыларшнинг խոհшнинг удобная (комфортабельная) кухня

ազգային դպրոց национальная школа

մանկական һәмшәнәшнинг детская больница

զեղեցիկ ծաղկանց красивый цветник

ժամանակակից շքет һәпіршнинг современная роскошная гостиница

Суффикс **-шинг/-инг/-нг** образует названия предметов одежды, украшений, инструментов и т.п.

Ակն ձր глаз (совр աշըր) → ակնինց очки.

Если слово относится к одиночному предмету (**ակնինց**), не употребляйте его во множественном числе по аналогии с русской формой.

Ձեռն ձր рука (совр ձեռը) → ձեռինց перчатка, մատն ձր палец (совр մատ) → մատինց наперсток, հով прохладный, прохлада → հովանինց зонтик (от солнца), ամառանինց зонтик (от дождя), дождевик, непромокаемый плащ, գիշեր ночь → գիշերանինց ночная рубашка, բիկուիք спина → բիկինց плащ, накидка, манто, վիզ шея → վիզինց ожерелье, колье, шарф, кашне, գոգ[р] колени и бедра (когда человек сидит), подол → գոգինց[р] фартук, ջեղել зачеркивать, вычеркивать, стирать → ջեղոնց резинка (ластик); тряпка.

Суффикс **-шибинг** образует и существительные со значением денежной единицы, прилагательные со значением стоимости и т.п. հազար 1000 → հազարինց сущ ассигнация достоинством в 1000 ..., *прил* стоящий 1000 ..., կոպէկ копейка → կոպէկինց копеечный, а также прилагательные со значением “содержащий, могущий содержать, состоящий из чего-л.”: լիդр литр → լիդրինց литровый, հատոր том → հինգհատորինց пятитомный.

Суффикс **-нг** образует существительные от глаголов звукоподражательного типа:

վզգալ просвистеть (о пуле, плети) → վզգոնց свист

վզգվալ [Վրզգվալ] посвистывать → վզգոնց посвистывание

վնասուալ [Վրնասուալ] скульить → վնասոնց скуление

վշալ монотонно, однозвучно шуметь (о потоке реки и т.п.) → վշոնց монотонный, однозвучный шум

վշվալ постоянно, непрерывно шуметь → վշվոնց постоянный, непрерывный шум

խշխալ шуршать, шелестеть → խշխոնց шелест, шуршание

խշալ шуршать, шелестеть, шуметь → խշոնց шелест, шуршание, шум

շվշալ посвистывать → շվշոնց свист

բրիկալ шлепнуться, трахнуться → բրիկոնց стук, бряканье, шлепанье

չրիկալ щелкать, позывкивать → չրիկոնց щелканье, звяканье; постукивание

շնկնկալ шелестеть; веять շնկնկան щелестящий, веящий → շնկնկոնց шелест; веяние

փսփսալ шептать; шептаться, шушукаться; *нер* нашептывать →
փսփող шепот; *нер* шушуканье
նվճակն ныть → նվճոց нытье

Суффикс -անի

Присоединяясь к существительному, суффикс **-անի** образует производные со значением “имеющий что-л., содержащий что-л., характеризуемый чем-л.” При этом первым компонентом часто бывает числительное, прилагательное или существительное:

չորս 4 + հարկ этаж → չորսհարկանի четырехэтажный,
երեք 3 + ոտք нога → երեքոտքանի трехножный; треножник,
երկու 2 + կողմ сторона → երկկողմանի(անի) двусторонний,
երկու 2 + երես лицо; лицевая сторона → երկերեսանի двуличный,
երկու 2 + դոր дверь → երկդռնանի с двумя дверьми,
երկու 2 + փեղկ створка → երկփեղկանի(անի) двустворчатый,
պետք надобность → պիտանի полезный, нужный, пригодный.

Суффикс **-անի** имеет и собирательное значение: ավագ старший, староста → ավագանի знать, вельможи, старейшины, ազատ свободный, свободно → ազատանի знать, дворянство.

Суффикс **-անի** образует и названия книг, изданий, сборников, разделов книги:

առած пословица → առածանի сборник пословиц, առաջ басня, притча → առաջանի сборник басен, притч, նամակ письмо → նամայանի собрание писем.

Грамматика

Повелительное наклонение глагола

Вы уже знаете, как образуются формы повелительного наклонения многих глаголов (Уроки 1, 2, 3).

Повелительное наклонение (հրամայական եղանակ) имеет одно лицо (2-е) и 2 числа (ед. и мн.).

Формы ед.числа образуются добавлением окончаний **-իր**, **-ա**, **-ու** к основе инфинитива или прошедшего времени.

Основа инфинитива – это инфинитив без суффиксов **-ել**, **-ալ**: գր-ել → գր, խաղ-ալ → խաղ, գոն-ել → գոն, համոզ-ել → համոզվ.

Основа прошедшего времени образуется следующим образом: у стандартных глаголов I спряжения к основе инфинитива добавляется **-եց**: գր + եց, а II спряжения **-աց**: խաղ + աց, у глаголов с псевдосуффиксами **-ն**, **-չ** основа прошедшего времени образуется их выпадением: գոնել → գոն, բռչել → բռ, у глаголов II спряжения с псевдосуффиксами **-ան-**, **-են-** они заменяются, соответственно, на: **-աց**, **-եց**: զարմ-ան-ալ → զարմ-աց,

մուտ-են-ալ → մուտ-էց, у каузативных глаголов ի заменяется на ր: զարմ-ացն-ել → զարմ-ացր.

Глаголы I спряжения образуют формы пов. накл. ед. ч. добавлением -իր (кроме глаголов с псевдосуффиксами ն, չ и каузативных глаголов) к основе инфинитива: զր-ել → զր + իր, համոզել убеждать → համոզ + իր, համոզվ-ել убеждаться → համոզվ + իր.

Глаголы I спряжения с псевдосуффиксами ն, չ образуют форму повелительного наклонения присоединением իր к основе прош. вр.:

գտնել находить → գտիր (ед.ч.) → գտեր (мн.ч.)

թռչել летать, прыгать → թռիր (ед.ч.), → թռեր (мн.ч.)

По этой же модели образуются формы глаголов II спряжения с псевдосуффиксами -ան-, -են-: զարմ-ան-ալ удивляться → զարմ-աց-աշ → զարմ-աց-իր, մուտ-են-ալ приближаться, подходить → մուտ-էց-աշ → մուտ-էց-իր.

Таким образом, псевдосуффиксы -ն- и -չ- отпадают, а -ան- и -են- заменяются, соответственно, на -աց, -էց.

Каузативные глаголы образуют формы повелительного наклонения добавлением ու к основе прошедшего вр.: զարմ-ացն-ել удивлять → զարմ-ացր- (основа прошедшего вр.) → զարմ-ացր+ու՛.

По той же модели — глаголы վերցնել брать → վերցրու՛, հարցնել спрашивать → հարցրու՛, լցնել наливать → լցրու՛, դարձնել превращать → դարձրու՛, վերադարձնել возвращать → վերադարձրու՛.

Глаголы II спряжения без псевдосуффиксов образуют формы повелительного накл. присоединением ա к основе инфинитива: խաղ-ալ → խաղ-ա՛, կարդ-ալ → կարդ-ա՛.

Формы множественного числа повелительного накл. образуются присоединением -եր к основе прош. вр.: զր-ել → զր-էց → զր-էց + եր, կարդ-ալ → կարդ-աց → կարդ-աց + եր, գտ-ն-ել → գտ-ա՛ + եր, փախ-չ-ել → փախ-ա՛ + եր, զարմ-ացն-ել → զարմ-ացր-ի → զարմ-ացր + եր.

В разговорной речи (а в последнее время это приобретает все более нормативный характер) глаголы I спряжения (кроме каузативных и с псевдосуффиксами -ն-, -չ-) образуют формы пов. накл мн.ч. добавлением -եր к основе инфинитива: զր-ել → զր-եր.

Отрицательные формы (или արգելական — запретительные, արգելել запрещать) образуется добавлением частицы մի к положительным формам: մի զրիր, մի զրեր//մի զրեցեր. В функции запретительных форм часто употребляются отр. формы инфинитивас: չնստել не сидеть! չծխել не курить!

Для усиления, подчеркивания над последней гласной повелительных форм ставится знак «» (շեշտ): կարդ. В отрицательных фомах этот знак ставится над частицей: մի՛ կարդ.

Прочтите и постараитесь выучить наизусть:

Սիլվա Կապուգրիկյան
Խորը իմ որդուն
(հայրված)

... – Լսի՞ր, որդի՞ս, պատգամ որպես
Սիրող քո մոր խոնքը սրտանց,
Այսօրվանից հանձնում եմ քեզ
Հայոց լեզուն հազարազանձ:

Ու տե՞ս, որդի՞ս, ու՞ր էլ լինես,
Այս լուսնի տակ ու՞ր էլ գնաս,
Թե մո՞րդ անզամ մտրից հանես,
Քո մայր լեզուն չմոռանա՞ս:

Новые слова и выражения

պատգամ որպես как завет
այսօրվանից отныне, с сегодняшнего дня
հանձնել сдать, передавать
հազարազանձ дос тысячесокровищный (հազար тысяча, զանձ сокровище)

ուր էլ լինես (գնաս) где бы ты не был (куда бы ты не пошел)
լուսնի տակ под луной
անզամ даже
մտրից հանել забыть
չմոռանաши не забывай

Նահրի Զարյան
Հայերեն
(Մի հայուիհոյ)

Ինչո՞ւ չես խոսում հայերեն...
Ես երգ եմ հյուսում քեզ համար,
Հոնքերդ հպարտ ու կանար՝
Իջնում ես հայոց լեռներեն,
Ինչո՞ւ չես խոսում հայերեն:

Ես երգ եմ հյուսում քեզ համար,
Դու չես հասկանում իմ լեզուն:
Ես խորք եմ, օտարք քո հոգուն,
Քայց քո տեսիլով խանդավառ՝
Ես երգ եմ հյուսում քեզ համար:

Հոնքերը հպարտ ու կամար
Հանց վեհ տաճարները հայոց:
Հայացը մաղում է ամառ,
Հայկից են աշքերը քո բոց,
Հոնքերը հպարտ ու կամար:

Իջնում ես հայոց լեռներեն,
Ինչպես թերևոս մեր պահուան,
Նազանքը այնպես նախրյան,
Հըմայքը այնպես հայերեն՝
Իջնում ես հայոց լեռներեն:

Ինչո՞ւ չես խոսում հայերեն:
Նորքից ես թռոել դու, իմ լոր,
Զանգուն է երգել քեզ օրոր,
Սախնին է հսկել վեհորեն,
Ինչո՞ւ չես խոսում հայերեն:

Новые слова и выражения

մի հայուին однай армянке
հյուսել плести, заплетать, вить
հոնք бровь
կամար арка, свод
հայոց армянский
լեռներեն с гор (-են- окончание *отл пад* в западноармянском)
տեսի вид, зрелище, видение, призрак, греза
խանդավառ восторженный, вдохновенный; восторженно,
вдохновенно
համեց діал как, словно
վեհ высокий, возвышенный, величественный
մաղել просеивать, *пер* моросить, кропить
Հայկ легендарный родоначальник армян
թերևոս легконогий, быстроногий (*թերև* легкий, *ոսոր* нога)
պախրаш косуля, козуля

Նորք район в Ереване
լոր перепел(ка)
Զանգու река Раздан (Հրազդան)
Սևսի гора Арагат
Վեհորեն высоко, величественно

Упражнения

*I. Переведите.

1. Դպրոցներն ամռան արձակուրդներին երեխաներին տանում են զազանոց: 2. Երրորդ ու չորրորդ դասարանները հավաքվել էին ուսուցչանոցի մոտ: 3. Նրանց ուսուցչութիւն՝ Սոնա Գրիգորյանը, մերենա էր պատվիրել, և երեխաները շուտով զազանոցի մոտ էին: 4. Ծանապարհն անցնում էր գեղեցիկ ծաղկանոցով: 5. Երեխաներից մի քանիսն առաջին անգամ էր լինում զազանոցում և զարմանում ու ուրախանում էր կենդանիների խաղերով:

*II. Переведите.

1. Друзьями (мы) решили поехать (пойти) на дачу. 2. В этом году (мы) хотели отдохнуть вместе. 3. В этой дачной местности была дождливая погода. 4. С другой стороны, нас очень беспокоил холодный ветер. 5. А мы приехали без зонтиков и плащей. 6. В ближайшем магазине все было. 7. Мы купили необходимые вещи, и все уладилось. 8. Конечно, на это дело (мы) потратили несколько тысячных ассигнаций.

*III. Переведите

1. Մենք բնակվում ենք չորսհարկանի (քառահարկ) տան երրորդ հարկում:
2. Մեր բնակարանը մի քամի տարի չէմբ նորոգել: 3. Երեք մենյակներում դրսերն ու պատուհանները շատ էին հնացել ու պիտանի չէին: 4. Մենք որոշեցիք երկվեղկանի պատուհաններ ու դրսեր դնել: 5. Դրանք ավելի ժամանակակից տեսք ունեն: 6. Բնկապես, գեղեցիկ ու հարմարավետ բնակարան ստացվեց:

Ответы

I. 1. Школы на летних каникулах водят детей в зоопарк. 2. Третий и четвертые классы собрались около учительской. 3. Их учительница – Сона Григорян – заказала машину, и дети скоро были у зоопарка. 4. Дорога проходила через красивый цветник. 5. Некоторые из детей в первый раз были в зоопарке, и (они) удивлялись и радовались играм зверей.

II. 1. Ընկերներով որոշեցինք ամառանոց գնալ: 2. Ուզում էինք այս տարի միասին հանգստանալ: 3. Ամառանոցային այս վայրում անձնաւային եղանակներ էին: 4. Քամին էլ մյուս կողմից էր մեզ ամիանգստացնում: 5. Իսկ մենք եկել

Էինք առանց անձրևանոցների ու թիկնոցների: 6. Սուտակա խանութում ամեն ինչ կար: 7. Իհարկե, այդ գործի համար մի քանի հազարանոց ծախսվեց:

III. 1. Мы проживаем на третьем этаже четырехэтажного дома. 2. Нашу квартиру (мы) несколько лет не ремонтировали. 3. В трех комнатах двери и окна очень потрепались (досл устарели) и были негодными. 4. Мы решили поставить двустворчатые окна и двери. 5. У них (они имеют) более современный вид. 6. Действительно, получилась красивая и удобная (комфортабельная) квартира.

Урок 22

Словообразование

Суффиксы **-ելի**, **-ալի**.

Грамматика

Повелительное наклонение: нестандартные глаголы.

Пунктуация

Интонационные (просодические) знаки.

Знаки «՝» (շեշտ) и «՞» (բացականչական (նշան)).

Словообразование

Суффиксы **-ելի**, **-ալի**

Образованные суффиксами **-ելի**, **-ալի** прилагательные соответствуют действию, обозначенному глаголом: *տանել* нести, вести; *ուր* выносить → *տանելի* выносимый, переносимый, *ատել* ненавидеть → *ատելի* ненавистный, *խղճալ* жалеть, сострадать → *խղճալի* жалкий, достойный жалости, *բնակվել* проживать → *բնակվածի* жилой, *զարմանալ* удивляться → *զարմանալի* удивительный, *հասկանալ* понимать → *հասկանալի* понятный, *ուսանել* учиться → *ուսանելի* поучительный.

Подобные образования частотны особенно с отрицательным префиксом **ան**: *անցնել* проходить; *переходить* → *անանցանելի* непроходимый, *ըուժել* лечить → *անըուժելի* неизлечимый, *դառնալ* вернуться → *անդառնալի* безвозвратный, необратимый, *տանելի* выносимый, переносимый → *անտանելի* невыносимый, *լել* молчать → *անլելի* неумолкаемый, *ընդունել* принимать → *անընդունելի* неприемлемый, *իմանալ* знать → *անիմանալի* непознаваемый, непостижимый.

Словосочетания

զարմանալի մարդ удивительный человек
բազմահարկ բնակելի շենք многоэтажный жилой дом
անըուժելի հիվանդություն неизлечимая болезнь
անտանելի վիշտ невыносимое горе (скорбь)

پւսանելի վարք поучительное поведение
անընդունելի առաջարկ неприемлемое предложение
անդառնալի կորուստ безвозвратная потеря

Грамматика

Повелительное наклонение нестандартных глаголов

Нестандартные глаголы (անկանոն բայեր) образуют формы повелительного наклонения следующим образом:

Անորոշ գերբայ (инффинитив)	Единст. число	Множ. число
ասել сказать	ասա՛	ասացե՛ք (разг аսե՛ք)
բերել принести; привезти	բե՛ր	բերե՛ք
տեսնել видеть	տելն	տեսնե՛ք
թողնել оставить; (от)пускать	թո՞ղ	թողե՛ք
առնել брать; покупать	ա՞ռ	առե՛ք
բացել открывать	բա՛ց	բացե՛ք
բանալ уст открывать	բա՛ց	բացե՛ք
տանել (у)нести, (у)вести, (у)везти	տա՛ր	տարե՛ք
դնել класть, ставить	դի՛ր	դրե՛ք
տալ давать	տուր	տվե՛ք
անել делать	արա՛	արե՛ք
լալ плакать	լա՛ց	լացե՛ք
լվանալ мыть, стирать	լվա՛	լվացե՛ք
կենալ ждать, оставаться;	կա՛ց	կացեր
уст обитать, жить		
վեր կենալ вставать, подниматься	վե՛ր կաց	վե՛ր կացեր
դառնալ стать; реже: возвращаться	դարձի՛ր	դարձե՛ք
վերադառնալ возвращаться	վերադարձի՛ր	վերադարձե՛ք
բառնալ грузить	բարձի՛ր	բարձե՛ք
ուտել есть, кушать	կե՛ր	կերե՛ք
լինել быть	եղի՛ր	եղե՛ք
գալ приходить	եկ (разг արի)	եկե՛ք
ելնել выходить; всходить;	ել	ելե՛ք
подниматься; взбираться		

Пунктуация

Интонационные (просодические) знаки Знаки «՝» (Չեղուն) и «՞»

Знак «՝» (Չեղուն) ставится:

1. При обращении:

– Կարինե՛, ես արդեն եկել եմ: – Карине, я уже пришел.

Если обращение имеет зависимое слово, то знак ударения переносится на него:

– Սիրելի՛ Կարինե՛,քեզ եմ սպասում: – Дорогая Карине, тебя жду.

– Տիկին՝ Նշարդ, մենք պատրաստ ենք: – Госпожа Нвард, мы готовы.

Если обращение сильно не выделяется, имеет место не призыв, а скорее просьба и т.п., то знак ударения не ставится.

– Պարբի Վարդանյան, ծանրացեր, խնդրեմ, լուսավորի հետ:

– Господин Варданян, познакомьтесь, пожалуйста, со студентами.

2. В повелительном предложении – над глаголом повелительного наклонения:

Վերադարձ՛ք, արդեն ուշ է: Возвращайтесь, уже поздно.

При отсутствии четко выраженной повелительной интонации знак ударения не ставится.

Если глагол повелительного наклонения – в отрицательной форме, то знак ударения ставится над отрицательной частицей:

Ո՞չ կարժ: Не читай!

Если знак ударения стоит над глаголом, то меняется смысл высказывания:

Ո՞չ կարժ: Прочти-ка!

Если глагол в повелительном наклонении имеет зависимое слово, на котором – логическое ударение, то знак ударения переносится на него:

Ծուն վերադարձ՛ք: Быстро (скоро) возвращайтесь!

Արագ քայլեր: Быстро шагайте!

Если глагол в повелительном наклонении – составной, то знак ударения падает на первый компонент:

Ներ մներ: Заходите!

Դուրս եկեր: Выходите!

Թույլ տվեր: Разрешите!

Վեր կացեր: Вставайте!

Բաց արեր: Откройте!

Զայն տվեր: Откликнитесь! Подайте голос!

Առաջ անցեր: Проходите!

Учтите, что во всех этих случаях, если нет четко выраженной повелительной интонации, знак ударения может не ставиться.

В безличных повелительных предложениях ударение ставится над словом, выражающим призыв:

Ուղի՞ւ: Встать!

Զգա՞ստ: Смирно!

3. При повторении союза:

Նա չէր ուզում ո՞չ կարդալ, ո՞չ գրել: Он не хотел ни читать, ни писать.

4. При логическом выделении:

Քոլորին հրավիրեցե՞ք դահլիճ: Всех пригласите в зал!

Քոլորին հրավիրեցեք դահլիճ: Всех пригласите в зал!

Քոլորին հրավիրեցեք դահլիճ: Всех пригласите в зал!

«՝» (բացականշական նշան) — восклицательный знак ставится над словом, произносимым с восклицательной интонацией, выражющим сильное чувство, эмоцию:

— Ափո՞ւ, ափո՞ւ, որ չեկար: — Жаль, жаль, что вы не пришли.

Учтите, что восклицательный знак ставится и при обращении, и в повелительных предложениях, если интонация — восклицательная:

Ա՞յս, Անո՞ւ, Անո՞ւ, Է՞ս ի՞նչ ես ասում: — Ах, Ануш, Ануш, что это ты говоришь?

Հե՞յ, օգնեցե՞ք: — Эй, помогите!

Запомним, что рассмотренные знаки препинания ставятся над ударным (т.е., в большинстве случаев — последним) гласным слова.

Հովհաննես Թումանյան

Ամեն անգամ Քո տրվածից երր մի բան ես Դու տանում,
Ամեն անգամ, երր նայում եմ, թե ինչքա՞ն է դեռ մնում,—
Զարմանում եմ, թե՝ ո՞վ Շըռայլ, ինչքա՞ն շատ ես տրվել ինձ,
Ինչքա՞ն շատ եմ դեռ Քեզ տալու, որ միանանք մենք նորից:

Новые слова

շոայլ щедрый, расточительный
միаնալ соединиться, объединиться

Սիլվա Կապուդիկյան

Մի՞ մոայլվիր, ի՞ն սփրեկի,
Թե հոգնել ես, էլ մի՞ մնա.
Թե գերում եմ թեզ աշխարհի
Հեռուները, այնտեղ գնա:

Թե դաշտերին ես կարոտել
Էլ մի՞ փակվիր դու իմ հովատում,

Թե լեռներն են հեռվից դյուքել,
Սի՛ քախծիր այս ստորոտում:

Թե աչքեր կան աչքերիդ մեջ,
Էլ ինձ նայել զուր մի՛ ջանա.
Գնա՛, ու թե սերդ է անշեջ,
Դու եւ կգաս, չե՛ս մոռանա...

Գիտե արդեն իմ լուս հոգին՝
Նրա համար է աշխարհում
Վանդակը միշտ վանում քոչնին,
Որ դրները փա՛կ են պահում...

Новые слова

մոայլվել мрачнеть, хмуриться (մոայլ խмурый, угрюмый; пасмурный, сумрачный)

գերել плениТЬ, *тж per*
դաշտ поле, *в разн зн*
հովիտ долина
ստորոտ подножие, подгорье
(հ)զուր зря, напрасно
ջանալ стремиться, стараться
անշեջ неугасимый
վանդակ клетка
վանել отталкивать, изгонять

Վահան Տերյան

Կարուսել

Պտտովի՛ր, պտտովի՛ր կարուսել,
Ես քո երգը վաղուց եմ լսել...

Հերիաք էր և հմայք և անձիր
Խնդություն մշուշում վարդագույն,
Դու նենգուտ քնքշությամբ ժպտացիր
Արևոտ ժրափիտով իմ հոգուն...

Սիրո խոսք և համբույր և խոստում...
– Արքեցե՛ք այս անուշ համերգում, –

Արդյոք մե՞նք, թե՞ խոսքերն են ստում,
Արդյոք մե՞նք, թե՞ աշխարհն է երգում:

Պոտովի՛ր, պտտվի՛ր կարուսել,
Ես քո երգը վաղուց եմ լսել...

Կար հեռու մի երկիր քովչական,
Արև էր ոսկեղբն աշխարհում.
Ծողացին, ժպտացին – էլ չըկան,
Էլ չըկան պատրանքները սիրուն:
Եվ թախիծ, և տրտունչ, և տանջանք,
– Դու՞ ես այն, թե՞ աշխարհն է լացում.–
Խավարիր, խարուսիկ անրջանք,
Հեռավոր օրերի հիացում...

Պոտովի՛ր, պտտվի՛ր կարուսել,
Ես քո երգը վաղուց եմ լսել...

Կար մի երգ հեռավոր աշխարհում,–
Դու այն երգն ես կրկնում հեռավոր –
«Ես սիրում եմ, դու ինձ չես սիրում»,
Եվ իին են քո խոսքերը բոլոր...

Եվ այն վախը – «Անդարձ ժամանակ»,
Ծառուղին անայի պորակում,
Եվ գիշեր, և համբույր և լուսնյակ...
Տաղտկալի՛, ձանձրալի պատմոթյուն...

Պոտովի՛ր, պտտվի՛ր կարուսել,
Ես քո երգը վաղուց եմ լսել...

Պարում են խելագար խնջույքում,
– Ով կուզե՞ քող զաղտնիքն իմանա, –
Ոչ վերջ կա, ոչ ըսկիզբ այս երգում, –
Երեկ ես, այսօր դու, վաղը նա...

Պոտովի՛ր, պտտվի՛ր կարուսել,
Ես քո երգը վաղուց եմ լսել...

Новые слова и выражения

կարուսել карусель
պտտվել крутиться, врететься, вращаться
վաղոց давно, издавна
հմայր очарование, обаяние
անձիր бескрайний, беспредельный
խնդրություն ликование, радость
նենգուր коварный, вероломный
քնրշուրյամբ с нежностью
խոսում обещание
երդվել клясться
արդյոք ли (вопр. частица)
ստել лгать, врать
քովչական = քոփչ обворожительный, чарующий, очаровательный
շողալ сверкать, сиять, блестать
պատրամբ иллюзия
քախիծ грусть, тоска
տրոտուզ ропот, сетование
խավարել темнеть; меркнуть
խարութիւն обманчивый, иллюзорный
անքաշը = անուրց греза
հիացում восхищение
անդարձ безвозвратный
անայի пустой, пустынный
պուրակ сквер; роща
խելազար умалишенный, безумный
խնօսոյր пир, пиршество
ով կուզել кто захочет
քող իմանա путь знает
զաղտնիք тайна, секрет

Упражнения

*1. Переведите.

1. Ասուծ գործերն անիմանալի են: 2. Պարույր Սևակի «Անլոելի զանգակատուն» ստեղծագործությունը մինչև այժմ էլ ցնցում է շատերին: 3. Իմ աշխատանքը ծանր է, քայլ տանելի է: 4. Երևանում կառուցվում են ժամանակակից բնակելի շենքեր: 5. Թեև արագ, քայլ հասկանալի է խոսում մեր դասախոսը: 6. Մեր ուղեկիցը մեզ տանում էր գրեթե անանցանելի անտառով: 7. Զարմանալի

արարած է մարդը: 8. Որքան էլ մեծանում է, շատ հարցեր նրա համար դեռ մնում են անհաջող ու անհասկանալի:

*II. Данные в скобках нестандартные глаголы употребите в формах ед. и мн. числа пов. накл. и переведите предложения.

1. Ավելորդ իրերը (տանել) այստեղից: 2. Այս դեղը սեղանին (դնել): 3: Դաստիարակություններդ արագ (անել): 5. – (Վերադասիալ), շատ եմ խնդրում: 6. Աշխատանքից հետո սուս (զայ): 7. Ինձ մի քանի գիրք (տալ) պարապելու համար: 8. Խնդրում եմ, ինձ ծաղկեներ էլ (չբերել):

Образец: – Այսօր շոգ է, պատուհանը (բացել):

– Այսօր շոգ է, պատուհանը բաց // բացե՛ք: – Сегодня жарко, открой // откройте окно!

*III. Переведите.

В книжном магазине

– Дайте, мне, пожалуйста, какой-нибудь русско-армянский школьный словарь.
– В нашем книжном магазине такого отдела нет, ищите в каком-нибудь другом магазине.
– Спасибо, а поблизости есть другой магазин?
– Да, сверните налево и увидите большой книжный магазин, имеющий отдел учебников и словарей.
– Большое спасибо.

русско-армянский ուսու-հայերեն
пожалуйста խնդրեմ
отдел քանդին
поблизости մուտակայրում
увидите կտեսնեք
свернуть թերվել
налево դեպի ձախ

Ответы

1. 1. Дела Господни неисповедимы. 2. Произведение Паруира Севака “Неумолкаемая колокольня” до сих пор потрясает многих. 3. Моя работа – тяжелая, но выносимая. 4. В Ереване строятся современные жилые здания. 5. Хоть и быстро, но понятно говорит наш лектор. 6. Наш попутчик вел нас по почти непроходимому лесу. 7. Удивительное существо человек. 8. Сколько ни взрослеет, многие вопросы для него все еще остаются небольшими и непонятными.

- II. 1. տա՞ր //տարե՛ք. Лишние вещи унеси // унесите отсюда!
2. դի՛ ր / դրե՛ք. Это лекарство положи // положите на стол!
3. եղի՛ր, եղե՛ք. На уроках будь // будьте внимательны!
4. արա՞//արե՛ք. Упражнения быстро делай // делайте!
5. վերադարձի՛ր// վերադարձե՛ք. Возвращайся // возвращайтесь,
очень прошу!
6. արի՛//եկե՛ք. После работы домой приди// придите!
7. սուր՛/սվե՛ք. Мне несколько книг дай // дайте для занятий!
8. մի՛ բեր //մի՛ բերեք. Мне цветов больше не приноси // не
приносите!

III.

Գրախանութում

- Տվե՛ք ինձ, խնդրեմ, որևէ ոռուս-հայերեն դպրոցական բառարան:
- Մեր գրախանութում այդպիսի բաժին չկա, փնտրե՛ք մի ուրիշ խանութում:
 - Ծնորհակալություն, իսկ մոտակայքում այլ խանութ կա՞:
 - Այո՛, թեքվե՛ք դեպի ծախս ու կտեսնեք դասազոքերի ու բառարանների բաժին ունեցող մի ուրիշ խանութ:
 - Ծառ շնորհակալ եմ:

Урок 23

Словообразование

Сложные слова.

Грамматика

Безличные формы глагола.

Словообразование

Сложные слова – Բարդ բառեր

Многие сложные существительные (բարդ գոյականներ) образованы сочетанием прилагательного и существительного, причем второй компонент употребляется в своем собственном значении, а прилагательное характеризует его с той или иной точки зрения: բուի собственно + ա + գիր (от գրել писать) → բնագիր оригинал, подлинник, բուի + աշխարհ мир, свет → բնաշխարհ природа, բուի + նկար картина, рисунок → բնակար յանв пейзаж, բու кислый; соленая + սեր сливки → բրդակար сметана, լի полный + լուսին луна, месяц → լիսլուսին полнолуние; полнолунный, սև черный + հող земля → սևահող чернозем, հարք ровный + վայր место, местность → հարքավայր равнина, վեր вверх, наверх (վերին верхний) + գիր → վերնագիր заглавие, վեր (վերին) + զգեստ одежда, платье → վերնազգեստ верхняя одежда, մարք мелкий + դրամ деньги → մարքարամ мелкая монета, մարք + նկար → մարքնկար миниатюра (живопись), նոր новый + լուսին луна, месяц → նորալուսին новолуние; новолунный, նոր + հարք невестка → նորահարք молодая невестка.

Словосочетания

գրքի վերնագիր заглавие книги

միջնադարյան հայկական մանրանկարներ средневековые армянские миниатюры

կանաչ հարքավայր зеленая долина

սևահողային գույն черноземный пояс

նոր վերնազգեստ новая верхняя одежда

թարմ թթվասեր свежая сметана
գեղեցիկ բնանկար красивый пейзаж

Грамматика

Безличные формы глагола

Глаголы в армянском языке имеют личные (դիմավոր) и безличные (անդեմ) формы.

Личные формы, помимо общего значения действия, выражают категории наклонения, времени, лица, числа. С некоторыми личными формами вы уже знакомы.

Безличные формы – **անդեմ ձևեր** – обозначаются термином **դերբայ** (дербай).

Функции, выполняемые дербаями, в русском языке выполняют глаголы, причастия, деепричастия. Названия разновидностей дербаев переводятся по-русски по-разному, соответствующие термины не всегда точны. Мы будем ориентироваться на армянские термины.

Дербай подразделяются на две группы: **անկախի** (независимые) и **կախյալ** или **ձևակազմի** **դերբայներ** (зависимые, или формообразующие дербай).

Независимые дербай употребляются самостоятельно. Из них только **հարակատար** (результивное причастие) употребляется и самостоятельно, и участвует в образовании личных форм.

Зависимые дербай в предложении самостоятельно не употребляются: сочетаясь с формами вспомогательного глагола, они образуют личные формы (դիմավոր ձևեր: напр., **անցյալ անկախար** – см. Урок 4).

Зависимые дербай

անկախար (причастие несовершенного действия),
վաղակախար (причастие давнопрошедшего действия),
ապառի I (причастие последующего действия I),
ԺԱԿԱԿԱԽԻ (отрицательное причастие).

Независимые дербай

անորոշ (инффинитив), **համակախար** (деепричастие сопутствующего действия), **ԵԲՐԱԿԱԽԱԿԱԲԻ** (субъектное причастие), **հարակատար** (результивное причастие), **ապառի II** (причастие последующего действия II).

Здесь рассмотрим зависимые дербай, а независимые – в последующих уроках.

Зависимые дербай **Կախյալ դերբայներ**

1. **Անկախար դերբայ**

Անկախար **դերբայ** выражает значение совершающего действия. Он образуется от инфинитива заменой суффиксов **ել** и **ալ** на **ով**: **գր-ել** → **գր-**

тиմ, կարդ-ալ → **կարդ-ում**. Неправильные глаголы **գալ** приходить, **տալ** давать и **լալ** плакать образуют аблукашар դերքայ присоединением **-իս**: **գալ-իս**, **տալ-իս**, **լալ-իս**.

Աблукашар դերքայ, соединяясь с формами вспомогательного глагола, образует глаголы настоящего и прошедшего несовершенных времен изъявительного наклонения (см. Урок 4).

2. Վաղակատար դերքայ

Վաղակատար դերքայ выражает значение совершенного действия. Он образуется присоединением **-ել**.

Глаголы I спряжения (на **-ել**) образуют վաղակատար присоединением **-ել** к основе инфинитива: **գր-ել** → **գր-ել**. Так же образуются глаголы страдательного залога: **գր-վ-ել** → **գր-վ-ել**.

Глаголы I спряжения с наращениями **ն**, **չ** также образуют վաղակատար от основы прош. вр., т.е. с выпадением **ն**, **չ**: **տես-ն-ել** → **տես-ել**, **փախ-չ-ել** → **փախ-ել**.

Примечание. **-ն-** и **-չ-** не всегда являются псевдосуффиксами, они могут быть частью основы (последней буквой) и, естественно, не будут выпадать при формообразовании и словообразовании: **ըր հոգել** уставать → **հոգել** (Վաղակատար), **հոգեց** (անցյալ կատարյալ), **հոգմատաց** измученный и усталый, но **հագել** → **հագել** (Վաղակատար), **հագավ** (անցյալ կատարյալ, 3 лицо единственное число), **հագուստ** одежда, т.е., в глаголе **հոգել** **ն** – часть основы, а в глаголе **հագել** – псевдосуффикс.

ն и **չ** не являются наращениями в словах **մատել** предавать, выдавать → **մատիչ** – предатель, **կանչել** – звать, вызвать, **հնչել** – звучать, **կառչել** – ухватываться, цепляться, *тже пер.*

Каузативные глаголы I спряжения (с суффиксами **-եցն**, **-ացն**, **-ցն**) образуют վաղակատар от основы прошедшего времени, т.е. конечное **ն** заменяется на **ր**: **հազցն** (основа инфинитива) → **հազցը** (основа прош. вр.): **հազցնել** одеть кого-то, кому-то → **հազցրել**, **ուրախանանալ** → **ուրախացնել** радовать, веселить → **ուրախացրել**.

Սուպուտյան Աշոտիկին արագ հազցրի ու շտապեցի աշխատանքի:

Утром (я) Ашотика быстро одел и поспешил на работу.

Նրա բարձր գնահատականի ինձ շատ ուրախացրեց:

Его высокая отметка меня очень обрадовала.

Глаголы II спряжения (на **-ալ**) образуют վաղակատар от основы пр. вр.: **կարդալ** → **կարդ-աց** → **կարդ-աց-ել** (см. Урок 14).

Запомним некоторые отклоняющиеся формы: **անել** делать → **արել**, **դնել** класть, ставить → **դրել**, **տալ** давать → **տվել**, **տանել** унести, отнести →

տարել, լալ плакать → լացել, դառնալ становиться → դարձել, վերադառնալ возвращаться → վերադարձել.

В отдельных случаях при образовании փաղակատար целиком меняется основа: լինել быть → եղել (Նա երբեք չի եղել Երևանում: Он никогда не был в Ереване), ուտել кушать, есть → կերել, զալ приходить → եկել. (ср образуемые от этих глаголов формы 3 л. ед. ч. – т.е. основы – անցյալ կատարյալ: аրեց, դրեց, տվեց, տարավ, լացեց, դարձեց, վերադարձավ, եղավ, կերավ, եկավ)

Հովհաննես Թումանյան

Ինչքա՞ն ցավ եմ տեսել ես,
Նենգ ու դավ եմ տեսել ես.
Տարել, ներել ու սիրել,
Վատը լավ եմ տեսել ես:

Փաղակատար դերրայ, соединяясь с формами вспомогательного глагола, образует личные формы: փաղակատար и անցյալ փաղակատար (см. Урок 14).

3. Ապանի դերրայ

Ապանի դերրայ выражает значение будущего, последующего действия. Он образуется одинаково для всех глаголов: присоединением к инфинитиву πι: գրել → գրելու, կարդալ → կարդալու.

Շյօր ես գնալու եմ զյուլ: Сегодня я должен (собираюсь) поехать (пойти) в деревню.

Այսուղ հանդիպելու եմ իմ մանկության ընկերոջը: Там (я) встречусь с другом моего детства.

Ապանի դերրայ, соединяясь с формами наст. вр. вспомогательного глагола, образует глаголы будущего несов. вр. (см. Урок 4), а соединяясь с формами прош. вр. вспомогательного глагола – անցյալ ապանի будущее в прошедшем. Это время выражает действие, мыслимое как совершенствовавшее или могущее быть совершенным в будущем по отношению к определенному моменту в прошлом (по отношению к моменту говорения):

4. Ժխտական դերրայ

Ժխտական դերրայ (ժխտել отрицать) выражает значение отрицаемого будущего действия. Он образуется присоединением к основе инфинитива ի (I спряжение) գր-ել → գր-ի, ա (II спряжение): կարդ-ալ → կարդ-ա.

Запомним образование этого дербая от нестандартных глаголов: տալ давать → տա, զալ приходить → զա, լալ плакать → լա.

Ժխտական դերրայ с добавлением отрицательной формы вспомогательного глагола образует отрицательные формы будущего

времени условного наклонения: չեմ գրի ու նափակ, չեմ կարդա ու քոշտ,

Կատակ

Մի անգամ Ալբերտ Էյնշտեյնին հարցրին.

— Հիմա ինչպե՞ս են հայտնագործությունները երևան գալիս:

— Չաստ պարզ, — պատասխանեց Էյնշտեյնը, — բոլորը գիտեն, որ հայտնագործություն կատարելը անհնարին է: Պատահմամբ գտնվում է մի անգետ, որն այդ զգիտի: Նա էլ հայտնագործություն է անում:

Новые слова и выражения

մի անգամ один раз, однажды
հայտնագործություն изобретение, открытие
երևան զայ появлятьсяся, обнаруживаться
անհնարին невозможно
պատահմամբ случайно
գտնվում է находится, появляетсяся
անգետ неуч, незнайка
նա էլ и он, именно он; он тоже

Упражнения

*I. Переведите.

1. Իմ մանկության օրերին քերիս ամեն առավոտ գալիս էր մեր տուն: 2. Սիրում էր նստել պարտեզի փորդիկ արողին: 3. Խոսում էր անցած օրվա լուրերի մասին: 4. Իր հետ քերում ու ինձ էր տալիս իմ սիրած հերիաքների զիրքը: 5. Հեռանում էր շատ անպասելի: 6. Հիմա արդեն հուշ է դարձել իմ մանկությունը:

*II. Переведите.

1. Об аварии вчера написали все газеты. 2. Случай произошел вечером. 3. Все пассажиры погибли. 4. Их родные были безутешны (*досл* в безутешном состоянии). 5. (Они) не хотели возвращаться домой.

безутешный անսփոփելի
возвращаться домой տուն վերադառնալ

*III. Переведите.

1. 1844 թ. սեպտեմբերի 24-ին Պետերբուրգի գեղարվեստի ակադեմիայում քացվելու էր ցուցահանդես: 2. Ավագովսկին մասնակցելու էր չորս նկարներով: 3. Դրանցից հասարակության վրա առանձնապես ուժեղ տպավորություն քո-

ղեցին «Գիշերը ծովի վրա» և «Գիշերը Խսպանիայում» նկարները: 4. «Ավելի լուսավոր պատկերներ չեմ տեսել», – հետո գրելու էր այդ նկարներով հիւացած մի նկարիչ:

Ответы

I. 1. В дни моего детства мой дядя (по матери) каждое утро приходил к нам домой. 2. (Он) любил сидеть в саду (досл сада) на маленьком стуле. 3. Дядя говорил о вестях прошедшего дня. 4. (Он) приносил с собой и давал мне мою любимую книгу сказок. 5. Уходил очень неожиданно. 6. Теперь уже воспоминанием стало мое детство.

II. 1. Վքարի մասին երեկ գրել էին բոլոր թերթերը: 2. Դեպքը կատարվել էր երեկոյան: 3. Բոլոր ուղևորները գոհվել էին: 4. Նրանց հարազատները անսփոհելի վիճակում էին: 5. Չեխն ցանկանում տուն վերադառնալ:

III. 1. 24-го сентября 1844-го года в Академии художеств Петербурга должна была открыться выставка. 2. Айвазовский должен был быть представлен (досл участвовать) четырьмя картинами. 3. Из них на публику особенно сильное впечатление оставили картины “Ночью на море” и “Ночь в Испании”. 4. “Более светлых картин (я) не видел”, – написал (досл должен был писать) потом восхищенный этими картинами художник.

Урок 24

Словообразование

1. Префикс **փոխ(ա)-**
- 2 Сложные слова.

Грамматика

Безличные формы глагола (продолжение).

Словообразование

1. Префикс (*նախածանց*) **փոխ(ա)-**

Префикс **փոխ(ա)-** выражает следующие значения:

1) перемещение: *անցել* проходить, переходить → **փոխանցել** передавать (кому-либо), *դնել* (основа прош. вр.: *դր*) класть, ставить → **փոխադրել** переводить, перевозить,

2) вместо, взаимно: *հանուցել* воздавать, расплачиваться → **փոխհատուցել** возмещать, *շահավետ* выгодный, прибыльный → **փոխշահավետ** взаимовыгодный, *այց* посещение, визит → **փոխայց** ответный визит, *ազդեցուրյուն* влияние, воздействие → **փոխազդեցուրյուն** взаимовлияние, *առնել* брать → **փոխառնել** заимствовать, *փառահուրյուն* доверие → **փոխփառահուրյուն** взаимное доверие, *պայմանագրվածուրյուն* договоренность → **փոխպայմանագրվածուրյուն** взаимодоговоренность, *օգնություն* помощь → **փոխօգնություն** взаимопомощь,

3) должность, пост, замещение: *նախագահ* председатель, президент → **փոխնախագահ** заместитель председателя, вице-президент, *արք* король → **փոխարք** вице-король, *հյուպալու* консул → **փոխհյուպալու** вице-консул, *նախարար* министр → **փոխնախարար** заместитель министра, *տնօրին* директор → **փոխտնօրին** заместитель директора.

Словосочетания

դրամական փոխանցումներ денежные переводы
պաշտոնական փոխայցեր официальные взаимные визиты
փոխշահավետ գործարք взаимовыгодная сделка

գիտության և կրթության փոխնախարար замминистра науки и образования

ինստիտուտի կամ դպրոցի փոխնօրին замдиректора института или школы.

2. Сложные слова

По модели инфинитив + существительное образуется много употребительных сложных слов:

գլուխել действовать + կերպ способ, вид → գործելակերպ способ действий, գրել + ձև форма → գրելածն манера письма, пб стиль → գրելառն стиль письма, մտածել думать + կերպ → մտածելակերպ способ мышления, մտածել + ձև → մտածելածն способ мышления, վարվել вести(себя), поступать + կերպ → վարվելակերպ манера, стиль поведения, վառել жечь, сжигать + փայտ дерево, древесина → վառելափայտ дрова, վառել + նյութ материал, в разн չн → վառելանյութ горючее, щашնել рассказывать + пб стиль → պատմելառն стиль, манера повествования, рассказа, խոսել + ձև → խոսելածն манера говорить.

Словосочетания

գեղեցիկ խոսելածն красивая манера говорения
պատշաճ վարվելակերպ подобающий стиль поведения
չոր վառելափայտ сухие дрова

որոշուն մտածելակերպ своеобразный стиль мышления
հասկանալի պատմելառն понятная манера повествования, рассказа

Грамматика

Независимые дербани (անկախ դերքայներ)

1. Անորոշ դերքայ (неопределенная форма глагола – инфинитив)

Общее представление об инфинитиве вы уже имеете (Урок 4). Рассмотрим его подробнее.

В современном армянском языке аնորոշ դերքայ не участвует в образовании личных форм, в предложении выступает самостоятельно.

Նա ցանկանում է ապրել զյուղացիների հետ: Он желает жить с крестьянами.

Աշոտը որոշել է մեկնել արտասահման: Ашот решил выехать за границу.

Տիգրանիկը ուզում է խաղալ պարտեզում: Тиграник хочет играть в саду.

Չեմ կարող տանել ուրիշի ցավը: Не могу переносить чужую (досл. чужого) боль.

Անորոշ դերքայ, как существительное, может принимать артикль, что придает ему большую определенность:

Անոանը ծովում լողալը օգտակար է: Летом в море купаться (купание) полезно.

Ծխելը վնասակար է: Курить (курение) вредно.

Անորդ դերքայ может принимать и притяжательный artikelъ: իսպան = իմ իսպանը, իսպան = քո իսպանը.

Անորդ դերքայ склоняется, приобретая тем самым признаки, отличительные для существительного. Значения, выражаемые падежными формами, сходны с падежами существительных (см. Урок 13)

Именительный	կարդալ(ը)
Родительный	կարդալու
Дательный	կարդալու(ն)
Винительный	կարդալ(ը)
Отложительный	կարդալուց
Инструментальный	կարդալով
Местный	կարդալում

Определенный artikelъ инфинитив принимает в именительном, дательном и винительном падежах. Анорд դերքայ (инфinitiv) в литературном языке не образует форм множественного числа.

Рассмотрим употребления падежных форм инфинитива.

Местный падеж употребляется крайне редко:

Ես ծովյլ եմ նամակ գրելու: Я ленив в писании писем.

Для выражения этого значения обычно употребляется родительный падеж с послелогом մեջ:

Սովորելու մեջ նա հավասարը չուներ: В учебе он не имел равных.

Падежные формы инфинитива употребляются с послелогами:

գրելու համար чтобы писать,

խաղալու մասին об игре (о том, чтобы играть)

խուելուց առաջ перед тем, как заговорить

ուտելուց հետո после того, как поел

նկարելուց բացի кроме рисования

սիրելով հանդերձ любя

Родительный падеж употребляется и в функции обстоятельства цели: զիալ զոյր խմելու идти пить воду

Եկել էր մեզ տեսնելու: Он пришел, чтобы повидать нас.

Дательный падеж:

Նա սպասում էր դռան բացվելուն: Он ждал, чтобы открылась (открыли) дверь. (Ср: Նա սպասում էր լսուցին: Он ждал учителя).

Отложительный падеж:

Նա խուսափում էր մեզ հետ հանդիպելուց: Он избегал встречаться с нами.

Ծամ աշխատելոց չէր կարողանում քննել: От того, что много работал, он не мог уснуть.

Эта же мысль выражается с помощью формы инструментального падежа слова **պատճառ** причина с родительным падежом инфинитива: Ծամ աշխատելու պատճառով չէր կարողանում քննել: Из-за того (по причине), что много работал, (он) не мог заснуть.

Инструментальный падеж:

Ուսուցիչն նկատելով՝ աշակերտը ներս մտավ: Заметив учителя, ученик вошел.

Вместе с зависимыми словами форма инструментального падежа инфинитива образует оборот, который обычно выделяется знаком «՝» (ռոր), если он – в начале или в конце предложения, и запятыми, если он – в середине:

Զգալով նրա դրույյունը՝ ես դուրս եկա սենյակից: Чувствуя его состояние, я вышел из комнаты.

Ես դուրս եկա սենյակից՝ զգալով նրա դրույյունը:

Ես, զգալով նրա դրույյունը, դուրս եկա սենյակից:

Подобные употребления инструментального падежа инфинитива в функции обстоятельства образа действия, причины, основания, времени весьма распространены.

Վահան Տերյան

Ապրելոց քաղցր է մեռնել քեզ համար
Զգալ, որ դու կաս և լինել հեռու,
Երկրպագել քեզ առանց սիրվելու,
Երագել միշտ քեզ – լինել քեզ օտար...

Ստվերդ փնտրել ամեն տեղ, որ խենք
Հոգին կարող է բռիչըով շափել.
Անանց կարոտում անվերջ տառապել
Եվ սիրել քեզնից բաժանված հավետ...

Ու գերեզմանում սև հողերի տակ
Զգալ, որ անցար և քեզ չոկանչել,
Եվ ոչ մի հուշով սիրտը չըտանջել,
Ու չըխոռվել բերկանքը հստակ...

Новые слова и выражения

Երկրպագել поклоняться, боготворить
ստվեր тень

ամեն տեղ վեզде, всюду
բոյչը полет
կարուտ тоска (по кому-либо)
տառապել stradatъ
թեզնից բաժանված отделенный от тебя, разлученный с тобой
հավետ հավсегда
գերեզման могила
չկանչել не звать
ոչ մի հուշով նի одним воспоминанием
խոսվել волновать, тревожить, возмущать (покой); ссориться, обижаться
բերկրամբ отрада, восторг, ликование
հստակ чистый, ясный, прозрачный; четкий

ԱՅՈՐԻՎԱՆԵՐ

Ով չի սիրում իր երկիրը, նա ոչինչ սիրել չի կարող:
Չորջ Բայրոն

Ամենապատ մարդը նա է, ով կարողանում է ազատ լինել նույնիսկ
ստրկության մեջ:

Եռակենել

Սույնություններ

*I. Переведите.

1. Գրելու (ստեղծագործելու) համար պետք է ձիրք ունենալ: 2. Խաղալու
մասին դասերդ անելուց հետո կխոսենք: 3. Խոսելուց առաջ պետք է մի փոքր
մտածել: 4. Ուտելուց առաջ և հետո կվանում են ձեռքերը: 5. Նկարելուց բացի
ուրիշ շնորհք չունի: 6. Սիրելով հանդերձ բաժանվեցի նրանից: 7. Զարմանալու
հերթն ինձ հասավ:

*II. Переведите.

1. Տասը տառի առաջ, Մոսկվայում ինստիտուտը ավարտելուց և լուրջ
մասնագետ դառնալուց հետո Վահանը վերադարձավ հայրենի տուն: 2. Նրա
մասնագիտությունը ճշգրիտ գիտությունների ոլորտից էր: 3. Նա կարող էր մեծ
հաջողությունների հասնել ու երջանիկ կյանք վարել այնտեղ, սակայն գերա-
դասեց ապրել հայրենիքում: 4. Այստեղ էլ առանց շատ ջանքեր բափելու Վա-
հանը աշխատանքի անցավ մի շատ կարևոր ձեռնարկությունում: 5. Նա հա-
կիրք ներկայացրեց իր կենսագրությունը, ապա կարճ գրույց ունեցավ ձեռնար-
կության դեկավարի հետ: 6. Վահանին ամնիջապես նշանակեցին բաժնի վա-
րիչ: 7. Հիմա նա ընտանիքի կազմել և կարողանում է օգնել նաև ծանր վիճա-
կում գտնվող իր ծնողներին:

Новые выражения

ընտանիք կազմել создать семью
կյանք փարել вести жизнь
շատ ջամփեր բափել приложить много усилий
աշխատանքի անցնել приступить к работе

*III. Переведите.

1. От чтения еще никто не уставал. 2. Дойдя домой, (я) снял свою шубу. 3. “Нет ничего лучше еды”, — любят шутить подростки. 4. Зайдя в свою комнату, Сона быстро включила телевизор. 5. На улицах Еревана есть много фонтанчиков с питьевой водой. 6. Понимая суть дела, Анна предпочла молчать.

Ответы

I. 1. Для того, чтобы писать (творить) нужно иметь дарование. 2. О том, чтобы поиграть, поговорим после того, как сделаешь уроки. 3. Перед тем, как говорить, нужно немного подумать. 4. Перед и после еды моют руки. 5. Кроме рисования у него нет других дарований. 6. Любя, рассталась с ней. 7. Очаровательная удивляться дошла до меня.

II. 1. Десять лет назад, после окончания института в Москве и после того, как стал серьезным специалистом, Ваан вернулся в отчий дом. 2. Его специальность была из сферы точных наук. 3. Он мог достичь больших успехов и жить там счастливой жизнью, однако предпочел жить на родине. 4. Здесь же, не прилагая больших усилий, Ваан приступил к работе в очень важном предприятии. 5. Он кратко представил свою биографию, потом имел недолгую беседу с руководителем предприятия. 6. Ваана сразу же назначили заведующим отделом. 7. Теперь он создал семью и может помогать находящимся в тяжелом положении родителям.

III. 1. Կարդալուց դեռ ոչ ոք չի ձանձրացել: 2. Տուն հասնելով՝ հանեցի մուշտակս: 3. «Ուսելուց լավ բան չկա», – սիրում են կատակել դեռահասները: 4. Մտնելով իր սենյակը՝ Սոնան շտափ միացրեց հեռուստացույցը: 5. Երևանի փողոցներում խմելու ջրի շատ ցայտաղբյուրներ կան: 6. Հասկանալով գործի էությունը՝ Աննան գերադասեց լուել:

Урок 25

Словообразование

1. Суффикс **-ып.**

2. Производные и сложные слова с основой **ңү//ңр//ңғр.**

Грамматика

Безличные формы глагола (продолжение).

Словообразование

1. Суффикс -ып

Суффикс **-ып** образует, в основном, прилагательные от существительных, глаголов и прилагательных. Некоторые из образованных прилагательных могут выступать и в функции наречия или существительного.

1. От названий веществ, материалов и т.п. образуются производные со значением “покрытый, испачканный чем-л., содержащий что-л.”: фәңқ ржавчина → фәңқпып ржавый, կашұб мел → қашұбпып покрытый, испачканный мелом, қեңүп грязь → қебңүптып грязный, փңжі пыль → փңжұп пыльный, ғұбын слякоть, грязь → ғұбынтып слякотный, грязный, ыпир копоть, сажа → ыпирш закопченный, ыпц масло (*топленое, техническое*), жир → жирш жирный, әյпір смола, деготь → әյпірш смолистый, засмоленный.

2. От названий явлений природы, растений и под. образуются производные со значением “характеризуемый, изобилующий чем-л.”: шілдәр дождь → шілдәршып дождливый, ңұрт туман → ңұртшып туманный, шімш облако → шімштып облачный, րиңищ туча → րиңиշтып пасмурный, լեռ (dr լեռն) гора → լեռш гористый, ժայп скала, утес → ժայпш скалистый, բլուр холм → բլուրш холмистый, քար камень → քարքարш каменистый, ճահիճ болото → ճահիճш болотистый, սիլі тина, ил → սիլш илистый, ավազ песок → ավազш песчаный, սուզեր тень → սուզերш тенистый.

3. От названий частей тела и под. образуются производные со значением “имеющий, характеризуемый, имеющий сверх нормы что-л.”: կібіш морщина → կібішш морщинистый, *пер* сложный, запутанный (*вопрос, проблема*)), պեղեն веснушка → պեղենш веснушчатый, սոկр

кость → ուկրուտ kostlyavый, kostistyy (n//∅), միս мясо → մսոս мясистый, նազ волос → մազոս волосатый.

Словосочетания

պեպենուտ դեմք веснушчатое лицо
կնճռուտ ճակատ морщинистый лоб
լեռնուտ երկիր гористая страна
ժանգուտ դանակ ржавый нож
անձրևուտ եղանակ дождливая погода
ցեխուտ փողոց слякотная улица
մշուշուտ լեռներ туманные горы
բլրուտ տեղանք холмистая местность

4. Названия качеств, состояний человека: քախիծ грусть, тоска, քախծել тосковать, грустить → քախծուտ грустный, тосклиwyй, վիշտ горе, скорбь → վշտուտ горестный, скорбnyй, թեն затаенная злоба, жажда места → թինուտ мстительный, злопамятный, նախանձ зависть, նախանձել завидовать → նախանձուտ завистливый, խանք ревность, խանքել ревновать → խանդուտ ревниwyй, կասկած сомнение, կասկածել сомневаться; подозревать → կասկածուտ сомневающийся; подозрительnyй, подозревающий, եռանք энергия, задор → եռանդուտ энергичный, задористый, հիվանք больной; пациент → հիվանդուտ болезненный, предрасположенный к болезням, ցավ боль → ցավուտ болевой, болезненный, վարանկ колебаться, сомневаться; робеть → վարանդուտ колеблющийся, сомневающийся; робеющий, боящийся.

Различайте слова с суффиксом **ուն** и те слова, где **ուն** — часть корня: ծննուտ челюсть, ծղուտ солома, լակուտ щенок; молокосос, ճիպուտ прут, хворостинка, розга, կարուտ тоска (по ком-л.); стосковавшийся.

հիվանդուտ տեսք болезненный вид
խանդուտ ամուսին ревниwyй муж
թինուտ թնակորոյդում мстительный характер
ցավուտ տեղ больное место
քախծուտ աչքեր грустные глаза.

2. Ածանցափոր և քարդ քառեր դն//դր//դիր հիմքով

Производные и сложные слова с основой **դն//դր//դիր**

От глагола **դնել** (класть, ставить, вставлять, прикладывать) образуется множество производных и сложных слов.

Приводим наиболее распространенные слова, образованные от основы прошедшего времени **դր-** (դր + եց) и от основы инфинитива – **դն-** (դն + ել):

դրածու **ставленник**, հույսу надежда → հուսադրել обнадеживать, դնովի **вставной**, приставной, с префиксом արտ-: արտադրել производить, изготавлять → արտադրույթն ա **производство**, изготавление, արտադրող **производитель**, с префиксом ներ-: ներդնել вкладывать; инвестировать → ներդրում **вклад**; **инвестиция**, ներդրող **вкладчик**; **инвестор**.

Если основа **դր-** оказывается в ударном положении (последний компонент сложных слов), то она принимает форму **դիր**: սահման граница → սահմանադիր учредительный, конституционный → սահմանադրույթն ա **конституция**, գործ дело → գործադիր исполнительный; исполнительная власть, թագ корона → թագադիր короновать → թագադիր коронующий, возлагающий корону, пշառ внимание, сознание → պշադիր внимательный; внимательно → պշադրույթն ա **внимание**, орենք закон → օրենսդիր законодательный; законодатель → օրենսդրույթն ա **законодательство**, орենսդրական законодательный, ուսկն ստ ухо → ուսկնդիր слушатель → ուսկնդրել (внимательно) слушать, դաշ козни, интриги → դաշադիր заговорщик, интриган; заговорщический → դաշադրույթն ա **заговор**, происки, բարձր → բարձրադիր расположенный высоко, շածք → շածրադիր расположенный низко, пши плечо → պշադիր погон, приб ստ (каменная) стена → պրմադիր каменщик, кладчик.

Словосочетания

դնովի սանդրույթ приставная лестница

ազատ ունկնդիր вольный слушатель

ուշադիր ուսանող внимательный студент

սահմանադիր կամ օրենսդիր մարմին учредительный или законодательный орган

նոր սահմանադրույթն ա **новая конституция**

Используя эти словосочетания, составьте предложения.

ակնոց դնել надевать, носить очки
զիսարկ դնել надевать, носить шляпу
ձեռնոց դնել надевать, носить перчатки
հույս դնել возлагать надежды

Афоризм Աֆորիզմ

Օրենսդիր իշխանությունը պետության սիրտն է, գործադիր իշխանությունը՝ նրա ուղեղը:

Ժան Ժակ Ռուստ

Новые слова

օրենսդիր законодательный (о власти)
գործադիր исполнительный (о власти)
ուղեղ мозг

Грамматика

Независимые дербай Անկախ դերքայներ

Причастие сопутствующего действия Համակատար դերքայ

Համակատար դերքայ образуется одинаково для всех глаголов: прибавлением к инфинитиву -իս: գրել → գրելիս, կարդալ → կարդալիս. Համակատար դերքայ обозначает действие, проходящее параллельно с другим действием, обозначенным сказуемым предложения. В предложении этот дербай выполняет функцию обстоятельства времени:

Կարդալիս նա կակազում է: Читая, он заикается.

Տուն վերադառնալիս նա տեսավ ուսուցչին: Возвращаясь домой, он увидел учителя.

Аналогичную функцию может выполнять и форма род. пад. инфинитива с послелогом ժամանակ время, во время: Կարդալու ժամանակ նա կակազում է: Во время чтения он заикается.

Рассматриваемый дербай в функции обстоятельства времени близок к одному из употреблений формы инструментального падежа инфинитива.

В определенных случаях эти три формы выражения обстоятельства времени эквивалентны:

1. Այս փողոցով անցնելիս նա հիշում է իր մանկությունը:
2. Այս փողոցով անցնելու ժամանակ նա հիշում է իր մանկությունը:
3. Այս փողոցով անցնելով նա հիշում է իր մանկությունը:

Проходя по этой улице, он вспоминает свое детство.

Մոր ձեռքերը (отрывок)

Այս ձեռքերը՝ մո՛ր ձեռքերը,
Հիմավորց ու նոր ձեռքերը...
Ինչե՞ր ասես, որ չեն արել այս ձեռքերը...
Պատկերիս ո՞նց են պարել այս ձեռքերը՝
Ի՞նչ նազանքով,
Երազանքո՞վ:

Աֆորիզմ

Ուստեղիս շտապես՝ մարմինդ կվճասես, իսկ թե խոսելիս շտապես՝ հոգին:
(Ժողովրդական)

Упражнения

***I. Переведите.**

1. Վահան Տերյանն իր կարծ կյանքի վերջին տարիներին, ընկերների պատմելով, իիվանդուս տեսք ուներ: 2. Դատավորը շատ համառոտ ներկայացրեց զորդը: 3. Ասում են, թե հայերի աշքերը բախծուս են: 5. Մեր երկրում քաղաքական քազմաքիվ կնճուռս հարցեր դեռ լուծված չեն: 6. Խանդուս ամուսինները կատարյալ պատիժ են իրենց կանանց համար: 7. Քարերի կամ քարքարուս երկիր է մեր սիրելի Հայաստանը:

***II. Переведите.**

1. Уезжая в командировку, я целовал своих детей. 2. Во время еды нельзя разговаривать. 3. Когда пела, Гоар Гаспарян волновалась. 4. Рисуя, он словно не видел окружающих себя людей. 5. Творя, многие пьют кофе и курят.

Ответы

I. 1. Ваан Терян в последние годы своей короткой жизни, по словам друзей, выглядел болезненно. 2. Судья очень кратко представил дело. 3. Говорят, что глаза армян грустные. 4. В нашей стране многочисленные политические сложные (запутанные) вопросы еще не решены. 5. Ревнивые мужья — сущее наказание для своих жен. 6. Наша любимая Армения — страна камней или каменистая страна.

II. 1. Գործուղման մեկնելիս ես համբուրոսմ էի երեխաներիս: 2. Ուտելիս չի կարելի խոսել: 3. Երգելիս Գոհար Գասպարյանը հուզվում էր: 4. Նկարելիս նա կարծես թե չէր տեսնում իրեն շրջապատող մարդկանց: 5. Ստեղծագործելիս շատերը սուրճ են խմում ու ծխում են:

Урок 26

Словообразование

1. Суффикс **-ող**.
2. Сложные слова.

Грамматика

Безличные формы глагола (продолжение).

Словообразование

1. Суффикс **-ող**

Суффикс **-ող** образует от глаголов существительные со значением “действующее лицо, наименование специальности, занятия” и т.п. В этом плане он синонимичен суффиксам **-իչ** (**հսկող** = **հսկիչ**), **-ավոր** (**հնձնող** = **հնձնվոր**), **-որդ** (**սահող** = **սահորդ**), **-արար** (**ձևող** = **ձևարար**, **փրկող** = **փրկարար**).

Как словообразовательная единица суффикс **-ող** весьма продуктивен:
գրել писать → **գրող** писатель, ուսանել обучаться → **ուսանող** студент,
ծառալ слуга → **ծառայել** служить → **ծառայող** служащий, զողել паять →
զողող паяльщик, հերկել пахать → **հերկող** палярь, զիծ линия + զրել писать →
զծագրել чертить → **զծագրող** чертежник, մեքենա машина, машинка +
զրել писать → **մեքենազրել** печатать (на машинке) → **մեքենազրող**,
վաճառել продавать → **վաճառող** продавец, ծնել рож(д)ать → **ծնող**
родитель, լեռերցել читать → **լեռերցող** читатель, **հեռուստացող** телевизор
+ դիտել → **հեռուստադիտող** телезритель (*ср* **դիտել** смотреть, посмотреть,
դիտորդ наблюдатель), պարել танцевать → **պարող** танцор (*ср* **պարուի**
танцовщица), ընտրել выбирать, избирать → **ընտրող** избиратель, մասուցել
подносить, преподносить → **մասուցող** официант, մեղադել обвинять →
մեղադրող обвинитель, սիրել любить → **սիրող** любитељ, ուղղուիրող
радиолюбитель, կինոսիրող кинолюбитель.

Словосочетания

հոգատար ծնողներ заботливые родители
կինոսիրողների խմբակ кружок кинолюбителей

մեղադրող կողմ сторона обвинения
պետական ծառայող государственный служащий
քարձ կարգի զույոց паяльщик высокой квалификации
ընդունվածքի ցուցակ список избирателей
անփորձ վաճառող неопытный продавец

2. Сложные слова

Сложные слова, образованные сочетанием основ существительного и глагола, обозначают действующее лицо, а также инструмент: рѣбъ слово, дело + уѣръ любовь, үѣрѣлъ любить → рѣшишѣръ филолог, үаштимпирյопъ история + үѣрѣлъ писать → үаштимашѣръ историк, историограф, рѣпъ (др. рѣпъ) + үѣрѣлъ нести → рѣбнѣашѣръ носильщик, үши урок + խոսѣлъ говорить → үашшапуцъ преподаватель, лектор, հայ армянин + уѣръ → հայշիրъ любящий армян, үѣрѣлъ писать (զիրъ) + զող вор → զրազողъ плагиатор, հարք ровный (հարքույթъ плоскость) + չափ мера, размер → հարքաչափъ нивелир, ժամъ час + ցույցъ տպъ показывать → ժամացույցъ часы, շրջабъ период, круг, окружность, район + ավարտъ (ավարտելъ) заканчивать, завершать → շրջանավարտъ выпускник, շահъ выгода, польза + բերъ (բերելъ) приносить → շահաբերъ выгодный, прибыльный, ական мина + նետելъ, бросать, метать → ականանետъ миномет.

Словосочетания

ժեռքի ժամացույց наручные часы
բենակիրъ (բենատարъ) մեքենա грузовая машина
վաստակաշատ դաշտупу имеющий много заслуг преподаватель
հմուտ քանասիրъ ու քարզմանից многоопытный филолог и переводчик.

Грамматика

Независимые причастия Անկախ դերքայներ

Действительное причастие (Անթակայական դերքայ)

Ենթակայական դերքայ обозначает действие как признак лица или предмета – его производителя. Он образуется от всех глаголов, сохраняя при этом все глагольные признаки.

От глаголов I спряжения он образуется прибавлением **-ող** к основе инфинитива: **գր-ել** → **գր-ող**, а от глаголов II спряжения прибавлением **-ող** к основе прошедшего времени: **կարդ-ալ** → **կարդաց** → **կարդաց-ող**.

Обратим внимание на то, что глаголы I спряжения сохраняют псевдосуффиксы

-ն- и **-չ-**: **տես-ն-ել** → **տես-ն-ող**, **փախ-չ-ել** → **փախ-չ-ող**.

Глаголы II спряжения с псевдосуффиксами -ան- и -են- заменяют их на -աց- и -եց-: ուրախ-ան-ալ → ուրախ-աց-ող, վախ-են-ալ → վախեցող.

Запомним:

դառնալ → դարձող
վերադառնալ → վերադարձող
լալ → լացող
զալ → եկող
տալ → տվող
լինել → լինող, եղող

Рассматриваемый дербай может употребляться и как определение существительного, и отдельно:

Նա տեսավ վազող երեխաներին: Он увидел бегущих детей.

Նա տեսավ վազողներին: Он увидел бегущих.

Употребляясь с существительным, ենթակայական դերքայ, как и другие определения, не склоняется, употребляясь отдельно, склоняется в ед. и мн. ч.:

Մենք խոսում էինք վազող երեխայի մասին: Мы говорили о бегущем ребенке.

Մենք խոսում էինք վազողների մասին: Мы говорили о бегущих.

Վազողներից մեկն ընկապ: Один из бегущих упал.

Действительное причастие может обозначать как ситуативный, так и постоянный признак:

Ես տեսա կարդացող երեխային: Я увидел читающего (в данный момент) ребенка.

Ուսուցիչը սիրում է կարդացող երեխաներին: Учитель любит читающих (любящих читать) детей.

Սա ջարդվող բաժակ է: Это – бьющийся стакан.

Սա ջարդվող բաժակ է: Это – небьющийся стакан.

Այս բաժակը ջարդվող է: Этот стакан – бьющийся (может разбиться).

Употребленный с существительным ենթակայական դերքа переводится причастием наст. вр. Նա ուզում էր տեսնել նամակները քերող փոստատարին: Он хотел увидеть приносящего письма почтальона.

Պարույր Սևակ

Հիշենք նաև նրանց ծնող
Նրանց սնող,
Նրանց զինող
Հայրենիքը հերոսամայր:

Новые слова

հիշենք запомним
ծնող родивший
սնող кормящий
զինող вооружающий

Упражнения

***I. Переведите.**

1. Դպրոցի տնօրենն ուզում է տեսնել այդ թեկադրությունը գրողին: 2. Նա փնտրում էր իր ձագերը սպանողին: 3. Շատ կարդացողները սովորաբար քարի մարդիկ են: 4. Այզում ճաշելիս հարմար է օգտագործել չշարդվող բաժակները: 5. Ժողովուրդն ասում է, թե շտապողը ուշ է տեղ հասնում: 6. Մասուցողը անզգուշաբար շրջեց մատուցարանը:

***II. Переведите.**

1. В нашей стране уменьшается число служащих. 2. Араик посещает кружок радиолюбителей. 3. Телезрители предпочитают развлекательные программы. 4. Среди абитуриентов (я) увидел своего друга. 5. Чтобы оплатить свою учебу, многие студенты летом работают официантами.

Ответы

I. 1. Директор школы хочет увидеть написавшего этот диктант. 2. Он искал убившего его детенышей (птенцов). 3. Те, кто много читают, обычно добрые люди. 4. Во время обеда в саду удобно употреблять небьющиеся стаканы. 5. В народе говорят, что торопящийся поздно добирается (*досл* до места). 6. Официант по неосторожности перевернул поднос.

II. 1. Մեր երկրում պակասում է ծառայողների թիվը: 2. Արայիկը հաճախում է ռայֆոսիրողների խմբակ: 3. Հեռուստադիտողները գիրադասում են զվարճայի ծրագրերը: 4. Դիմորդների մեջ տեսա ընկերուս: 5. Շատ ուսանողներ իրենց ուսման վարձը վճարելու նպատակով ամռանը աշխատում են որպես մատուցողներ:

Урок 27

Грамматика

Безличные формы глагола: результативное причастие.

Грамматика

Безличные формы глагола: результативное причастие
(հարակտիպար դերքայ)

Հարակտիպար դերքայ выражает результат завершенного действия как длительный или временный признак произведшего или подвергнутого ему лица или предмета.

Հարակտիպար դերքայ употребляется 1) самостоятельно, 2) соединяясь с формами настоящего и прошедшего времени вспомогательного глагола, образует формы настоящего и прошедшего результативного времен изъявительного наклонения.

Образование результативного причастия

Результативное причастие образуется суффиксом -ած от основы (в зависимости от типа глагола) инфинитива или прошедшего времени. Глаголы I спряжения без наращения (в том числе возвратные и многократные) образуют հարակտիպար от основы инфинитива, глаголы остальных типов – от основы прошедшего времени.

Инфинитив	Основа инфинитива	Հարակտիպար դերքայ
-----------	-------------------	-------------------

I спряжение, глаголы без псевдосуффикса

գրել	գր	գրած
------	----	------

I спряжение, возвратные глаголы

բացվել	բացվ	բացված
--------	------	--------

I спряжение, многократные глаголы

պոկտել	պոկտ	պոկտած
--------	------	--------

I спряжение, глаголы с псевдосуффиксом ն

գոնել	գոն	գոնած
-------	-----	-------

I спряжение, глаголы с псевдосуффиксом չ

փախչել	փախս	փախսած
--------	------	--------

I спряжение, каузативные глаголы

նստեցել	նստեցր	նստեցրած
եռացնել	եռացր	եռացրած
կորցնել	կորցր	կորցրած

II спряжение

կարդալ	կարդաց	կարդացած
--------	--------	----------

II спряжение, глаголы с псевдосуффиксом **ան**

ուրախանալ	ուրախաց	ուրախացած
-----------	---------	-----------

II спряжение, глаголы с псевдосуффиксом **են**

մոտենալ	մոտեց	մոտեցած
---------	-------	---------

Нестандартные глаголы образуют **հարակատար դերքայ** следующим образом:

Некоторые простые глаголы I спряжения образуют **հարակատար** регулярным способом:

ասել → աս → ասած
բերել → բեր → բերած

Регулярно образуют **հարակատար դերքայ** и нестандартные глаголы I спряжения с наращением **-ն-**:

բողնել → բող → բողած
առնել → առ → առած
ելնել → ել → ելած
տեսնել → տես → տեսած

Ряд простых глаголов I спряжения образует **հարակատար դերքայ** нерегулярно, т.е. от основы не инфинитива, а прошедшего вр.:

անել → ար → արած
դնել → դր → դրած
տանել → տար → տարած
լինել → եղ → եղած

Ряд нестандартных глаголов II спряжения образует **հարակատար դերքայ** от основы прош. вр.:

զալ → եկ → եկած
տալ → տվ → տված
բառնալ → բարձ → բարձած
(վերա)դառնալ → (վերա)դարձ → (վերա)դարձած
(վեր)կենալ → (վեր)կաց → (վեր)կացած

Употребление результативного причастия

В предложении результативное причастие употребляется и с существительным, и, реже, как существительное. Оно выполняет функцию определения, обстоятельства (переводится причастием, деепричастием, наречием):

1) как подлежащее:

Ժամանած դիվանագետ էր прибывший был дипломатом
նկարած անհաջող էր нарисованное было неудачно
գրած հետաքրի էր то, что ты написал, было интересно

2) как определение:

զարգացած երեխա развитой ребенок
կարդացած ուսանող начитанный студент
խնած մարդ пьяный человек,
բացված վարդ распустившаяся роза

3) как обстоятельство:

հոգված կրզիս է поет вззволнованно
զայրացած խոսում է говорит разгневанно
լարված աշխատում է работает напряженно
պառկած կարում է читает лежа

Употребляясь с существительным в функции определения, результативное причастие, как и другие определения, не склоняется:
չորացած ճյուղ засохшая ветка
չորացած ճյուղի засохшей ветки
չորացած ճյուղով засохшей веткой

В функции существительного результативное причастие склоняется по типу склонения на -ի:

Քնածն արթնացավ: Спящий проснулся.

Խոսում էին եկածների մասին: (Они) говорили о пришедших.

Մոտեցան կանգնածներին: (Мы) подошли к стоящим.

Նստածներից ոմանք վեր կացան: Некоторые из сидевших встали.

Տերևս

Արևոտ, պայծառ օր է:

Արմենը ուղրում է մարմինը, հաճույքից կկոցում աչքերը:

Սի նրբանցքում խաղում է մի փոքրիկ տղա:

Արմենին տեսնելով՝ քարձուացնում է փայտե հրացանը և ուրախ ճշում.

— Քենի՛, ձեռքերդ վեր:

Երեխան դուր է զալիս Արմենին: Նա բարձրացնում է ձեռքերը:

Երեխան, «թղիս, թղիս, թղիս» ասելով, կրակում է և ոգևորված բացականչում:

— Քերի՛, դու մեռար:

Արմենն ընկնում է: Երեխսան ուրախանում է ու երջանիկ զգում իրեն:

Արմենը վեր չի կենում տեղից: Դա է՛լ ավելի հրճվանք է պատճառում երեխսային:

Անցորդները նկատում են ընկած մարդուն, անմիջապես մոտենում են, կռանում:

— Ի՞նչ է պատահել— հարցնում են չորս կողմից:

— Մեռած է, զարմացած ասում է ինչ-որ մեկը՝ բաց բողնելով Արմենի ափը: Երեխսան ժպտում է և ներողանտությամբ նրանց նայում: Գետնին ընկած մարդու շորջը հետզինտե ավելի շատ մարդիկ էին հավաքվում:

Երեխսան, մի կողմ քաշված, բնձիծաղ է տալիս:

Սարդիկ դեպքի մասին հուզված պատմում են իրար, պատմում են ափսսանքով ու ցավով:

Ամբոխն աստիճանաբար ցրվում է:

Երեխսան կանգնած է մայրի վրա ու մեկ առ մեկ ուշադիր նայում անցորդներին՝ հայտնագործած, որ բոլորն էլ դյուրահավատ են ու ծիծաղելի:

Հսկ Պերճ Զեյրունցյանի

Новые слова

ուշադիր внимательный; внимательно

հաճույք удовольствие

կողցել шурить

հրճվանք удовольствие, восторг

ներողանտություն снисходительность

բնձիծաղ усмешка

հետզինտե постепенно, с течением времени

հայտնագործել обнаруживать, открывать

դյուրահավատ легковерный (դյուրին легкий, нетрудный հավատ вера)

ծիծաղել смешной (ծիծաղել смеяться)

Պարույր Սևակ

Մոր ձեռքերը

(отрывок)

... Եկեք այսօր մենք համբուրենք որդիաբար՝

Մեզ աշխարհում ծնած-սնած,

Մեզ աշխարհում շահած-պահած,

Մեզնից երբեք չկշտացած,

Փոշի սրբող — լվացք անող,

Անվերջ դատող — անվերջ բանող

Այս ծեռքերը,
Թող որ ճաքած ու կոշտացած,
Քայց մեզ համար մետաքսի պես
Խաչ ս ծեռքերը...

Новые слова

որդիարաք ուսնուն
շահած-պահած լելեաննայ
կշտանալ հասպատակաց (կուշու սկանայ)
լվացք ստրկա
ճաքել տրեստացած
կոշտանալ ձաւրացած
խաչ հար տոնկի, ուժագույն

Упражнения

*I. Переведите.

1. Ծարտարապետ Ալեքսանդր Թամանյանը Երևանի գլխավոր հատակագծի հեղինակն է: 2. Նրա ստեղծած այդ հատակագիծը Երևանի հետագա բոլոր գլխավոր հատակագծերի համար հիմք է ծառայում, քանի որ կանխանշում է ապագա զարգացումը: 3. Ալեքսանդր Թամանյանը պարբերաբար անդրադարձել է իր կատարած այդ աշխատանքին, մշակել ու կատարելագործել է այն: 4. 1934-ին նա սկսել էր նախագծել «Սեծ Երևանի» հատակագիծը, որը, ցավոր սրտի, մնացել է անավարտ: 5. Ուսուաստանում ու Հայաստանում Ալեքսանդր Թամանյանի կառուցած շենքերը սկզբունքորեն տարբերվում են մյուս շենքերից նախ և առաջ ճարտարապետական ազգային ավանդույթներով: 6. Այսօր Երևանում նրա անունը կրող թանգարանում, պահպում են իր նախագծած, քայց դեռ չկառուցված շենքերի բազմաթիվ գծագրեր:

կանխանշել ուղղականացնել, նախագծել

*II. Данные в скобках глаголы употребите в форме հարակատար դերքայ и переведите предложение.

- Մայրը մոտեցավ օրորոցում (քնել) երեխային:
- Գետնին (թափվել) էին աշնան (դեղնել) տերևները:
- Դա իմ (կարդալ) գրքերից է:
- Աշոտը չնկատեց բազկարռութիւն (նստել) ընկերոջը:
- Գարրիելը, բազմոցին (պառկել), հեռուստացույց էր նայում:
- Մեր հարկանքը շատ (զարգանալ) մարդ էր:
- Բանակից ընկերս վերադարձավ հասուն տղամարդ (դառնալ):
- Ես չեմ ճանաչում (գալ) մարդկանցից ոչ մեկին:

9. Կանգառում (կանգնել) մի խումբ մարդիկ սպասում էին տրամվայի:
10. Ընթերցումը (շավարտել) մենք դուրս եկանք գրադարանից:
11. Նա հեռացավ ինձանից (նեղանալ):
12. Պատուիամի մոտ (կանգնել) Աստիկը նայում էր անցորդներին:

Ответы

I. 1. Архитектор Александр Таманян – автор генерального плана Еревана. 2. Этот созданный им проект служит основой для всех последующих генеральных планов, так как предусматривает последующее развитие. 3. Александр Таманян периодически возвращался к этой проделанной им работе, обрабатывал и совершенствовал ее. 4. В 1934-м он начал проектировать план “Большого Еревана”, который, к сожалению, остался незавершенным. 5. Построенные Александром Таманяном в России и Армении здания отличаются от других зданий прежде всего национальными традициями. 6. Сегодня в Ереване, в музее, носящем его имя, хранятся многочисленные чертежи спроектированных им, но еще не построенных зданий.

II. 1. բնած. Мать подошла к спящему в колыбели ребенку.
2. բարիված, դեղնած. На земле были рассыпаны осенние (до сл осени) пожелтевшие листья.
3. կարդած. Это – из прочитанных мною книг.
4. նոտած. Ашот не заметил сидящего в кресле друга.
5. պալկած. Габриэл, лежа на диване, смотрел телевизор.
6. զարգածած. Наш сосед был очень развитым человеком.
7. դարձած. Из армии мой друг вернулся ставшим зрелым мужчиной
8. եկած. Я не знал ни одного из пришедших людей.
9. կանգնած. Стоящая на остановке группа людей ждала трамвая.
10. շավարտած. Не окончив чтения, мы вышли из библиотеки.
11. նեղացած. Она удалилась, обиженная на меня.
12. կանգնած. Стоя у окна, Астхик смотрела на прохожих.

Урок 28

Словообразование

Суффиксы **-իր**, **-ք**.

Грамматика

Безличные формы глагола (окончание).

Пунктуация

Знак «» (ստորակես) .

Словообразование

Суффиксы **-իր, **-ք****

Суффикс **-իր**, присоединяясь к инфинитиву или основе инфинитива, образует существительные со значением инструмента, предмета, результата, последствия, объекта действия:

գործել действовать, функционировать → գործիր инструмент, գիտենալ знать → գիտելիր знание, կարծել думать, полагать → կարծիր мнение, կեղծել подделывать, фальсифицировать; притворяться, фальшивить → կեղծիր подделка, фальсификация; ложь, притворство, ընթրել ужинать → ընթրիր ужин, ըմպել վեց пить → ըմպելիր напиток, ուտել есть, кушать → ուտելիր еда, пища, վառել жечь, сжигать → վառելիր топливо, ծխել курить → ծխելիր курево, խաղալ играть → խաղալիր игрушка, հոտ запах → հոտութել нюхать, обнюхивать → հոտութելիր орган обоняния, օժանել ստ (*совр* օժել) душить, опрыскивать духами, церк святить, освящать, церк помазывать → օժանելիր духи, парфюмерия.

Суффикс **-ք**, присоединяясь к основе инфинитива, образует существительные со значением действия (отглагольные существительные), а также с более конкретными значениями: աղոքել молиться → աղոքք молитва, անդել проклинать → անձեք проклятие, առել брать, покупать → առք купля, արգել запрещать → արգեք запрет, վաճառել продавать → վաճառք продажа, մտածել думать → միտք мысль, վարել вести, в разн зն → վարք поведение, церк житие.

Словосочетания

առքու ու վաճառք купля и продажа
հարուստ գիտելիքներ bogatye znanija
հաճելի օժանելիք приятные духи
պաշտոնական ընթրիփ официальный ужин
փափուկ խաղալիք мягкая игрушка
նախընտրական կեղծիքներ предвыборные фальсификации
հանձարեղ միտр гениальная мысль
շահարեղ վաճառք выгодная продажа
գեղեցիկ սրվակ красивый флакон (склянка)
սեփական կարծիք собственное мнение

Грамматика

Безличные формы глагола. Независимые дербай Причастие последующего действия Ապանի դերքայ

Ապանի դերքայ выражает понятие действия, которое будет совершено в будущем. Оно образуется добавлением -իք к инфинитиву: անել → անել-իք, գնալ → գնալ-իք.

գրելիք նամակ письмо, которое будет написано
անելիք գործ дело, которое будет сделано
կատարելիք այց предстоящий визит

В предложении первичная функция рассматриваемого дербая — определение.

Նրանք խոսում էին անելիք գործերի մասին: Они говорили о предстоящих делах (*досл* которые будут сделаны, должны быть сделаны).

Այդ մասին խոսելու են քեզ հետ նրանց սույն կատարելիք այցից հետո: Об этом я буду говорить с тобой после предстоящего к ним домой визита.

Հեղինակը մտադիր էր այդ նկարը ուղարկել վաղը բացվելիք ցուցահանդեսին: Автор намеревался послать эту картину на выставку, которая откроется завтра.

Рассматриваемое причастие может употребляться и как существительное (*ср* с *հարակատար*), склоняясь при этом в ед. и мн. ч., он может получать притяжательные артикли.

— Ես գիտեմ անելիքս: Я знаю, что я буду делать (должен делать).
— Քեզ հետ խոսելիք ունեմ: У меня есть к тебе разговор.

– Եսու ոչինչ չգիտեմ անելիքներիդ մասին: Я ничего не знаю о том (о тех вещах), что ты будешь делать.

Пунктуация

Знак «»,» и тире

Постановка знака «»,» в армянской и русской пунктуации во многом совпадает.

I Ես համոզված եմ, որ նա կատարի: Я уверен, что он придет.

Если подчинительный союз пр отсутствует, то ставится знак «՝» (рпнр): Ես համոզված եմ՝ նա կատարի:

II Ես գիրք եմ կարդում, իսկ նա հեռուստացույց է նայում: Я читаю книгу, а он смотрит телевизор.

III Նրանք անհամբեր սպասում էին տօնութեանին, և վերջապես նա եկավ: Они с нетерпением ждали директора, и, наконец, он пришел.

IV Անձն, իհարկե, օգնելու ենք մեր դասախոսին: Мы, конечно, будем помогать нашему преподавателю (лектору).

V – Գևորգ, ե՞րբ ես վերադառնալու: – Геворг, когда ты вернешься?

VI Նա աշխատում է թե՛ իմնարկում, թե՛ տանը: Он работает и в учреждении, и дома.

VII Սավառնակը, ըստ վերջին տվյալների, դեռ վայրեցք չի կատարել: Самолет, по последним данным, еще не совершил посадки.

VIII Վաղը մենք՝ շրջանավարտներս, սկսելու ենք աշխատել: Завтра мы, выпускники, начнем работать.

IX Ավագյանին՝ որպես դասախոսի, ուսանողները բարձր էին գնահատում: Авакяна как преподавателя студенты оценивали высоко.

Աֆորիզմներ

Գալիքը դպրոցական ուսուցչի ծեռքերում է:

Վիկոր Հյուզոն

Փառը աշխատանքի ծեռորում է:

Լեռնարդոն դա Վինչի

Հովհաննես Թումանյան Հայոց վիշտը

Հայոց վիշտը անհուն մի ծով,
Խավար մի ծով ահազին,
Են սև ծովում տառապելով,
Լող է տալիս իմ հոգին:

Մերք զայրացկուս ծառս է լինում
Մինչև երկինք կապուտակ,
Ու մերք հոգնած սուզվում, իջնում
Դեպի խորքերն անհատակ:

Ոչ հատակն է գտնում անվերջ
Ու ոչ հասնում երկնքին...
Հայոց վշտի մեծ ծովի մեջ
Տառապում է իմ հոգին:

Новые слова и выражения

Վիշտ скорбь, горе
ահազին огромный, громадный
տառապելով страдая (տառապել страдать)
լող է տալիս плывет
մերք...մերք то...то
զայրացկուս гневный, гневно (զայրանալ злиться, гневаться)
ծառս է լինում встает на дыбы
սուզվել погружатьсяся, нырять
անհատակ бездонный (հատակ дно, пол)

Упражнения

*I. Переведите.

1. Երևանի Սաշտոցի պողոտայում կան օծանելիքի ու մանկական խաղալիքների մի քանի խանութներ: 2. Այդ խանութների տեսքը շատ գրավիչ է: 3. Այնտեղ վաճառքը կատարում են հայկական դրամով: 4. Սանկական խանութում փափուկ խաղալիքներ կան: 5. Իսկ օծանելիքի խանութում գեղեցիկ սրբակներ կան: 6. Այսօր թերթում շնորհակալական խոսք կար և դրա մասին են ասացի իմ կարծիքը: 7. Նոր գիտելիքներ ստանալու նպատակով դպրոցների շրջանավարտները համալսարան են ընդունվում:

*II. Переведите.

1. Предстоящий визит Амбарцумяна был отложен. 2. Если не имеешь что сказать, то молчи. 3. Рабочие имеют зарплату, которую должны получить. 4. Взрослые любят по любому поводу предупреждать детей (*дօսլ ма-леньких*), что это не то, что они должны знать.

Ответы

I. 1. На проспекте Маштоца Еревана есть несколько магазинов парфюмерии и детских игрушек. 2. Вид этих магазинов весьма притягателен. 3. Там продажу ведут в армянских драмах. 4. В детском магазине есть мягкие игрушки. 5. А в магазине парфюмерии есть красивые флаконы. 6. Сегодня в газете было благодарственное слово, и об этом я высказал свое мнение. 7. С целью получения новых знаний выпускники школ поступают в университет.

II. 1. Համբարձումյանի կատարելիք այցը հետաձգվեց: 2. Եթև ասելիք չունես, ապա լոիր: 3. Բանվորները ստանալիք աշխատավարձ ունեն: 4. Մեծերը սիրում են ամեն առիթով փոքրերին զգուշացնել, որ դա իրենց իմանալիք բանը չէ:

Урок 29

Словообразование

Префикс **шрип(ш)-**.

Грамматика

Изъявительное наклонение: настоящее результативное, прошедшее результативное времена.

Словообразование

Префикс шрип(ш)-

Префикс **шрип(ш)-** выражает значения “движение из, вовне”, “нахождение вне”, а также “отличность, несходство” (шрипашырбыл переписывать, шрипашынбыл вывозить).

Этот префикс имеет форму **шрип** перед гласным и **ширип-** перед согласным.

Запомним слова с префиксом **шрип(ш)-**:

шрипшрեрбыл артикулировать, произносить, **шрипшашыр** эмиграция; исход (զարդ переселение, миграция, исход), **шрипшарбыл** производить, вырабатывать, **шрипшарոյրյոն** производство, **шрипшарыши** цех, **шрипшаршб** продукция, выработка, **шрипшарիչ мат** множитель, **шрипшарյալ мат** произведение, **шрипшашրդ** чрезвычайный; необычный, экстраординарный, **шрипшашյուլ** выражать, высказывать, **шрипшашյուրյոն** выражение, **шрипшашյուիչ** выразительный, **шрипшашынбыл** вывозить, экспорттировать (*ср ներմուծել* ввозить, импортировать), **шрипшашմբишашկան** внебрачный (ամուսնությոն брак, супружество), **шрипшշխарի** внешний мир, **шрипշնչել** выдыхать, **шрипшишհման** граница, зарубежье, **шрипшишհմայիշ** заграничный, зарубежный, **шрипшишհմացի** иностранец, **шрипերկիր** заграница, зарубежье, **шрипերկրյա** заграничный, зарубежный, **шрипերկրացի** иностранец, **шрипшиփոր** непривычный, необычный, **шрипшиփել** перепечатывать (տպել печатать, издавать).

Различайте этот префикс и слово **шрип** поле, нива, *ср* **шрипшишեր** хозяин поля, **шриփեր** край поля.

Словосочетания

արտասահմանցի ուսանող иностранный студент,
студент-иностраник
արտասովոր պատմություն необычная история
արտանունական երեխա внебрачный ребенок
հարգանքի արտահայտություն выражение почтения
արտադրանքի արտահանում экспорт продукции
արտագաղթի պայմաններ условия эмиграции
գրքի արտատպություն перепечатывание книги
Արտակարգ և լիազոր դեսպան Чрезвычайный и полномочный посол

Грамматика

Изъявительное наклонение: наст. результивное, прош. результивное времена

Սահմանական եղանակ. ներկա հարակատար, անցյալ հարակատար ժամանակներ

Соединяясь с формами вспомогательного глагола настоящего и прошедшего времен, *հարակատար* դերձյ образует формы настоящего и прошедшего результивных времен (*կատարյալ*) изъявительного наклонения (սահմանական եղանակ).

Эти времена отличаются от настоящего и прошедшего несовершенных времен (см. Урок 4) тем, что обозначают скорее не действие, а состояние, положение.

Ծը Երեխան նեղանում է ուսուցչից: Երեխան նեղացած է ուսուցչից:

Ребенок обижается на учителя. Ребенок обижен на учителя.

Երեխան նեղանում էր ուսուցչից: Երեխան նեղացած էր ուսուցչից:

Ребенок обижался на учителя. Ребенок был обижен на учителя.

Образование настоящего результивного времени

Настоящее результивное время образуется: *հարակատար դերձյ +* формы настоящего времени вспомогательного глагола.

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	ես նստած եմ	մենք նստած ենք
2 л.	դու նստած ես	դուք նստած եք
3 л.	նա նստած է	նրանք նստած են

Отрицательные формы

Отрицательные формы результивных времен отличаются от других отрицательных временных форм позицией вспомогательного глагола: он стоит после смыслового глагола.

Ср Դու չես նստում: Դու նստած չես:

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	ես նստած չեմ	մենք նստած չենք
2 л.	դու նստած չես	դուք նստած չեք
3 л.	նա նստած չէ (նա նստած չի)	նրանք նստած չեն

В 3 л., ед.ч. возможны формы и չէ, и չի:

Образование прошедшего результивного времени

Прош. результивное время образуется: հարակատար դերքայ + формы прошедшего времени вспомогательного глагола:.

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	ես նստած էի	մենք նստած էինք
2 л.	դու նստած էիր	դուք նստած էիք
3 л.	նա նստած էր	նրանք նստած էին

Отрицательные формы

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	ես նստած չէի	մենք նստած չէինք
2 л.	դու նստած չէիր	դուք նստած չէիք
3 л.	նա նստած չէր	նրանք նստած չէին

Կատակ

Դարվինը հրավիրված էր ճաշի: Սեղանի մոտ նստած էր երիտասարդ գեղեցիկ մի տիկնոջ կողքին:

– Մինոր Դարվին, – հարցրեց գիտնականին հարևանուին, – դուք պնդում եք, որ մարդու առաջացել է կապկից: Մի՞թե այդ պնդումը ինձ էլ է վերաբերում:

– Անպայման, – պատասխանեց գիտնականը, – բայց դուք ոչ թե սովորական կապկից եք առաջացել, այլ հմայիչ:

Новые слова и выражения

հրավիրված էր ճաշի был приглашен на обед
տիկнոջ կողքին рядом с дамой
դուք պնդում եք, пр... вы настаиваете (на том), что...
առաջացել է կապկից возник, произошел от обезьяны
սովորական обычный, обыкновенный

Հովհաննես Թումանյան

Լուսավորչի կանքեղը Լампада Просветителя*

(Перевод В. Брюсова)

Կես զիշերին կանքեղը վառ
Կախ է ընկած երկընքից,
Լուսավորչի կանքեղն ամմար
Հայոց մըքնած երկընքից:

Կախ է ընկած առանց պարան
Արագածի կատարին,
Ու սեղանից հրսկայական
Լույս է տախս աշխարհին:

Լույս է տախս երկար դարեր
Ու վառվում են միշտ անշեղ
Սուրբի ճաքուր արցունքները
Յուղի տեղակ նորա մեջ:

Ոչ ճարդկային ձեռ կրիասնի
Են ահավոր բարձունքին,
Եվ ոչ քամին կրիանգքընի–
Վիշապ-քամին ահազին:

Երբ պատում է մուր խափարը
Չընաշխարհիկ մեր երկին,
Երբ տիրում է ահն ու վախը
Թույլ, կասկածու սըրտերին,

Ով անմեն է, լիքը սիրով
Ու հափատով անսասան,
Ով նայում է վառ հույսերով
Դեպի Հայոց ապագան,

Նա կրտեսնի էն մշտավառ
Զահը կախված երկընքից,
Ասես՝ Աստծո աշքը պայծառ
Հրսկում է ցած երկընքից:

Լампада в полночь, меж светил,
Висит, блестая, в небесах,
Что Просветитель утвердил
В армянских темных небесах.

Хоть без веревки взнесена
Над Арагацем высоко,
С престола вышнего она
Мир озаряет далеко.

И теплится столетий ряд,
Неугасима в смене дней:
Святого слезы в ней горят –
Благоухающий елей.

Руке людей не досягнуть
До той бессметной высоты,
Ее и ветру не задуть,
Бродяге вихрю темноты.

Когда наш дивный край лежит
Под черным мраком без конца,
Когда унылый страх томит
Людские слабые сердца,

Тот, кто невинен, в ком любовь,
Кто твердой верой осиян,
Кто бодро ждет, что вспыхнет вновь
День лучезарный для армян,

Взглянув на небо, видит тот,
Что вечный светоч там повис,
Как око Господа, с высот
Глядящее на землю вниз!

* Легенда рассказывает, что на вершине горы Арагац горит таинственная лампада, возженная Григорием, Просветителем армян. Свет этой лампады зорим только для чистых сердцем. (Прим. переводчика).

Новые слова и выражения

լուսավորիչ просветитель: լուսավորչական отн. к церкви, канонам, основанным Григорием Просветителем (Գրիգոր Լուսավորիչ)

կանքեղ светильник, лампада

կես գիշերի в полночь

կախ է ընկած висит, свисает

անմար негаснущий, негасимый, неугасимый

մրնած потемневший

առանց պարան без веревки

հսկայական огромный, громадный

լույս է տալիս дает свет, освещает

անշեղ неугасимый; неугасимо

յուղի տեղակ вместо масла (лампадного) (տեղակ нар-разг, лим:
փոխարեն)

կհասնի дойдет, достигнет

ահազոր ужасный, жуткий, страшный

կհանգստի потушит

վիշապ-քամի смерч, вихрь (վիշապ дракон)

տիրել властвовать, овладевать

կասկածուս сомневающийся

անմեղ невинный, невинно

լիքр полный, исполненный

հավաս вера

անսասան неколебимый, непоколебимый

դեպի ապագան к будущему, на будущее

մշտավառ вечно горящий

ջահ светильник; факел; люстра

Աստծո *род над еօ և от* Աստված Бог

Упражнение

* Переведите.

- Արտասահմանում այսօր բնակվում է հայերի մեծ մասը: 2. Արտագաղթելու պատճառներ հայերն ունեցել են և ունեն: 3. Այսօր Հայաստանը շատ երկրներ է արտահանում իր արտադրանքը: 4. Թերքերը հաճախ են գրում արտասովոր պատմությունների մասին: 5. Երևանի պետական համալսարանում սովորում են նաև արտասահմանցի ուսանողներ: 6. Ուսանողներն իրենց անհրաժեշտ գրքերը արտապում են:

Ответы

1. За границей сегодня проживает большая часть армян. 2. Причины для эмиграции армяне имели и имеют. 3. Сегодня Армения во многие страны экспортирует свою продукцию. 4. Газеты часто пишут о необычных историях. 5. В Ереванском государственном университете учатся также студенты-иностранцы. 6. Студенты необходимые им книги перепечатывают (ксерокопируют).

Урок 30

Словообразование

Префикс **նախ** (ш)-.

Грамматика

Взаимно-возвратные местоимения.

Словообразование

Префикс **նախ**(ш)-

Префикс **նախ**(ш)- выражает значение предшествования, нахождения перед чем-либо. (*Ср* наречие **նախ** “прежде, сперва, сначала”):

նախարան предисловие, **նախարեմ** авансцена (քեմ сцена), **նախարևոպային** предполлярный (քեռ полюс), **նախազահ** председатель, президент, **նախազահություն** президиум; председательство; президентство, **նախազգիծ** проект, **նախադրյալ** предпосылка, **նախազգալ** предчувствовать, **նախազգուշացնել** предупреждать, предостерегать, **նախազգուշացուն** предупреждение, предостережение, **նախազեզու** прайзык, язык-основа, **նախապեղնային** предгорный, **նախաձանց** приставка, префикс, **նախակրական** дошкольный, предобразовательный, **նախակրթարան** дошкольное заведение, **նախահայր** родоначальник, предок, прародитель, **նախահաշիվ** смета, **նախաձեռնել** предпринимать, быть инициатором, **նախաձեռնություն** инициатива, **նախաձեռնող** խупр инициативная группа, **նախաճաշ** завтрак, **նախաճաշել** завтракать, **նախամայր** родоначальница, прародительница, **նախանշան** примета, симптом, предзнаменование, **նախանցյալ** позапрошлый, **նախաշեմ** преддверие, порог (շեմ порог), **նախապատճան** предпричина, **նախապատրաստել** приготовлять, подготавливать (պատրաստել готовить), **նախաենյակ** передняя, прихожая, **նախասկիզբ** первоначало, **նախարան** вестибюль, фойе (սրան зал), **նախատեսել** предусматривать, предвидеть, учитьвать (տեսնել видеть, обратите внимание на выпадение псевдосуффикса -ն), **նախատնական** предпраздничный (տոն праздничный), **նախերգանք** пролог, прелюдия, увертиора, **նախընթաց** предыдущий, предшествующий, *ср* аննախընթաց беспрецедентный, **նախընտրել** предпочитать, **նախընտրական** предвыборный.

(*Cp:* նախապատերազմյան դовоенныј, հետպատերազմյան послевоен-
ный).

Словосочетания

նախընտրական քարոզարշավ՝ предвыборная (пропагандистская) кампания.

նախապատրաստական աշխատանքներ՝ подготовительные работы
աննախընթաց գարգացում беспредметное развитие
վերջին նախազգուշացում последнее предупреждение
նախակրթական ուսումնական հաստատություն дошкольное учебное
заведение

նախազգային ինստիտուտ проектный институт
ժողովի նախագահություն президиум собрания
վաստակածություն предчувствие

Грамматика

Взаимно-возвратные местоимения

Взаимно-возвратные местоимения (փոխադարձ դերանուններ) միմյանց, իրար, մեկմեկու (**մեկ մեկի**) обозначают лиц, находящихся во взаимоотношении, взаимной связи. Наряду с **իրար** употребляется также народно-разговорная форма **իրարու**.

ընդուածնել զիել միմյանց идти навстречу, уступать друг другу
հարգել, խնայել մեկմեկու уважать, беречь друг друга
հասկանալ, լսել իրար понимать, слушать друг друга

Ավելիք Իսահակյան

Վահան Տերյան

(Отрывки из воспоминаний, с сокращениями)

Վահանի եղբայրներին՝ Զավախսեցուն և Արամին, ճանաչում էի վաղուց և զիտեի, որ նրանք եղբայր ունեն Լազարյան ճեմարանում, իսկ իրեն՝ Վահանին, առաջին անգամ տեսա Մուկվայում՝ 1904 թ. նարու ամսին:

1908 թվին, ամռանը, Թիֆլիսում պատահեցի Վահանին: Իր բանաստեղծությունների առաջին գրքույկը՝ «Մընշաղի անուրջները», տպելուց առաջ Հռվի. Թումանյանի մոտ կարդացել էր ծեռագիրը, ուզեց ինձ մոտ էլ կարդալ՝ «ամենդ կարծիքս» իմանալու համար:

Երկու տարվա ընթացքում իրաշքը կատարվել էր, Վահանը գտել էր իրեն և արվեստի զաղտնիքը: Մեր քնարերգության մեջ մի նոր էջ բացվեց, նոր մեկնակետ՝ սիմվոլիզմը, որից ծայր առան նոր բանաստեղծներ, որոնք ավելի կամ նվազ շնորհքով սկսեցին նմանվել ու կրկնել այս անգերազանցելի տաղանդին:

Վահանը հաճախ գրում էր ինձ Մոսկվայից: Հայտնում էր իր ծրագրերի, իր գրածների և գրելիքների մասին: Գրում էր, որ սկսել է քարզմանել Էրազմ Ռուտերդամցու «Հիմարության գովքը» նշանակոր գիրքը:

1909 թվին, ամառը, Վահանը Ալսալքալակ գնալիս կանգ առավ Ալեքպում, մի քանի օր ինձ մոտ հյուր մնալով՝ կարդաց իր նոր գրած «Ըսլի հեքիաք» ցիկլից: Ես էլ գրել էի «Արու-լալա-Մահարին», ցոյց տվի նրան, հավանեց: Նրա խորհրդով նախերգանքի մեջ՝ Մահարու հակիրծ կենսագրականում փոփոխություն նոտրի, որ մինչև այսօր չկիտեմ լավ արեցի, թե վաս:

Այս տեսակցությունը, դժբախտաբար, վերջինը եղավ. Էլ չտեսանք իրար: Պատերազմի առաջին տարիներին, Ժնևում, մի երկու նամակ ստացաւ Վահանից: Վերջինը գրված էր 1917 թվին, հունվար-փետրվար ամիսներին (ամսաթիվ չկա): Գրում էր իր շարարաստիկ հիվանդության մասին, սակայն լավատես է, հույս ունի, որ հայրենի սարերը պիտի բուժեն իրեն, ուր ամառը պիտի զնա, այն բարձրագահ սարերը, ուր հովհանները կրակ են անում, ձայնում են իրար հայրենի բարբառով, այն ազատ սարերը, ուր բոշում է անհայտին ավար իր գերի, տանջված հոգին...

Новые слова и выражения

քնարերգություն лирика
մեկնակես отправная, исходная точка (пункт)
ծայր առնել брать начало
ավելի կամ նվազ больше или меньше
հիմարություն глупость
կանգ առնել остановиться
հյուր մնալ гостить
(նա) հավանեց ему понравилось
հակիրծ (= համառու) краткий
կենսագրական биографический; биография
փոփոխություն изменение
տեսակցություն свидание
Էլ չտեսանք իրար больше не увиделись
շարարաստիկ злополучный, злосчастный
հույս ունենալ = հուսալ надеяться
պիտի բուժեն вылечат, должны вылечить
բարձրագահ возвышенный, высокий
կրակ անել разводить огонь, разжигать костер
ձայնել окликать, подавать голос
բարբառ диалект
ավար добыча
գերի пленный; пленник

Упражнения

*I. Переведите.

1. Սովորաբ գոքերը նախարան են ունենում: 2. Նախագծային ինստիտուտներում մեր քաղաքի նոր շենքերի նախագծեր են ստեղծվում: 3. Հյուրերը հավաքվել էին օպերայի նախարահում: 4. Ուշացած աշխատողը վերջին նախագծուացումը ստացավ: 5. Երևանի նախակրթարաններում սովորում են 5-6 տարեկան երեխաները: 6. Ժողովի նախագահությունում նստել էին հյուրերը: 7. Նախառունական Երևանը սեպտեմբերյան օրերին արտակարգ գեղեցիկ տեսք է ստանում:

*II. Переведите.

1. Они стояли друг перед другом. 2. Сестры всегда были друг с другом (вместе). 3. Арам и Ашот часто помогают друг другу. 4. Учитель и ученики недовольны друг другом. 5. Обычно соседи сплетничают друг о друге. 6. Хорошие друзья гордятся друг другом. 7. Мы не хотим мучить друг друга.

Ответы

I. 1. Обычно книги имеют предисловие. 2. В проектных институтах создаются проекты для новых зданий нашего города. 3. Гости собрались в фойе оперы. 4. Опоздавший работник получил последнее предупреждение. 5. В дошкольных учебных заведениях Еревана учатся дети 5-6 лет. 6. В президиуме собрания сидели гости. 7. Предпраздничный Ереван в сентябрьские дни принимает исключительно красивый вид.

II. 1. Երանք կանգնած էին իրար դիմաց: 2. Քոյլերը միշտ իրար հետ էին: 3. Արամն ու Աշոտը հաճախ օգնում էին միմյանց: 4. Ուսուցիչն ու աշակերտները դժողոհ են միմյանցից: 5. Սովորաբ հարևանները քանձատում են իրարից: 6. Լավ ընկերները հպարտանում են միմյանցով: 7. Մենք չենք ուզում տանջել մեկմեկու:

Урок 31

Словообразование

1. Префикс **հակ(ա)-**.
2. Слова с основой **րույժ//րուժ//րժ.**

Грамматика

Определительные и отрицательные местоимения.

Словообразование

1. Префикс **հակ(ա)-**

Префикс **հակ(ա)-** употребляется обычно с интерфиксом ա перед согласными и без интерфикса – перед гласными. Он выражает значения “против”, “анти-”, “контр-”:

հակաբնական противоестественный, **հակազդի** контратака, **հակափր** противоположный, противостоящий, контрастный, **հակադրել** противопоставлять, **հակազդել** противодействовать, **հակարույն** противоядие, **հակակրանք** антипатия (*ср* **համակրանք** симпатия), **հակալշիռ** противовес, **հակահետախույզ** контрразведчик (*հետախույզ* разведчик), **հակահետախուզորյուն** контрразведка, **հակահրդեհային** противопожарный (*հրդեհ* пожар), **հակաճառել** возражать, **հակամարդկային** античеловеческий, **հակահարված** контрудар, **հակաղային** противовоздушный, **հակազագ** противогаз.

Словосочетания

փոխադարձ **հակակրանք** взаимная антипатия
անսպասելի **հակահարված** неожиданный контрудар
հակահրդեհային միջոցառումներ противопожарные мероприятия
հակադիր **տեսակետներ** противоположные точки зрения
ազգային **հակահետախուզորյուն** национальная контрразведка
համակրանքի аրժանի դերասան достойный актер

2. Слова с основой բուժ//բուժ//բժ

Բուժել лечить → բուժվել лечиться → բուժում лечение, անբուժելի неизлечимый, բժիշկ врач, доктор → բժշկուհի женщина-врач, բժշկություն медицина, վերը → վիրարույժ хирург, վիրարուժություն хирургия, մանուկ ребенок → մանկարույժ педиатр, մանկարուժություն педиатрия, բուժքույժ медсестра, բուժակ фельдшер, аտամ зуб → ատամնարույժ стоматолог, հոգի душа → հոգեբույժ психиатр, հոգեբուժություն психиатрия, ակնարույժ окулист, բուժարան амбулатория, лечебница, ընտանիք семья → ընտանեկան բժշկություն семейная медицина.

Словосочетания

բժշկական հիմնարկություն медицинское учреждение
լիարժեք բուժում полноценное лечение
անբուժելի հիվանդություն неизлечимая болезнь
մանկական բժշկուհի детский врач (женщина)
ընտանեկան բժիշկ семейный врач
բժշկական համալսարան медицинский университет

Грамматика

Определительные местоимения

Определительные местоимения (որոշյալ դերանուներ) указывают количественную целостность (совокупность) предметов или целостность отдельного предмета.

Определительные местоимения подразделяются на три группы.

1) Указывающие количественную целостность, не отмечая отдельно входящих в нее: բոլոր(ը), ամենը.

Բոլոր մարզիկները պատրաստ էին: Все спортсмены были готовы.

Բոլորը կանայք և աղջիկներ էին: Все они были женщины и девушки.

Ամենը խոսում էին հոգված: Все говорили взволнованно.

Эти местоимения могут употребляться с притяжательными артиклями:

– **Բոլորու** ուրախ ենք, որ դուք եկաք: Мы все рады, что вы пришли.

Անք ամենին հյուր ենք լյամբում: Все мы гости в жизни.

Նա մտածում է բոլորի մասին: Он думает о всех вас.

2) Указывающие совокупность предметов или их количества, подчеркивая входящие в нее отдельно: ամեն, յուրաքանչյուր, ամեն որ каждый, ամեն ինչ все, ամեն մի, ամեն մեկը, յուրաքանչյուր որ каждый.

3) Указывающие целостность отдельного предмета, явления:

Ամբողջ զոկատը հետևեց նրան: Весь отряд последовал за ним.

Ամրողը քաղաքը խոսում էր նոր բժշկի մասին: Весь город говорил о новом враче.

Ամրողը օրը սպասում էր եղբորդ: Весь день он ждал своего брата.

Համայն աշխարհի քախտն եմ սգում: Я скорблю о судьбе всего мира.

Նա ամենայն անկեղծությամբ խոստվանեց իր մեղքը: Он со всей искренностью признал свою вину.

Местоимения **ամեն** **որ**, **յուրաքանչյուր** **որ** не склоняются.

Отрицательные местоимения

Отрицательные местоимения (ԺՄԱԿԱԲ դերանուներ) по смыслу соответствуют определительным, отличаясь от них отрицательным значением:

определительные

ամեն որ

ամեն ինչ

ամեն մի

ամեն մեկը

отрицательные

ոչ որ

ոչինչ

ոչ մի

ոչ մեկը

Отрицательные местоимения, кроме **ոչ մի**, склоняются.

Վահան Տերյան

Ցնորք

Ինձ չես սիրում, ուրիշին,
Ուրիշին ես սիրում դու –
Եվ անզոր է ու չնչին
Քո դեմ տանջանքն իմ հոգու:

Դու անցնում ես ամեն օր,
Անցնում իմձ չես նկատում –
Եվ դարձել եմ ես սովոր
Քամակրանքիդ անհատնում:

Քեզ խոնարի, ամեն անգամ
Գլուխ եմ տախս խոնարի,
Թայց ես աղքատ եմ այնքան,
Այնքան քշվառ քեզ համար...

Ամենքին ես, ինը չես,
Ամենքին ես սիրում դու.
Այս, ուկով են գնում քեզ,
Անհաս ցնորք իմ հոգու...

Новые слова и выражения

ցնորք греза, мечта
չնշին незначительный, неважный
սովոր привыкший, привычный
քամահրաբ пренебрежение
անհատում неиссякаемый, неисчерпаемый
զլու տալ поклониться, кивнуть (в знак приветствия)
թշվառ несчастный, отверженный
ամենքն ես ты “всехняя”
ամենքն всех
անհաս недостижимый, недосягаемый

Упражнения

***I. Переведите.**

1. Երեսային մորից բաժանելը հակաբնական է: 2. Փոքրիկները հակածառն շատ են սիրում: 3. Հակահրդեհային կանոնները գրվել են շատ տարիներ առաջ: 4. Մեր ազգային հակահետախուզությունը լավ է աշխատում: 5. Հակաօդային պաշտպանությունը բանակի առաջնային խնդիրներից է:

***II. Переведите.**

1. Врачи работают каждый день. 2. Он хотел забыть всех. 3. Каждый гражданин обязан уважать законы своей страны. 4. Каждый следил за движениями танцовщицы. 5. Ты все знаешь о нем. 6. Каждый ученик имеет свое дело. 7. Каждый читает свою книгу.

***III. Переведите.**

1. Ոչ ոք չէր դիմավորել նրան կայարանում: 2. Ես ոչինչ չգիտեմ Պետրոսի հոր մասին: 3. Երկնքում ոչ մի աստղ չէր երևում: 4. Եվ ոչ մի ուսանող պատրաստ չէր քննությանը: 5. Ոչ մեկը չէր լսում, չէր օգնում ծեր կնոջը: 6. Նա ոչ որից նեղացած չէր: 7. Վիրարույժն ասաց, որ ոչնչով չի կարող օգնել: 8. Վարդանը ոչ մեկից նամակ չի ստացել:

Ответы

I. 1. Разлучать ребенка с матерью — противоестественно. 2. Дети (досл. маленькие) очень любят возражать. 3. Противопожарные правила были написаны много лет назад. 4. Наша национальная контрразведка работает хорошо. 5. Противовоздушная оборона — из первостепенных задач армии.

II. 1. Բժիշկները աշխատում են ամեն օր: 2. Նա ուզում էր մոռանալ ամենին: 3. Յուրաքանչյուր քաղաքացի պարտավոր է հարգել իր երկրի օրենքները: 4. Ամեն ոք (յուրաքանչյուր ոք) հետևում էր պարուիու շարժումներին: 5. Դու ամեն ինչ զիստես նրա մասին: 6. Ամեն մի աշակերտ իր գործն ունի: 7. Ամեն մեկը իր զիրքն է կարդում:

III. 1. Никто не встретил его на вокзале. 2. Я ничего не знаю об отце Петроса. 3. В небе не было видно ни одной звезды. 4. И ни один студент не был готов к экзамену. 5. Никто не слушал, не помогал старой женщине. 6. Он ни на кого не был обижен. 7. Хирург сказал, что ничем не может помочь. 8. Вардан ни от кого не получил письма.

Урок 32

Словообразование

1. Отрицательный префикс **դժ-**.
2. Суффикс **-կուն**.

Грамматика

Неопределенные местоимения.

Словообразование

1. **Отрицательный префикс** (ԺԱՄԱԿԱԲԻ ԲԱԽԱՑԴԱԲԻԳ) **դժ-**: քախստ
счастье, удача, случай → դժբախստ несчастный, գոհ довольный, доволен
→ դժզոհ недовольный, դժզոհել жаловаться, выражать недовольство,
դժզոհուրյուն недовольство, զոյն цвет → դժզոյն бесцветный, бледный,
тжк per, կամենալ желать, хотеть (կամр воля) → դժկամ неохотный;
неохотно, недовольно, մտածել думать (միտք мысль) → դժմիտ злобный,
злонамеренный, պատեհ уместный, подходящий → դժպատեհ
неподходящий.

Словосочетания

դժզոհ այցելու недовольный посетитель

դժբախստ սեր несчастная любовь

դժպատեհ աղիք неподходящий предлог

2. **Суффикс** **-կուն** от глаголов и существительных образует
прилагательные со значением “склонный, способный, предрасположен-
ный к чему-либо”, ծիծաղել смеяться → ծիծաղկուն смешливый, պարել
лениться → պարկուն ленивый, с ленцой (*ср* ծույլ ленивый → ծուլանալ
лениться), մռամանալ забывать → մռացկուն забывчивый, զայրանալ
злиться, гневаться → զայրացկուն гневливый, сердитый, рարկանալ
сердиться → րարկացկուն сердитый, вспыльчивый.

Обратим внимание на случаи образования производных от основы
прошл вр: զայրանալ → զայրաց, րարկանալ → րարկաց, մռամանալ → մռաց.

Ср վախ страх → վախենալ бояться → վախուն забывчивый, трус.

Словосочетания

մոռացկոտ ծերունի забывчивый старик
վախկոտ նապաստակ трёсливый заяц
ծիծաղկոտ օրփորդ смешливая девушка
ալարկոտ տղա ленивый мальчик
ամաչկոտ հարս стыдливая невестка
բարկացկոտ զոքան сердитая теща

Грамматика

Неопределенные местоимения

Неопределенные местоимения (անորոշ դերանուներ) указывают на определенный признак или количество лиц или предметов, действия: ինչ-որ какий-то, ինչ-ինչ какие-то (разные), մեկը кто-то, кто-нибудь, մեկնումնեկը кто-нибудь, кто-либо, ոմն некий, некто, այլ другой, иной, отличный от..., прочий, ուրիշ(ը) другой, иной, аյսինչ такий-то (этот), այսինչ такий-то (тот), մի քանի несколько, մի քանինք некоторые, մի երկու несколько, пара, մի երկուար некоторые, пара, որևէ, որիշե какий-либо, какой-нибудь, որոշ определенный, некоторый, известный, երկէ [յերփէվէ] когда-нибудь, երբեկից [յերփէվիցէ] когда-нибудь, когда-либо.

Некоторые из этих местоимений получают определенный артикль (մի քանիսը, մի երկուար). Некоторые могут склоняться (այսինչը, այսինչի, այսինչից...).

Նա ինչ-որ չափով մեղավոր է: Он в какой-то мере виноват.

Ինչ-որ մարդիկ են եկել: Какие-то люди пришли.

Նրանք ինչ-որ իրեր են բերել: Они принесли какие-то вещи.

Запомним: ինչ-որ քան что-то, ինչ-որ քաներ какие-то вещи, ինչ-որ մեկը кто-то (один)

Նա ինչ-որ քան է քարցնում: Он что-то скрывает (прячет).

Ինչ-որ մեկը քեզ էր հարցնում: Кто-то (какой-то человек) тебя спрашивал.

Այս հանձնարարությունը ինչ-ինչ պատճառներով չի կատարվել: Это поручение по каким-то причинам не было выполнено.

Ինչ-ինչ նկատառումներով չի եկել: По каким-то соображениям (он) не пришел.

Իհարկե, ամեն ինչ հարք չընթացավ, առաջացան ինչ-ինչ դժվարություններ: Конечно, все гладко не прошло, возникли кое-какие трудности.

Ինչ-ինչ, в отличие от ինչ-որ, употребляется с существительными во множественном числе, причем обычно со словами պատճեն причиной, նկատողում соображение, հանգամանք обстоятельство и под., иногда имеет оттенок значения “разные, неизвестные, почему-то неизвестные, известные, но которые не хочется упоминать”.

Ոմանք դեռ չեն հասկանում այս տարրական ճշմարտությունը: Некоторые еще не понимают эту элементарную истину.

Ոմանց համար անհականակի բան է կարգապահությունը: Для некоторых (кое для кого) дисциплина — непонятная вещь.

Ուրիշ եկը չկար, պետք էր մեկից պարտը վերցնել: Другого выхода не было, нужно было у кого-нибудь взять (в) долг. (Здесь можно и искл. ...)

Ուրիշ զրիչ տուր: Другую ручку дай.

Որիշը քեզ չի հասկանում: Другой тебя не понимает.

Պետք է ուրիշների մասին էլ մտածել: Нужно и о других думать.

Պետք էր հիմնավորել, ասել, որ հրաժարվել ես այսինչ կամ այնինչ պատճառով: Нужно было обосновать, сказать, что ты отказался по той или иной причине.

Պետք էր ասել, որ այսինչին (այնինչին) եք մեղադրում: Нужно было сказать, что обвиняете такого-то.

Նա չէր ուզում որևէ ավելորդ հարց տալ: Он не хотел задать (*досл:* дать) какого-либо лишнего вопроса.

Որիցեն նորություն կա՞: Есть какие-либо новости?

Որոշ ուսանողներ այսօր էլ պատրաստ չեն: Некоторые студенты и сегодня не готовы.

Որոշ առաջընթաց նկատվում է: Определенный прогресс заметен.

Որոշ հարցերի պատասխանը նաև այնպես էլ չստացավ: Ответ на некоторые вопросы он так и не получил.

Դու երրևէ հանդիպե՞լ ես նրան: Ты когда-либо встречал его?

Երրկիցեւ կարդա՞՞ս հոդված: (Ты) когда-нибудь прочтешь мою статью?

Աֆորիզմներ

Դժբախտ է այն երկիրը, որը հերոսներ չունի:

Բ. Բրեխտ

Կինը չի կորչի, եթե արտասվի, մեկը կգտնի:

Չապածի համար խելքն է ափսոսում, ապածի համար՝ հիմարությունը:

Ֆրեդ Աֆրիկյան

չի կորչի նե պրադետ
եթե արտասվի ելի զալաշետ
կգտնի հայդետ

Համբ Սահյան

Իմ Որոտանին

Ումանք հեզնում են, ումանք ափսոսում,
Որ ես քո մասին հաճախ եմ խոսում,
Որ շառաջում եմ քո ջրերի հետ,
Հավիտյան ջահել իմ հայրենի գետ...

... Ինչ-ոք ձայներ են հասնում ականջին,
Ու ես տարբերել չեմ կարողանում
Գետակի կա՞նչն է արձագանք տալիս,
Թե՞ մանկությունս է ձորերում լալիս:

Новые слова и выражения

հեզնել иронизировать
ափսոսալ (co)жалеть
ջահել *нар* молодой
արձագանք տալ отзыватьсяся

Վահան Տերյան

Երկու դժբախտ մանուկ,	Անտառներում խավար,
Երկու երկշոտ ուրու.	Ուղիներում ոլոր.
Նետված ենք մենք անօգ	Սիրտը մեր որք՝ ահից.
Երկրում հեռու, հեռու.	Ո՞վ մեր իոզին խոցված
Սուր հայմերին ավար	Պիտի փրկե մահից,
Երկու տերն մոլոր,	Երք չըկա աստված...

Новые слова и выражения

Երկշոտ робкий, боязливый
ուրու = ուրվական привидение, призрак, фантом
նետված ենք мы (за)брошены
անօգ (обычно: անօգնական) беспомощный; беспомощно
հողմ буря, ураган
մոլոր заблудившийся; заблудший

ոլոր крутой, извилистый
խопьюծ пронзенный, *тж per*
պիտի փրկել должен спасет

Упражнения

*I. Переведите.

1. Արևենը այդ մասին որկիցն մեկին չի պատմել: 2. Սարիանը իր ծնողներից ինչ-որ քան է քարցնում: 3. Մի քանիսը դասից ուշացան: 4. Մեկնումեկին խնդրիր օգնել քեզ: 5. Քեզ անհամեշտ իրերից մի երկուսը վերցրու: 6. Հեռախոսով նրան այսօր ինչ-որ Ալբասի է հարցրել: 7. Ոմն Խաչատրյան է այդ հիմնարկի պետը:

*II. Переведите.

1. Он попросил несколько минут подождать. 2. Учитель сказал, что у него есть несколько хороших учеников. 3. Присутствовали некоторые из друзей Микаэла. 4. Некоторых (нескольких) (я) знал. 5. С некоторыми (несколькими) (я) был знаком. 6. Еще раза два повтори урок! 7. Пришло всего человека два. 8. А еще (примерно) двое опоздали.

*III. Переведите.

1. Սնիկրազույն թղթի վրա ինչ-որ քան էր գրված: 2. Հասնելով ինչ-որ շենքի՝ նա կանգ առավ: 3. Տերենան այլ ուղղությամբ գնաց: 4. Ինչ-որ մեկը այդ ժամին նրան անհանգստացնում է: 5. Մի քանի վայրկյան լուս կանգնելուց հետո հեռացանք. այդուն այլսու ուրիշ անելիք չունենք: 6. Անցան ևս մի քանի խաղաղ տարիներ: 7. Ընթրիքի ժամանակ նա երրևիցն չի խոսում:

մոտալուս приближающийся

Ответы

I. 1. Арсен об этом не рассказывал кому-либо. 2. Мариам от своих родителей что-то скрывает. 3. Некоторые опоздали на урок. 4. Кого-нибудь попроси помочь тебе. 5. Из необходимых тебе вещей возьми пару (несколько). 6. По телефону его сегодня спрашивал какой-то Агаси. 7. Некто Хачатрян – начальник этого учреждения.

II. 1. Նա խնդրեց մի քանի րոպե սպասել: 2. Ուսուցիչն ասաց, որ մի քանի լավ աշակերտ ունի: 3. Ներկա էին Սիրայելի ընկերներից մի քանիսը: 4. Մի քանիսին ճանաչում էի: 5. Մի քանիսի հետ ճանոր էի: 6. Մի երկու անգամ էլ կրկնի՞ր դաստի: 7. Մի երկու հոգի էին եկել ընդամենը: 8. Մի երկուսն էլ ուշացան:

III. 1. На серой бумаге было что-то написано. 2. Дойдя до какого-то здания, он остановился. 3. Машина отправилась в другом направлении. 4. Кто-то в этот час его беспокоит. 5. После того, как (мы) несколько секунд молча постояли, (мы) удалились: там уже (нам) нечего было делать. 6. Прошло еще несколько мирных лет. 7. Во время ужина он никогда не разговаривает.

Урок 33

Словообразование

1. Суффикс -(ш)կան.
- 2 Сложные слова.

Грамматика

Прилагательное.

Словообразование

1. Суффикс -(ш)կան

Суффикс -(ш)կան продуктивен в образовании прилагательных (см. Урок 8). Он образует и наименования действующего лица, существительные, а также слова, являющиеся и прилагательными, и существительными.

1. Наименования действующего лица и прилагательные: զարդ исход, переселение → զարդել мигрировать, переселяться → զարդական изгнаник, беженец (*ср* արտազարդ эмиграция, ներքարդ иммиграция), փախչել убегать, сбегать → փախուստ побег → փախանական беглый; беглец, беженец, շնու благоустроенный, обустроенный; поселок, селение → շինական селянин, крестьянин; сельский, деревенский, ազգ нация, род → ազգական родственник; родственный, ազնիվ честный → ազնվական благородный, благородного происхождения; дворянин, բարон → բարոնական бродячий, бродяжнический; бродяга, странник, արտարդ ссыльный, *тж* сущ, պահպանել оберегать, хранить, соблюдать → պահպանական консервативный; консерватор, оգնել помочь → օգնական помощник; вспомогательный, подсобный, համալսարան университет → համալսարանական университетский; преподаватель, студент, выпускник университета, Հեղիկ → հեղեղական гегельянский, гегельянец, Чանп → կանոնական кантианский; кантианец, դպրոց школа → դպրոցական школьный; школьник, վաճառել продавать → վաճառական торговец; торговый, հեղափոխություն революция → հեղափոխական революционный; революционер, կուսակցություն *politic*

партия → կուսակցական партийный; партиец, զինվոր солдат → զինվորական воинский; воинский, *тж* сущ.

2. Существительные: մահախոսական некролог, գմահատել оценивать → գմահատական оценка, отметка, վկա свидетель → վկայել свидетельствовать → վկայական свидетельство, գրավ залог, заклад → գրավական залог, гаранция, а также названия частей речи: գոյական существительное, ածական прилагательное, թվական числительное.

3. Существительные и прилагательные: մեղադրել обвинять → մեղադրական обвинительный; обвинительное заключение, գրախոսել рецензировать → գրախոսական рецензия, рецензионный, կենսագրույթներ биография → կենսագրական биографический; биография, պարբերաբար периодически → պարբերական периодический; периодическое издание, ծննդյան рождение → ծննդական родильный; свидетельство о рождении, метрика, ստանալ получать → ստացական расписка (о получении); приобретенный, не природный, գրամ притяжательный (ստացական իոդ притяжательный artikel).

Словосочетания

համալսարանական ընկերութիւն университетская подруга
պահպանողական կուսակցություն консервативная партия
մտավորական խավ слой интеллигенции
ծննդյան վկայական свидетельство о рождении
մոտիկ ազգական близкий родственник
ազգակցական կապեր родственные связи
քափառական աշուղ бродячий ашуг
դպրոցական ծննդական խորհուրդ школьный родительский совет
հաջողության գրավական гаранция успеха

2. Сложные слова

Запомним сложные слова с интерфиксом (միջածանց) -ш- и со вторым компонентом եկար картина:

բնակար пейзаж, ծովանկար морской пейзаж, դիմանկար портрет, յուլանկար масло (картина), ջրանկար акварель, լուսանկար'фото(графия), մանրանկար миниатюра.

От них образуются: լուսանկար → լուսանկարիչ фотограф → լուսանկարչություն фотография (занятие), ծովանկար → ծովանկարիչ маринист, մանրանկար → մանրանկարիչ миниатюрист → մանրանկարչություն миниатюра (вид живописи).

Словосочетания

հայկական բնանկարներ армянские пейзажи (картины)
լուսանկարներից ցուցահանդես выставка фотографий
հայտնի ծովանկարիչ известный маринист
միջնադարյան մանրանկարչություն средневековая миниатюра

Грамматика

Прилагательное Ածական

Есть слова, которые указывают на относительно устойчивый признак предмета, напр.: մեծ большой, երկար длинный, լուսավոր светлый, լեռնային горный, մայրական материнский и т. д. Слова, выражющие подобный признак предмета, понятия и под., — прилагательные. Они выражают этот признак двумя способами: прямо и опосредованно. Прилагательные первого типа — качественные: գեղեցիկ красивый, прекрасный, համեստ скромный, հաշարակ простой, պարզ простой, ясный, հաստ толстый (но не о человеке), կոր круглый и др. Прилагательные второго типа — относительные: քարե каменный, լեռնային горный, մայրական материнский и т. д. Однако, эти два типа в армянском, как и в других языках, не всегда четко разграничены, в особенности, в поэтической речи.

Запомните эти словосочетания и составьте с ними предложения:

մեծ սենյակ большая комната, լուսավոր դահլիճ светлый зал, կայուն վիճակ устойчивое положение, միջնադարյան ձեռագիր средневековая рукопись, անգողիս ձիավոր всадник без головы, շոգ եղանակ жаркая погода, մեծ նվաճում значительное (достигшее) достижение, բարի հայցը добрый взгляд.

Образец:

Մեծ հարգանքով ենք վերաբերվում մեր սիրելի ուսուցիչներին:

Мы с большим уважением относимся к нашим любимым учителям.

Կոմիտասը օպերաներ չի գրել, բայց ավելի մեծ գործ է կատարել. հայտնագործել է մեր ազգային երգը:

Комитас не писал опер, но сделал большее дело: открыл нашу народную песню.

Ավելիիր Խահակյան

Օրդիական սեր

Մի մայր ուներ չորս հաստ որդի:

Սեկը՝ լուսած, հոչակավոր,

Ուներ ամբիոն վարժապետի.

Սակայն մյուսը՝ կրոնավոր,
Մի քահանա սրբակենցաղ.
Եվ երրորդը՝ վաճառական,
Լայն ձեռնարկմեր, մեծ առուծախ.
Իսկ վերջինը... թափառական,
Կարիքի մեջ՝ աղքատ ու խեղճ:

Երբ մահն եկավ, մայրը Աստծոց
Շնորհ խնդրեց – տեսմել շիրմից,
Թե ինչալիս՝ վերաբերում
Պիտ ունենա որդիներից:
Վարժապետը գրեց ներբող,
Աղոթք կարդաց սուրբ քահանան,
Եվ հարուստը նվիրեց փող.
Բայց հեզ որդին թափառական
Բեկված սիրտը մորք բերեց...

Новые слова

հաստ штука (о людях — *hast — нап-разг*)
писад *уст* = писащ образованный, начитанный
հոչակավոր славный, прославленный
խիտ краткая форма от *պիտի* должен
վարժապետ педагог, наставник
կրոնավոր церковный; церковник
քահանա священник
սրբակենցաղ досл святого быта
առուծախ *разг* торговля
կարիք нужда, надобность
ներբող ода
հեզ жалкий, бедный, несчастный
բեկված разбитый, *тжк пер*

Упражнения

*I. Переведите.

1. Ավալինիզմը սպորտ է, սպորտի ամենաղժվարին ձևերից մեկը, ֆիզիկական, տեխնիկական ու հոգևոր բացարիկ տվյալներ պահանջող: 2. Ֆիզիկապես ուժեղ ու ճարպիկ ամեն մի երիտասարդ չի կարող ալպինիստ դառնալ: 3. Ալպինիստի գործելու ձևը սոսկ ֆիզիկական է թվում միայն առաջին հայացից: 4. Նրա ողջ եռքյունը հոգեկան է: 5. Այսինքն այս դեպքում որոշչը հոգևոր

պահանջներն են: 6. Բազմիցս ասել եմ, որ ալպինիզմը չունի հանդիսատես, չունի ծափահարող ալպինիստի գործած սխրանքի միակ վկան ինքն է:

*II. Переведите.

1. “Венеция” Айвазовского – одно из лучших его произведений. 2. Это – пейзаж с приморским видом, изображениями людей. 3. Три молодых женщины с маленьким мальчиком подошли к берегу моря, чтобы сесть в лодку. 4. Вдали виднеются очертания зданий, храмов, башен города Венеция. 5. Здесь изображен тихий (мирный), спокойный, с зеркальной поверхностью залив Венеции. 6. Так же спокойно и мирно (тихо) выглядят люди. 7. На первом плане видно древнее и толстоствольное дерево.

Ответы

I. 1. Альпинизм – спорт, один из наитруднейших видов спорта, требующий исключительных физических, технических и духовных данных. 2. (Не) каждый физически сильный и ловкий молодой человек может стать альпинистом. 3. Способ действия альпиниста сугубо физическим кажется только с первого взгляда. 4. Вся его сущность духовна. 5. В этом случае решающими становятся духовные требования. 6. (Я) не раз (досл многократно) говорил, что у альпинизма нет зрителя, нет аплодирующих: единственным свидетелем совершенного альпинистом подвига является он сам.

II. 1. Այվազովսկու «Վենետիկը» նրա լավագույն ստեղծագործություններից է: 2. Դա բնանկար է՝ ծովափնյա տեսարան, մարդկանց պատկերներով: 3. Երեք երիտասարդ կանայք մի փոքրիկ տղայի հետ մոտեցել են ծովափին՝ նավակ նստելու: 4. Հեռվում երևում են Վենետիկ քաղաքի շենքերի, տաճարների, աշտարակների ուրվագծերը: 5. Այստեղ պատկերված է Վենետիկի խաղաղ, հանգիստ, հայելապատ մակերեսով ծովածոցը: 6. Նոյնքան հանգիստ ու խաղաղ են երևում մարդիկ: 7. Առաջին պլանում երևում է հնամենի ու հաստարուն մի ծառ:

Урок 34

Словообразование

Отрицательный префикс **шщ-**.

Грамматика

Сослагательное наклонение. Будущее время.

Словообразование

Отрицательный префикс **шщ-**

Отрицательный префикс **шщ-** (возможно и с интерфиксом **-ш-**):
шщуплýр результат → **шщашрўпли** безрезультатный, тщетный, напрасный,
тж нареч, շնորհ дар, дарование, умение, навык → **шщашնорի** бездарный, неумелый, орёбр закон → **шщօրինի** незаконный, противозаконный, կենտրոն центр → կենտրոնացնել централизовать → **шщակենտրոնացնել** децентрализовать → **шщակենտրոնացում** децентрализация, **шщակենտրոն** децентрализованный, երախսիր заслуга → **шщերախս** неблагодарный, шզг нация → **шզգային** национальный → **шщազգային** антинациональный, чуждый национальному, космополитичный.

Словосочетания

шщашզдяյին քաղաքականություն антинациональная политика
шщշտպանական ուժերի **шщակենտրոնացում** децентрализация
оборонительных сил

шщашрўпն ջանքեր тщетные усилия

шщашնорի ու **шщերախս** անձնավորություն бездарная и неблагодарная личность

шщօրինի շինարարության **օրինականացում** легализация незаконного строительства.

шщերախսու որդի неблагодарный сын

Грамматика

Сослагательное наклонение. Будущее время

Будущее время сослагательного наклонения (*լրձական եղանակ*) имеет ряд функций, которые вы усвоите, внимательно ознакомившись с нижеприводимыми примерами. Основная, центральная функция, вокруг которой, в определенном смысле, группируются остальные, — это обозначение действия, которое желательно после момента говорения.

Сослагательное наклонение имеет две временные формы: будущее и прошедшее время.

Будущее время сослагательного наклонения образуется следующими окончаниями:

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	մ	նք
2 л.	ս	ք
3 л.	∅	ն

Эти окончания присоединяются к основе инфинитива и показателю типа спряжения (t, w): *գրել* → *գր + ե + մ*, *կարդալ* → *կարդ + ա + մ*.

у глаголов I спряжения (на t₁) в 3 л. ед. ч. ե заменяется на ի:

I спряжение (на ե)			II спряжение (на ա)		
	ед.ч.	мн.ч.		ед.ч.	мн.ч.
1 л.	գրեմ	գրենք	կարդամ	կարդանք	
2 л.	գրես	գրեք	կարդաս	կարդաք	
3 л.	գրի	գրեն	կարդաш	կարդանի	

Отрицательные формы сослагательного наклонения образуются добавлением չ: *չգրեմ*, *չկարդամ*.

Приведем типичные случаи употребления сослагательного наклонения:

1) Желательное действие.

Քաղաքից զիմի, զյուղու ապրեմ: Я бы хотел уехать из города, жить в деревне. (Уехать бы... Хотелось бы и под.)

Подобное может быть выражено синонимичными фразами: *Ուզում եմ* (*ցանկանում եմ* желаю) *քաղաքից զիմի, զյուղու ապրել*:

Для усиления часто употребляются *երանի* (*թէ*) хоть бы, *միայն* *թէ* только бы:

Միայն թէ ժամանակին ամ: Только бы (он) вовремя пришел.

Այս, երանի՝ թէ այնպես մենեն, որ դու ինձ ազա: Ах, хоть бы я так умер, чтоб ты обо мне скорбел(а).

2) Желание или намерение сделать что-л. в ближайшем будущем.

- Ասե՞՞ն: — Сказать? Чшրդ՞ն: Прочесть? Գնիշ՞ն: Уйти? (т.е. Мне следует (вы хотите, чтоб...?))
- Ե՞րք զամ: — Когда (мне) придти?

Ահա պատմեմ ձեզ մի դեպք,
Սի պատմություն, որ երբեք
Հիշատակով տրիսրախ
Սըրտիս հանգիստ չի տալի:

Հովհաննես Թումանյան, из поэмы «Մարտ»

(Вот расскажу вам один случай, одну историю, которая никогда (երբեք) памятью грустной сердцу моему покоя не дает). տալի — *нар-разг* форма, лит: տալիս.

3) Цель.

Լուսանկարը քերեցի, որ տեսնես: Фотографию (я) принес, чтоб (ты) увидел.

(Это же значение, если говорящий и субъект действия — одно лицо, может быть выражено формой род.падежа. инфинитива (անորդ դերքայ):

Եկա, որ ձեզ տեսնեմ: = Եկա ձեզ տեսնելու: (Я) пришел, чтоб вас увидеть (повидать).

Եկամ, որ նոր թերթերը կարդամ: = Եկամ նոր թերթերը կարդալու:

(Они) пришли, чтоб почитать новые газеты).

4) Условие.

Եթե ուշանա, չեմ սպասի: Если (ты) опоздаешь, я не буду ждать.

Աչքով էլ տեսնես, չհավատի: Даже если увиши своими глазами, — не верь.

5) Побуждение, призыв.

Արագ քայլենք, որ չուշանաք: Давайте быстро шагать, чтоб не опоздать.

В этом значении глагол сосл. накл. употребляется в 1 л., а в 3 л. с глаголом сочетается побудительное слово թող пусты:

Թող զա: Пусть (он) придет.

Թող ինձ չհիշեն, թող ինձ նոռանան: Пусть меня не помнят, пусть меня забудут.

6) Благословение, проклятие.

Աստված լինի թեզ օգնական: Бог тебе в помощь.

(Учтите, что слово Աստված, если речь о христианском Боге, употребляется без определенного артикля).

Անձօվի այն օրք, որ նրան տեսի: Будь проклят тот день, когда я его увидел.

6) Удивление, недовольство, гнев.

Ես աշխատեմ, իսկ որ խալքս: Я буду работать, а ты играть?

7) При рассказе, в особенности, в разговорной речи, — придание большей наглядности действию, свидетелем которого был говорящий.

Մոտեցա, տեսնեմ՝ մեկն ընկել է: (Я) подхожу и вижу: один упал.

Մեկ էլ տեսնեմ՝ մարդ չկա: Вдруг вижу: никого нет.

Այստեղ մարդ չկա: Здесь никого нет.

Сослагательное наклонение широко употребительно в придаточных предложениях:

Հայրը ցանկանում է, որ որդին շատ կարդա: Отец желает, чтобы сын много читал.

Սարենիկն ուզում է, որ Գրիգորը վերադառնա Հայաստան: Сатеник хочет, чтобы Григор вернулся в Армению.

Եթ որ զա, կիսունքը: Когда ты придешь, мы поговорим.

Եթե դասագիրքը բերես, միասին կպարապնեք: Если ты принесешь свой учебник, (мы) будем заниматься вместе.

Отицательные формы единственного и множественного числа второго лица сослагательного наклонения употребляются и в побудительной, повелительной функции:

Չհամարձակվես ինձ Վիրավորե: Не смей оскорблять меня.

Հանկարծ չմոռանաք ձեր հասցեները բողնել:

Вдруг (случайно) не забудьте оставить ваши адреса.

Ավելիք Խսահակյան

Արագի ավին բոստան լինի,
Սալվի ուռ տղնկեն, վարդեր ու լալ.
Հով ուռենու տակ քողափիկ լինի,
Օջախիս միջին կրակ բոցկվլտա:

Ու սրտով սիրած Շուշանս լինի,
Օջախիս կողքին գորգուրենք իրաք.—
Արագի ավին բոստան լինի,
Ծով-քրտինք թափեմ Շուշիկիս համար:

Новые слова и выражения

բոստան *нар* бахча, огород (*лит:* բանջարանց)

սալվի чинара, платан

սալվի ուռ платановая ива

տնկել сажать (растение)

րողիկ лачуга, шалаш

օջիս очаг, разн зи

միջին հար в (лит: մեջ)

բռցկտալ гореть, разгораться, бушевать, тж per

օջախիս կողքին около (рядом) моего очага

գուրզորել ласкать, лелеять

ծով-քրտինք море пота (обратите внимание на то, что существительные в армянском, не меняя формы, могут выполнять функцию прилагательного: քար камень → քար սիրո каменное сердце)

Սիրա Կապուդիկյան

Թե աչքերս քեզ որոնեն,

Ես կիակեմ մուք կոպերով,

Որ աշխարհում քեզ չտեսնեմ:

Թե խենք լեզու անունդ տա,

Ես կտղմեմ ատամներով,

Որ հնչյուն իսկ չշնջած:

Բայց երբ սիրոս, սիրոս է ուզում

Չայնել ու քեզ տեսնել իր դեմ,

Ինչո՞վ փակեմ սրտիս լեզուն,

Սրտիս աշըր ինչո՞վ փակեմ:

Новые слова

որոնել искать

կոպ веко

խենք сумасшедший, безумный, тж per

սեղմել сжимать, жать, пожимать, нажимать

հնչյուն լինգ звук

շնջած [շնջած] шептать

ձայնել подавать голос, окликать

Упражнения

*I. Переведите.

1. Гагик мечтает, чтоб его дети жили в большом городе. 2. Чем (мне) закрыть это ведро? 3. Открыть дверь? (Ты хочешь, чтоб я открыл дверь?). 4. Я очень хочу, чтоб в нашем саду были и большие красные розы. 5. Пусть все молодые (люди) живут счастливо.

*II. Переведите.

1. Ամենաերջանիկ աստղագետը Գալիլեո Գալիլեյն է: 2. Նա իր ուսանող ընկերների մեջ զատվում էր բացառիկ ընդունակություններով, հետաքրքրությունների անսովոր լայնությամբ: 3. Բնությունը նրան օժտել էր հանդուգն բնավորությամբ: 4. Նա հակադրվում էր ամենքին ու ամեն ինչի՝ սկսած պատանեկան հասակից մինչև իր կյանքի վերջը: 5. Եվ եթե նրա համար դա դժբախտություն դարձավ, ապա մարդկության, գիտության ու ապագա քաղաքակրթությունների համար՝ միայն բարեփախտություն: 6. Տասնինը տարեկան հասակում, դեռ համալսարանը չափարտած, Գալիլեո Գալիլեյը հայտնագործում է ճոճանակի, կամ թելից կախված ծանրոցի շարժման օրենքը:

զատվել выделяться
растягивая исключительный
лауреатом широта
хандрогин дерзкий
хакиагривы противопоставляться
амене иңж(и) всему
սկսած начинай с
պատանեկаң юношеский
մինչн до
դарձավ դժբախտություն стало несчастьем
ապա то
ապագա будущий; будущее
քաղաքаկրթություն цивилизация
միայն только
բарեփախտություն счастье
դեռ еще
չаփарտаծ не окончив
հայտնագործել открывать, изобретать
ճոճանակ маятник
թելից կախված привязанный к веревке
ծանրոց груз

Ответы

I. 1. Գագիկը երազում է, որ իր երեխաները մեծ քաղաքում ապրեն: 2. Ինչո՞վ ծածկեն այս դույլը: 3. Դուռը բացե՞ն: 4. Ես շատ եմ ուզում, որ մեր այգում մեծ կարմիր վարդեր էլ լինեն: 5. Թոռ բոլոր երիտասարդները երջանիկ ապրեն:

II. 1. Самый счастливый астроном – Галилео Галилей. 2. Он среди своих друзей-студентов выделялся исключительными способностями,

непривычной широтой интересов. 3. Природа одарила его дерзким характером. 4. Он противопоставлялся всем и всему, начиная с юношеского возраста до конца своей жизни. 5. И если для него это стало несчастьем, то для человечества, науки и будущих цивилизаций — только счастьем. 6. В (возрасте) девятнадцать лет, еще не окончив университет, Галилео Галилей открывает закон движения маятника, или привязанного к веревке груза.

Урок 35

Словообразование

Отрицательный префикс **шб-**.

Грамматика

Сослагательное наклонение. Прошедшее время.

Словообразование

Отрицательный префикс **шб-**

Самый распространенный отрицательный префикс – **шб-**, который содержится в более чем трех тысячах слов, это – очень продуктивный префикс, он и сейчас может образовывать новые слова. В окказиональном употреблении он, в частности, может, присоединяясь к любому существительному, образовывать прилагательные с отрицательным значением: պատուհան окно → **անպատուհան** սենյակ комната без окон, լեռնաշատ երկիր изобилующая горами страна → **անլեռնաշատ երկիր** безгорная страна.

Префикс **шб-**, присоединяясь к существительным, прилагательным, наречиям, глаголам, образует разнообразные слова: **ականց** ухо → **անականց** безухий, պոչ хвост → **անպոչ** безхвостый, արդյունք результат → **անարդյունք** безрезультатный, անց облако → **անանց** безоблачный, հույս надежда → **անհույս** безнадежный; безнадежно, արшил порок, изъян, дефект → **անարшиլ** беспорочный, безупречный, լոյր весть → **անլոյր** неслыханный, беспрецедентный, піծ сила → **անլіծ** бессильный, կամք воля → **անկամք** безвольный; безвольно, փախ страх → **անփախ** бесстрашный, հիմք основа, основание, фундамент (*ՃՐ ՀԻՄ*) → **անհիմն** необоснованный, беспочвенный; необоснованно, беспочвенно, նպատակ цель → **աննպատակ** бесцельный; бесцельно, աղնոյն шум → **աղնմկել** шуметь → **անաղնմուկ** бесшумный; бесшумно, օգուտ польза, օգուտակար полезный; полезно → **անօգուտ** бесполезный, бесполезно, հիմքավոր возможный → **անհիմնար** невозможный; невозможно, ազնիվ честный → **անազնիվ** нечестный, արդար справедливый; справедливо → **անարդար** несправедливый; несправедливо, անոր стыд → **անանոր** бесстыдный; бесстыдно, որպիս веселый, радостный; весело, радостно → **անորպիս** невеселый; невесело; безрадостный; безрадостно, ավարտել заканчивать, завершать → **անավարտ** неокончен-

ный, незавершенный, տպել печатать, издавать → անդիպ неопубликованный, զուսպ сдержаный; сдержанно → անգուսպ несдержаный, несдержанно, որդեգութել определять, решать → անորդ неопределенный; неопределенно, վճարել платить → անվճար бесплатный; бесплатно, անորդ лечить, утешать → անամոր безутешный; безутешно, հաղթել побеждать → անհաղթ непобедимый, դիմք случай, происшествие → նախադեպ precedent → անհախադեպ беспрецедентный, տպել, .печатать → անդիպ неопубликованный.

Предфикс ան- может сочетаться с суффиксом -ի: բուժել лечить → անբուժել неизлечимый, պատել ждать → անպատել неожиданный, ասել сказать → անասել неслыханный (*досл* несказанный), հաղթահարել преодолевать → անհաղթահարել непреодолимый, հականալ понимать → անհականալ непонятный.

Словосочетания

անբուժելի իիվանդուրյուն неизлечимая болезнь
 անպարս պատմուրյուն незаконченная история
 անորդ վիճակ неопределенное состояние
 անգուսպ ցանկուրյուն безудержное желание
 անպատելի այց неожиданный визит
 աննպատակ կյանք бесцельная жизнь
 անհիմն մեղադրան беспочвенное обвинение
 անառիկ ամրոց неприступная крепость
 անօգուտ ջանքեր бесполезные усилия
 անասելի տանջանքեր неслыханные страдания

Грамматика

Сослагательное наклонение. Прошедшее время **Ըղձական եղանակ:** Անցյալ ժամանակ

Образование форм пр. вр. сосл. накл. можно представить следующим образом: к основе инфинитива присоединяется окончание, состоящее из показателя типа спр. + собственно окончания (т.е. вместо суффикса инфинитива ставятся следующие окончания):

I спр.

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	եի	եինք
2 л.	եիր	եիրք
3 л.	եր	երն

II спр.

	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	այի	այինք
2 л.	այիր	այիրք
3 л.	ար	ային

Таким образом: I спр.: գր + ե + ի, II спр.: կարդ + ա + յ + ի и т.д.
 Итак, имеем:

I спр.		II спр.			
ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.		
1 л.	զրեի	զրեինք	1 л.	կարդայի	կարդայինք
2 л.	զրեիր	զրեիք	2 л.	կարդայիր	կարդայիք
3 л.	զրեր	զրեին	3 л.	կարդար	կարդային

В глаголах I спр. между показателем типа спряжения и окончанием, начинающимся с гласной (т.е. всех формах, кроме 3 л. ед. ч.), произносится, но не пишется [j]: զրեի [զրդէյի]. В глаголах II спр. же пишется и произносится [կարդայի].

Оригинальные формы образуются прибавлением չ: չզրեի [չըզրդէյի] չկարդայի и т.д.

Основное значение глаголов прошедшего времени сослагательного наклонения – обозначение действия, желательного в прошлом (но до момента говорения), в будущем по отношению к какому-либо моменту в прошлом.

Рассматриваемое время, в определенной мере, “симметрично” по отношению к будущему времени сослагательного наклонения (см. Урок 32), т.е. выражает некоторые из его функций, но по отношению к прошлому. Но есть и различия.

Ср Քաղաքից գնամ, զլուղում ապրեմ: Хочу уехать из города, жить в деревне (настоящее время).

Երանի ժամանակին քաղաքից գնայի: Хоть бы я вовремя уехал из города (прошедшее время). (Т.е.: совершил бы действие в прошлом, до момента говорения)

Ср: Ո՞ւմ ասեմ: Кому сказать? (Кому мне следует сказать?)

Ո՞ւմ ասեի: Кому мне следовало сказать?)

Ср: Լուսանկարը բերել էր, որ տեսներ:

Լուսանկարը բերել էր, որ տեսնեիր: (Он) принес фотографию, чтоб вы увидели (в каком-то моменте в прошлом, до момента говорения).

Ср: Արագ քայլենք: Давайте быстро шагать.

Արագ քայլեինք: Нам следовало быстро шагать.

Рассматриваемое время может выступать и в функции будущего времени сослагательного наклонения, причем при этом может выражать более сильно подчеркнутое желание:

Լիներ, այնպես լիներ, որ ինքը հնձվոր լիներ, երանց արտը հնձեր, Սոնան հաց բերեր իրեն, շապիկը քրտներ, ու քրտնած նատեր կողրին: (Ա.Բակոնց)

Новые слова

հնձել косить
հնձվոր косарь
արտ нива
քրտնել потеть

քրտնած վսուեցած
կողքին ըստ

Прошедшее время сослагательного наклонения может выражать также “вневременно” желательное действие, иногда действие, явление желательное, но представляемое невозможным, нереальным, несбыточным или крайне маловероятным.

Ср четверостишие:

Հովհաննես Թումանյան

Լինե՞ր հեռու մի անկյուն,
Լինե՞ր մանկան արդար քուն,
Երազի մեջ երջանիկ,
Հաշու ու խաղաղ մարդկություն:

Новые слова и выражения

անկյուն угол
երազի մեջ во сне (в мечте)
հաշու мирный, дружный

Прошедшее время сослагательного наклонения, преимущественно в разговорной речи, употребляется как форма вежливой просьбы, пожелания.

- Երե ձեզ նեղություն չէր լինի, ինձ համար մի բան նվազեիք:
- Если бы вас это не затруднило, сыграли бы (исполнили бы) для меня что-нибудь.

Արա՞ն, գուցն գնայիր, Աշումին կանչեիր: Арам, может, (ты) пошел бы, позвал Ашота.

Ավետիք Բասիակյան

Այս, ինչքան, ինչքան կուզեի լինել
Զինվոր հասարակ.
Հայության բոլոր ոստիների դեմ կովեի անդուլ
Անիի հզոր պարիսպների տակ:
Եվ հուր վրեժով
Զարկեի դարեր, զարկեի դարեր
Եվ բյուրձերերով
Քննեի վսեմ պարիսպների տակ.
Սիրտս խաղաղվեր, հանգչեի հավերժ
Անիի անմահ պարիսպների տակ:

Новые слова и выражения

ինչքան կուզեի լինել կաк бы (я) хотел быть
բոլոր ոսխների դեմ против всех противников (врагов)
անդրու беспрерывно, неустанно
պարիսպ стена, ограда
հոյր пламя
վրեժ месть
զարկել ударять
վերք рана
վսեմ высокий, возвышенный
խաղաղվել успокоиться, умиротвориться
հանգչել погаснуть, угаснуть, *тжк пер*
հավերժ вечно, навечно

Գեղամ Մարյամ

Մարտիկի երգը
(отрывок из стихотворения)

Թռչեի մտքով տուն,
Ուր իմ մայրն էր արքուն,
Տեսնեի այն առուն,
Կարուտով ես անհուն,
Որ ամեն մի զարուն
Ջրերով վարարուն
Կարկաչում է սարերում...

Новые слова

առու ручей
վարարուն обильный, полноводный

Упражнение

Переведите.

- Պարույր Սևակն ապրում էր մի աննախադեպ ժամանակաշրջանում:
- Նրա գրքերը անհիմն ու անարդար քննադասության էին ենթարկվում:
- Նա ստեղծագործելու անզուսպ ցանկություն ուներ: 4. Որևէ անբուժելի կամ անհարահարելի հիվանդություն չուներ նա, նրան անհնար էր հաղթել:
- Սևակին մեզանից խւեց անհականալի, անհերեք պատահարը: 6. Նրա ան-

այսպիսի դեռ սպասում են հրատարակվելուն, իսկ ընթերցողներս՝ դրանց լույս տեսնելուն:

Ответы

1. Паруйр Севак жил в беспрецедентную эпоху. 2. Его книги подвергались беспочвенной и несправедливой критике. 3. У него было безудержное желание творить. 4. Какой-либо неизлечимой или непреодолимой болезни у него не было, его невозможно было победить. 5. Севака у нас отняло непонятное, нелепое происшествие. 6. Его неопубликованные материалы еще ждут публикации, а мы, читатели, выхода в свет этих материалов.

Урок 36

Словообразование

Суффикс -ի.

Грамматика

Условное наклонение. Будущее время.

Словообразование

Суффикс -ի

Суффикс -ի имеет несколько функций.

1) Присоединяясь к названиям веществ, материалов и под., образуют прилагательные: արծար серебро → արծարի серебряный, сделанный из серебра, կավ глина → կավի глиняный, պղինձ медь → պղինձի медный, բամբակ хлопок; вата → բամբակի хлопчатобумажный (В этой функции суффикс -ի синонимичен суффиксам -յш, -ե, см. Урок 9).

Ср: երեք (три) + անկյուն → եռանկյունի треугольник, չոր (четыре) + անկյուն → քառանկյունի четырехугольник. (Ср в конце Урока 9).

2) От существительных, прилагательных и глаголов образует слова со значениями “содержащий что-л.”, “характеризуемый чем-л.”, “достойный чего-л.”: կորուկ сила, духовная и физическая стойкость → կորուկի сильный, стойкий, երկու (два) + դեմք лицо; личность → երկուի достоверный, արժել стоить → արժանի достойный; достоен, սիրել любить → սիրենի любимый, *тж* сущ

կարմիր	красный
բաց կարմիր	светло-красный
վազ կարմիր	ярко-красный
մուգ կարմիր	темно-красный
կանաչ	зеленый
կանաչավոն	зеленоватый
վազ կանաչ	ярко-зеленый

դեղին	желтый
վազ դեղին	ярко-желтый
վարդագույն	розовый
բաց վարդագույն	светло-розовый
դեղնավոն	желтоватый
սպիտակին	беловатый
սևին	черноватый

Словосочетания

սիրելի աշակերտուիլի любимая ученица
կորպուն նարտիկ стойкий, храбрый воин
երկդիմի վարվելած двуличное поведение
եռանկյունի պատշաճիр трехугольный балкон

Грамматика

Условное наклонение. Будущее время

Формы будущего времени условного наклонения (ենքաղական եղանակ) образуются добавлением կ- к формам будущего времени сослагательного наклонения (լզձական եղանակ):

կ + գրեմ → կգրեմ, կ + կարդամ → կկարդամ.

I спр.		II спр.		
ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.	
1 л.	կգրեմ	կգրեմք	կկարդամ	կկարդամք
2 л.	կգրես	կգրեք	կկարդաս	կկարդաք
3 л.	կգրի	կգրեն	կկարդաш	կկարդան

Обратим внимание на произношение. Обычно при скоплении трех согласных в начале слова [ը] произносится только после первой (Урок 6). Если же первая согласная կ (образования временных форм) или չ (отрицательная частица), то [ը] произносится и после первой, и после второй согласной: կգրեմ [կրգրեմ], չգրեմ [չռգրեմ].

Отрицательные формы образуются отрицательными формами настоящего времени вспомогательного глагола и отрицательным причастием (ԺԱՊԱԿԱՆ դերքայ) смыслового глагола:

կգրեմ → չեմ գրի կկարդամ → չեմ կկարդաш

I спр.		II спр.	
ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
1 л. չեմ գրի	չեմք գրի	չեմ կկարդաш	չեմք կկարդաш
2 л. չես գրի	չեք գրի	չես կկարդաш	չեք կկարդաш
3 л. չի գրի	չեն գրի	չի կկարդաш	չեն կկարդաш

Рассмотрим функции будущего времени условного наклонения.

1) Действие, которое, с точки зрения говорящего, обязательно совершится в будущем. Эта функция близка к буд. вр. изъявительного наклонения. Возможно противопоставление в плане завершенности//не-завершенности.

Նամակդ ես կլարդամ վաղը: Տեօ ուստի յա քոշու զատ:

Վաղը ես հանգստանալու եմ, գրունելու եմ: Զատրա յա բարձր առաջարկութեան մեջ:

Վաղը ուստի կատարի գրավոր աշխատանքները: Զատրա ուստի պատճենագույն աշխատանքները:

Այսօր չեմ գալ: Սակայն (յ) ու առաջարկութեան մեջ:

2) В формах 2 л. — поручение, указание, слабо выраженный приказ:

Կամաց այնուղիւն, կապահանձնելու կամաց այս ամենը:

Պուտած (пойди) туда, спросиши Вардана и дашь ему это письмо.

3) Обычное, повторяемое, свойственное, характерное для данного человека действие. Эта форма более характерна для народно-разговорного языка.

Վարդուի մասին ուղիւն կամաց երեսին, մտածածը չի բարձրի: Տ. օ.: Վարդու (обычно, это ей свойственно) прямо смотрит тебе в лицо, не скрывает, что думает.

Լավ ընկեր չունեցողը մենակ և բոլոր կազմ իրեն: Նե ունեցող խորոշու անոնք և անոնք չեն առաջանան: Հե ունեցող անոնք իրեն: Նե ունեցող խորոշու անոնք և անոնք չեն առաջանան:

Часто в этой форме глаголы употребляются в пословицах:

Անոնք հասած տանձը աշուն չի տեսնի: Летом созревшая груша осени не увидит.

4) Указание, то, что следует что-либо делать. Здесь глагол употребляется в 3 л. мн. ч.

Ձուկը գիշից կրոնեն, պոյից չեն բռնի: Рыбу за голову держат, за хвост не держат (т.е. так следует делать).

5) Высокая вероятность чего-либо, выражение того, что что-либо, скорее всего, уже произошло. Глагол ставится во 2-ом или 3-м лице. Эта функция сильно зависит от контекста.

Դու աս լավ կիմանս: Տի այս, այս անոնք առաջանան: Տի այս, այս անոնք առաջանան:

Այժմ նա տանը կիմնի: Сейчас он, скорее всего, уже дома.

Այս դահլիճում հազար երեխա կտեղավորվի: В этом зале поместится 1000 детей.

Վերջերս նա չի աշխատում, փողի կարիք կունենա: В последнее время он не работает, наверное (скорее всего), он нуждается в деньгах.

Գ. Գորգաղյան

Մի սիրո պատմություն

Հարություն Կալենցի «Կնոջ դիմանկարը» շատ հետաքրքիր է գունային կոմպոզիցիայի տեսակետից: Գրեթե ամբողջովին միագույն, դեմքը և վիզը՝ փոքր-ինչ մանուշակագույշ՝ նարնջագույն երանգով, կարմիր ներկած շրբունքներ և խաստ կապտավուն մազեր...

Բայց դեմքի միագունության մեջ կա այնքան պարզություն, այնքան զեղեցկություն...

Հաջող է ֆոնը՝ մի կողմից մանուշակագույն, մյուս կողմից՝ բաց դեղնավուն...

Սա կարող է զարդը կազմել աշխարհի ցանկացած պատկերասրահի...

Новые слова и выражения

Երանեց оттенок
միшагույն однокветный
խիստ կապտավուն выраженно-синий
պատկերասրահ картинная галерея

* * *

«Դու ով ես կամ ինչ» Էլ չեն հարցնում,
Այս տեսակ կանոն չկա նրանցում.
Մինչև երեք օր հյուրին կպատվեն,
Հետո այդ բանը նրան կհարցնեն:

Ղազարոս Աղայան

Новые слова

կանոն правило
կպատվեն окажут честь

Упражнения

I. Прочтите и постарайтесь запомнить несколько армянских пословиц (перевод дословный)

Ամեն անգամ գետը գերան չի բերի:
Каждый раз река бревно не приносит.
Քարին որ չլիներ, չարը աշխարհ կրաներ:
Если бы не было добра, зло уничтожило бы мир.
Արան առանց ուկոր չի լինուի:
Мясо без костей не бывает.
Երկարը տար-տար կծեծեն:
Կуй железо, пока горячо.
Աղրասի հալը աղքատը կհասկանա:
Положение бедного поймет бедный.

*II. Переведите.

1. Հայր ու որդի գրուցում էին անցած-գնացած օրերի մասին: 2. Հայրը պատմում էր, որ իր մանկության տարիներին նրանք մի գեղեցիկ այգի են ունե-

ցել: 3. Այնտեղ աճող վարդի հոտը չի կարողանում մոռանալ: 4. Այզին հարուստ էր ծիրանի, սալորի, սերկվիլի ու շատ ուրիշ ծառերով: 5. Սի կատարյալ դրախտ էր այզին գարնանը: 6. Ծաղկած ծառերն աննկարագրելի տեսք ունեին: 7. Իսկ աշնանը, երբ այդ ծառերի ճյուղերը ծանրանում էին հասած մրգերից, այզին այլ գույներով էր գերւում: 8. Հինա եմ հասկանում, թե Մարտիրոս Սարյանի նկարներում որտեղից են հայտնվել այդ հագեցած ջերմ գույները՝ մուգ կարմիրը, վառ դեղինը, սևին տվող կանաչը: 9. Ամենազարմանալին այն է, որ միննույն գույնի բոլոր երանգները՝ մուգ կարմիրից բաց վարդագույն, կարող ես տեսնել մեկ տերևի վրա:

Новые слова и выражения

անցած-զնացած досл прошедший-ушедший
սերկվիլ айва

Ответы

II. 1. Отец и сын беседовали о прошедших днях. 2. Отец рассказывал, что в годы его детства у них был прекрасный сад. 3. Запах растущей там розы (он) не может забыть. 4. Сад был богат абрикосовыми, сливовыми, айвовыми и многими другими деревьями. 5. Весной сад был совершенным раем. 6. Расцветшие деревья имели неописуемый вид. 7. А осенью, когда ветки деревьев тяжелели от созревших фруктов, сад пленял другими цветами. 8. Теперь (я) понимаю, откуда взялись на картинах Мартироса Сарьяна эти насыщенные теплые цвета: темно-красный, ярко-желтый, черновато-зеленый. 9. Удивительнее всего то, что все оттенки одного цвета — от темно-красного до светло-розового — можешь увидеть на одном листе (дерева).

Урок 37

Словообразование

Суффикс **-шір**.

Грамматика

Условное наклонение. Прошедшее время.

Словообразование

Суффикс **-шір**

Суффикс **-шір** образует отглагольные существительные со значением результата, следствия, просто названия действия.

А^շишиш^і работать → а^շишиш^{ір} работа, һиң^і течь, протекать, протечь → һишиш^{ір} ток; течение, զ^րишиш^і гулять → զ^րишиш^{ір} прогулка, оғиң^і благославлять → оғиң^{ір} благословение, ရաղած^ի жаждать, мечтать → րաղած^{իր} страстное желание, мечта, տենչ^{ալ} жаждать → տենչ^{ալ} сильное желание, стремление, մեծար^{ել} почитать, чествовать → մեծարակ^{իր} почитание, чествование, հարգ^{ել} уважать → հարգակ^{իր} уважение, դրվագ^ի хвалить, восхвалять → դրվագ^{ակ} хвала, восхваление, խրախուս^{ել} поощрять → խրախուս^{ակ} поощрение, քամրակ^{ել} сплетничать → քամրակ^{ակ} сплетня, տառապ^{ել} страдать → տառապ^{ակ} страдание, мучение, թմн^{ել} льстить, заискивать, → թմն^{ակ} лесть, заискивание, զրկ(վ)ել лишить(ся) → զրկակ^{իր} лишения, հեզն^{ել} иронизировать → հեզնակ^{իր} ирония, զորգոր^{ել} ласкать, лелеять → զորգորակ^{իր} ласка, ընտր^{ել} выбирать, избирать → ընտրակ^{իր} выбор, ըրկընտրակ^{իր} дилемма, альтернатива, մեղադր^{ել} обвинять → մեղադրակ^{իր} обвинение, բրով^{ել} лепетать → բրովակ^{իր} лепет.

Словосочетания

һаңың^ի а^շишиш^{ір} приятная работа
ժամ^ի մեղադրակ^{իր} тяжкое обвинение
զ^րишиш^{ակ} խոսք^{եր} похвальные слова
երեկոյան զ^րишиш^{ակ} вечерняя прогулка
մայրական զորգորակ^{իր} материнская ласка

ճակատագրի հեզմանը ирония судьбы
հայրական օրինանք отцовское благословение
մանկական թրուվանք детский лепет

Грамматика

Условное наклонение. Прошедшее время

Формы прошедшего времени условного наклонения (Ենքադրական եղանակ) образуются прибавлением կ- к глаголам прошедшего времени сослагательного наклонения (Урок 33):

կ + (գր + եի) կ + (գարդ + այի)

	I спряжение	II спряжение
	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	կգրեի	կգրեինք
2 л.	կգրեիր	կգրեիրք
3 л.	կգրեիր	կգրեինք

Отрицательные формы образуются сочетанием отрицательных форм прошедшего времени вспомогательного глагола с отрицательным причастием (Ժառական դերքայ).

	I спряжение	II спряжение
	ед.ч.	мн.ч.
1 л.	չէի գրի	չէինք գրի
2 л.	չէիր գրի	չէիրք գրի
3 л.	չէր գրի	չէին գրի

Рассмотрим функции данного времени.

1. Действие возможное, обязательное или желательное в прошлом, в будущем по отношению к какому-то моменту в прошлом, а также после момента говорения, действие, которое зависит от какого-либо условия, о котором сказано или которое предполагается.

Նրա գլուխը այնպես պտտվեց, որ կընկներ, եթե չինվեր պատին: Его голова закружилась так, что (он) упал бы, если б не оперся о стену.

Եթե բանաստեղծ լինեի, գիտե՞՞ս՝ ինչ կգրեի: Если б я был поэтом, знаешь, что бы (я) написал?

Վաղը ես հաճույքով կգրուցեի ծեզ հետ: Завтра я бы с удовольствием побеседовал с вами.

2. Возможность, вероятность, приблизительность чего-либо в прошлом.

Նրա կինը շատ ջահել էր, տեսնողը կասեր՝ սա աղջիկն է, ոչ քե կինը: Его жена была очень молодая, видящий мог сказать (вероятно, сказал бы), что это дочь, а не жена (ջահել — наар, лит: երիտասարդ).

Այն ժամանակ ես տասնյոթ-տասնուր տարեկան կլինեի: В то время мне было (приблизительно) 17-18 лет.

3. Обычно повторяемое в прошлом, привычное действие.

Կնառեր իր տեղը, կոռներ հոնի կարմիր մահակին, զլովսը մի կողմի վրա կրերեր և եթե զրուցրներ չունենար, ինքն իրեն կիսուեր և քրի տակ կծպտար: (Он) (обычно) сидел на своем месте, опирался на красную кизиловую палку, голову в сторону склонял и, если не имел собеседника, сам с собой говорил и под нос улыбался.

4. В 1 лице, обычно – в разговорном языке: вежливая просьба, пожелание.

Կիսնորեի, որ անպայման գաս: (Я) попросил бы, чтоб (ты) обязательно пришел.

5. Сочетаясь с союзом միչև, մինչ (до) совершенное в прошлом действие, в ходе выполнения которого или сразу после которого было совершено еще одно действие.

Փոքր տատանումից հետո ներս մտա և մի պահ կանգնեցի մուտքի մոտ, մինչև աշքերս կոսվորեիմ կիսախավարին: После небольшого колебания (я) вошел и какое-то мгновение стоял у входа, пока мои глаза привыкли к полуутью.

Մինչև վիրավորներին կիշեցնեին մերենայից, նա վերադարձավ: Пока раненых спустили с машины, он вернулся.

Հովհաննես Թումանյան Թմկաբերդի առումը (отрывок из поэмы)

Են տեսակ կին,
Ես իմ հոգին,
Թե աշուղն էլ ունենար,
Առանց գենքի,
Առանց զորքի
Շահերի դեմ կգնար:

Սիրո հնոց,
Կրակ ու բոց՝
Ենակն աշքեր քե ժըպտան,
Մարդու համար
Օրվա պես վառ
Գիշերները լույս կըտան:

Վարդի թերթեր՝
Ենակն շուրթեր
Թե հաղորդյուն քեզ մաղքեն,

Էլքեզո՞չշահ,
Ո՞չահո՞ւմահ,
Ո՞չգենքո՞ւզրպիս:

Новые слова и выражения

առում взятие, захват
թե աշուղն էլ ունենար если бы ашуг имел
շահ шах
հնց печь, костер
ռոց пламя
Էնակն աշքեր թե ժպտան если такие глаза улыбнутся
թե հաղորդյուն քեզ մարքեն если победу тебе пожелают

Упражнение

* Переведите.

1. Հայերս առանձնակի հարգանքով ննք վերաբերվում մեր մեծերին: 2. Քծնանքի դիմում են բնավորությանը բոյլ մարդիկ: 3. Դարոցի ավարտական երեկոյին մնեարանքի խոսքեր հնչեցին ուսուցիչների հասցեին: 4. Սարդիկ պետք է այնակն ապրեն, որ ոչ թե անեծքի, այլ օրինանքի արժանանան սերունդների կողմից: 5. Անքիվ զրկանքներ է կրել մեր ժողովուրդը ճակատազրի թերումով: 6. Թատրոնի մուտքի մոտ կանգնած հսկիչը ստուգում էր ներս մտնողների տոմսերը: 7. Աշխատանքի ժամին արգելվում է այլ գործերով զբաղվել: 8. Ուշադրության ու հարգանքի պակաս ունեն ծերանոցի բնակիչները, իսկ մայրական հոգատարության ու քնքանքի մանկատան սաները:

հայերս мы, армяне, ուսուցիչներս мы, учителя

Ответы

I. 1. Мы, армяне, с особенным уважением относимся к нашим великим (людям). 2. К лести обращаются слабохарактерные люди. 3. На выпускном школьном вечере слова почитания прозвучали в адрес учителей. 4. Люди должны жить так, чтобы не проклятия, а благословения удостоились от поколений. 5. Бесчисленные лишения перенес наш народ по воле судьбы. 6. Стоящий у входа в театр контролер проверял билеты входящих. 7. Во время работы запрещается заниматься другими делами. 8. Жителям дома престарелых не хватает внимания и уважения, а материнской заботы и нежности — воспитанникам детского дома.

Урок 38

Словообразование

Отрицательные префиксы **չ-**, **ու-**.

Грамматика

Долженствовательное наклонение. Будущее время.

Прошедшее время.

Словообразование

Отрицательные префиксы **չ-, **ու-****

Эти префиксы отрицают значение, выраженное основой, к которой они присоединяются:

չ: թերել приносить (երեխան թերել рожать ребенка) → չթեր бесплодный, կամենալ хотеть, желать → չկամ недоброжелательный, неохотный, неохотно, ուեսնել видеть → չտես (мало что в жизни видавший и от невежества и духовной ограниченности всему непомерно удивляющийся и хватающий все без разбора), выскочка, ненасытный, жадный, լինել быть (основа прошедшего времени – եղ-) → չեղյալ недействительный: չեղյալ հանրել считать недействительным.

ու: գեղեցիկ красивый, прекрасный, красиво → սոգել некрасивый, уродливый; уродливо, զիտենալ знать → սոգելով невежественный, невежда, համելի приятный; приятно → լիաբ неприятный, ձև форма, вид → սոծ бесформенный, մարդ человек → սոմարդի бесчеловечный, կարողանալ мочь → սոկար слабый, нездоровий, *тж per.*

Словосочетания

սոգել երևույթ уродливое явление

սոմարդի արարք бесчеловечный поступок

չկամ հարևան недоброжелательный сосед

չթեր կին бесплодная женщина

սոկար պապիկ больной дед

սոհաբ անձնավորություն неприятная личность

Грамматика

1. Должествовательное наклонение. Будущее время Հարկադրական եղանակ: Ապամի ժամանակ

Основное, центральное значение должностовательного наклонения (հարկադրական եղանակ) – обозначение действия или состояния, необходимого (в самом широком смысле) в силу законов природы, принятых в данной среде норм, вследствие определенных обстоятельств, какого-либо условия, для достижения какой-либо цели, а также в силу нравственных или этических норм.

Должествовательное наклонение имеет две временные формы: ապամի будущее и աբօյթ, или աբօյթի ապամի прошедшее, или будущее в прошедшем.

Формы будущего времени образуются сочетанием форм будущего времени сослагательного наклонения с показателем должностовательного наклонения: պիտի или պետք է.

Эти показатели, в общем, взаимозаменимы, только պետք է несколько сильнее подчеркивает необходимость.

Формы будущего времени должностовательного наклонения образуются сочетанием показателя наклонения или с формами будущего времени сослагательного наклонения:

I спряжение		II спряжение			
ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.		
1 л.	պիտի գրեմ	պիտի գրեմք	1. л.	պիտի կարդամ	պիտի կարդամք
2 л.	պիտի գրես	պիտի գրեք	2. л.	պիտի կարդաս	պիտի կարդաք
1 л.	պիտի գրի	պիտի գրեմ	1. л.	պիտի կարդա	պիտի կարդաք

Պիտի во всех формах может быть заменено պետք է:

Отрицательные формы образуются добавлением չ: чаще к показателю наклонения, а при необходимости подчеркивания – к смысловому глаголу: չպիտի գրես, չպետք է գրես, չպիտի կարդամ, պիտի չկարդամ.

Рассмотрим функции данного времени.

1. Действие, состояние, которое, по необходимости, будет иметь место в будущем, после момента говорения.

Վաղը Արմենը պիտի դպրոց գիշ: Завтра Армен должен пойти в школу.

Վաղվանից իհվանողը պետք է քայլի: С завтрашнего дня больной должен ходить.

2. Действие, которое необходимо совершить в силу определенных обстоятельств, для достижения определенной цели.

Քանի որ արդեն ուշ է, պիտի արագ քայլեմք: Так как уже поздно (мы) должны быстро шагать.

Եթե Արտեմը ուզում է համալսարան ընդունվել, պիտի լավ պարագի և պատրաստվի: Если Арсен хочет поступить в университет, (он) должен хорошо заниматься и готовиться.

3. Действие, состояние, которое должно иметь место всегда (вневременный план).

Դատավորը պիտի անկաշառ լինի: Судья должен быть неподкупным.

Մրցավարը պետք է անաշառ լինի: Судья (спорт) должен быть беспристрастным.

Աշակերտները պիտի չուղանան դասից: Ученики должны не опаздывать на урок.

4. В вопросительных предложениях – действие, которое происходит в момент говорения, оно может быть нежелательным, говорящий хочет узнать, когда оно завершится.

Սին երկա՞ր պիտի ուշանան աշխատանքից: До каких пор ты будешь опаздывать на работу?

Դեռ երկա՞ր պետք է սպասեն: (Они) еще долго должны ждать?

5. В определенном контексте – действие или состояние, которое, по мнению говорящего, уже имело место (здесь – синонимично наст. вр. изъявительного накл.)

Հարեանս ուսուցիչ է, պետք է որ ունենան այս բառարանը: Мой сосед – учитель, у него, скорее всего, есть этот словарь.

Դու պիտի գիտենաս, որ ճան բուրք է եղել: Ты, должно быть, знаешь, что он был жрецом.

6. Чаще в разговорной речи – действие обычное, закономерное – вообще или для определенного субъекта.

Ըստի պիտի կծուտի, կատուն պիտի ճանելի, օձը պիտի խայրի, ճան էլ պիտի մարդկանց տակը վորի: Собака (обычно) кусается, кошка царапает, змея жалит, он же подкапывается под людей.

Պիտի в совр. языке самостоятельно употребляется крайне редко, պետք (է) – самостоятельная единица. Слово պետք (обычно во мн.ч.) значит “нужда, надобность”: պետքերի համար դля нужд, պետք է нужно, надо, պետք չէ не надо, не нужно:

Կարմիր գրիչն ինձ պետք է, իսկ կապույտը պետք չէ: Красная ручка мне нужна, а синяя – нет.

Պետք է գրել: Нужно писать.

В народном языке (а вследствие этого – и в художественной литературе – см предисловие) պիտի может заменяться сокращенными формами: պիտ или սի.

Ավելիք Խսահակյան

Ի՞նչ պիտ լինեմ կյանքից հետո,
Հարցում արի ես բնության:

– Ինչ որ էիր կյանքից առաջ,-
Այսպես տվեց ինձ պատասխան:

(Кем я буду (мне быть) после жизни,— вопросил я природу.
— Чем был до жизни, — так дала мне ответ).

Խորիում ես դու էն մեծ խոսքը, որ տի ասես աշխարհին: Раздумываешь ты ту большую речь, которую скажешь (должен сказать) миру.

2. Должествовательное наклонение. Прошедшее время **Անցյալ ժամանակ**

Прошедшее время долженствовательного наклонения (հարկադրական եղանակ) обозначает действие, представляемое необходимым в прошлом или в будущем по отношению к какому-либо моменту в прошлом.

Формы прошедшего (будущего в прошедшем) времени долженствовательного наклонения образуются сочетанием показателя наклонения պիտի или պետք է с формами прошедшего времени сослагательного наклонения.

I спряжение

ед.ч. мн.ч.

1 л. պիտի գրեի պիտի գրեինք	1. л. պիտի կարդայի պիտի կարդայինք
2 л. պիտի գրեիր պիտի գրեիր	2. л. պիտի կարդայիր պիտի կարդայիր
3 л. պիտի գրեր պիտի գրեին	3. л. պիտի կարդար պիտի կարդային

Отрицательные формы образуются, как и в долженствовательном прошедшем, добавлением չ- к показателям պետք է, պիտի, а при логическом подчеркивании — к смысловому глаголу:

չպետք է գրեմ, չպիտի կարդամ — պետք է չգրեմ, պիտի չկարդամ

II спряжение

ед.ч. мн.ч.

1 л. պիտի կարդայի պիտի կարդայինք	1. л. պիտի կարդայի պիտի կարդայինք
2 л. պիտի կարդայիր պիտի կարդայիր	2. л. պիտի կարդայիր պիտի կարդայիր
3 л. պիտի կարդար պիտի կարդային	3. л. պիտի կարդար պիտի կարդային

Ուսումնական ձեռնարկը

Կաղակ

Ինքնասպասարկման մթերային խանութի մշտական գնորդը մեղադրվում է մթերքը գողանալու մեջ:

— Ի՞նչ կարող եք ասել ծեզ արդարացնելու համար, — հարցնում է դատավորը:

— Ես այդ կատարել եմ ընթերցանության ազդեցության տակ:

— Ջրեալա՞ն գրականության:

— Ոչ, խոհարարական գրքի: Այնտեղ յուրաքանչյուր էջում գրված է: «Վերցրեք մեկ կգ ալյուր, վերցրեք կես կգ շաքար, վերցրեք մեկ կգ կարագ...»:

Новые слова и выражения

ինքնասպասարկում самообслуживание
մքերային продовольственный
մշտական գնորդ постоянный покупатель
մեղադր(վ)ել обвинять(ся)
գողաճալու մեջ в воровстве
արդարացնել оправдывать
ընթերցանության ազդեցության տակ под влиянием чтения
քրեական уголовный, криминальный
խոհարարական поваренныи (խոհարար повар)
յուրաքանչյուր էզում գրված է на каждой странице написано
ալյուր мука .

Եղիշե Չարենց

Ամրոխները խելազարփած (отрывок из поэмы)

Պիտի երբան առաջ հիմա, պիտի առնեն քաղաքը մեծ,
Պիտի թափեն նրա վրա հազարամյա մաղձը իրենց:
Քանդե՞ն պիտի ու ավերեն, տեղը փոշի՝ պիտի փռեն,
Հազարամյա քաղաքը այդ քանդե՞ն պիտի ու ավերեն...

Новые слова

մաղձ желчь, *так же*
երբալ *зап* идти

Упражнение

* Переведите.

- Դատավորը իր գործընկերոցը պիտի հանձներ բոլոր դատական գործերը:
- Նա մեզ վրա տիհած տպավորություն բողեց:
- Հետո պիտի իմանայինք, որ այդ դատավորը գործին անտեղյակ ու տգետ անձնավորություն է:
- Նրա անարդար ու տմարդի որոշման մասին հաջորդ օրը գրեթե բոլոր թերթերը պիտի գրեին:
- Սակայն բոլորս համոզված էինք, որ ի վերջո պիտի հաղթի արդարությունը:

Ответы

1. Судья своему коллеге должен был сдать все судебные дела. 2. Он произвел (*досл оставил*) на нас неприятное впечатление 3. Потом (мы) должны были узнать, что этот судья не осведомлен о деле и (является) безграмотной личностью. 4. О его несправедливом и бесчеловечном решении на следующий день должны были написать почти все газеты 5. Однако все мы были убеждены, что в конце концов должна победить справедливость.

Урок 39

Словообразование

1. Суффикс **-յаш**.
2. Основа **մերձ** близкий, близ.

Грамматика

Залог глагола.

Словообразование

1. Суффикс -յаш

Суффикс **-յаш** образует наименования действующего лица, как правило, “пассивного”. Кроме того, он образует прилагательные и слова, выступающие в функции как существительного, так и прилагательного.

Наименования действующего лица: **առաքել** *вывс* посыпать → **առաքյալ** апостол, **հեծնել** оседлать, садиться верхом → **հեծյալ** всадник, **աբրաստանել** осуждать, обвинять, порицать → **աբրաստյալ** обвиняемый, **մեղադրել** обвинять → **մեղադրյալ** обвиняемый, **դատապարտել** осуждать, приговаривать → **դատապարտյալ** приговоренный, осужденный, **բանտ** тюрьма, **բանտարկել** арестовать → **բանտարկյալ** заключенный, арестант, **արոր** ссылка, **արորել** ссылать → **արօրյալ** ссылочный, **հավասի** вера, **հավասպալ** верить → **հավասացյալ** верующий, **սիրել** любить → **սիրեցյալ** возлюбленный, **տառապել** страдать → **տառապյալ** измученный, исстрадавшийся; мученик, **տրամադրել** выбирать, избирать → **ընտրյալ** избранный; избранник, **երդում** клятва, **երդվել** клясться → **երդվյալ** поклявшийся; присяжный, **նվիր** подарок, **նվիրել** дарить, **նվիրվել** быть преданным, приверженным → **նվիրյալ** преданный, приверженный, *тж сущ.*

Прилагательные: **օճել** опрыскивать; душить; святить, помазывать → **օյյալ** освященный, **անիծել** проклинать, **անեծք** проклятие → **անիծյալ** проклятый, **փոխառել** заимствовать, **փոխառություն** заимствование → **փոխառյալ** заимствованный, **միացյալ** объединенный, **զառայալ** пожилой, старый, **միջանկյալ** промежуточный, **սառուցյալ** ледовый, ледовитый, **հիշյալ** упомянутый, **վերոհիշյալ** вышеупомянутый, **ներքոհիշյալ** нижеупомянутый, **անցյալ** прошлый, **նախանցյալ** позапрошлый.

Слова других частей речи: դարձյալ снова, опять, դիտավորյալ предумышленный, предумышленно, վերաբերյալ относительно, о.

Словосочетания

Միացյալ ազգերի Կազմակերպություն (ԱԿԿ)

Организация Объединенных Наций (ООН)

Հյուսիսային սառուցյալ օվկիանոս Սևերնի Լедовитый океан

միացյալ գիտական խորհուրդ объединенный ученый совет

ազգի նվիրյալ զավակներ преданные сыновья нации

կատարյալ ստեղծագործություն совершенное произведение

երդվյալ ատենակալներ присяжные заседатели

լուսի ամբաստանյալ наглый обвиняемый

2. Основа **մերձ**

С основой **մերձ** (близкий, близ) образуются сложные и производные слова. Основа может быть как первым, так и вторым компонентом:

մերձական близлежащий, ближний, **մերձավոր** близкий, ближний, **մերձավորություն** близость, родство, **մերձարևադարձային** субтропический, **մերձափնյան** прибрежный, береговой, **մերձավայրան** прибалтийский, **մերձքեռոյան** приполюсный, приполярный, **մերձլուսային** окололунный, **մերձքաղաքային** пригородный, **մերձվոլգյան** приволжский, **մերձնուցվածին** подмосковный, аփամերձական прибрежный, կայարանամերձական привокзальный, սահմանամերձական пограничный, приграничный, քաղաքամերձական пригородный, մահամերձական находящийся при смерти.

Словосочетания

մերձնուցվածին երեկոներ подмосковные вечера

Մերձավոր Արևելք Близкий Восток

մերձական կանգառ ближайшая остановка

կայարանամերձ հրապարակ привокзальная площадь

ափամերձ տարածք прибрежная территория

մերձքաղաքային տրանսպորտ пригородный транспорт

մերձքաղաքային պետություններ прибалтийские государства

Грамматика

Залог глагола

По залогу (մեղ) армянские глаголы подразделяются на три типа: действительный (ներգործական), страдательный (կրավորական) и нейтральный (չեզոր).

Глаголы действительного залога требуют прямого дополнения: գիրք կարդալ читать книгу.

Глаголы действительного залога могут употребляться и без прямого дополнения: Ես կարուի է: Он читает.

Среди глаголов действительного залога выделяется подгруппа каузативных (причинных) глаголов: պատճառական բայց (պատճառ причина).

Каузативные глаголы образуются от основы инфинитива или прошедшего времени суффиксами եցն, ացն, ցն. Они всегда оканчиваются на ել, т.е. относятся к I спряжению.

Глаголы страдательного залога образуются суффиксом վ. От глаголов I спряжения: գր-ել → գր-վ-ել пишутся, т.е. վ — между основой инфинитива и показателем спряжения. От глаголов II спряжения: կարդ-ալ → կարդ-աց-վ-ել, т.е. վ — после основы прошедшего времени, при этом страдательный глагол переходит к I спряжению. При образовании страдательного глагола от каузативного -ն- заменяется на վ: սպիտակել → սպիտակեցնել → սպիտակեցվել.

Страдательные глаголы обозначают действие, для которого необходимы и субъект, и объект. Հրաման շարժում է ծառի ճյուղերը: Ветер движет ветки дерева. Ծառի ճյուղերը շարժվում են բանուց: Ветки дерева движутся от ветра.

Субъект действия, обозначенного страдательным глаголом, имеет форму отл. падежа, ср քամ-ուց, անձրև-ից и под. В официальном, канцелярском стилях, когда логический объект действия — лицо или группа лиц, употребляется слово կողմ (сторона) в отл. п. — կողմից:

Այսուհետև ընդունվել է նախազահի (խորհրդարանի) կողմից:

Это решение было принято президентом (парламентом).

Глаголы действительного залога, принимая суффикс վ, не всегда выражают значение страдательности. Можно сказать, что большая часть глаголов с վ может употребляться как нейтральные глаголы.

1. Действие, в котором объект отсутствует (только субъект): աղջկը վիրավեց девочка растерялась, ծաղիկները բացվեցին цветы раскрылись.

2. Действие, обращенное на объект: Երեխան հագնվեց ребенок оделся, լացվեց умылся, կոճկվեց застегнулся.

3. Взаимное действие: համբուրվել целоваться, տեսնվել видеться.

4. Действие, производимое несколькими (многими) субъектами: հավաքվել собираться, կուտակվել накопляться.

В ряде случаев глаголы с վ не имеют параллельной формы без վ: բնակվել проживать, հարձակվել нападать, սիրահարվել влюбляться, զբաղվել заниматься чем-л., но не учить уроки и под., սխալվել ошибатьсяся, գժվել сходить с ума, համարձակվել осмелиться.

Глаголы нейтрального залога не требуют прямого дополнения: քայլել шагать, վազել бежать.

Իրավաբանը Կապակ

Մի նշանավոր իրավաբան հոչակվել էր նրանով, որ կարողանում էր ամեն մի դատական գործ անվերջ ծգձգել: Մի անգամ նրա մոտ է զայխ մի այցելու դատական շատ բարդ ու անհուսալի գործով: Իրավաբանն ստանձնում է այդ գործը:

– Ի՞նչ եք կարծում, – հարցնում է այցելուն, – ես տանու՞ կտամ այդ գործը:
– Դուք՝ ոչ, – համաստացնում է նրան իրավաբանը, – բայց ձեր բոռք՝ ան-կասկած:

Новые слова и выражения

իրավաբան юрист
նշանավոր видный, известный
հոչակվել прославиться
դատական գործ судебное дело
ծգձգել растягивать, затягивать
ստանձնել брать(ся) за
անհուսալի безнадежный
տանու տալ проиграть
անկասկած несомненно

Համո Սահյան Ի՞նչ է ասում

Ի՞նչ է ասում անցորդներին
Հալված-մաշված այս կածանը,
Ժամանակին հազար ու մի
Քայլեր հաշված այս կածանը,
Անցող-դարձող քարավանի
Ծանր ու դանդաղ ոտքերի տակ

Մեջքը կուրրած, կուրծքը պատռած,
Հոգնած-տանջված այս կածանը,
Մեծ աշխարհի մեծամիսոր
Ծանապարհից հետո քաշված,
Հիսուսի պես, ապառաժի
Կողին խաչված այս կածանը:

Новые слова

պատռել րвать
կаծան тропинка
խաչված распятый

Упражнения

*I. Переведите.

- Ներքոհիշյալ ուսանողները մինչև տարեվերջ պետք է հանձնեն պարտքերը:
- Սիզանկյալ բննություններից դրական գնահատական ստացածները պատվում են հարցովներից:
- Դիտավորյալ դասը խանգարողները հետացվում են համալսարանից:
- Երդվյալ ատենակալները պաշտոնավարում են ցմահ:
- Մեր երկրում գնալով մեծանում է հավատացյալների թիվը:
- Հայ Առաքելական եկեղեցին իր շուրջն է հավաքելու ու հավաքում իր տարագիր զավակներին:
- Ամբաստանյալը պետք է պատասխաններ իրեն ուղղված բոլոր հարցերին:
- Բանտարկյալներին պարբերաբար ներում է շնորհվում:
- Հեծյալ գնդեր ժամանակակից բանակներից քչերն ունեն:

Новые слова и выражения

գնալով со временем, с течением времени
միջանկյալ промежуточный
դրական գնահատական положительная оценка
պաշտոնավարում исполнение должностных обязанностей
տարագիր живущий на чужбине
ներում է շնորհվում предоставляется амнистия

*II. Переведите.

- Маленьких (детей) нельзя пугать сказочными чудовищами.
- Их радует то, что добро побеждает в сказках.
- Чтению книг детей надо учить с маленького возраста.
- В Этому возрасте они часто творят и мечтают.
- Любят и присваивать “подвиги” других.
- Они мысленно одеваются, как герои, и осмеливаются нападать на чудовищ и побеждать их.
- Эти поступки их очень радуют.

արարք պոստուկ

Ответы

I. 1. Нижеупомянутые студенты до конца года должны сдать долги. 2. Получившие на промежуточных экзаменах положительную оценку освобождаются от опроса. 3. Нарочно мешающие (проводению) урока исключаются из университета. 4. Присяжные заседатели остаются в должности посмертно. 5. Армянская Апостольская церковь собирала и собирает вокруг себя своих живущих на чужбине сынов. 7. Обвиняемый должен был ответить на все направленные ему вопросы. 8. Арестованным время от времени предоставляется амнистия. 9. Конные полки имеют немногие из современных армий.

II. 1. Форрիկներին չի կարելի վախեցնել հերիարթային հրեշներով: 2. Նրանց ուրախացնում է այն, որ բարին է հաղթում հերիարթում: 3. Գիրք կարդալը երեսաներին պետք է սովորեցնել վորք հասակից: 4. Այդ տարիիում նրանք հաճախ են ստեղծագործում ու երազում: 5. Սիրում են նաև սեփականացնել ուրիշների «սիրանքները»: 6. Նրանք մտովի հազնվում են հերոսների պես, համարձակվում են հարձակվել հրեշների վրա ու հաղթել նրանց: 7. Այդ արարքները նրանց շատ են ուրախացնում:

Урок 40

Словообразование

Суффиксы **-піб**, **-јпіб**.

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения.

Словообразование

Суффиксы **-піб, **-јпіб****

Суффикс **-піб** от глаголов (редко – от существительных) образует прилагательные со значением “обладающий, характеризуемый соответствующим признаком: *фішіл блеск, тж per* → *фішілбіл блестеть* → *фішілпіб блестящий, qарділ действовать, работать, функционировать* → *qарділпіб действенный, активный, қашқыл встать, стоять* → *қашқылпіб стоячий, стойкий, үпкіш крепиться, выдерживать, проявлять стойкость* → *үпкіспіб стойкий, выносливый, неколебимый, үшіншіл скользить* → *үшіншілпіб скользящий, плавный, ровный, тж per, әшілқіл цветсти, расцветать* → *әшілқіспіб цветущий, тж per, һашілбіл дойти, достичь* → *һашілпіб спелый, зрелый, ғұрғыл пен пениться, per разъяряться* → *ғұрғылпіб пенистый, ғұшып улыбка* → *ғұшупшіл улыбаться* → *ғұшуппіб улыбчивый; улыбчиво, երшік сон, сновидение* → *երшілбіл мечтать* → *երшәппіб мечтательный, եռանі энергия, рвение* → *եռանդпіб энергичный, рьяный.*

Образуются и существительные: *рпзіл летать* → *рпзпіб птица, ңашіл блеять* → *ңашјпіб блеяние.*

Некоторые производные являются и существительными, и прилагательными: *իմաստ смысл* → *իմաստпіб мудрый, мудрец, үпкіш ползти* → *үпкіспіб ползучий, пресмыкающееся.*

Суффикс **-јпіб** образует отглагольные существительные, в частности, от звукоподражательных глаголов: *щашріл взрываться, лопаться, щашріңділ взрывать* → *щашрјпіб, пишил прыгать, скакать* → *пишипіб прыжок, скачок, үрпіңшіл роптать, сетовать* → *үрпіңјпіб = үрпіңшің = үрпиппіб* роптание, сетование, *շүңшіл шептать* → *шүңјпіб = шүңшің = шүпіпіб* шепот, *փінжашл фыркать* → *փінжјпіб = փінжің* фырканье, *խշашл*

шуршать, шуметь → խշյուն = խշոց шуршанье, шум, дарданашել трещать, потрескивать → ճարճատյուն = ճарճаштпց треск, потрескивание, սոսափել шелестеть, шуршать → սոսափյուն = սոսափ шелест, шуршание, մլավել мяукать → մլավյուն = մլավոց мяуканье, բառաչել мычать → բառաչյուն = բառաչոց = барахом мычание, խրխնջալ (= վրնջալ) ржать → խրխնջյուն = խրխնջոց = խրխնինջ (= վրնջյուն = վրնջոց = վրխնինջ) ржание.

Будьте внимательны! Не путайте суффиксы **-յուն** и **-ուն**. *Ср:* հնչել звучать, раздаваться → հնչյուն звук, но հնչուն звучный, звонкий, շառաչել рокотать, реветь → շառաչյուն = շառաչ рокот, рев, но շառաչուն рокочущий, ревущий, բարձիւլ биться, колотиться → բարձյուն биение, но բարձիւն бьющийся, *per* взъявленный, խոխոչալ журчать → խոխոչյուն журчание, но խոխոչուն журчащий, կարկաչել журчать, *per* щебетать → կարկաչյուն журчание, *per* щебет, но կարկաչուն журчащий, *per* щебечущий, ճպողել щебетать, чирикать → ճպողյուն щебетанье, чириканье, но ճպողուն щебечущий, чирикающий.

Словосочетания

հնչուն ծիծաղ звонкий смех
սրտի բարձյուն биение сердца
հնամյա կանգուն վանք древний неразрушенный (*досл:* стоящий)
монастырь

սահուն ելույթ плавное выступление
խմասուն խոսք мудрая речь
փայլուն հաղթանակ блестящая победа
եռանդուն քաղաքական գործիչ энергичный политический деятель
քանու սոսափյուն шуршание ветра
զինով լեցուն բաժակ полный стакан

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения *Հարցական և հարաբերական դերանուններ*

Вопросительные и относительные местоимения указывают предмет, признак в абсолютно неопределенном виде. Они отличаются многообразием значений, функций, некоторые из них входят в состав многих устойчивых выражений.

Вопросительные местоимения: *ո՞վ* кто, *ի՞նչ* что, как *ինչպե՞ս*, *ո՞նց* разг, *ինչպիսի՞օ*, *որպիսի՞օ* каковой, *ինչո՞ւ* почему, *ե՞րբ* когда, *ո՞ր* куда, *որտե՞ղ* где (название места), *ո՞ր* который (подчинительный союз), *բանի՞օ* сколько, *բանի՞երորդ*, *ո՞րերորդ* который (по счету), *ինչքա՞ն*, *որքա՞ն* сколько,

насколько, ինչշա՞վ, որքա՞վ կամ, ու որ մեր. Относительные местоимения по форме совпадают с вопросительными однако выражают не вопрос, а различными отношениями связывают главное и придаточное предложения.

Большинство вопросительных и относительных местоимений склоняется.

В предложении вопросительные и относительные местоимения выступают следующим образом.

В вопросительном предложении – вопросительное слово.

– Ի՞նչ ես կորցրել: – Что ты потерял?

– Ինչի՞ց ես վախենում: – Чего ты боишься?

– Ինչո՞վ ես գրելու: – Чем ты будешь писать?

– Ի՞նչ հույսեր ունես: – Какие у тебя надежды?

– Ո՞ր մատիտով ես նկարելու: – Которым карандашом ты будешь рисовать?

– Ինչո՞ւ ես ուշացել: – Почему ты опоздал?

В восклицательном предложении – восклицательное слово.

Ի՞նչ հմարբեր, ի՞նչ վաս քանի քանի է սպորել: Каким выдумкам, каким плохим вещам (он) научился.

Ի՞նչ դեղ ասես, որ չիմ գործածել հերիմները: Какие только лекарства не употребляли знахари.

3) В сложноподчиненном предложении – союзное слово.

Հարգում են նրան, ով աշխատում է: Уважают того, кто работает.

Ինչ ուզում են, այն էլ տվեր իրենց: Что хотят, то и дайте им.

Բերեցին այն, ինչ պատվիրել էինք: (Они) принесли то, что (мы) заказали.

4) В придаточном предложении относительное местоимение может быть членом предложения.

Ես չգիտեմ, թե ինչ են ուզում նրանք: Я не знаю, чего они хотят.

Ես չգիտեմ, ինչպիսի ծաղիկներ ես դու սիրում: Я не знаю, какие цветы ты любишь.

5) При риторическом вопросе или логическом выделении относительные местоимения могут выделяться знаком՝ (Չեշու).

Ո՞վ չի ճանաչում տաղանդավոր կոմպոզիտոր և դիրիժոր Արամ Խաչատրյանին: Кто не знает талантливого композитора и дирижера Арама Хачатуриана.

Հիմա տեսա՞ր՝ ինչ սղանարդ եմ: Теперь (ты) увидел(а), какой я мужчина.

Ի՞նչ է ուզում չգիտեմ: Чего хочет – не знаю.

Լավ Ժամանակներ *Կապակ*

Բեռնարդ Շոուին հարցրին, թե ո՞ր ժամանակներում կուզենար ապրել, եթե ապրելիս չիներ այժմ:

- Ֆրանսիայում, Նապոլեոն Բոնապարտի ժամանակներում, – պատասխանում է Շոուն:
- Ինչո՞ւ, – զարմանում է հարց տվողը:
- Որովհետև այն ժամանակ միայն մի մարդ էր իրեն Նապոլեոն համարում:

Упражнение

Переведите.

1. Հեռվից լսվում էր ջրի ճողվյունը: 2. Դրան ձայնակցում էր երեխաների հնչուն ծիծաղը: 3. Ամբողջ խումբը հավաքվել էր անտառի բացատում՝ փրփրուն գետի ափին: 4. Ուսանողները որոշել էին արշավի գնալ: 5. Նախ պետք էր հանգստանալ, խորովածը վայելել և ապա շարունակել ճանապարհը: 6. Բոլորը մեծ հաճույքով գնացին փայտ հավաքելու: 7. Շուտով լսվեց վառվող փայտերի ճարճատյունը: 8. Ուրախությունից երեխաները պար էին բռնել վառվող կրակի շորջը: 9. Առաջին անգամ էին տեսնում այդպիսի մեծ խարույկ:

арշավի գնալ пойти в поход
վայելել откушать, отведать
պար բռնել (за)танцевать
ձայնակցել зд быть созвучным

Ответы

1. Издали слышался всплеск воды. 2. Ему был созвучен звонкий смех детей. 3. Вся группа собралась на опушке леса на берегу пенистой реки. 4. Студенты решили пойти в поход. 5. Сначала нужно было отдохнуть, отведать шашлыка и потом продолжить путь. 6. Все с большим удовольствием пошли собирать дрова. 7. Скоро стало слышно потрескивание горящих дров. 8. От радости дети стали танцевать у горящего огня. 9. Впервые (они) видели такой большой костер.

Урок 41

Словообразование

Предфикс **եր-**, **զեր(ш)-**.

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения
(продолжение).

Словообразование

Предфикс **եր-**

Предфикс **եր-** выражает значение “внутри, внутрь, вовнутрь”: шգրել влиять, действовать → **երագրել** воздействовать, **երազդեցորյութել** воздействие, մուծել уплачивать → **երմուծել** ввозить, импортировать, ամփոփել обобщать, заключать → **երամփոփի** замкнутый, необщительный, անձ (*Ճ* անձ) → **երանձն** замкнутый, скрытный, աշխարհ мир, свет → **երաշխարհ** внутренний мир, առնել брать; покупать → **երառել** включать, охватывать → **երառյալ** включительно, включая, շնչել дышать → **երշնչել** вдыхать; вдохновлять, внушать → **երշնչաբք** вдохновение, ոժ сила → **երուժ** внутренняя сила, потенциал, рашել тянуть → **երքաշել** втягивать, вовлекать, զարп исход, эмиграция → **երգաղք** иммиграция, репатриация, երակ вена → **երերակային** внутривенный, **երարկել** впрыскивать, инъекционировать, *пер* внушать → **երարկիչ** шприц.

Словосочетания

երամփոփի аնձնավորություն замкнутая личность

բանաստեղծական **երշնչաբք** поэтическое вдохновение

երառյալ հավելվածները включая приложения

մեծ չափերի համոզ ներզաղք доходящая до больших объемов иммиграция

մտավոր **երուժ** умственный потенциал

Префикс գեր(ա)-

Префикс գեր(ա)- выражает значение “сверх-”, “супер-”: գնահատել оценивать, ценить → գերազանցած переоценивать, դասել причислять, относить → գերապահել предпочтить, կատարել выполнять, исполнять → գերակատարել перевыполнять, հզոր мощный, могучий → գերիհզոր сверхмощный, шб рост, увеличение → գերած перерост, гипертрофия, шնոր твердый, прочный → գերամուր сверхтврдый, сверхпрочный, шриш быстрый; быстро → գերազակ сверхбыстрый, сверхскоростной, բնական естественный, натуральный → գերբնական сверхъестественный, զգայուն чувствительный → գերզգայուն сверхчувствительный, կարճ короткий → գերկարճ ультракороткий, իոգնածուրյուն усталость, утомление → գերիոգնածուրյուն переутомление, մարդ человек → գերմարդ сверхчеловек, супермен, գերմարդկային сверхчеловеческий, շահույթ прибыль → գերշահույթ сверхприбыль, սեղ кормить → գերսեղ перекармливать, սնունդ → գերսնունդ усиленное питание.

Словосочетания

տնտեսական գերած экономическая гипертрофия
գերարազակ զարգացում сверхбыстрое развитие
գերբնական ջամփեր сверхчестственные усилия
գերիհզոր տեխնիկա сверхмощная техника
գերզգայուն մարդ (անձնավորուրյուն) сверхчувствительный человек
(личность)
պլաների գերակատարում перевыполнение планов
գերիոգնածուրյան զգացուրյուն чувство переутомления
ուժերի գերազանցառում переоценка сил

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения (продолжение)

Հարցական և հարաբերական դերանուններ

Местоимения ով при склонении в косвенных падежах меняет основу:
ով//ում.

Склонение местоимения ով:

им.	ով
род, дат., вин.	ում
отл.	ումից
instr.	ումով

Значение местного падежа образуется сочетанием с предлогами **մեջ** (в): **ում մեջ – в ком?**

Форма множественного числа (*ովքը*) не имеет падежных форм.

- Ո՞վ է եկել: – Кто пришел?
- Ովքե՞ր են եկել: – Кто (мн.ч.) пришел?
- Ո՞մ մասին եք խոսում: – О ком разговариваете?
- Ումի՞ց իմանաբք: – У кого узнаем?
- Ումո՞վ եք հպարտանում: – Кем гордитесь?

Местоимение *пр* в единственном числе склоняется, как существительные, по типу склонения на *-ի*, а во множественном числе – по типу склонения на *-ց*:

	ед. ч.	мн. ч.
им.	пр	прնք
род.	прի	прնց
дат.	прի(ն)	прնց
вин.	пр/прը	прնց
отл.	прից	прնցից
инстр.	прով	прնցով
мест.	прոտի	прնցոտի

Местоимения *ինչու*, *ուր*, *ինչպես*, *разг ոնց* не склоняются.

Местоимение *եռք* имеет особые формы склонения (см. Урок 42).

Остальные вопросительные и относительные местоимения склоняются, как существительные, по типу склонения на *-ի*.

Приведем примеры употребления вопросительных и относительных местоимений:

Ում

- Ո՞մ մատիտներով ես նկարում: – Чьими карандашами рисуешь?
- Սա ո՞մ մուրճն է: – Это чей молот(ок)?
- Սա ո՞մն է: – Это чье?

Ով употребляется во многих устойчивых сочетаниях:

- Ո՞վ է: – Кто там? (при стуке в дверь)
- ով ասես всякий, кому не лень
- ով գիտի (գիտե) кто (его) знает?!

ով էլ լինի, ով լոզու է լինի кто бы ни был
ես ով, դու ով между нами ничего общего

ո՞մ ինչ գործն է կому какое дело

Выражения с местоимением **ինչ**

- Ի՞նչ է պատահել: – Что случилось?
- Ի՞նչ ես ակնարկում: – На что намекаешь?
- Ինչի՞մ մասին եք մտածում: – О чем думаете?

- Ինչի՞ն եք հավատում: – Чему верите?
 - Ի՞նչ տեսար: – Что (ты) увидел?
 - Ինչի՞ց սկսենք: – С чего начнем?
 - Ձեր վեճն ինչ՞վ վերջացավ: – Чем кончился ваш спор?
 - Ինչե՞ր են պատմում ձեր մասին: – Что (какие вещи) рассказывают о вас?
 - Ինչ լավ է, որ եկար: – Как хорошо, что (вы) пришли!
 - Ի՞նչ ես լախիւ: – Почему плачешь?
 - Ի՞նչ արժի (արժե) սերվահը: – Сколько стоит айва?
- Местоимение **ինչ** употребляется и в функции подчинительного союза. Գրեց այն, ինչ թելադրել էր ուսուցիչը: (Он) написал то, что продиктовал учителя.
- Հինգ տարի է, ինչ չեմ տեսել նրան: (Уже) пять лет, как я его не видел.
- Ինչ** употребляется во многих устойчивых сочетаниях:
- Ի՞նչ անենք: – Что нам делать? Как нам быть?
 - Ինչ զինվ ուզում է լինի... – Любой ценой... Чего бы это не стоило...
 - Ինչ էլ լինի... – Что бы ни было...
 - Ի՞նչ իմանա: – Как знать? Откуда знать?
 - Ի՞նչ միտք ունի: – Какой смысл, для чего?
 - Ի՞նչ կա որ: – Ну и что ж? Что тут такого?
 - Ի՞նձ (քե՞զ) ի՞նչ: – Мне-то (тебе-то) что.
 - Ի՞նչ կա-չկա: (*разг*) – Что новенького? (Как дела?)
 - Ի՞նչ կիմինի... – Пожалуйста, будьте добры...
 - Հետո ի՞նչ: – Ну и что ж...
 - Ինձ ինչի՞ն տեղ եք որել: – За кого меня принимаете?

– Ի՞նչ է ձեր անունը (ազգանունը): – Как ваше имя (фамилия)?

Ինչու почему

- Ինչու՞ ուշացար: – Почему (ты) опоздал?
- Ինչու՞ ես եկել: – Зачем (ты) пришел?

Հովհաննես Թումանյան

Հազար տարով, հազար դարով առաջ թէ ես, ի՞նչ կա որ.
Ես եղել եմ, կա՞մ, կըլիմեն հար ու հավետ, ի՞նչ կա որ,
Հազար էսպես ձևեր փոխեմ, ձևը խաղ է անցավոր,
Ես, միշտ հոգի, տիեզերքի մեծ հոգու հետ, ի՞նչ կա որ:

(На тысячи лет, на тысячи веков вперед или назад — ну и что ж: я был, есмь и буду всегда и вечно — ну и что ж, тысячи так форм поменяю, форма — игра преходящая, я всегда душа, с большой душой вселенной — ну и что ж).

Ավելիք Խսահակյան

Որտե՞ղ է ընկած
Այն քարդ իիմի,
Որ հողիս վրա
Շիրիմ պիտ լիմի:
Իմ թափառ կյանքում,
Մարդ ի՞նչ իմանա,
Չե՞մ նստել, բախծել
Այդ քարդ վրա...

Անգիր, և անհայտ, և անհիշատակ՝
Ամայի դաշտում մի գերեզման կա.—
Ո՞վ է հոդ դառնում այդ լուր քարդ տակ,
Ո՞վ է լաց եղել այդ քարդ վրա:

Համըր քայլերով դարերն են անցնում,
Արտույտն երգում է իր գովքը զարնան,
Շուրջը ուվեղեն արտերն են ծփում,—
Ո՞վ է երազել և սիրել նրան...

Новые слова и выражения

իիմի *now = лут* իմиш сейчас, теперь
թափառ бродяжнический (թափառել бродить, странствовать)
մարդ ի՞նչ իմանա как знать? (досл человеку что знать?)
բախծել грустить
ամայի пустой, пустынныи, безлюдныи
արտույտ жаворонок
ծփալ волноваться, плескаться, колыхаться

Упражнение

* Переведите.

- Գերազույն դատարանը ճիշտ որոշում ընդունեց: 2. Գերմարդկային զանքեր են հարկավոր բնուրյան արհավիրթները հաղթահարելու համար: 3. Գայանեն գերզգայուն է, նրան ներարկումները հակացուցված են: 4. Ցուցակը ներառում է միայն խիստ կարիքավորներին: 5. Արտարժույթի կուրսի կարուկ

անկումից որոշ ձեռներեցներ գերշահույր ստացան: 6. Գերիոգնածության պատճառով Գուրգենը չկարողացավ մասնակցել մրցումների հաջորդ փուլին: 7. Արամին չհաջողվեց ներքաշել ընկերոջը իր կազմակերպած մի գործարքի մեջ:

Новые слова и выражения

բնուրյուն природы
մասնակցել մրցումների հաջորդ փուլին принять участие в следующем этапе соревнований
прոշпий решение
արտարժույր инвалюта
ձեռներեց предприниматель
արհավիրքները հաղթահրել преодолевать стихийные бедствия

Ответы

1. Верховный суд принял правильное решение. 2. Сверхчеловеческие усилия нужны, чтобы преодолеть стихийные бедствия. 3. Гаяне сверхчувствительна, ей противопоказаны прививки. 4. Список включает только крайне нуждающихся. 5. После резкого падения курса инвалюта некоторые предприниматели получили сверхприбыли. 6. Из-за сверхусталости Гурген не смог принять участия в следующем этапе соревнований. 7. Араму не удалось вовлечь друга в одну организованную им сделку.

Урок 42

Словообразование

Префиксы **վեր(ш)-**, **ստոր(ш)-**.

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения
(окончание).

Словообразование

Префикс **վեր(ш)-**

Префикс **վեր-** происходит от слова **վեր** “вверх, наверх, (с)выше, сверх”: **վեր նայել** смотреть вверх, **վեր ելնել** (ршրձրանալ) подниматься наверх, **փլողով վեր գնալ** идти вверх по улице, **վեր կենաց** (**վերկենաց**) вставать, подниматься (*ср վեր կացնել* поднимать, будить), **վեր հանել** (**վերհանել**) выявлять, вскрывать, обнаруживать, **Դա իմ ուժերից վեր է:** Это сверх моих сил.

Префикс **վեր(ш)-** употребляется без интерфикса перед гласным и с интерфиксом **-ա-** — перед согласными.

Վեր(ш)- употребляется в следующих значениях.

1. Движение вверх или сверху, нахождение наверху или сверху, *тж пер*: **ելնել** вставать, подниматься → **վերելը** подъем, восхождение, **վերելակ** лифт, **հսկել** следить, контролировать → **վերահսկել** контролировать, надзирать, **վերահսկիչ** контролер, надзиратель; контрольный, **վերահսկողական** контролирующий, контрольный, **հսկել** дойти, достичь → **վերահաս** (неожиданно, внезапно) надвигающийся, наступающий, **դասել** причислять, относить → **վերադաս** вышестоящий, **գետինի** земля; пол → **վերգետնիք** надземный (*ср ստորգետնիք* подземный), **ազգային** → **վերազգային** наднациональный, транснациональный, **արկ** (*ծր արկանել* бросать, набрасывать, одевать, надевать) → **վերարկու** пальто.

2. Повторение действия или совершение его по-новому: **դառնալ** становиться, оборачиваться → **վերադառնալ** возвращаться, **վերադարձ** возвращение, **բաշխ(վ)ել** распределять(ся) → **վերաբաշխ(վ)ել** перераспределять(ся), **զին(վ)ել** вооружать(ся) → **վերազին(վ)ել** перевооружать(ся), **վերազինում** перевооружение, **կենդանի** живой →

Վերակենդանավ оживать; воскресать, возрождаться; реанимироваться → Վերակենդանացնել оживлять, реанимировать → Վերակենդանացում оживление, воскрешение, возрождение; реанимация, рэнвэлվել проживать, поселяться → Վերաբնակվել переселяться, Վերաբնակեցնել переселять, Վերաբնակիչ переселенец, Վերաբնակչութիւն переселенка, Վերաբնակուրյուն переселение, бропօգել ремонтировать, чинить, обновлять → Վերանորոգել ремонтировать, նայել смотреть → Վերանայել пересматривать, նկարահանել снимать (камерой) → Վերանկարահանել переснимать, ըննել рассматривать, изучать; экзаменовать → Վերաքննել переэкзаменовывать, Վերաքննուրյուն переэкзаменовка, հրատարակել издавать, публиковать → Վերահրատարակել переиздавать, գնահատել оценивать, ценить → Վերագնահատել переоценивать, Վերագնահատում переоценка, խմաստավորել осмысливать → Վերախմաստավորել переосмысливать, գտնել находить → Վերագտնել вновь обретать, находить заново, ընտրել выбирать, избирать → Վերընտրել переизбирать, վաճառել продавать → Վերավաճառել перепродавать, կառուցել строить → Վերակառուցել перестраивать, реорганизовывать, Վերակառուցում перестройка, реорганизация, խաղարկել разыгрывать → Վերախաղարկել переигрывать, разыгрывать заново, ըվեարկել голосовать → Վերազվեարկել переголосовать (при голосовании голос – ըվե) .

3. Направленность действия на кого-л., что-л.:

բեր(վ)ել приносить(ся) → Վերաբերել относиться, касатьсяся, Վերաբերվել относиться, обращатьсяся, Վերաբերմուճք отношение, գրել писать → Վերագրել пер приписывать, относить.

Словосочетания

Վերահսկիչ հանձնաժողով контрольная комиссия
մարդկային Վերաբերմուճք человеческое отношение
հիմն ու մաշված Վերարկու старое и потрепанное пальто
արժեքների Վերագնահատում переоценка ценностей
փախստականների Վերաբնակեցում переселение беженцев
հասարակական Վերահսկուм общественный контроль
դատական գործի Վերանայում пересмотр судебного дела
ուժերի Վերաբաշխում перераспределение сил
վիճակախաղի տոմսերի Վերախաղարկում переигровка лотерейных билетов
Վերահսկողական ծառայուրյուն контролирующая служба
Վերադաս մարմին вышестоящий орган
Վերադաս ասյան вышестоящая инстанция
Դա ձեզ չի Վերաբերում: Это вас не касается (к вам не относится).

Префикс սլոր(ա)-

Префикс **սլոր(ա)-** обычно употребляется без интерфикса в прилагательных и с интерфиксом **-ա-** в существительных и глаголах.

Он связан с корнем **սլոր:** **սլոր** – низкий, подлый; нижний, низкий, низовой, **սլորին** нижний, низкий, низовой: **սլորին պալատ** нижняя палата, **սլորանալ** унижаться, **սլորացնել** унижать, **սլորութիւն** подлость, низость, **սլորաբար** подло, низко, **սլորացնութիւն** унизительный.

Префикс **սլոր(ա)-** употребляется в значении “нижний, низкий, находящийся ниже, под чем-л.”:

սլորութ подножье, подошва (горы) (**լոր (ծր լորի)** нога), **սլորօրյան** подводный, **սլորդութիւն** находящийся под водой, на дне моря, **սլորգետնիյան** подземный, **սլորադաս** нижестоящий, подчиненный (**ըստ վերադաս** вышестоящий), **սլորադասել** подчинять, ставить ниже, **սլորարաժանավել** подразделяться, **սլորարաժնութ** подразделение, **սլորագրել** (подписывать(ся)), ставить подпись, расписываться, **սլորակես** запятая.

Словосочетания

սլործովյան писатели архитекторы
խնամական подводные морские исследования

խնամական подразделения института

անձնագիր подземный

սլորջութ подводное течение

սլորջութ подводные рифы

սլորգետնիյան подземный переход

սլորին բերվութ ниже приводится

սլորին սլորագրյալներ мы, нижеподписавшиеся

Грамматика

Вопросительные и относительные местоимения (окончание)

Հարցական և հարաբերական դերանուններ

Ե՞ր когда

Ե՞ր ես զայռ: – Когда ты придешь?

Նա եկավ, երբ բոլորն արդեն զնացել էին: Он пришел, когда все уже ушли.

Չգիտեմ, թե ե՞րը կզա՞ր: Не знаю, когда он придет.

մինչև ե՞ր до каких пор

Երբ имеет падежные формы родительного (երրվա) и отложительного (երրվանից) падежей:

- Երրվա՞ համար է: – На какое время (какой срок) это?
- Երրվա՞ հաց է: – Какого дня этот хлеб?
- Երրվանից է հիվանդ: – С каких пор (он) болен?

Ուր куда, где

В значении “где” имеет несколько более “официальный” синоним – прտեղ.

Ու՞ր ես զիում: Куда идешь?

Ո՞ր է քրապանակը: Где твоя папка?

Также в значении “почему”:

Ել ո՞ր ես զույուն, ու՞ր ես մեծ-մեծ խոսում: Чего же кричишь, высокопарно говоришь?

А также:

Ուրոք է կօա: (Он) вот-вот придет.

Հայրը ու՞ր, որդին ու՞ր: Далеко сыну до отца.

Ուր էլ լինեմ, չեմ մոռան քեզ: Где бы я не был, не забуду тебя.

Ուր մնաց (որ)... Тем более (подавно, не говоря о...)

Որտեղ где

Որտե՞ղ են բառարանները: Где словари?

Սա որտեղի՞ արտադրան է: Это чье производство (где произведено)?

Որտեղի՞ց ես վերադարձել: Откуда ты вернулся?

Որտեղո՞վ է անցնում սահմանը: Где проходит граница?

– Որտեղացի՞ ես: – Откуда ты родом?

Որ который

Ո՞ր կողմից է գալու: С какой стороны придет?

Ո՞րը վերցնեմ: Который (мне) взять?

Որո՞վ ես նկարելու: Которым будешь рисовать?

Որոնցի՞ց ընտրեցիր: Из которых (ты) выбрал?

Քանի сколько

Мест. քանի употребляется обычно, когда ожидается ответ в числе.

– Քանի՞ ուսանող ուներ: – Сколько у вас студентов?

– Քանիփնօ: – Двадцать пять.

При склонении в им. падеже добавляется и и определенный artikelъ, а в косвенных падежах – и и падежные окончания:

– Քանի՞որ հաջող հանձնեցին: – Сколько успешно сдали?

— Քանիսի՞ց եք զոհ, քանիսի՞ց եք դժողոհ: — Сколькоими вы довольны, сколькоими вы недовольны?

— Քանիսի՞վ զնեցին: — За сколько купили?

Ինչպես (разг письм) как

Ինչպե՞ս եք: Как вы? (Как ваши дела?) — Ή՞նչ ես: — Как ты?

Ինչպե՞ս տեղ հասար: Как вы добрались (до места)?

Ինչպիսի, որպիսի какой

Ինչպիսի՞ աշխատող ես ուզում: Какого ты хочешь работника?

Քանիերորդ, որերորդ который (по счету)

— Քանի՞երորդ անգամն է (пр)... — В который раз...?

(Обратите внимание на ударение и произношение:

քանիերորդ [քանի՛յերօրդ], որերորդ [օր՛յերօրդ]).

Ինչքան, որքան сколько, насколько

Выражают вопрос о количественном признаке предметов или качественном признаке действия.

Ինչքա՞ն սուն է կառուցվել: Сколько было построено домов?

Ինչքա՞ն կարելի է սպասել: Сколько можно ждать?

А также:

ինչքան ուզես *разг* сколько хочешь

որքան հայտնի է насколько известно

ինչքան զիտեն *разг* насколько я знаю

Ինչչափ, որչափ сколько, в какой мере

— Ինչչափո՞վ են ճշգրիտ ձեր հաշվումները: — Насколько точны ваши расчеты?

Հովհաննես Թումանյան

Ո՞ր աշխարհում ունեմ շատ քան. միտք եմ անում՝ է՞ս, թե էն.

Սեղան կանգնած՝ միտք եմ անում, չեմ իմանում՝ է՞ս, թե էն.

Աստված ինքն էլ, տարակուսած, չի հասկանում՝ ինչ անի.

Տանի՛, բողնի՛, — որն է քարին, ո՞ր սահմանում, է՞ս, թե էն:

Новые слова и выражения

միտք անել = мտածել думать, размышлять

տարակուսած в сомнении, сомневаясь

ո՞րն է քարին которое к лучшему (к добру)?

Упражнение

* Переведите.

1. Անարդար ընտրություններից հետո վերընտրություններ տեղի ունեցան:
2. Մեր շենքի վերելակը հաճախ է փշանում: 3. Ամեն նոր դար իր հետ բերում է արժեքների վերագնահատում: 4. Գիրը մեծ պահանջարկ ունեցավ, և հեղինակները վերահրատարակեցին այն: 5. Քաղաքի բոլոր հիվանդանոցներն ունեն վերակենդանացման բաժանմունքներ: 6. Նա այդպես էլ չկարողացավ վերագտնել իրեն: 7. Ֆիլմի նկարահանման ընթացքում մի քանի տեսարաններ անհաջող ստացվեցին, ու ոեժիւրը որոշեց վերանկարահանել դրանք: 8. Հանձնաժողովը ֆիլմն ընդունեց մեծ վերապահությամբ:

պահանջարկ спрос
քաժանմունք отделение (административная единица)
վերապահություն оговорка

Ответы

1. После несправедливых выборов прошли перевыборы. 2. Лифт нашего здания часто портится. 3. Каждый новый век приносит с собой переоценку ценностей. 4. Книга имела большой спрос, и авторы переиздали ее. 5. Все больницы города имеют реанимационные отделения. 6. Он так и не смог вновь обрести себя. 7. Во время съемок фильма несколько сцен вышли неудачно, и режиссер решил переснять их. 8. Контрольная комиссия приняла фильм с большими оговорками.

Урок 43

Словообразование

1. Суффикс **-шршр**.
2. Сложные слова.

Грамматика

Предлог – послелог.

Словообразование

1. Суффикс **-шршр**

Суффикс **-шршр** образует существительные, прилагательные и слова, выступающие в функции и существительного, и прилагательного:

1. Существительные со значением действующего лица: *շինել* строить → *շինարար* строитель, *հավարել* собирать; убирать, прибирать → *հավարարար* уборщик, уборщица, *ներկ* краска, *ներկել* красить → *ներկարար* красильщик, маляр, *հուշել* подсказывать → *հուշարար* суфлер, *փորձ* опыт, *в разн зн* → *փորձարար* экспериментатор, *գյուղ* изобретение → *գյուղարար* изобретатель, *ցույց* демонстрация → *ցուցարար* демонстрант, *խնի ծր* еда, пища → *խոհարար* повар.

Если производящее слово оканчивается на *ի*, то суффикс **-шршр** принимает форму **-երար**: *րարի* добрый → *րարերար* благодетель, благотворитель, благотворительный; благотворный.

2. Прилагательные: *կյամբ* (*ծր կեմաբ*) → *կենարար* (Կենարար) животворный, животворящий, *առողջ* здоровый → *առողջարար* оздоровительный, целебный, *սնունդ* пища → *սննդարար* питательный, *կործանել* губить, разрушать → *կործանարար* губительный.

3. Слова, выступающие в функции и существительного, и прилагательного: *նոր* новый, *նորույր* новизна → *նորարար* новатор(ский), *ստեղծել* создавать → *ստեղծարար* созидатель(ный), *փրկել* спасать → *փրկարար* спасатель, спасательный, *հաշտեցնել* примирять → *հաշտարար* примиритель, миротворец; примирительный, миротворный, *հիմնել* основывать, создавать → *հիմնարար* основоположник, создатель; основополагающий, фундаментальный, *զարդել* → *զարդարար* погромщик; погромный, *կովել* → *կովարար* драчун, задира; драчливый, задиристый,

կեղծել → կեղծարար фальсификатор; фальсификаторский, խովուրյուն бунт, мятеж → խովարար мятежник, бунтарь; мятежный, бунтарский.

2. Сложные слова

ցույց տալ показывать + փեղկ створка, косяк → ցուցափեղկ витрина, ցույց տալ + մոլի неистовый, рьяный → ցուցամոլ показушник;

հուշել напоминать, подсказывать + մատյան журнал (в школе), ձր книга → հուշամատյան мемориал (книга), քարի добрый + խիղճ совесть → քարիխիղճ добросовестный.

Словосочетания

հիմնարար հետազոտություններ фундаментальные исследования
փրկարար ջոկատ спасательный отряд
փրկարարների ջոկատ отряд спасателей
քարերար ազդեցություն благотворное влияние
ստեղծարար աշխատանք созидательный труд
կործանարար քայլ губительный шаг
քարեխիղճ հավաքարар добросовестная уборщица
վարպետ կեղծարար искусный фальсификатор
կենարար օդ живительный воздух
գյուտարարների խորհուրդ совет изобретателей

Грамматика

Предлог, послелог Чаш

Предлоги и послелоги – связующие слова, выражающие различные отношения между словами.

Предлогов в армянском языке значительно меньше, чем послелогов. Некоторые из них могут употребляться и в постпозиции.

Запомним сначала предлоги:

առ к, до, по, о, в том, առանց без, դեպի по направлению к, պատ по, согласно, ի во, от, կ, իբրև как, в качестве, ինչպես как, прպես как, в качестве, հանձնին в лице, հանուն во имя, հօգուս в пользу, на благо, մինչև (մին) до, по, նախքան прежде чем, до того как, չնայած несмотря на.

Приведем типичные употребления предлогов:

առ

առ այսօր по сей день

սրված է առ այն дана в том, что...

առ Աստված (к) Богу

առանց

ապրել առանց քեզ жить без тебя
աշխատել առանց հոգմելու работать без устали

դեպի

ուղղվել դեպի հարավ идти по направлению к югу

ըստ

ըստ վերջին տվյալների по последним данным
ըստ ամենայնի судя по всему
ըստ ցանկության по желанию
ըստ հրամանի согласно приказу
ըստ ձեզ по-вашему, по вашему мнению
ըստ երևոյթին по-видимому
ըստ էության в сущности, по существу

ի

ի բնե от природы
ի ծնե от рождения
ի գիտություն к сведению
ի կատարումն իրամանի во исполнение приказа
ի կատար идել привести в исполнение
ի դեպ кстати
ի լրումն аսվածի в дополнение к сказанному
ի նշան բարեկամության в знак (в доказательство) дружбы
ի սրտե ցանկանալ от души (от всего сердца) желать
ի սեր Աստծո ради (из любви) Бога
ի փառ Հայրենիքի во славу Родины
ի վնաս ժողովրդի во вред народу

իբրև

իբրև հերոս մեռնել умереть как герой
իբրև ճարտարագետ աշխատել работать инженером

ինչպես

ինչպես նրբիկ бурей, как буря
ինչպես տեսիլք как виденье

որպես

որպես բարեկամ как друг
որպես ուսուցիչ аշխատել работать учителем

հանձին бра в его лице

հանձինս ծեզ в вашем лице

հանուն

հանուն ազատության во имя свободы
հանուն արդարության во имя справедливости

հօգուս քեզ в твою пользу, тебе на благо

մինչև

մինչև ուշ գիշեր до поздней ночи
մինչև տուն до дома

նախքան

նախքան սկսելը прежде чем начать
նախքան գրելը прежде чем//перед тем, как писать

չնայած

չնայած անձրևին несмотря на дождь
չնայած հոգնածությանը несмотря на усталость

Некоторые могут употребляться и в препозиции, и в постпозиции:
անկախ

անկախ այդ հանգամանքներից
аяդ հանգամանքներից անկախ независимо от этих обстоятельств

բացի

բացի ուսանողներից
ուսանողներից բացի кроме студентов

ընդդեմ

ընդդեմ պատերազմի
պատերազմին ընդդեմ против войны

հակառակ

հակառակ ցանկությանը
ցանկությանը հակառակ вопреки желанию

համաձայն

համաձայն տեղեկությունների
տեղեկությունների համաձայն по (согласно) сведениям

համապատասխան

համապատասխան այդ որոշմանը

այդ որոշմանը համապատասխան в соответствии с этим решением

Հնորիկիվ

Հնորիկիվ աշխատանքի

աշխատանքի Հնորիկիվ благодаря труду

Ակսած

Ակսած 5-րդ դարից

5-րդ դարից Ակսած начиная с V века

Упражнения

***I. Переведите.**

1. Հայ երիտասարդները մեկնեցին Իրաք՝ փրկարարական աշխատանքներ կատարելու: 2. Խոռվարանները Փարիզում շատ արժեքներ ոչնչացրին, այլեցին հարյուրավոր մերենաներ, ջարդեցին խամուքներ, մեծ խամուքների շրեղ ցուցափեղկեր: 3. Դիլիջանի մարտուր օդը Արսենի վրա բարերար ազդեցություն ունեցավ: 4. Հուչարաբների դերը բատրոններում թեև աննկատելի է, բայց անշափ կարևոր է: 5. Ծինելը մարդկանց համար կործանարար է: 6. Այսօր Հայաստանում շինարարական հսկայածավալ ախստանքներ են կատարվում: 7. Հիմնարար հետազոտություններով գրադարձ գիտական հիմնարկները անմիտքար վիճակում են հայտնվել: 8. Դրանց գործունեությունը բարեկավելու համար անհրաժեշտ է գործարաբների օգնությունը:

Դիլիջան город в Армении

***II. Переведите.**

1.-2. Вместо того, чтобы высказать свою точку зрения, директор раскритиковал других. 3.-4. В честь высокоуважаемых гостей состоялся пышный концерт. 5.-6. Свою лиру он посвятил (*досл озвучил*) любви к народу. 7.-8. Ради бога, останься у меня.

III. В данном тексте найдите предлоги и послелоги и переведите.

Մենք անշափ հարգում ենք մեր առաջին ուսուցչություն ու միշտ խոնարիփում ենք նրա վաստակի առջև: Չնայած վաստառողջությանն ու առաջացած տարիին՝ նա միշտ ժամանակ է գտել զրադակել մեզանով: Ի պատիվ նրա՝ պետք է խոստվանենք, որ նա իր անձնական կյանքը զոհաբերել է հանուն իր աշակերտների: Շնորիկիվ մեր սիրելի ուսուցչություն՝ մեզանից ամեն մեկն այսօր գտել է իր տնեղը կյանքում: Այդ է պատճառը, որ մենք անկախ հանգանակնե-

թից ամեն առիրով նրան հիշում, այցելում ու բարեմադրանքներ ենք հղում: Նա մեզ ընդունում է որպես ամենաքանի հյուրերի ու մինչև ուշ գիշեր գրուցում է մեզ հետ:

Ответы

I. 1. Молодые армяне отправились в Ирак – проводить спасательные работы. 2. Бунтовщики в Париже уничтожили много ценностей: сожгли сотни машин, разбили магазины, роскошные витрины больших магазинов. 3. Чистый воздух Дилижана оказал благоприятное влияние на Арсена. 4. Роль суплеров в театре хотя и незаметна, но чрезвычайно важна. 5. Курение губительно для людей. 6. Сегодня в Армении проводятся широкомасштабные строительные работы. 7. Научные учреждения, занимающиеся фундаментальными исследованиями, оказались в плачевном (досл. безутешном) состоянии. 8. Для улучшения их деятельности требуется помочь предпринимателей.

II. 1. Փոխանակ իր տեսակետը հայտնելու՝ տօրենը ուրիշներին քննադատեց: 2. Իր տեսակետը հայտնելու փոխարեն՝ ուրիշներին քննադատեց: 3. Ի պատիվ մեծարզոն հյուրերի՝ շրեղ համերգ տեղի ունեցավ: 4. Մեծարզոն հյուրերի պատվին շրեղ համերգ տեղի ունեցավ: 5. Նա իր քնարը հնչեցրեց ի սեր ժողովոյի: 6. Նա իր քնարը ժողովոյի սիրուն հնչեցրեց: 7. Ի սեր աստծու, մնա իմձ մոտ: 8. Աստծու սիրուն, մի՛ հետացիր:

Урок 44

Словообразование

Суффикс **-шы**.

Грамматика

Предлог — послелог (продолжение).

Словообразование

Суффикс **-шы**

Суффикс **-шы** образует: 1) наименования действующего лица, 2) существительные, 3) уменьшительные и ласкательные существительные, 4) прилагательные.

Наименования действующего лица: щашың держать; хранить → щашың сторож, рищың лечить → рищың фельдшер, үшіңдең погружаться, нырять → үшіңдең водолаз, ныряльщик, щашыңғың бирелә заказывать; поручать, велеть → щашыңғың бирелә делегат, посыпник.

Существительные: шағың влиять, воздействовать → шағыңшы стимул, һарр ровный, гладкий → һарршы плохадка, қашыд искра → қашыдшы молния, әңбәр лицо, личность → әңбәршы маска, шыныш кирпич → шынышшы таблица, әнис үшін показывать → әнисшы список, риңдең держать, ловить → риңшың ручка (двери и под.), ңұррәхин внутренний, нижний → ңұррәхиншы тюфяк, матрац, шымпир крепкий, прочный → шымпиршы скрепка, ғониң шар → ғониңшы мяч, әнис (др әнисін) гранат → әнисшы граната, әдебей сосать → әдебейшы соска, әнисшы смотреть, наблюдать → әнисшы зрительная (подзорная) труба, һәнисшы шишақ бинокль, шашшы шишақ телескоп (шиштән звезда), ғониң пустой → ғониңшы дупло, ғыләр եңбей подниматься → ғыләршың лифт, үштөрбей разрушать, разорять → үштөрбейшы развалины, руины, үшәншың бең реять, парить → үшәншың самолет, лайнер, һәнисшы опираться → һәнисшы костыль; опора, подпорка, երшын стая, вереница → երшыնшы табун, է бытие → էшшы существо, тварь, оп круг, кружок → опшың круг; колыцо (но не на пальце!), լուծ ярмо; иго → լծшың рычаг.

Уменьшительные, ласкательные существительные: шапы ручей, канава → шапышы ручеек, қашыптар мост → қашыпшы мостик, ғылән река → ғыләншы речка, үйб озеро → үйшың озерце, ғыләп холм → ғыләпшы холмик, әнпр ущелье

→ дәріақ ущелье, овраг, іспін дом → інішәқ домик, қашқ колокол; звонок
→ қашқақ колокольчик, звоночек, бубенчик, әյнәк деревня, село → әйнәкәүілдеревенка, деревушка, үйнін колонна → үйнішәқ колонка; столбик, шайло телега → шайлоңақ тележка, повозка + мишиңақ ребенок, дитя → мишиңашајлақ детская коляска, һыныр группа → һынрақ группа, секция, кружок, ғұзын птица → ғұзынәқ птичка, ғәбәк роман → ғіләүшәқ повесть.

Если слово, от которого образовано существительное, оканчивается на **-и**, то суффикс принимает форму **-յақ**: һнәғи душа → һнәғјақ душечка, приғи сын → приғјақ сынок, әшшапәбіл юноша, юношеский → әшшапәбіләқ юноша, юнец, қңдік остров → қңдәјақ островок, ашшапәбіл голубь → ашшапәбіләқ голубка.

Есть и уничижительные существительные: әрғи ручка → әрғашәқ писака, һімашшапәк *пер* софист, невежда, прикидывающийся знающим.

Прилагательные: ընդուငել принимать → ընդունակ способный, ձախողիկ провалить → ձախողակ неудачливый, գիտենալ знать → գիտակ знающий, сведущий, հաջող удачный, удачно → հաջողակ удачливый.

Словосочетания

մարուր հարթակ чистая площадка
հասարակության հարմար ճեղքաշայլակ простая и удобная тележка.
ուղիղությունից իմաստ կրույզер կружок радиолюбителей
ընդունակ ուսանող способный студент
մեծ հեռադիտակ большой бинокль

Грамматика

Предлог, послелог կապ

В предыдущем уроке вы ознакомились с предлогами, которые употребляются препозитивно. Некоторые из них употребляются и препозитивно, и постпозитивно (т.е. и предлоги, и послелоги). Собственно послелогов значительно больше.

Послелоги разделяются на следующие смысловые группы.

Пространственные послелоги:

առաջ, առջև перед, դիմաց (на)против, взамен, за, դուրս за пределами, вне, ի վեր вверх, ի վար вниз, մեջ в, միջև между, մոտ у, к, ներքո под, в, ներքու подо, ниже, շորջ вокруг, վեր выше, над, վերև над, выше, վրա на, տակ под, ըստ зап у, рядом.

Կանգնած էի ձեր տան առաջ: Я стоял перед вашим домом.

Հեծյալը կանգնեց զորավարի առջև: Всадник остановился перед военачальником.

Մենք սպասում էինք քատրոնի դիմաց: Мы ждали напротив театра.

ամրոցից դուրս вне крепости
սարն ի վեր вверх в гору
հոսանքն ի վար вниз по течению
ուսապարկի մեջ в рюкзаке
նստել հյուրերի միջև сидеть между гостями
նստել վատарանի նոր сидеть (садиться) у печки
արկի ճառագայթների ներք под лучами солнца
պատուհանից ներք под окном, ниже окна
պտուղի զայի շորջ кружиться вокруг люстры
սարերից վեր выше гор, над горами
տնից վերս над домом, выше дома
բազմոցի վրա на диване
բազկարողի տակ под креслом

Послелоги времени:

անց спустя, առաջ перед, до, ընթացքում в течение, ժամանակ во время, ի վեր начиная, с, հետո после, միջոցին во время, պես как только, в момент, оправ во время, при:

երեք տարի անց три года спустя
դասից առաջ до урока, перед уроком
դասախոսության ընթացքում в течение лекции
դպրոցում սովորելու ժամանակ во время учебы в школе
5-րդ դարից ի վեր начиная с V века
ներկայացումից հետո после представления
իրաժեշտի միջոցին во время прощания

Սենյակ մտնելուն պես նա հանեց զիլարկը: Войдя в комнату (как только), он снял шапку.

Տիգրան Մեծի օրոք Հայաստանը հասել է իր փառքի զագարին: Во время Тиграна Великого Армения достигла вершины своей славы.

Համալսարանում սովորելու ընթացքում ծանոթացած հայտնի գրողներից շատերի հետ: В течение учебы в университете (я) познакомился со многими из известных писателей.

Դասերից հետո քայլու զնացինք: После уроков (мы) пошли в театр.

Послелоги отношения

մասին о, նկատմամբ по отношению к, վերաբերյալ относительно, по, о, հանդեպ по отношению к, շուրջ о, к, по.

Նա պատմում է հերոսի մասին: Он рассказывает о герое.

Կանանց նկատմամբ պետք է ներողամիտ լինել: По отношению к женщинам нужно быть снисходительным.

Պետք է բացատրություն պահանջել այդ գործի վերաբերյալ: Նужно потребовать объяснения (разъяснения) по этому делу.

Այդ հարցի շուրջ հետաքրքր քննարկում եղավ: По этому вопросу было интересное обсуждение.

Նա անողոք էր թշնամիների հանդեպ: Он был беспощаден к врагам.

Ավելիիր Իսահակյան

Չարենցի հետ Վենետիկում

(отрывок из воспоминаний)

Մեծատաղանդ բանաստեղծ Եղիշե Չարենցին առաջին անգամ ես տեսա Վենետիկում, 1925 թվականին: Չարենցը եկել էր Հայաստանից Եվրոպա՝ ճանապարհորդելու: Ինձ մոտ եկավ նա Հոռմից: ... Մնաց մի ամբողջ ամիս Վենետիկում, և մենք շատ և շատ խորին կերպով բարեկամացանք, մտերմացանք: Ամբողջ օրը միասին էինք: Առավոտը կանուխ զալիս էր հյուրանոցից, մնում էր մինչև ուշ գիշեր մեր տանը: Թափառում էինք հրաշալի Վենետիկում՝ ջրանցքներով, գոնդոլներով. գնում էինք ծովափ, հետո գնում էինք Սլյոթարյանների վանքը՝ Սուրբ Ղազար:

Новые слова

մեծատաղանդ многоталанниый
ճանապարհորդել путешествовать
բարեկամանալ подружиться
մտերմանալ сблизиться, сродниться
կանուխ рано, в раннее время
բափառել бродить
ջրանցք канал

Упражнение

* Переведите.

1. Հաջողակ մարդ է Վահանը: 2. Դեռ պատաճի էր, երբ ուայիսիրողների խմբակում մոդելներ էր ստեղծում ու փորձարկում: 3. Այդ ասպարեզում նա այնպիսի ընդունակություններ ուրսւորեց, որ խմբակի անդամների մեջ առաջինը դարձավ: 4. Պատաճի մարզիկների պատվիրակության հետ նա մեկնեց արտասահման: 5. Այստեղ ևս հարբանակի հասավ: 6. Վահանը հասել է իր նպատակին: 7. Այժմ աստղագետ է ու իր հեռադիտակով կապուտակ երկնքի աստղերն է ուսումնասիրություն: 8. Նրա կողմից ստացված արդյունքները գիտակ գործնկերները շատ բարձր են գնահատում:

Ответы

1. Удачливый человек Ваан. 2. Он был еще юношой, когда в кружке радиолюбителей создавал и испытывал модели. 3. В этой области он проявил такие способности, что стал первым среди членов кружка. 4. С делегацией юных спортсменов он отправился за границу. 5. Здесь также достиг победы. 6. Ваан достиг своей цели. 7. Теперь он астроном и своим телескопом изучает звезды лазурного неба. 8. Полученные им результаты его сведущие коллеги оценивают очень высоко.

Урок 45

Словообразование

Префиксы **һір(ш)-**, **һаш(ш)-**.

Грамматика

Предлог — послелог.

Словообразование

Префиксы **һір(ш)-**, **һаш(ш)-**

Префикс **һір(ш)-** выражает значение, близкое значению, выражаемому русскими префиксами под-, суб- (обычно употребляется с интерфиксом ш, а без ш — иногда перед гласными):

рәдімнің отдел → **һіршарәдімнің** подотдел, подраздел, қиыншылғыпіржын сознание → **һіршавіштапақшылар** подсознание, **һіршавіштапақшар** подсознательно, ғлориу раздел → **һіршавілориу** подраздел, **һіршартыл** предполагать, **һіршарпіржын** предположение, әлемш тема → **һіршарбенш** подтема, լեқпі язық → **һіршәлекпі** подъязычный нерв, подъязык, жүпірм группа → **һіршашпірм** подгруппа, дәнпір челюсть → **һіршадәнпір** → **һіршадәнпістәјіл** подчелюстной, қыяжан станция → **һіршакыяжан** подстанция, қынп пункт → **һіршакынп** подпункт, қыншыл комитет → **һіршакынпір** подкомитет, **һашаданшыл** комиссия → **һіршакишинаданшыл** подкомиссия, ишш офицер → **һіршишш** унтер-офицер, шешешк вид → **һіршишешк** подвид, шешешк текст → **һіршишешк** подтекст.

Словосочетания

әқнірхі ұшақ ғақымшашыл һіршишешк подвиды разнообразные подвиды класса рыб

һіршадәнпістәјіл ғимасұлаң подчелюстное повреждение

һіршапріржыл һіршашпіржын реализованное предположение
ғашаралың ғашиншыл һіршишш унтер-офицер царской армии
һіршавіштапақшар ұндыліл подсознательно принять

Префикс *համ(ш)-*

Префикс **համ(ш)** употребляется с интерфиксом перед согласными (**համախնի** единомышленник) и без интерфика — перед гласными (**համերգ** концерт). Он выражает следующие значения.

1) **Совместность, близость, сходство:** **համազյուղացի** односельчанин, **համադրել** синтезировать, **համազր** равносильный, равнозначный, **համաժամանակյա** синхронный, **համախնի** единомышленник (խնի дума, мысль), **համակերպել** сообразовывать, приспособливать, **համակերպվել** сообразовываться, приспособливаться, **համակիր** симпатизирующий, сочувствующий, **համակրել** симпатизировать, **համակրելի** симпатичный, **համակրաբ** симпатия, **համակրուեցի** однокурсник, **համահեղինակ** соавтор (հեղինակ автор), **համակունչ**озвучный, сходный (հնչել звучать), **համաձայն** согласный, **համաձայնվել** соглашаться, **համաձայնություն** согласие, соглашение, **համամասնական** пропорциональный, **համամասնություն** пропорция, пропорциональность, **համամասնորեն** пропорционально, **համամիտ** согласный, одинаково мыслящий, **համանման** аналогичный, сходный, **համանուն** одноименный, омоним, **համաշափ** соразмерный, пропорциональный, **համատեղ** совместный, совместно, **համարժեք** эквивалентный, эквивалент, **համարադարացի** земляк, согражданин, **համընկնել** совпадать, **համույթ** ансамбль (здесь нет корня).

2) **Общность, всеобщность:** **համայնկական** общеармянский, **համազգային** общенациональный, **համազգեստ** форма (одежда), **համակարգ** система (կարգ ряд, порядок, категория), **համակողմանի** всесторонний, **համաշխարհային** всемирный, **համաելույական** общеевропейский, **համբորիանոր** всеобщий, универсальный (ընդհանուր общий, совместный), **համամարդկային** общечеловеческий, **համալսարան** университет (լսել слушать, լսարան аудитория).

Словосочетания

Футболисты, болельщики, поклонники футбольной команды

համանման աստղային երևոյթներ аналогичные звездные явления

համակողմանի տնտեսական համաձայնություն всестороннее экономическое соглашение

լեզվի համաժամանակյա քննություն синхронное рассмотрение языка
քաղաքական կուսակցության համախնիների խումբ группа единомышленников политической партии

իրավիճակին համակերպվել приспособиться к ситуации

գրքի համահեղինակներ соавторы книги

Грамматика

Послелоги исключения и уступительные

Չատ кроме, помимо, **հանդերձ** несмотря на, вопреки, **տեղ** вместо, **որ** **տեղակ** (то же значение) (1-е значение слова **տեղ** “место”).

Այստեղ տաճարներից զատ կային նաև դոյակներ: Там, кроме храмов, были и замки.

Ընդունակ լինելով հանդերձ՝ զատ էր սովորում: Будучи способным (вопреки), он плохо учился.

Հոնքը շուկելու տեղ աչքն եք հանում (поговорка): Вместо того, чтоб бровь подправить, глаз выбиваете.

Послелоги основания и причины

Առիվ по поводу, в связи (առիվ повод, ср պատճառ причина, պատրվակ повод, предлог, отговорка), **երեսից** из-за, **հետևածքով** вследствие, в результате (հետևանք следствие, последствие, հետևարք следовательно), **հիմամբ**, **հիման** վրա на основании, **ձեռիվ** из-за, **պատճառով** из-за, по причине, **կապակցությամբ** в связи.

Предлог **շնորհիվ** употребляется, когда событие оценивается положительно, а **պատճառով** – отрицательно.

Նրանք հավաքվել էին տոնի առիվ: Они собрались по поводу праздника.

Բոլորը տուժել էին նրա երեսից (ձեռիվ): Все пострадали из-за него.

Ուսուցչները ծրագրի փոփոխման կապակցությամբ կազմակերպել էին քննարկում: Учителя организовали обсуждение в связи с изменением программы.

Ջրհեղեղի հետևածքով վատրարացել էր երկրի տնտեսական վիճակը: Вследствие наводнения ухудшилось экономическое состояние страны.

Առաջ ձյան պատճառով խախտվել էր հաղորդակցությունը քաղաքների միջև: Из-за обильного снега нарушилось сообщение (коммуникация) между городами.

Послелоги цели

Համար для (того чтобы), **նպատակով** с целью (նպատակ цель).

Քերին տիկնիկ էր քերել զարմուհու համար: Дляля (по матери) принес куклу для племянницы.

Ժպանց Վասակը՝ տիտուր մտքերի բերից ազատվելու համար: Васак улыбнулся, чтоб освободиться от ноши грустных мыслей.

Ծինարարությունը արագ ավարտելու նպատակով նրանք աշխատում էին թե ցերեկը, թե՝ զիշերը: С целью быстро закончить строительство они работали и в днем, и ночью.

Послелоги сравнения

Համեմատ по сравнению, **նման** подобно, похоже, как, **պես** как, подобно.

Արմենը եղրոր համեմատ շատ է կարում: Армен по сравнению со своим братом много читает.

Ծիծաղում էիր ինձ նման: Вы смеялись, как я.

Լալիս էր երեխայի պես: (Он) плакал как ребенок.

Послелоги противопоставления

Դեմ против, **հանդիման** против.

Նրան հարցրին, թե ում դեմ է եղույթ ունենալու: Его спросили, против кого он будет выступать.

Բազմահազարանոց զորքի հանդիման կանգնել էին վեց հարյուր քաջեր: Против многотысячного войска стояли 600 смельчиков.

Послелоги соединения

Հետ, **հանդերձ** (вместе) с.

Արամը Լիլիթի հետ կինո գնաց: Арам пошел в кино с Лилит.

Արսենը պարապում է ընկերների հետ: Арсен занимается с товарищами.

Ես նրա հետ չեմ խոսում: Я с ним не разговариваю.

Для разговорной речи характерно соединение послелога с определенным или притяжательными артиклями (вместо местоимения).

Հետու չեմ խոսում: С ним не разговариваю.

Կզա՞ս հետու: Ты придешь со мной?

Հետու չեմ խոսում: Я с тобой не разговариваю.

Տնօրենին ընտանյոր հանդերձ հարսանիքի էին հրավիրել: Директора с семьей (они) пригласили на свадьбу.

Послелог воздействия

Կողմից со стороны (кем) (կողմ сторона). Этот послелог особенно характерен для официального, канцелярского стиля.

Նախագիծը ստորագրվել է գլխավոր նախարարեալի կողմից: Проект был подписан главным инженером.

Ավելիիր Խասհակյան

Հովհաննես Թումանյան (отрывки из воспоминаний)

Նա հարբեցնում էր խնջույքներին ո՛չ թե զինով, այլ իր հումորով, իր կախարդիչ լեզվով, մտքի, խոսքի, ճաշակի հմայիչ գյուտերով։ Թվում էր, թե Օհաննեսը իրեն բախտավոր պիտի զգար՝ ունենալով հասարակության հարգանքը, կանանց սերը, գրասեր երիտասարդության պաշտամունքը և փառը ու համբավ։ Սակայն դժգոհ էր նա իրենից, իր վարած կյանքից։ Նա ուզում էր զբել, ստեղծագործել էր ուզում։ Ինչ որ տվել էր, համարում էր բոլյ, թերի նախափորձ՝ ո՛չ իրեն հոգին բովանդակ արտահայտող։ Բայց զբելու համար ժամանակ էր պետք, իսկ նա ժամանակ չուներ և արդեն ժամանակի մասին զաղափար էլ չուներ։ Ժամացոյց չէր սիրում և չէր ուզում գործածել։ Չէր սիրում չափված ժամանակով շարժվել։ Երեխայի պես հավերժական ինքնազգացում ուներ և, ներկան միշտ ներկա, իսկ ինքը շռայրում էր քանկ ժամանակը և նրա հետ ավյուն, եռանդ, թափ ու կորո՞վ։

Ամենայն ճշտությամբ Հովհ. Թումանյանը կարող էր ասել Օսկար Ուայլի պես։ «Ես իմ տաղանդը գործ դրի զրականության մեջ, իսկ հանճարս շռայլեցի լյանքին մեջ»։

Հաստ տարիներ հետո, տասնվեց տարի անց, երբ արտասահմանից վերադարձ հայրենիք, ավա՞ն, չկար Օհաննեսը։ Հազար կյանքով ապրող այդ հոյակապ մարդու փոխարեն տեսա մի անշուր հողակույտ և մի մեծ լրություն։

Новые слова

հարբեցնել պյանիտъ, опъянить, *тж per*
պաշտամունք почтение, преклонение; культ
համբավ слава, известность
բովանդակ весь, целиком, целый
զաղափար идея, представление
չափված измеренный; размеренный
հավերժական вечный
ինքնազգացում самоошущение
շռայլել расточать, тратить
ավյուն пыл, вдохновение
եռանդ энергия, сила
թափ размах, порыв
կորով (физическая и умственная) сила, мощь
հողակույտ земляная куча, могильный холм

Упражнение

* Переведите.

1. Հայաստանում արդեն մի քանի տարի է, ինչ համահայկական, համագոյին գիտաժողովներ են կազմակերպվում: 2. Մասնակիցները ենթահանձնաժողովներում համակողմանի քննության են ենթարկում ազգային, այլև համագոյին ամենատարբեր հարցերն ու գալիս համաձայնության: 3. Նրանց նպատակն է Հայաստանն ընդգրկել համանվոսական տարրեր կառույցներում: 4. Համաժողովի մասնակիցները նաև քաղմարիկ հանդիպումներ են ունենում համաշարանների ուսանողների հետ: 5. Յանկանում են հասարակության տարրեր խավերի հոգսերն իմանալ: 6. Երեկոյան ժամերին տարրեր համույթների ելույթներ են դիտում: 7. Հայրենիքից մեկնում են նոր հանդիպման սպասումով:

Ответы

1. В Армении уже несколько лет, как организуются общезармянские, общенациональные научные конференции. 2. Участники в подкомиссиях подвергают всестороннему рассмотрению национальные, а также общенациональные самые различные вопросы и приходят к согласию. 3. Их цель — ввести Армению в различные общеевропейские структуры. 4. Участники конференций также проводят много встреч со студентами университетов. 5. Желают узнать заботы различных слоев общественности. 6. В вечерние часы (они) смотрят выступления различных ансамблей. 7. С Родины отправляются с ожиданием новой встречи.

Урок 46

Словообразование

Суффикс **-իկ**.

Грамматика

Наречие.

Словообразование

Суффикс **-իկ**

Суффикс **-իկ** образует:

1. Существительные со значением действующего лица: մարտ бой, битва → մարտիկ боец, воин, ազատմարտ борьба за свободу и независимость → ազատմարտիկ воин, борец за свободу, մենամարտ поединок → մենամարտիկ единоборец, дуэлянт, հեղամարտ пятиборье → հեղամարտիկ пятиборец, гладиатор бой быков (гլու бык) → գլամարտիկ тореадор, матадор, ըմբշամարտ sport борьба → ըմբշամարտիկ спорт борец, բներքամարտ бокс (բռներք кулак) → բներքամարտիկ боксер, пишм ստ бой, битва → պազմիկ воин, боец, մարդ(վ)ել тренировать(ся) → մարդիկ спортсмен, մարմնամարդիկ гимнаст (մարմին тело), կոչել называть, призывать → նորակոչիկ новобранец, զինակոչիկ призывник, մուրալ попрошайничать, выпрашивать → մուրացիկ = մուրացկան нищий, просящий подаяние, *тж прил.*

В народно-разговорном языке и в словах, вошедших из него в литературный, возможно լ перед -իկ: աջիկ правша (աջ правый, направо), ձախիկ левша (ձիխ левый, налево).

2. Существительные: դրում [դրքում] тыква → դրմիկ [դրքմիկ] кабачок, ршаг открытый → քացիկ открытка, փայտ дерево, древесина, փորել копать → փայտփորիկ дятел, զար ստ родич, род, потомок → զարմիկ племянник (*ср* засраник племянница), ор день + պահել содержать, хранить → օրապահիկ паек, суточные.

3. Уменьшительные и ласкательные существительные: աստղ звезда → աստղիկ звездочка (Աստղիկ – женское имя), հայր отец → հայրիկ папа, մայր мать → մայրիկ мама, պապ дед → պապիկ дедушка, տատ бабушка → տատիկ бабушка, бабуля, դուստр дочь → դուստրիկ доченька, քռ (ծր)

րողի) внуκ → քողօնիկ внучек, внучка (թողօնուի внучка), րույր сестра → քույրիկ сестричка, քիր нос → քրիկ носик, ծուկ (ծր ծուկն) рыба → ծկնիկ рыбка, մուկ (ծր մուկն) мышь → մկնիկ мышка զալ (ծր զալն) ягненок, барашек → զաղնիկ (чаще զաղնուկ) ягненочек, барашек.

Ср имена: мужские: Գաղնիկ, Հուսիկ, женские: Աստիկ, Արևիկ, Քնարիկ (քնար лира), Լուսիկ (լուս свет).

4. Прилагательные: շրջիկ передвижной, разъездной, կանխիկ наличный, ապառիկ (в) кредит, աշխարիկ светский, мирской, սոնիմիկ знатный, родовитый; племенной, породистый (սոնիմ род), ոփրծիկ ритмичный, քացառիկ исключительный, уникальный (քացառել исключать), պայրուցիկ взрывчатый, разрывной, взрывчатка (պայրել взрываться), ազդեցիկ влиятельный, впечатляющий (ազդել влиять, воздействовать), երգեցիկ певческий, певчий, լիբրացիկ текущий, проходящий, нынешний, վաշցիկ стремительный, быстрый, стремительно; стройный, устремленный верх (վաշնալ мчаться, нестись, устремляться, уноситься; взмывать), անառիկ неприступный, վաղամեռիկ рано/преждевременно скончавшийся, քափացիկ прозрачный, проницаемый (քափացել проникать, просачиваться, пронизывать). սրտաճնիկ душераздирающий, жалобный, трогательный (սրտ сердце, ճնիկ мяТЬ, давить, щемить), գիշերօրիկ пансионерский, интернатский.

5. Уменьшительные и ласкательные прилагательные: փոքրիկ от փոքր маленький, մանրիկ от մանр мелкий; мелочь, լավիկ хорошенъкий, краси文ъкий, սիրունիկ краси文ъкий, смазливый, նիհարիկ худенький (նիհար худой).

Возможно լ перед իկ: հաստիկ толстенький, շաղիկ полненький (շաղ разг. = лит զեր, մարմնել), толстый, полный, կարճիկ коротенький, շեկիկ рыхженъкий.

Учтите, что -իկ в конце слова – не всегда суффикс, это может быть и часть корня: երշիկ колбаса, նրբերժիկ сосиска, կոշիկ туфля, туфли, շապիկ рубашка, сорочка, նրիկ буря, ураган, ծաղիկ цветок; оспа, լոլիկ помидор, պողոնիկ проститутка.

Словосочетания

գիշերօրիկ դպրոց школа-интернат
սլացիկ օրիորդ стройная (грациозная) девушка
սլացիկ քարոզիк устремленный ввысь тополь
երգեցիկ քոչուն певчая птица
հերոս ազատամարտիկ герой (боец за свободу)
քափացիկ ընտրություններ прозрачные выборы
անառիկ ամրոց неприступная крепость

Վաղամեռիկ քանաստեղը прежде временно скончавшийся поэт
ազգեցիկ ելույթ впечатляющее выступление
շրջիկ քատերափումբ бродячая труппа
շնորհավորական քացիկ поздравительная открытка
քաջ ցլամարտիկ храбрый матадор.

Грамматика

Наречие Մակրայ

Наречия синтаксически зависят от глагола, характеризуя обозначенное им действие с точки зрения способа, меры выполнения, времени и места.

Наречия по форме могут совпадать с прилагательными:

хороший լավ, хорошо լավ, плохой վաստ, плохо վաստ, длинный երկար, длино երկար, короткий կարճ, коротко կարճ, сильный ուժեղ, сильно ուժեղ, слабый քույլ, слабо քույլ.

Возможны и параллельные формы:

արագ = արագորեն быстро

միշտ = մշտակեն всегда, постоянно

թերել = թերևորեն легко

սուսյդ = սոսոյզորեն точно, достоверно

При наличии параллельных форм в живой речи преобладают первые формы:

говорить быстро արագ խոսել

ответить грубо կոպիտ պատասխանել

всегда верить միշտ հավատալ

От слов других частей речи наречия образуются, в основном, суффиксами -որեն, -քար, -պես, -գին.

Наречия, образованные ими, имеют, как правило, параллельные формы:

быстро

արագ, արագորեն

жадно

ազակ, ազակարար, ազակորեն

интуитивно

բնագորեն, բնագորարար

вероятно

հավանորեն, հավանարար

значительно

զգալիորեն, զգալապես

исключительно

բացարձակորեն, բացարձակապես

решительно

վճռականորեն, վճռականապես

непосредственно

անմիջարար, անմիջապես

точно, наверняка

հաստատարար, հաստատապես

мгновенно

վայրկենարար, վայրկենապես

Примеры с этими и другими суффиксами:

-**ағиң**: әйлұрағиң печально, пірвағиң скорбно, әһермәғиң горячо, құлғашандағиң болезненно, мәңбәғиң рьяно, рашынандағиң милостивейше

-**пияс**: үйропиас свыше, артишарпиас внутренне, үйерпиас внутренне

-**пілің**: ұйнұлің целиком, айропәнпілің полностью, һімбілің основательно, қашмұлің добровольно, ғұлпартпілің абсолютно.

Словосочетания

үйерппиас һіпілің, раяд артишарпиас һімбілің внутренне взволнованный, но внешне спокойный
айропәнпілің ғұрғыл до нитки (до сл целиком) промокнуть
ұйнұлің ұйнұлің быть решительно против
һімбілің үтепілің қаралып тұрғызғыл основательно перестроить
әғаіліртің аюнағаштың заместно преуспеть (до сл продвинуться вперед)
ұярлықіншашың ұйнұлің үтешілің мгновенно изменить точку зрения
ршағардамақаңың ұйнұлің абсолютно не согласиться
ршағашаңдағиң խնդіртің настоятельно просить
ақаһарвар өйткіл жадно кушать
жүршамбаңыртің Ժүптаң хитро улыбаться

Миарпулар Ұният

Миаршамбаңыртар են պատшаханым Құяңропиң

Ұйғын էң үфірағдің պаштакиарвар են հանդիպул Құяңропиң

Ол һірағтеш են տағын үфірағдің әніхриағтештарвар ...

Әң қорығын՝ լրի:

Әң қорығын՝ ոռնա՝,

Әң қорығын՝ ծամһир սեփіақын լեզпің,

Әң қорығын՝ խցіл թіршанң բардопվ,

Әң қорығын՝ ուղропվ һарапқағдір բардің.

Հավашашаңың են՝ հայһөнжір աստծուն.

Հավашашаңың չեն՝ աստծուն հավашаш.

Әң қорығыն՝ ուզілір էң շուғыл – իզпі՝ ր,

Әң қорығыն՝ ուզілір էң շағрեл – իզпір.

Ու, երե կուғыն, ապрեлің այս է հենց,

Եվ սերն իսқақын հենց այս է որ կա.

– *Миаршамбаңыртар են պատшаханым Құяңропиң,*

Անхриағтештарвар һірағтеш տағын ...

Новые слова

պատահարար по неожиданности
պատահել случаться
իրաժեշտ տալ прощаться
ոռնալ выть
ծամել жевать
խցել затыкать
հայդոյել ругаться, выругать

Упражнение

* Переведите

1. Քնարիկն ու Լուսիկը աշխատում են նույն ինստիտուտում: 2. Մեկը մի քիչ հաստիկն ու շատ սիրունիկ է, իսկ մյուսը ճիհարիկ, բայց վլացիկ կին է: 3. Երկուսն էլ բարեկեցիկ կյանքով են ապրում: 4. Քնարիկի ամուսինը հայտնի բռնցքամարտիկ է: 6. Լուսիկի ամուսինը շատ ազդեցիկ ու ներկայանալի անձնավորություն է: 7. Անցյալ տարի Լուսիկը ապառիկ գնումներ արեց: 8. Եր դստրիկի համար դաշնամուր գնեց, իսկ Քնարիկը իր տղային երգեցիկ թռչուն նվիրեց:

Ответы

1. Кнарик и Лусик работают в одном и том же институте. 2. Одна – немножко полненькая и очень хорошененькая, а другая – худенькая, но стройная женщина. 3. Обе живут обеспеченной жизнью. 4. Муж Кнарик – известный боксер. 6. Муж Лусик – очень влиятельная и представительная личность. 7. В прошлом году Лусик сделала покупки в рассрочку. 8. Для своей дочурки она купила пианино, а Кнарик подарила своему сыну певчую птицу.

Урок 47

Словообразование

Суффикс **-ші**.

Грамматика

1. Многократные глаголы.
 2. Нестандартные глаголы.
-

Словообразование

Суффикс **-ші**

Суффикс **-ші** образует:

1. Наименования действующего лица: һұжыр - властововать → һұжышиб
владыка, властелин; князь, құрлар роль, шиғыр сказать, говорить → құрлашиб
актер, қыңғаш роман → қыңғышшиб романист, баштишар красноречивый,
искусный → баштишшиб красноречивый человек, оратор, әпүйір хвалить
→ әпүйішиб хвалитель, үпіш шиғыр говорить неправду → үпішшиб лжец,
врун, *тәж прил.*

2. Существительные: әкес тянуть, натягивать, растягивать → әқыш
тетива, курок, приводной ремень, ғашығы закрывать → ғашықшиб клапан;
запор; засов, щашыптарғыр - заказывать; поручать, велеть → щашыптаршиб
заповедь, завет, қарықашып - штопать, латать → қарықашышиб заплата, латка,
әңгірд вокруг → әңгіршиб круг; район; период, эпоха, щашыптарғыр
приютиться, укрываться → щашыптаршиб кров, приют, убежище.

3. Прилагательные: құтқы кусать → құтшшиб кусающий, кусачий, бәшші
кричать, визжать, бір крик, визг, вопль → бәшшиб крикливый, визгливый,
һынрішші пылать, разгораться, һынр өнім огонь → һынршиб огненный,
пылающий.

Словосочетания

хөтешіптар әңгіршиб отдаленный район
шашыптарғыр қыңғышшиб талантливый романист
үйрішшиб құрлашиб любимый актер
құтшшиб әңгім кусачая собака

հրացանի ձգան կորկ ружъя
հայտնի սուտասն известный врун

Грамматика

1. Многократные глаголы

Многократные глаголы (քազմապատկակն քայեր) обозначают произведенное одним или несколькими субъектами многократное или часто повторяемое действие, произведенное по отношению к одному или многим объектам, в одном или многих местах. Они образуются, в основном, суффиксами -ուտ-, -աշտ-, -ութ-:

պոկել оторвать → պոկուտել поотрывать (напр., արագ պոկուտել ծաղկի թերթիկները быстро поотрывать лепестки цветка), ցաւկել прыгать → ցաւկուտել долго подпрыгивать, ջարդել ломать → ջարդուտել наломать, կոտրել сломать, разбить → կոտրատել разбить на мелкие куски, կորել резать → կորատել понарезать, разрезать на много кусков, փշրել разбить, размельчить → փշրուտել размельчить на множество кусков, փնտրել искать размельчить → փնտրուտել искать, выискивать.

Словосочетания

ցաւկուտող երեխան подпрыгивающий ребенок
փնտրող բնավորություն пытливый характер
պոկուտելու սովորություն привычка (все) отрывать
ծառերը կորատելու аրվեստ навык обрезки деревьев

2. Нестандартные глаголы

Обычно нестандартность в образовании форм проявляют самые частые, употребительные глаголы: ուտել есть, кушать, լինել быть, տպ давать, у которых, в частности, основа прошедшего времени отличается от основы инфинитива: ուտել → կեր-, լինել → եղ-, տպ → տվ-.

Ասել сказать.

Нестандартность глагола ասել заключается в том, что основа прошедшего совершенного времени образуется не с помощью -եց, (как у стандартных глаголов, например, զրել (զրեց)), а с помощью -աց.

Прошедшее совершенное время образуется следующим образом:

	ед ч	мн ч
1 л	шишցի	шишցինք
2 л	шишցիք	шишցիք
3 л	шишց	шишցինք

Անգ ասացին, որ վաղը սոն է, և դաս չի լինելու: Нам сказали, что завтра праздник и уроков не будет.

Повелительное наклонение: ասի՛, ասացե՛ք.

Остальные формы образуются стандартно, как у глаголов I спряжения.

Գ-ալ приходить

Основа прошедшего времени – եկլ.

Прошедшее совершенное время образуется следующим образом:

	ед ч	мн ч
1 л	եկա	եկամբ
2 л	եկար	եկար
3 л	եկավ	եկան

Այս տարի զարդար շուտ եկավ: В этом году весна пришла рано.

Повелительное наклонение: եկլ, եկե՛ք, давпрошедшее I: եկել եմ, եկել ես, եկել է, եկել եմբ, եկել եք, եկել են, давнoproшедшее II: եկել էի, եկել էիր, եկել էր, եկել էիմբ, եկել էիք, եկել էին.

Դառնալ становиться

Основа прошедшего времени образуется чередованием ոն//թձ[g]: դարձա, դարձար и т.д. Повелительное наклонение: դարձի՛ք, դարձե՛ք.

	ед ч	мн ч
1 л	դարձա	դարձամբ
2 л	դարձար	դարձար
3 л	դարձավ	դարձան

Ուտել есть: от глагола ուտել прошедшее совершенное время образуется следующим образом:

	ед ч	мн ч
1 л	կերա	կերամբ
2 л	կերար	կերար
3 л	կերավ	կերան

Արամիկը ճաշը կերավ ու նստեց դասերը սովորելու: Арамик пообедал и сел учить уроки.

Повелительное наклонение: կեր, կերե՛ք, давнoproшедшее I: կերել եմ, կերել ես, կերել է, կերել եմբ, կերել եք, կերել են: давнoproшедшее II: կերել էի, կերել էիր, կերել էր, կերել էիմբ, կերել էիք, կերել էին, причастие длительного действия: կերած.

Տանել (от)вести: основа прошедшего времени – տար-

Прошедшее совершенное время образуется следующим образом:

	Ե Ճ	Մ Կ
1 л	տարա	տարանք
2 л	տարար	տարար
3 л	տարավ	տարան

Դասերից հետո ուսուցիչը աշակերտներին բարոյն տարավ: Պосле уроков учитель отвел учеников в театр.

Повелительное наклонение: տա՛ր, տարե՛ք, давнопрошедшее I: տարել եմ, տարել ես, տարել է, տարել ենք, տարել եք, տարել են, давнопрошедшее II: տարել էի, տարել էիք, տարել էր, տարել էնք, տարել էիք, տարել էին, причастие длительного действия тарапած.

Բացատրություն **Կազմակ.**

Սի հոգևորական հարցնում է անգլիացի հոչակավոր դերասան Լորենս Օլիվյեին, թե ինչո՞ւ, երբ նա հանդես է զալիս, դակիլճները լեփ-լեցուն են լինում, այնինչ հոգևորականները շատ անգամ ստիպված են իրենց քարոզները կարդալ կիսով չափ դատարկ դակիլճներում:

Օլիվյեն պատասխանում է.

– Բանն այն է, որ ես բեմից իմ խոսքերն արտասանում եմ այնպես, որպես թե հավատացած եմ դրանց, իսկ դուք ձեր քարոզներն այնպես եք ասում, կարծես ինքններ էլ ձեր խոսքին չեք հավատում:

Новые слова и выражения

հոգևորական духовный; священнослужитель
 հոչակավոր прославленный (հոչակ слава, известность)
 հանդես զալ выступать
 լեփ-լեցուն переполненный (լցնել наливать, заполнять)
 այնինչ между тем как
 ստիպված вынужденный; вынужденно
 քարոզ проповедь, нравоучение, назидание
 կիսով չаփ наполовину
 դատարկ пустой
 բանն այն է, որ... дело в том, что...
 արտասանել произносить
 այնպես, որպես թե так, как будто
 հավատացած եմ դրանց уверен, верю в них
 այնպես, կարծես ինքներ էլ так, словно и вы сами
 անգլիացի դերասան английский актер

Упражнение

* Переведите

1. Հռոմում փիլիսոփաները նաև հայտնի ճարտասաններ էին: 2. Աստծո պատվիրանները պետք է կատարել: 3. Պատերազմի ժամանակ մարդիկ ոմբակողոքյունից պաշտպանվում են պատսպարաններում: 4. Կայարանում դիմավորեցի հեռավոր շրջանից ժամանած ընկերոջս: 5. Տանը սովորաբար կծան շներ չեն պահում: 6. Հրացանի ձգանի հետ պետք է զգույշ լինել: 6. Հայտնի դերասաններին ժողովուրդը միշտ էլ մեծարել է, քանի որ նրանք, չնայելով դժվարոքյուններին, հասել են մեր երկրի հեռավոր շրջանները՝ իրենց արվեստը հասանելի դարձնելով հեռավոր գյուղերի բնակչությանը:

Ответы

1. В Риме философы были и известными ораторами. 2. Божьи заповеди надо исполнять. 3. Во время войны люди защищались от бомбёзек в убежищах. 4. На вокзале (я) встретил моего друга, прибывшего из отдаленного района. 5. Дома обычно не держат кусачих собак. 6. С курком ружья надо быть осторожным. 6. Известных актеров народ всегда почитал, так как они, несмотря на трудности, добирались до отдаленных районов нашей страны, делая свое искусство доступным для населения дальних деревень.

Урок 48

Словообразование

Суффикс) -п₁.

Грамматика

Модальные слова.

Пунктуация

Разделяющие знаки.

Словообразование

Суффикс -п₁

Суффикс -п₁ образует прилагательные, существительные и слова, являющиеся и существительным, и прилагательным.

Суффикс -п₁ реже образует производные от простых основ, чаще – со сложными основами, вторая из которых – глагольная.

Այցել₁ посещать → այցելու посетитель, ազդել влиять, воздействовать → ազդու волнующий, впечатляющий, внушительный, веский; внушительно, впечатляюще, վարձել нанимать → վարձու наемный, կծել кусать → կծու острый (по вкусу и *ner*), հափել ստ резать, разрезать; ампутировать; пересекать, делить → հափու острый.

В ряде производных вторая основа – -шп- (от глагола առնել): րոշակողու пенсионер րոշակ пенсия, стипендия (пенсия *тж կենսարոշակ*), եշակու наводчик, стрелок (եշին знак, мишень), կապակու откупщик, подрядчик (կապակ подряд, откуп, аренда).

Образуются и прилагательные: փորձափու опытный (փորձ опыт, попытка, репетиция), ակնափու значительный, видный, примечательный.

С основой -արկ- (от ձր արկանել бросать, кидать; одевать, надевать) образованы следующие слова: խուզարկու сыщик; ищайка; сыскной, քանչարկու наушник, интриган, բողոքարկու жалующийся, апеллирующий, սպասարկու обслуживающий, служебный; (*уст*) слуга; официант: սպասարկու ամենական обслуживающий персонал (состав), սպասարկու քաղաք служебные слова, ահարկու грозный, устрашающий, վերարկու пальто.

Ряд слов образуется с основой **-шð-** (от глагола *ðр* шðել вести, привести, *ср* ի կատար шðել – привести в исполнение, ման ածել прогуливать), **ձեռնաժողով** фокусник, **ձադրաժողով** шут, клоун, паяц (ձադր насмешка), **կատարաժողով յօր** исполнитель; марионетка, исполнитель чужой воли, **քեկնաժողով** кандидат.

Второй компонент **шð** может быть и суффиксом причастия: **հաշվարքաժողով** коллекция, сборник, собрание, **ժողովաժողով** сборник, **շինաժողով** надуманный, неестественный, притворный, искусственный (**շինել** строить, **շինած** построенный, с выпадением **ш**).

Словосочетания

ոչխարիերի բրդատու ցեղատեսակ шерстоносная порода овец
պատասխանատու աշխատանք ответственная работа
նախագահի խորհրդատու консультант президента
մանրանկարչության երկրպագու поклонник миниатюры
դպրոցի վերակացու смотритель школы
դիպուկ նշանառու меткий стрелок
փորձառու մանկավարժ опытный педагог
վարձու բանակ наемная армия
մշտական այցելու постоянный посетитель

Грамматика

Модальные слова

Модальные слова (**եղանակավորող բառեր**) выражают объективное или субъективное отношение говорящего к событию, явлению и не связаны синтаксически с каким-либо определенным членом предложения. Они выражают разные значения.

Приведем наиболее важные и употребительные из них.

1. Сомнение, колебание: **Երեք** видимо, наверное, **թերևս** впрочем, пожалуй, **ասես** словно, **կարծես** словно, казалось бы, **կարծե՞ս** **թե** кажется, казалось бы, **գուցե** может, **միզուցե** может быть, **արդյոք** ли, **մի՞՞թե** неужели и др.

Այնուղի, **երևի,** **մարդիկ են** **աշբուն:** Там, видимо, люди живут.

Գրիգորին, **որը** **թերևս ավելի շատ** **իրավունք ուներ,** **պահում էին ստվերի մեջ:** Григора, который, впрочем, имел больше прав, держали в тени.

Դարավոր կաղնին ասես ինչ-որ երգ էր երգուն: Вековой дуб словно какую-то песню пел.

Սի՞թե բժիշկները կարող էին սխալվել: Неужели врачи могли ошибиться?

Սի՞թե վերջին պետուն եմ ես: Неужели я последний поэт?

Գուցե վա՞ղը զաս: Может завтра придешь?

2. Утверждение: իհարկե конечно, անշուշտ конечно, бесспорно, անպատճառ непременно, անտարակույս несомненно, обязательно, անկանած несомненно, իսկապես действительно, իոր действительно, քարերախտարար к счастью, դժբախտարар к несчастью, ցավոր, ցավոր սրտի к сожалению.

Անշուշտ, մի լորդ պատճառ կա: Конечно, есть серьезная причина.

Աննան կա, անպատճառ կա: Анна придет, обязательно придет.

Միքայել, իհարկե, կարող է քեզ կործանել: Микаел, конечно, может тебя погубить.

Քարիկը, իսկապես, տաղանդավոր աղջիկ է: Кнарик, действительно, талантливая девушка.

Մեզ գրեթե ոչինչ չի հասել հերանուական գրականությունից, որի անտարակույս գոյություն է ունեցել: До нас почти ничего не дошло от языческой литературы, которая, несомненно, существовала.

3. Желательность: Երանի, երանի թե хоть бы, если бы, միայն թե, միայն только бы, գոնիե хотя бы и др.

Երանի աշունը ուշանա մի թիզ: Хоть бы осень опоздала немногого.

Երենի այսպես՝ անվերջ թեզ հետ լինեմ: Если бы так: бесконечно с тобой (я) был!

Անն ինչ կանեմ, միայն թե մնաս: Все сделаю, только бы (ты) осталась.

4. Уступительные: ինչեւ, ինչկիցե впрочем, ну, համենայն դեպի во всяком случае, այսուամենայնիվ, այնուամենայնիվ вместе с тем, тем не менее, ինչ էլ լինի как бы ни было и др.:

Ինչկիցե, ինացեք, пр ձեզ համար ենք եկել: Впрочем, знайте что (мы) ради вас пришли.

Նա, այնուամենայնիվ, դասարանի լավագույն աշակերտն է: Он, несмотря ни на что, лучший ученик класса.

Пунктуация

Разделяющие знаки

Разделяющие знаки (սրուերյան նշաններ) указывают на паузы в речи.

Здесь подробно рассмотрим знак «..» միջակես:

Знак «..» ставится в следующих случаях.

1. Между предложениями — компонентами сложносочиненного предложения, если между ними нет союза, они имеют значительную самостоятельность и произносятся с заметной паузой.

Դադարեց անձրկը. լուսինը վար նայեց սպիտակ լեռների կապոյն ձորերին. անտառապահի աղջիկը բռրպրեց կրակը: Прекратился дождь, луна взглянула вниз на голубые ущелья белых гор, дочь лесника раздула огонь.

2. Между предложениями, не связанными союзом или относительным словом, если одно из них – комментарий, объяснение другого.

Նրա իղձը կատարվեց. ազատվեց սիրելի երկիրը: Его (ее) чаяние исполнилось: была освобождена любимая страна.

3. Перед прямой речью или цитатой, после авторских слов:

Մայրի ինձ աշաց. Моя мать мне сказала:

— Արինք սովորիր: — Обучайся ремеслу!

4. Преимущественно в заглавиях, между теми словами и словосочетаниями, одно из которых уточняет, обобщает, дополняет другое.

Հայոց լեզու. շարադրություն – Армянский язык. Синтаксис.

5. После слов, словосочетаний или предложений, выражают их наименование, призыв, постановку вопроса, перечисление, за которыми следует непосредственно с ними связанное мнение, оценка, вывод.

Ո՞րի է ելքը. սա է մեր մտահոգությունը: Каков выход – вот наша озабоченность.

Թումանյան, Խնահակյան, Տերյան, Վարդուհյան, Սեծարենց. սրանք են իմ սիրած դասական բանաստեղծները: Туманян, Исаакян, Терьян, Варужан, Мецаренц – они мои любимые поэты-классики.

6. После правил, определений, обобщающих слов, мыслей, если за ними следует перечисление.

Տեղի պարագան կարող է արտահայտվել հետևյալ հոլովներով. տրական, քացառական, գործիական, ներգոյական: Обстоятельство места может быть выражено следующими падежами: дательный, отложительный, инструментальный, местный.

7. После сокращенного написания слов:

պրոֆեսոր Մանուկ Արելյան – պրոֆ. Մ.Արելյան

Запомните! Сокращенные названия единиц измерения м (մետр), см (сантиметр), кգ (килограмм) пишутся без знака «..».

Գրիգոր Գուրզադյան

Ամեն անգամ, երբ արվեստի այս կամ այն բնագավառում երևում են մոդա-յիկ հոսանքներ կամ ուղղություններ (կորիզն, ֆորմալիզմ, արատրակցիոնիզմ, սյուրռեալիզմ և այլն), դրանք դառնում են փոթորկության հարձակումների օբյեկտ առաջին հերթին հենց իրենց՝ արվեստագետների կողմից: **Մինչեւ** գիտնականները հաճախ ցուցաբերում են անսքող հետաքրքրություն արվեստի բնագավառի ամեն մի նոր, անակնկալ երևոյթի հանդեպ: Պատճառը թերևս այն է,

որ նման դեպքերում նրանք տեսնում են նախ և առաջ երևակայության բոլշք, նոր լեզվով խոսելու միտում, աշխարհի նասին պատկերացումների ընդլայնման ակնհայտ փորձ. այս ամենը գիտնականը, **իրոք**, կարող է հասկանալ ու գնահատել: **Անշուշտ**, չպետք է խրախոսական Սապիադոր Դալիի սյուրռեալիզմը, այն տարածում չի կարող գտնել, քայլ գիտնականի տեսանկյունից չընդունել Դալիի խիստ ընդգծված անհատականությունը, նրա անգուստ երևակայությունը, դժվար է: **Համեմայնդեպս**, Դալիի ամեն մի նոր նկարը գիտնականի տեսանկյունից նշանակում է հանդիպում մի նոր անակնկալի հետ...

Новые слова

բնագավառ область (деятельности, знания)

մոդայիկ модный

ուղղություն направление *так пер*

փորդրված бурный, *так пер*

հարձակում нападение, нападки

առաջին հերքին в первую очередь

անսրող не скрываемый

ցուցաբերել проявлять

անակնկալ неожиданный; неожиданно; неожиданность

երևակայություն фантазия, воображение

միտում тенденция, направленность

պատկերացում представление

ընդլայնում расширение

ակնհայտ очевидный

խրախոսականություն поощрять

տարածում գտնել рас пространяться

տեսանկյունից с точки зрения

խիստ ընդգծված отчетливо подчеркнутый

անհատականություն индивидуальность (անհատ личность, индивидуум)

անգուստ несдержаненный

նշանակել означать, обозначать

Упражнения

*I. Переведите.

- Նվիրատուների ներդրումների շնորհիվ Հայաստանում վերանորոգվեցին քանդարաններն ու մի շարք դպրոցներ: 2. Մեր քաղաքամերձ այգում շատ պտղատու ծառեր կան: 3. Պատասխանատու մասնագիտություններ կան, որոնցով գրադպուները պետք է շատ լորջ վերաբերվեն իրենց գործին: 4. Մեր հայտնի քանարեզու Ավետիք Խասհակյանը նաև մեծ փիլիպովիա ու քաղաքական գործիշ

Էթ: 5. Մենք փայփայանքով ենք վերաբերվում մեր տանը պահպող նրա երկերի ժղովածուներին: 6. Նրա քողը՝ Ավիկ Խաչալյանը, փորձառու գրականագետ է: 7. Նա պարբերաբար լուս է ընծայում պապի անտիպ նյութերը:

*II. Переведите.

1. Վաղն անպայման կինոն կգնանք, միայն թե անձրև չգա: 2. Կարծես թե դիմում չեն մերժել, վաղը հաստատ կիմանամ: 3. Ցափոր սրտի մեզ շահօղովեց մեկնել ժամանակին, քայլ բարերախտարար հասանք գիտաժողովի բացման արարողությանը: 4. – Գուցե այսօր տա՞նը մնաս, ջերմություն ունես, – խորհուրդ տվեցի քրոջս: 5. Ինչ էլ լինի, ես հասնելու եմ իմ նպատակին: 6. – Ցափոր սրտի տարիքս չի ներում մասնակցելու այդ մրցույթին, – վշտացած ասաց Շուշանը: 7. Կարծես թե աշունն այս տարի չի ուզում իր տեղը զիցել ձմռանը:

Ответы

I. 1. Благодаря вкладам благотворителей (досл. дающих подарки) в Армении были восстановлены музеи и ряд школ. 2. В нашем пригородном саду много плодоносящих деревьев. 3. Есть ответственные специальности, занимающиеся которыми должны очень серьезно относиться к своему делу. 4. Наш известный лирик Аветик Исаакян был также и философом, и политическим деятелем. 5. Мы бережно относимся к хранящимся у нас дома собраниям его сочинений. 6. Его внук – Авик Исаакян – опытный литературовед. 7. Он периодически издает неизданные материалы деда.

II. 1. Завтра обязательно пойдем в кино, только бы дождь не пошел. 2. Кажется, мое заявление не отвергли, завтра точно узнаю. 3. К сожалению, нам не удалось выехать вовремя, но к счастью, мы успели к церемонии открытия научной конференции. 4. – Может, сегодня дома останешься, у тебя температура, – посоветовал я моей сестре. 5. Что бы ни было, я добьюсь своей цели. 6. – К сожалению, мой возраст не позволяет (досл. не прощает) принять участие в этом конкурсе, – огорченно сказала Шушан. 7. Кажется, осень в этом году не хочет уступить свое место зиме.

Урок 49

Словообразование

Префикс **թեր(ш)-**,
Суффикс **-(ш)գործ.**

Грамматика

Междометие.

Пунктуация

Разделяющие знаки (окончание).

Словообразование

Префикс **թեր(ш)-**

Префикс **թեր(ш)-** выражает значение недостаточности, неполноты, половинчатости. Этот префикс присоединяется к основам глаголов, а также прилагательных и существительных, образуя глаголы, прилагательные и существительные. Если за этим префиксом следует согласная, то перед ней, как правило, добавляется интерфикс **ш:** **թեր + ш → թերշ** (исключение: **խաչել** (про)варить, тушить → **թերխաչ** недоваренный): **լուսնի** учеба → **թերլուս** недоучившийся, недоучка, **եփել** варить → **թերեփ** недоваренный, **կղզի** остров → **թերակղզի** полуостров, **կատարել** выполнять; исполнять → **թերակատարել** недовыполнять, **հավատալ** верить → **թերահավատ** недоверчивый, **զնահատել** оценивать → **թերազնահատել** недооценивать, **անել** растя, вырастать → **թերան** недоразвитый, **մարսել** переваривать(пишу) → **թերամարսել** не переваривать, **լըռնել** понять, постичь → **թերլըռնել** недопонять, **կշռել** взвешивать → **թերակշռել** недовешивать, **այրել** (с)жечь → **թերայրել** недожечь.

Словосочетания

թերահավատ պատաճի недоверчивый юноша
թերխաչ ձու недоваренное яйцо (яйцо всмятку)
ուժերի թերագնահատում недооценка сил
այրանքի թերակշռում недовес товара

զազի թերայրում неполное сгорание газа
թերпи մարդ недоучившийся человек
պլանների թերակատրում недовыполнение планов
Սևանի թերակզի полуостров Севан

Суффикс -(ա)գործ, -(է)գործ

Суффикс -(ա)գործ от основ существительных образует слова, обозначающие специалиста в какой-либо области:

բանվակագործ скульптор, խեցեգործ гончар, լամպագործ ламповщик, արձաքործ серебряных дел мастер, հրուշակագործ кондитер, բետոնագործ бетонщик, քիմիագործ химик, работник химической промышленности, տեքստիլագործ текстильщик, գորգագործ ковродел, մետաղագործ металлург, պողպատագործ сталевар, գինեգործ винодел, գարեջրագործ пивовар, ատաղձագործ плотник, փայտագործ плотник, ծխախոտագործ табаковод, փականագործ слесарь, տակառագործ бондарь, ժամագործ часовщик, նավագործ судостроитель.

Словосочетания

հմուտ հրուշակագործ опытный кондитер
անվանի խեցեգործ именитый мастер керамики
հայտնի արձաքործ известный серебряных дел мастер
փատակաշատ գորգագործ заслуженный ковродел
բարձր կարգի փականագործ слесарь высокой квалификации
իր գործին բազ տիրապետող տակառագործ хорошо владеющий своим делом бондарь

Грамматика

Междометие

Междометия (ձայնարկություն) не обозначают или называют, а непосредственно выражают душевые переживания, эмоции, чувства и волю человека. На письме междометия обычно выделяются восклицательным знаком (՝).

Междометия подразделяются на две большие группы: положительные и отрицательные.

Положительные выражают радость, восхищение, ликование, воодушевление, ласку, удивление, гордость, удивление: ա՝ յ, օ՛ն, ա՛յ զա՛ն, է՛յ զա՛ն, հե՛յ զա՛ն, ուիշ՝յ, օֆիշ՝յ, քա՛հ, քա՛հ, օ՛հ, ու՛ֆ и др.

Отрицательные выражают боль, мучение, горе, негодование, ненависть, отвращение, страх, угрозу, отчаяние, сочувствие: ի՝, է՝, ը՝, ա՛խ, վա՛խ, վա՛յ, վու՛յ, վայ-վա՛յ, ա՛հ, օ՛ֆ, ու՛ֆ, օ՛յ, ամա՛ն, օ՛հ, է՛հ, պահո՛ն,

պա՛հ, պահ-պա՛հ, հայ-հա՛յ, օհո՛, ավա՛դ, վա՛շ, վաշ՝ վաշ-վի՛շ, վուշ-վու՛շ, յանկ, բյու՛տ, ի՛շ, իա՛շ:

Часто одно междометие выражает различные ощущения, так, например, վա՛յ может выражать и радость, и удивление, и боль, и страх, и отвращение:

Վա՛յ, զաղտնի նամակը սա՞ է: Ах, тайное письмо — это! (удивление)

Վա՛յ, ո՞ւրս: Ой, моя нога! (боль)

Վա՛յ, բանար չկա: Ой, чернил нет! (сожаление)

Վա՛յ, Արմեն ջան, գու եկա՞ր: Ах, Армен дорогой, ты пришел? (радость)

Վա՛յ, ինչքա՞ն շատ բռչում կա այսեղ: Ах, как много здесь птиц!

Օհո՛, աչքերդ կարմրեցին: Ай, твои глаза покраснели!

Օ՛, սուկալի վայր է սա: О, это — ужасное место!

Ե՛հ, Արմե՞ն, Արմե՞ն, անհասկանալի մարդ ես դու: Эх, Армен, Армен, непонятный ты человек!

Ավա՛դ, արդեն ոչինչ չի կարելի փոխել: Увы, уже ничего нельзя изменить!

Օ՛յ, ինչ լավիկն է: Ой, какая (она) хорошенъкая!

Հովհաննես Թումանյան

Ա՛յս, երանի թե լիներ մի հնար —

Այդ ժայիտը միշտ քո դեմքին մնար.

Ես վախենում եմ մի ժամից հետո

Անցնի խնջույքը, և կյանքից դժգոհ

Ստածնունքներով դարձյալ դու տիրես...

Ա՛յս, երանի թե մնայիր այդպես...

Новые слова и выражения

հնար средство, прием, возможность

խնջույք пир, кутеж

կյանքից недовольный жизнью

մտածնունք дума, раздумье, забота

Пунктуация Կետադրույթներ

Мы уже рассматривали разделительные знаки препинания, здесь подробнее остановимся на знаке «»րոր.

Знак «» (րոր) ставится в следующих случаях.

- 1.** Между поясняемым словом и собственно приложением:
Ճարտարապետ՝ Վարդան Սարգսյանը, նոր նախագիծ էր ներկայացրել։
Архитектор, Вардан Саргсян, представил новый проект.
- 2.** После причастного оборота, стоящего в начале предложения, и перед причастным оборотом в конце предложения.
- Ավարտելով օրվա աշխատանքը՝ ճարտարագետները համբակացարան
էին վերաբանում։ Закончив дневную работу, инженеры возвращались в общежитие.
- 3.** Перед определением, выраженным словосочетанием, которое стоит после определяемого слова.
- Նա վերադարձել էր՝ հոգին ու հիմքափակած։ Он вернулся – уставший
и розочарованный.
- 4.** После и перед обстоятельствами (основания и уступительных),
стоящими в начале и конце предложения с предлогами и послелогами
ըստ (по, согласно), նայած (смотря), չնայած (несмотря на),
համապատասխան (в соответствии), հակառակ (наперекор, вопреки),
հանդերձ (вместе с).
- Հստ վերջին տվյալների՝ համբային գրադարանի բացումը հետաձգվելու է։
По последним данным, открытие публичной библиотеки будет отложено.
Համբային գրադարանի խմբագիրը համաձայնել էր՝ իր համոզմունքներին
հակառակ։ Редактор энциклопедии согласился – вопреки своим
убеждениям.
- 5.** Перед однородными подлежащими (без определенного артикля).
- Հայաստանի Համբայինության մեծ քաղաքներն են՝ Երևան, Գյումրի,
Վանաձոր։ Большие города Республики Армения – Ереван, Гюмри,
Ванадзор.
- 6.** После первого из двух слов, стоящих рядом, но синтаксически не
связанных – во избежание смысловой путаницы, недоразумения (первое
из этих слов является дополнением, а удаленное – дополняемым).
- Մեսրոպ Մաշտոցի՝ Օշական գյուղու գյուղող համեստ շիրիմը հայ
ժողովրդի սրբություն սրբություն է։ Находящаяся в деревне (селе) Ошакан
скромная могила Месропа Маштоца – святая святых армянского народа.
(Մաշտոցի – дополнение, շիրիմը – дополняемое).
- (Без знака «՝» (рпր) может быть понято: в деревне Месропа Маштоца
Ошакан...)
- Հակոբը պատմում էր իր՝ հիվանդին այցելելու մասին։ Акоп рассказывал
о посещении им больного (пациента).

(Без данного знака может быть понято, что речь идет о больном (пациенте) Акопа, т.е. что Акоп – врач).

7. После обобщающих слов: **այսպես** (так), **այսպիսով** (таким образом, итак), **այն է** (а именно), **այսինքն** (то есть), **որոնք են** (каковыми являются), **օրինակ** (например).

Առեղծված է մեր սիրով, այսինքն՝ մեր զգացմունքների մեջ ու խորունկ աշխարհը: Загадка – наше сердце, то есть большой и глубинный мир наших чувств.

Когда обобщающие слова типа **այսպիսով**, **օրինակ**, **որեմն** (значит) – в середине предложения, они могут восприниматься как вводные слова и выделяться запятыми.

Բոլոր եզրույթները, այսպիսով, հանգեցին նոյն եզրակացությանը:

Все выступавшие, таким образом, пришли к одному и тому же заключению.

8. Вместо редуцированного члена предложения или подчинительного союза.

Սարգսին աշխատում է արիեստանցում, իսկ Համբարձումը՝ արթևստանցում: Саргис работает в мастерской (ремесленника), а Амбарцум – в мастерской (художника, скульптора).

Կարծում եմ՝ ամեն ինչ բարեհաջող կվերջանա: Полагаю, что все окончится благополучно.

(Здесь редуцирован подчинительный союз пр (что): Կարծում եմ, որ ամեն ինչ բարեհաջող կվերջանա:

9. Перед короткой (преимущественно, состоящей из одного слова) прямой речью (которая, в данном случае, не берется в кавычки и не выделяется тире).

Վարդուհին ասում էր՝ մնա, բայց նև չկարողացա կատարել նրա խնդրանքը: Вардун говорила “останься”, но я не смог выполнить ее просьбу.

10. В выражениях справочного типа, употребленных вне связной речи, после слова или словосочетания, требующих пояснения, уточнения.

Տնօրեն՝ Ա. Հակոբյան Դиректор – А. Акопян

Խմբագիր՝ Լ. Վարդանյան Редактор – Л. Варданян

Սկիզբ՝ ժամը 20.00-ին Начало – в 20.00

Սուսար՝ բակից Вход со двора.

Հովհաննես Թումանյան

Տիեզերքում աստվածային մի ճամփորդ է իմ հոգին.
Երկրից անցվոր, երկրի փառքին անհաղորդ է իմ հոգին.
Հեռացել է ու վերացել մինչ աստղերը հեռավոր,
Վար մնացած մարդու համար արդեն խորք է իմ հոգին:

Новые слова

տիեզերք космос, вселенная
անցվոր проходящий; прохожий, путник
անհաղորդ непричастный, замкнутый, необщительный
վերանալ подниматься, возноситься, исчезать
Վար вниз, внизу

Ամենամեծ նավը Կարակ

Երեք նավաստի՝ ֆրանսիացի, ամերիկացի և անգլիացի, վիճում են այն մասին, թե ո՞ն նավատորմի նավերն են մեծ:
— Մեր նավատորմում, — ասում է ֆրանսիացին, — այնպիսի մի նավ են կառուցել, որ նավապետը մի ժայրից մյուսը զնում է ավտոմեքենայով:
— Հետո ինչ, — առարկում է ամերիկացին, — մեր նավում, երեք նավապետն ուզում է հրաման տալ նավի մյուս ժայրին, ինքնարիոռվ է զնում այնտեղ:
— Մեզ մոտ էլ են մեծ նավ կառուցել, — հառաչանքով ասում է անգլիացին, — բայց երբ նավապետն ուզում է հրաման արձակել, զնում է Վաշինգտոն:

Новые слова

նավաստի моряк, матрос
վիճել спорить
նավատորմ флот
նավապետ командир корабля
ժայր край, кончик

Աֆորիզմներ

Խելոքների մոտ հիմար լինելն ավելի ապահով է, քան տգետների մեջ խելոք երևալը:
Մարդկանց մեծ մասը խելոք է, մեծագույն մասը՝ խորամանկ:
Ֆրեդ Աֆորիզյան

Упражнение

* Переведите.

1. Դանիելյանը մեր քաղաքում հայտնի քանդակագործ է: 2. Արամն իր աշխատանքների հաջողությանը երբեք քերահավաստորեն չի վերաբերվում: 3. Հայերը հնուտ գորգագործներ են եղել ու են: 4. Հնուտ նավագործների ու փայտագործների աշխատանքի արդյունքը դարձավ այժմ արդեն աշխարհի շատ նավահանգիստներում հանգրվանող մեր «Կիլիկիա» առաջատանավը: 5. Մեծ քիմիայի զարգացման գործնքացում իրենց զգալի կշիռն ունեն հայ քիմիագործները: 6. Հայաստանի արդյունաբերության հսկաներից էր «Լուսատեխնիկական» գործարանը, որի կազմում գործող ուսումնարանը ամեն տարի գործարանին անհրաժեշտ մասնագետ-շրջանավարտներ էր տալիս՝ փականագործներ, ատաղձագործներ, լամպագործներ:

Ответы

1. Даниелян – известный в нашем городе скульптор. 2. Арам никогда не относится с недоверием к успеху своих работ. 3. Армяне были и есть искусными ковроделами. 4. Результатом труда опытных судостроителей и плотников стало уже причаливающее во многих портах мира наше парусное судно “Киликия”. 5. В процессе развития большой химии свое значительное место (*досл вес*) имеют армянские работники химической промышленности. 6. (Одним) из гигантов промышленности Армении был завод “Светотехнический”, действующее в составе которого училище каждый год давало заводу необходимых специалистов-выпускников: слесарей, столяров, ламповщиков.

Урок 50

Словообразование

Суффиксы **-пім**, **-піјр**, **-пімр**

Грамматика

Союз.

Словообразование

Суффиксы **-пім**, **-піјр**, **-пімр**

Суффикс **-пім** (*др -пімн*) от глагольных основ образует существительные, обозначающие действия: *шрдкіл* запрещать → *шрдкілпім* запрещение, *фініткіл* отрицать → *фінітпім*, *хірркіл* опровергать → *хіррпім* опровержение, *дақткіл* происходить, брать начало → *дақпім* происхождение, генезис, *қашапткіл* выполнять, исполнять → *қашаптпім* выполнение; исполнение, *білшабткіл* завоевывать, достигать → *білшабпім* завоевание, достижение, *շарғткіл* двигать → *шарғпім* движение, *шіршабшіл* укрепляться → *шіршадпім* укрепление, *ршардрапшіл* подниматься, повышаться → *ршардраппім* поднятие, повышение, *хітпішіл* удаляться, отдаляться → *хітпішпім* отдаление, удаление; *увольніл* увольнение, *пізшамшіл* уничтожаться → *пізшампім* уничтожение.

Словосочетания

ніжнішівікішіл аїлшамбілірі *қашаптпім* выполнение намеченных планов
іншішівікішіл *шарғпім* общеноциональное движение

ағжыншашақшарділ *шіншіл* *ршардраппім* незначительное повышение
зарплаты

шіншішішіл *білшабпім* беспрецедентное достижение

ріерікішіл *фінітпім* опровержение приведенных фактов

երկրաշարժից *машшіл* *ршардраппім* укрепление
частично разрушенных от землетрясения зданий

Суффикс **-піјр** от глаголов и существительных образует существительные с различными значениями: *шил* сказать, говорить →

шашыпјр изречение, афоризм, դնել ставить, класть → դրույր положение, тезис, ելնել вставать, подниматься → եղույր выступление (речь), հասնել достичь, добраться → հաշույր доход, прибыль, երևալ виднеться, появляться → երևույր явление, факт, հավաքել собираться → հավաքույր сбор, собирающе, շահել выгадывать, выигрывать → շահույր прибыль, մշակել обрабатывать, разрабатывать → մշակույր культура, ձանձրանալ скучать, тяготиться → ձանձրույր скуча, սովորել учиться, привыкать → սովորույր привычка, обычай, երեկոн вечер → երեկույր, вечер, вечеринка, ավանդել передавать, завещать → ավանդույր традиция, նոր новый → նորույր новизна, новинка.

Словосочетания

ազգային ավանդույր национальная традиция
հետաքրքիր եղույր интересное выступление
սուպորինակ երևույր странное явление
·ձանձրույր պատճառող հաղորդում передача, наводящая (*досл* причиняющая) скучу
մշակույրի նախարարույրյոն министерство культуры
անսպասելի շահույր неожиданная прибыль
դպրոցական հավաքույր школьный сбор

Суффикс **-ուր** образует существительные с различными значениями: ակն исток → ակուր исток, источник, ршадр высокий → րարձուր высота, вершина, իրավ действительно → իրավուր право, հիմք основа; фундамент → հիմնուր основание, начало, մաս часть → մասուր реликвия, моши, սկիզбр начало → սկզբուր принцип, համեմել приправлять, сдобрять → համեմուր приправа, специя, ծաղիկ цветок → ծաղկուր цветение, расцвет.

Словосочетания

ազգային ակուրներ национальные истоки
սրբազն մատունքներ священные реликвии
արևելյան համեմունքներ восточные приправы
անհասանելի բարձուր недостижимая высота
անսպասան սկզբունքների տեր аնձնափորույրյոն личность с неколебимыми принципами

Грамматика

Союз

Союз (շաղկապ) связывает слова или целые предложения. Например, Գիրը և տեսորը դարձկում են: Книга и тетрадь — в ящике. Արամը ներս մտավ, և բոլորը ուրախացան: Арам вошел, и все обрадовались.

В первом предложении союз և связывает члены предложения, а во втором — предложения. По выполняемой функции союзы подразделяются на две группы: сочинительные и подчинительные. Сочинительные связывают слова или предложения — компоненты сложносочиненного предложения, а подчинительные союзы — главное предложение с придаточным.

Приведем наиболее употребительные из этих союзов.

Сочинительные (համադաշական) союзы: և, ու и, իսկ а, բայց но, սակայն однако, կամ или, նաև (а) также, մինչեւ между тем как, եւ и, այլ а, но, այլն также, но и, а также, եթիւնիկ, անգամ даже, որեմն значит, այսինքն то есть, այնինչ же, тогда как, в то время как, այլապես иначе, а то, ապա потом, затем, значит, следовательно, մասնավեան тем более, հետևապես, հետևարար следовательно, բայց և но и, սակայն և однако и, ինչպես և как и, կամ եւ или же, կամ թե или же, և ...ն' и ...и, թե՛ ...թե՛ и ... и, ոչ միայն не только:

Различия между և и ու наглядно проявляются при употреблении в одном сложном предложении:

Մարդի հոգը իր բոլոր շարժումներով ու բնավորության դրսնորումներով կանգնում է Պարույր Սևակ-քանաստեղի քննախույզ հայացքի առջև, և նա տեսնում, ունկնդրում է ամեն բան, չափում ամեն ինչի իմաստն ու խորհուրդը, մերժում ստորն ու արգահատելին, վեհացնում ազնիվն ու գեղեցիկը, կասկածում է ու տարակուսում, բայց և հաղթանակում փիլիսոփայական հավատով: Человек со всеми движениями его души и проявлениями характера встает перед зорким взглядом Паруйра Севака-поэта, и он видит, слушает все, мерит значение и сокровенный смысл всего, отвергает низкое и ненавистное, возвышает честное и прекрасное, сомневается и колеблется, но и побеждает философским верованием.

Приведем примеры с другими сочинительными союзами:

Աշուոր կարդում է, իսկ Համբիկը դաշնամուր է նվազում: Ашот читает, а Асмик играет на пианино.

Անձուն էր, բայց բարի սիրու ուներ: (Он) проклинал, но имел доброе сердце.

Ենք տանջվեցինք, այնինչ նրանք վայելում են մեր աշխատանքի պատվները: Мы настрадались, они же пожинают плоды нашего труда.

Արամի աշխատանքը շատ ծանր է, հետևարար նա հանգստի կարիք ունի: Работа Арама — очень тяжелая, следовательно он нуждается в отдыхе.

Подчинительные (упрощенные) союзы: **որ** что, чтобы, **թե** что, же, **եթիւ** когда, **եթիւ** если, **որովհետև**, **քանի** **որ** потому что, так как, **որպեսզի** чтобы, для того, чтобы, **մինչ** до, **մինչդեռ** между тем, как, **թեև** хотя и, **թեկուց** хотя бы, **թեպես** хотя и, **հենց** **որ** как только, **քանի** **որ** так как, **քանի** пока еще, **չնայած** несмотря на то, **նախքան** перед тем как, **չ** **որ** не так ли, ведь, **մանավանդ** **որ** тем более, что.

Отметим некоторые различия в употреблении синонимичных союзов **որ** и **թե**.

Первый употребляется, когда говорится о достоверных событиях:

Սանեն ասաց, **որ** անպայման կա: Мане сказала, что обязательно придет.

Союз **թե** выражает сомнения, колебания:

Նարեկն թվաց, **թե** ինչ-որ ձայներ է լսում: Наре показалась, что она слышит какие-то голоса.

Приведем примеры с другими подчинительными союзами.

Եթի մեծանաս, ինձ կհասկանա: Когда вырастешь, меня поймешь.

Եթե առաջարկում են, չպետք է մերժել: Если предлагаю, нельзя отказываться.

Աշուոք գրոսամբից շուտ վերադարձավ, որպեսզի դասերը պատրաստի: Ашот рано вернулся с прогулки, чтобы приготовить уроки.

Հենց **որ** զանգահարեն, անմիջապես դուրս կամ: Как только позвоню, сразу выйдешь.

Ընկերոջ մերժեց, **թեև** չէր կամենում: Товаришу (другу) (он) отказал, хотя и не желал (того).

Կահազմ Գավրյան

Ազգերի վիրխարի խառնարանում՝ Աներիկայում, Վիլյամ Սարոյանը շապագգայնացավ, **որովհետև** դարի ահեղ աղմուկները, մետաղի շրինդն ու հսկա քաղաքների ժայռը նրա մեջ չկարողացան խլացնել արյան ձայնը, հողի ու նախնիների կանչը:

Զավագգայնացավ նաև մի այլ, առավել խոր ու հիմնավոր պատճառով. նա ծնվել էր իրու մեծ արվեստագետ, իսկ որքան մեծ է արվեստագետը, այնքան ավելի անդավաճան է իր ակունքներին, իր արյան ու ոգուն, **քանի** **որ** մեծ արվեստը ամենից առաջ արյան ու ոգու արտահայտությունն է...

Новые слова

Վիրխարի огромный, грандиозный
խарнайарин кратер; жерло; место слияния (вод)

ապազգայնանալ դենационализоваться (ապազգային դենационализованный, антинациональный)

շղմնդ ցրոտ, լյազ
Ժխոր ցալդէջ, ցվալտ
խլացնել զալշատի
նախնի պրեծ
կանչ զօն, կլիչ, կրիկ, վոզգլաս
հիմնավոր օստավութիւնային
անդավաճան նեփրայածի, վերնայ

Աֆորիզմներ

Ով իրեն լավ է հասկանում՝ կես իմաստուն է:
Իմաստուն մտքերը շատերը կասեն, երես չատեն:

Ֆրեդ Աֆրիկյան

Упражнение

* Переведите.

1. Պարույր Սևակը նաև բանասեր-հայագետ էր: 2. Մի հանգամանքը, որ առանձնահատուկ նշանակություն է ստանում նրա անհատական կարողություններում, հայոց լեզվի հմուտ իմացությունն է: 3. Նա գիտեր մայրենի լեզուն ոչ միայն գեղարվեստորեն, այլև գիտականորեն, գիտեր նրա պատմությունը, կառուցվածքը, զարգացման օրենքներն ու օրինաշափությունները: 4. Դասական գրարարին, միջին հայերենին, արևելահայ ու արևմտահայ գրական լեզուներին նա տիրապետում էր կատարելապես, որը նրան հնարավորություն էր տալիս անդրադառնալու հայագիտության ամենատարբեր հարցերի, տեսակետներ առաջադրելու ամենատարբեր խնդիրների վերաբերյալ:

Ответы

1. Паруйр Севак был также филологом-арменоведом. 2. Обстоятельство, которое приобретает особое значение в его индивидуальных способностях – это глубокое знание армянского языка. 3. Он знал родной язык не только художественно, но и научно, знал его историю, структуру, законы и закономерности развития. 4. Он в совершенстве владел классическим грабаром, среднеармянским, восточноармянским и западноармянским литературными языками, что давало ему возможность обращаться к самым разнообразным вопросам арменоведения, высказывать взгляды относительно самых разнообразных проблем.

ТЕКСТЫ ДЛЯ ЧТЕНИЯ ՏԵՐԱԾԵՐ ԸՆԹԵՐՅԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

1.

А. С. Пушкин

Зимний вечер

Ձմեռվա իրիկունքը

Перевод Ов. Туманяна

Буря мглою небо кроет,
Вихри снежные крутя,
То, как зверь, она завоет,
То заплачет, как дитя,
То по кровле обветшалой
Вдруг соломой зашумят,
То, как путник запоздалый,
К нам в окошко застучит.

Наша ветхая лачужка
И печальна и темна.
Что же ты, моя старушка,
Приумолкла у окна?
Или бури завываньем
Ты, мой друг, утомлена,
Или дремлешь под жужжаньем
Своего веретена?

Выпьем, добрая подружка
Бедной юности моей,
Выпьем с горя: где же кружка?
Сердцу станет веселей.
Спой мне песню, как синица
Тихо за морем жила:
Спой мне песню, как девица
За водой поутру шла.

Հողմը մեզով երկինքն առնում,
Գալարում է բուքը ձյան,
Սին մանկան պես լաց է լինում,
Սին ոռնում է զերք զազան.
Սին փայրենի սովում պես-պես,
Աղմրկում է տաճիքում,
Սին ուշացած ճամփորդ, ասես,
Լուսամուտն է նա թակում:

Մեր խրճիքը աղքատ ու հին,
Ե՛վ մըքին է, և տրխուր.
— Ի՞՞նչ ես նրատել պատի տակին,
Իմ պառավըս, էդպես լրու:
Հոգմե՞լ ես դու փոքրիկի
Ունցներից խելագար,
Թե՞ նիրիում ես քո իլիկի
Բըզզոցի տակ միալար:

Արի խրմենք, բարի ընկեր
Իմ սև, ջահել օրերի,
Խրմենք լարդից, բաժակը քե՛ր,
Սիրտները բաց կլինի:
Երգի՛ր, ո՞նց էր ապում խաղաղ
Հավքը ծովի էն ափին,
Երգի՛ր, ո՞նց էր աղջիկը վաղ
Զուրը զնում մինչ արփին:

Буря мглою небо кроет,
Вихри снежные круты,
То, как зверь, она завоет,
То заплачет, как дитя,
Выпьем, добрая подружка
Бедной юности моей,
Выпьем с горя: где же кружка?
Сердцу станет веселей.

Հողմը մեզով երկինքն առնում,
Գալարում է բուքք ձյան,
Մին մանկան պես լաց է լինում,
Մին ոռնում է գերք զազան.
— Արի խըմենք, բարի ընկեր
Ին սև, ջահել օրերի,
Խըմենք դարդից, բաժակը բեր,
Սիրտները բաց կլինի:

Новые слова

հողմ բуря, ураган
մեզ մгла, туман
գալարել закручивать, виться
բոր метель, выюга, пурга
ոռնալ выть
գերք հար как, словно
պառավ разг старая; старушка
արփի ուժութ солнце
մին...մին հար то...то
հավը հար птица

2.

Մարտիրոս Մարյան

Անկարելի է Մարտիրոս Մարյանին զատել Հայաստանից:

Սովորաբար Հայաստանի մասին ասում են «արևային», և այս լեռնաստանը շտեսած մարդը շփորում է Հայաստանը Յալբայի հետ: Հայաստանում, անշուշտ, չափազանց հաճախ չորային անառ ու ցուրտ ձմեռ է լինում: Դաժան երկրանաս է: Լեռներ, քարեր, դարձյալ քարեր: Վիրչասրի աշխատանք է պետք այս ժայռերի վրա խաղողի տունկ աճեցնելու համար:

Հայաստանի պատմությունը պատմություն է որքան վաղնջական, առավել եղերական: Դարերն այստեղ չեն հաշվի մանկական բվարանությամբ: Այստեղ են խաչաձևի հյուսիսն ու հարավը, արևելքն ու արևմուտքը: Ահավասիկ գառնու հերանոսական տաճարը: Գառնին հիշում է մեր բվարկության առաջին դարը: Ահավասիկ Օշականի եկեղեցին, որտեղ իր անմահությունն է ապրում «Օշականի սուրբը»՝ Ենարուայ Մաշտոցը: Ահավասիկ Էջմիածինը՝ սրբազն քաղաքը հայոց: Փատակները 7-րդ դարի տաճարի. Զվարթնոց՝ ճարտարապետական արվեստի գլուխգործոցներից մեկը:

Թե՛ Սարյան մարդը, թե՛ նկարիչը անբաժանելի են Հայաստանից: Նա ամեն օր տեսնում էր Հայաստանը և ամեն օր խորիում իր ժողովրդի բախտի մասին: Նրա գեղանկարչության մեջ ապրում է այն առեղծվածը, որ կոչվում է հայ ժողովորդ, շնչում է այն քարակերտ գեղեցկությունը, որի անունն է հայոց բնություն՝ իր հարուցած կրակու երևակայությամբ, գոյյների վայրագությամբ, ժամանակների ու ցեղերի ողբերգությամբ:

Հայր Իշխան Էրեմովորզի

Новые слова

զատել отделять, обособлять, отличать
լեռնաստան горная страна
շփորել путать
երաշու засуха, засушливый
երկասման край
վիրխարի огромный, гигантский, грандиозный, колоссальный
ժայռ скала, утес
սոսնկ саженец; посадка
վաղնջական древний, стародавний
եղերսական трагический, трагичный
թվարանուրյուն арифметика
խաչաձևիլ скрещиваться
ահավասիկ вот
թվարկություն летосчисление
սրբազն священный; святейший (обращение к епископу)
փլատակ развалина
գլուխորձոց шедевр
առեղծված загадка
քարակերտ созданный (построенный) из камня
հարուցել вызывать, зарождать; յօր возбуждать (дело)
վայրագություն лютость, свирепость, буйство, грубость
ցեղ род; племя; раса; порода
ողբերգություն трагедия

3.

Հայկական խաչքարեր

Հայաստանի մշակույթի հուշարձանների մեջ ուրույն տեղ են գրավում խաչքարերը: Խաչքարը պարզապես քարե խաչ չէ, այն հայերի գեղարվեստական խորհրդանշին է: Նրանում արտացոլվում է հայերի դեկորատիվ ճաշակը, գեղեցիկի նուրբ քմրունումը, որոշ չափով նաև ժողովրդի պատմությունը:

Հմուտ վարպետները վերցնում են քարն ու այն վերածում ժանյակի, գորդի, այգու, երգի: Կենտրոնում փորագրվում է կենսատու սուրբ խաչը, խաչի շուրջը՝ խոտ, ծաղիկներ, մրգեր, մարդիկ, զազաններ, բռչուններ, տարրեր դրվագներ ու անվանագրեր: Չափերը, ինչպես նաև փորագրերը տարրեր են: Տարրեր են նաև կիրառությունները:

Սև երաստի օգնությամբ քարն աճրացվում է տապանաքարին՝ իրեն կյանքի ուղղահայաց խորհրդանշից: Խաչքարը կարող է դրվել նաև ճանապարհների խաչմերուկում կամ որևէ այլ տեղ՝ վկայելով կարևոր իրադարձության, տարեթի մասին, կամ էլ պարզապես իրեն զարդ: Քարը համասեն է ու բավկանին հասա՞՛ 10, 15 կամ 20 սմ: Որպես կանոն՝ վարպետը փորագրում է խաչը դրահանակի մեջ:

Հատկապես ապշեցնում է այն, թե ինչպիսի վարպետությամբ են հայերը հասնում համահնչության՝ երբեւ չկրկնելով անգամ աննշան մանրությները:

Քանի՞ խաչքար կա Հայաստանում:

Անշափ շատ: Մի մասը գտնվում է այնտեղ, որ եղել է սկզբում՝ 5 կամ 10 դար առաջ՝ մասամբ կանգնած, մասամբ էլ պառկած:

Երգանկահիշատակ Վազգեն Առաջին ամենայն հայոց կարողիկոսը հավաքել է խաչքարերի մի քանի լսավորյան նմուշներ: Իր արռաջնաստ վայրում՝ Էջմիածնում, ընդարձակ մի հարթակի վրա դրված է 12-րդ դարի մի խաչքար: Հայտնի է նկարչի անունը. դա վարպետ Մոմիկն է՝ համրահայտ իր կառուցած եկեղեցիներով: Մեկ այլ խաչքար՝ 13-րդ դարի, գտնվում է Երևանի պատության թանգարանում: Մրանք գոլիսգործոցներ են: Այդ խաչքարերից մեկն իսկ տեսնելով կարելի է զգալ, թե ինչ քարձունքի է հասել քարի մշակումը՝ հար ու նման փայտի հրաշալի փորագրությանը:

Ի՞նչ տարիք ունի այս արվեստը:

Ասում են՝ այն ծագել է 9-10-րդ դարերից ոչ շուտ: Դարեւ առաջ այստեղ են եկել արաքները՝ իրենց մշակույրով, զարմանահրաշ դեկորատիվ արվեստով: Բայց խաչքարը գուտ հայկական ֆենոմեն է: Այն նման չէ արաքնախշին ոչ տեխնիկայով, ոչ արտաքին տեսքով, ոչ մտահղացմամբ:

Հայր Վ. Ա. Գորսկով

Новые слова и выражения

խաչքար камень с резным изображением креста, надгробный камень с крестом (խաչ крест, քար камень)

հուշարձան памятник (культуры, письменный)

ուրույն особый, своеобразный

տեղ գրավել занимать место

խորհրդանշ символ

արտացոլվել отражаться, отображаться

ըմբռնում понимание, осознание

Վերածել превращать, преобразовывать
ժանյակ кружево
գորգ ковер
փորագրել гравировать, высекать
կենսատու жизнетворный, животворящий
դրվագ отделка, орнамент; часть, отрывок
անվանագիր вензель
ելուստ выступ
կիրառություն применение
ամրացվել укрепляться, закрепляться
տապանաքար надгробная плита, камень
ուղղահայոց вертикальный
խաչմերուկ перекресток
վկայել свидетельствовать
իրադարձություն событие
տարեթիվ дата
համասեռ однородный
բավականին довольно, достаточно
հատկապես особенно, в особенности
ապշեցնել поражать, ошеломлять
ինչպիսի վարպետությամբ с каким мастерством
հանահնչություն созвучность, гармония
մանրուր мелочь, деталь
երջանկահիշատակ блаженной памяти
Ամենայն հայոց կարողիկու Կатоликос всех армян
նմուշ образец
արոտանիստ первопрестольный
ընդարձակ просторный, обширный
հարքակ площадка, платформа
հանրահայտ общезвестный, популярный
գլուխորձոց шедевр
մեկն իսկ տեսնելով увидев хотя бы один (из них)
քարի մշակումը обработка камня
հար ու նման очень схожий, близкий
ծագել произойти, возникнуть
զարմանահրաշ чудесный, потрясающий
զրւու исключительно, чисто
մտահղացում замысел, задумка

4.

Հայր

(c сокращениями)

Արդյոք մի բան հասկանո՞՞ն եք հայից: Որքա՞ն տարօրինակ, հանելուկային արարած, որքա՞ն խաբուսիկ: Երևոյթը, ո՛չ ինքը: Բայց և ի՞նչ է ինքը, իր նկարագիրը: Չուր աշխատաճր: Որոնում ես իր իմքնությունը, գտնում, բայց և խկոյն տեսնում ես, որ դա էլ նորից երևոյթ էր: Անհանգիստ դեմք ունի, չի բողնում նկարես: Թվով գրեթե ամենափոքրն է, տառապանքով՝ ամենամեծը: Ժամանակով ամենահինն է, վիճակով՝ ամենից անփոփոխը: Ամենից աննպաստն իր երկրի դիրքն է, ինքը ամենից համար կառչեց նրան: Որքա՞ն անույս է քվիմ իր ապագան, բայց և որքա՞ն հուսացող է նա: Իր լյանքում նա երկու բան չտեսավ. մեկ՝ բախտ, մեկ էլ՝ հուսահառություն: Ինչպե՞ս ճանաչես նրան, ինչպե՞ս չափես: Իր չափը չափազանցն է. զարմանալի՝ հավասարակշռություն, որ ծայրահեղորդյան մեջ է:

Ահա նայիր այս բենակրին: Ի՞նչ է սա: Մեջքին մի սար քեռ՝ ձկվում է, մեջքը կոտրում: Որքա՞ն ուժ, որքա՞ն աշխատասիրություն: Ինչ է քեզ մի փոքրիկ գումար հավաքի, զնա, խանուր բաց անի: Մարդն իր հացի և իր գործի տերն է ուզում լինել և ոչ քեզ սրան-նրա ծառան: Եվ արդեն հայ՝ նշանակում է տեր:

Տեսե՞լ եք նրա բնակարանը. խորոյի ծակուու: Բայց անցիր նրա երկրով ...Ի՞նչ հիասքանչ վամբեր, հոյակապ աշտարակներ, գողտրիկ խաչքարեր: Հավատալ կարելի՞ն է, թե ինքն է շինել այդ բոլորը: Լցոնի է իր երկիրը եկեղեցիներով, բայց տարին մի անգամ չի մտնում աղոթելու, աղոքը չի անում առօրյա կյանքում, բայց այս չաղորդն ցեղի Նարեկացու շուրբերից բռակ աղոքի ամենաբարձր քոչքըն առ Աստված:

Տանել չի կարողանում ծես, ձև, աստիճան, քաղաքավարություն: Ուամիկ է գերազանցապես: Քաղաքականության մեջ մի բանում է շատ հոգածու՝ անկեղծ լինել: Այնքա՞ն անկեղծ է ու միամիտ, որ անկասկածելի խորամանկի և կեղծագորի տպավորություն է բռնում:

Խենք ու խոնարի է իր Սասունցի Դավիթ նման և նրա պիս անսպասելի ըմբռուստ, հարվածող: Երբ վրա է հասնում գերազույն վտանգը, հերոսանում է հանկարծ և ծառանում վիշապի նման: Բարի է առհասարակ, շոյիր, և կյուղատովի, բայց և առհասարակ ինքն է բարեկամ քեզ, իսկ քո բարեկամությունը վանում է: Տաղանդ է՝ իր դեմ ատելություն ստեղծելու: Ուրիշի հաջողության մեջ նախանձուտ է: Երեք գտնվեց մեկի հետ, ոխակալ է, ինչպես ուղտ: Ամեն հայ մի հայ ունի, որի հետ քշնածի է մինչև մահ: Սա նրա անհրաժեշտությունն է: Անկարգ է և անիշխանական քեզ հասարակության, քեզ՝ պետության, քեզ՝ գաղափարների մեջ:

Հայի ամենամեծ առաջինությունն ես ուզում. ամենաներողամիտ ցեղը աշխարհիս վրա: Չի ուզում, որ իրեն դիպչեն, մոտենան, սիրեն թեկուց: Նա մեկուսի է, բարի և ազատաներ...

«Ոչինչ չեմ ուզում ձեզնից, – ասում է նա իր նեղիներին, – ձեզ լինի ձեր լուծը, ձեզ լինի ձեր երջանկությունը, գնացե՛ք, ապրեցնե՛ք խաղաղ և երջանիկ: Եթե դուք սիրում եք կյանքը, ես սիրում եմ կյանքից ավելի բանկ քանզի՝ Ազատությունը»:

Հայր Դերենիկ Դեմիրճյանի

Новые слова и выражения

արդյոք մի քան հասկանո՞ւն եք հայից что-нибудь понимаете в армянине?
հանկուկային загадочный
արարած существо, создание
խարուփի обманчивый
նկարագիր характер, облик
ինքնուրյուն сущность, своеобразность
իսկում сразу, тотчас
չի քողնում նկարեն не дает, чтобы рисовал (его)
անփոփխ неизменный
անապատ неблагоприятный
կառչել держаться, хвататься, *тж per*
հուսացող налеющийся, не теряющий надежды
հուսահատուրյուն отчаяние
ճանաչել узнать, познать
շափազանց слишком, чрезмерно
հափափարակշուրյուն уравновешенность
ծայրահեղուրյուն крайность, экстремизм
բեռնափիր носильщик
ճկվել гнуться, выгибаться
աշխատափուրյուն трудолюбие
գումար сумма
սրա-նրաш того-другого, всякого
ծառա слуга
խլուրդ крот
ծակուլ *диал* хибара; нора, щель
անցիր նրա երկրով пройди(сь) по его стране!
հիմարանչ восхитительный, изумительный
հոյակապ великолепный
աշտարակ башня
գողտրիկ изящный, приятный, уютный
աղորք չի անուն не молится
առօրյա повседневный, будничный
առ Աստված (к) Богу

տանել չի կարողանում терпеть не может
ծես обряд, ритуал
աստիճան ступень, степень; градус; чин
քաղաքավարություն вежливость, учтивость, корректность
ռամիկ мужик, простолюдин
գերազանցազին преимущественно
հոգածու заботливый
անկեղծ искренний
միամիտ наивный
խորամանկ хитрый
տպավորություն է բողնում оставляет впечатление
ըմբոստ строптивый, непокорный
հերոսանուն է հանկարծ внезапно становится героем
ատելություն նенависть
նախանձու завистливый
ոխակալ злопамятный, мстительный
անկարգ недисциплинированный
անիշխանական анархичный
առաքինություն добродетель, честность
ամենաներողամիտ самый прощающий
աշխարհին վրա на этом свете
մեկուսի үединившийся, одинокий
ազատակ свободолюбивый
նեղիչ обидчик
լուծ ярмо; гнет, иго

5.

Булат Окуджава. Молитва Франсуа Вийона Բուլատ Օկուջավա. Ֆրանսուա Վիյոնի աղոքը

Перевод Р. Папаяна

Пока Земля еще веरтится,
пока еще ярок свет,
Гоподи, дай же Ты каждому
Чего у него нет:
мудрому дай голову,
трусливому дай коня,
дай счастливому денег...
и не забудь про меня.

Пока Земля еще веरтится,
Господи, — Твоя власть!—
дай рвущемуся к власти
навластвоваться всласть,
дай передышку щедрому
хоть до исхода дня,
Каину дай раскаянье...
и не забудь про меня.

Я знаю: Ты все умеешь,
я верую в мудрость Твою,
как верит солдат убитый,
что он проживает в раю,
как верит каждое ухо
тихим речам Твоим,
как веруем и мы сами,
не ведая, что творим!

Господи, мой Боже,
зеленоглазый мой!
Пока Земля еще веरтится,
и это ей странно со мной;
пока ей еще хватает
времени и огня.
дай же Ты всем понемногу...
и не забудь про меня.

Զանի պտտվում է Երկիրը,
քանի աշխարհում դեռ կա լոյս,
Տե՛ր Աստված, տուր ամենքին այն,
ինչ կորցրել է անհոյս.
խելք քող ստանա իմաստունը,
նժոյզ տուր մարդուն բուլասիրտ,
թե բախտավոր է՝ դրան տուր...
Եվ մի՛ մոռանա իմ մասին:

Զանի պտտվում է Երկիրը,
ամենազո՞ր Տե՛ր Աստված,
քող, որ իշխել ցանկացողը
լինի իշխելոց հագեցած,
առաստածեռն է՝ դադա՛ր տուր,
մինչ օրվա վերջը հասնի,
Կայենին ապաշխարանք տուր...
Եվ մի՛ մոռանա իմ մասին:

Գիտեմ, Դու ամեն ինչ կարող ես,
իմաստուրյունդ եմ տեսնում,
ինչպես սպանված զինվորը
տեսնում է իրեն դրախտում,
ինչպես իմաստուն խոսքերին Քո
անհոյն հավատում ենք մենք,
ինչպես հավատում ենք ամենք,
քայց ինչ ենք անում չգիտենք:

Տե՛ր իմ Աստված, լոլո՞՞ն ես,
կանաչաշյա իմ Տե՛ր,
քանի զարմանում է Երկիրը,
որ պտտվում է դեռ,
քանի ժամանակն ու հուրը
կապրեն նրա հետ միասին,
տուր ամենքին մի փոքր...
Եվ մի՛ մոռանա իմ մասին:

Новые слова

քանի (դեռ) пока (еще)
իմաստուն мудрый; мудрец
իմաստություն мудрость
քովաշիրու слабодушный
մի՛ մոռանա *уст* = մի՛ մոռացիր не забудь
ամենազգը всемогущий всесильный
իշխել властвовать
հագենալ насыщаться удовлетворяться
առատաձեռն щедрый
Կայեն Каин
ապաշխարանք покаяние, раскаяние

6. Փարփակի համար

Ոռքերի հայրը եղել էր գործարանատեր ու մանկուց նրան սովորեցրել էր, որ բոլորի հետ «դուք»-ով պիտի խոսել: Եվ հենց այդ «դուք»-ն էր, որ նրան խանգարել էր ամբողջ կյանքում: Նա նրան հնարավորություն չէր տվել որևէ մեկի հետ մտերմանալու, մտերիմ ընկերներ ունենալու: Նա մանկուց ամեն բանի վրա նայել էր, այսպես ասած, «դուք»-ով: Նա կյանքում միայն մի անգամ կարողացավ մեկին «դու» ասել: Դա բարձրահասակ, խարսյաշ մագերով մի աղջիկ էր՝ Զիլդան: Ու հենց նրան էլ սիրեց Ոռքերը: Հայրը դեմ էր նրանց ամուսնությանը, որպիսին Զիլդան տսուցչի աղջիկ էր: Ոռքերը մի վերջին անգամ էլ պայքարել էր ինքն իր հետ, որպիսի ամեն ինչ նրա հաճար դառնար մոտիկ, հարազատ, որպիսզի աշխարհում ոչ մի բան չմնար, որին Ոռքերը «դուք» ասեր: Իսկ դրա համար հարկավոր էր հեռանալ հայրիկից, հարկավոր էր ընդմիշտ հրաժարվել գործարանից ու հարստությունից և Զիլդային սիրել այնպես, ինչպես որ նա կար: Ոռքերը արեց այդ: Ու այդ օրվանից, շնայած իր հին սովորությանը, բոլորին, նույնիսկ իր սիրած աղջկան, ասում էր «դուք», բայց գուցե աշխարհում ամենախսկական «դուն» էր արդեն:

Ոռքերն ու Զիլդան շատ դժվար օրեր տեսան, մի ամբողջ տարի ապրեցին տանիքի տակ: Իսկ միակ ուրախ օրը եղավ այն, որ պատերազմի ամենածանր ժամանակ Ոռքերը նպարենենի խանություն լսավ գործ գտավ: Չնայած այն բանին, որ գերմանական ինքնաթիռները ոմքավոծում էին քաղաքի արվարձանները, նա ուրախությունից չլքարողացավ իրեն զսպել դրւս նկավ վորոց, վազեց տուն: Վազում էր ինչքան ուժ ուներ, ու նրան քվում էր, որ դա ոչ քե ոմքակոծություն է, այլ Հուլիսի 14-ի առթիվ հրետանային համազարկեր: Նա կարծեն նորից առաջախ Փարփակի արվարձաններում էր, նրանց մեծ փողոցներում: Նա հասավ իրենց շենքին, ուրախությունից ուզեց հիմարություն անել, ներքինց

գոռալ Զիլդային, բայց... Նա սարսափած վեր նայեց: Տանիքը քանդկած էր... Շենքի մոտ հավաքվել էին անձանոր մարդիկ և ինչ-որ բան էին անում: Ո-որե-ը շնչակոուր բարձրացավ վեր, մտավ իրենց ձեղնահարկը և անօգնական կանգ առավ: Սենյակի մի մասում ոչինչ չէր պատահել, ամեն ինչ կոկիկ էր, մա-քուր, ձեռք առնելու չափ կանոնավոր: Իսկ մյուս կեսում թափվել էին տանիքի կտորները, ամեն ինչ շուր էր եկել: Զիլդան ընկել էր սենյակի մյուս, շվճառակած, մաքուր ու կոկիկ մասում ու դրանով շատ ավելի զգալի էր, որ նա մնուած է... Նրա ձեռքին, ափի մեջ, կար լուցկու մի տուփ, երկի պատրաստվել էր նավայ-րիշը փառել:

Ոմբակոծության ժամանակ նա երբեք չէր հեռանում տնից ու ծիծադրում էր, որ Ռոբերը վախենում ու ուզում էր նրա հետ ապաստարան գնալ: Նրա ծիծա-դր աստիճանաբար հանգստացնում էր նաև Ռոբերին ու այլս ոչինչ սարսա-փելի չէր թվում:

Հայր Պերճ Զեյթունցյանի

Новые слова и выражения

գործարանատեր владелец завода
մանկուց (=մանկությունից) с детства
խանգարել мешать
հնարավորություն возможность
մտերիմ задушевный
այսպես ашиад так сказать
խարտյաշ русый, светловолосый
դեմ էր ամուսնությանը был против женитьбы
նպարելին бакалейные товары
ոմբակոծել бомбить
արվարձան пригород
հրետանային համազարկեր артиллерийские залпы
առաջին Փարիզի прежнего Парижа
սարսափած վեր նայեց ужаснувшись, посмотрел наверх
շնչակոուր задыхаясь
ձեղնահարկ мансарда, чердак (ձեղուն ստ кровля, крыша)
պատահել случаться, произойти
ձեռք առնելու չափ будто в насмешку
կանոնավոր аккуратный, регулярный, систематичный, правильный
նրա ձեռքին, ափի մեջ в ее руке, в ладони
լուցկու տուփ коробок спичек
նավթայրիչ керосинка
ոմբակոծության ժամանակ во время бомбежки
աստիճանաբար հանգստացնել постепенно успокаивать

7. Ակսել Բակունցը

Ակսել Բակունցը՝ հայ գեղարվեստական խոսքի նշանավոր վարպետը, բազմազան հետաքրքրությունների և լայն իմացությունների տեր գրող էր: Ժամանակակիցների վկայությամբ նա հմուտ էր գիտելիքների բազմաթիվ ճյուղերի մեջ, զբաղմունքով զյուղատնտես, նա անցյալ դարի 20-ական թվականներին հանրանատչելի զրույցներ էր հրատարակում դաշտավարության և սերմնաբուծության մասին. այնքան լավ էր ուսումնասիրել քիմիան, որ Հայաստանի քիմիկոսների ընկերության ժողովներից մեկում դասախոսություն կարդալով Հայաստանի միջնադարյան քիմիայի մասին, ունկնդիրների վրա այնպիսի տպավորություն է բողնում, թե ամբիոնի առաջ ոչ թե գրող է կանգնած, այլ քիմիկոս:

Նա այնքան էր տեղյակ հայկական հին և միջնադարյան ճարտարապետությանը, որ ակտիվորեն մասնակցում էր ճարտարապետության նոր ոճի ստեղծման վերաբերյալ բուռն վեճերին ու ասուլիսներին: Դատելով նրա ստեղծագործության նմուշներից՝ Բակունցը փայլուն ազգագրագետ էր:

Հայր Սուլեյման Աղաբարյանի

Новые слова и выражения

գեղարվեստական խոսք художественная речь
բազմազան հետաքրքրություններ разнообразные интересы
ժամանակակիցների վկայությամբ по свидетельству современников
զյուղատնտես агроном
հանրանատչելի популярный, общедоступный
հրատարակել публиковать
դաշտավարություն полеводство
սերմնաբուծություն семеноводство (սերմ, ծր սերմն семя)
ունկնդիր слушатель
տեղյակ осведомленный
ազգագրագետ этнограф

8.

Աղսել Բակունց Ալպիական մանուշակ (отрывки из рассказа)

Առաջին ձիավորը հնագետ էր, երկրորդը՝ նկարիչ: Կաքավաբերդի քարերն ասես կենդանացել ու խոսում էին հնագետի հետ: Նա բարձր կանչեց, եթիւ քարի վրա տեսավ փորագիր խոսքեր:

Երրորդ ձիավորը հնագետի կանչից վեր քոավ: Նրան թվաց, թե օձը խայրեց ակնոցավոր մարդուն:

Վրաններից մի մարդ, մանգաղը գոտու մեջ խրած, գլուխը փաթաթած կեղտուոտ թաշկինակով, մահակին հենվերով քարձրացավ բերդի քարափով և մոտեցավ ձիերի մոտ նստած պահակին: Մարդը տեսավ ակնոցավորին մի քար տեղահան անելիս: Եվ եթիւ պահակին հարցրեց, թե ովքեր են եկվորները, ինչ են փնտրում բերդի ավերակներում, պահակը նախ հանկարծակիր եկավ և պատասխանեց, որ գրքերում գրած է, թե Կաքավաբերդի գլխին կարասի մեջ քաղված են ուկէ զանձեր:

Հնձվորը միտք արեց, ուսը քորեց և դարձավ դեախ ձորը՝ հնձելու կորեկի արտը: Ու զնում էր ինքն իրեն խոսելով: Ի՞նչ կլիներ, եթե ինքը գտներ զանձը: Քամի անզամ է նա նստել հենց այն քարի վրա, որ տեղահան արեց ակնոցավորը: Եթե իմանար, ապա զանձերը կլինեին նրա արխալուի գրպանում: Քամի՞ կով կառներ...

Միտք էր անում հնձվորը, եթիւ նկատեց, որ կորեկի արտի կողքին է: Նա չուխան շպրտեց, չուխայի հետ էլ ավելորդ մտքերը, մանգաղով զարկեց մի կապ կորեկ ու կտրեց:

Բերդի քարերի մոտ բուտել էր ալպիական մանուշակը, ծաղիկը ծիրանի գույն:

Новые слова и выражения

алпիական альпийский

Կաքավաբերդ топоним (буквально: Крепость куропатки)

կենդանանալ оживать

վեր թռչել подпрыгивать

խայրել жалить

վրան палатка, шатер

մանգաղ серп

խրել втыкать, вонзать

փաքարել оборачивать, завертывать

քարափ скалистый берег, скала

տեղահան аնել сдвигать с места

ավերակ руина, развалина
հանկարծակի զալ удивляться, быть застигнутым врасплох
կարս կувшин
քորեկ чесать
կորեկ просо
արխալուկ (деревенская одежда, мужская и женская,
доходящая до колен, застегивающаяся спереди)
չուփаш чуха (тонкая шерстяная ворсистая пряжа и сшитая из нее
длинная накидка, пальто)
շպրտեկ отшвыривать, швырять
բուսեկ бот расти

9.

Երեվանյան օրերի խրոնիկա (отрывок)

Անահիտն ու Արմենը մտնում են սրճարան: Արմենը սուրճ ու կոնյակ է պատվիրում:

Երկուսն էլ դեռ չեն խսում և գողունի զննում են իրար: Գալիս է մի մարդ ու, առանց բույսպարթյուն խնդրելու, նստում նրանց մոտ, նոյն սեղանին: Սուտենում է մատուցողը: Մարդը հանում է ծոցատետրը, պրկում մի էջ, ինչ-որ բան գրում ու տալիս նրան: Մատուցողը Վերցնում է բուտրը և զյսով անում: Բերում է սուրճ և կրնյակ:

Արմենը և Անահիտը հասկանում են, որ անծանոթը համր է:

Մարդը նոր էջի վրա ինչ-որ բան է գրում ու տալիս նրանց:

«Հո չնեղացա՞ք, որ նոյն բանը պատվիրեցի», – գրված էր թոքի վրա:

– Ամենին, – շփորփում է Արմենը:

Մարդը մեկնում է երկրորդ թուղթը:

– «Ամուսիննե՞ր եք»:

– Ոչ: Դպրոցական ընկերներ ենք:

Ելի մի գրության:

– «Զեր կենացը»:

– Զեր կենացը, – պատասխանում են Արմենն ու Անահիտը:

– Ու՞ն հետ ես ամուսնանում, – հանկարծ հարցնում է Արմենը:

– Ես այդպիսի բա՞ն ասացի:

– Այո:

Մարդը դարձյալ մի էջ է մեկնում նրանց:

– «Հո չե՞մ խանգարում»:

– Բոլորովին:

Ապա դառնում է Անահիտին:

– Ու՞ն հետ ես ամուսնանում:

– Սի շատ լավ տղայի:

- Նրա՞: Իսկ ինչո՞ւ ես տիրությամբ ասում:
- Տիմո՞ր: Երևի քվաց քեզ: Նա իրոք լավ տղա է:
- Դու գիտես, չ՞:
- Որ այսօր կարող էինք շիանդիավել:
- Իհարկե, գիտեմ:
- Կարող էինք ընդիանրապես շիանդիավել:
- «Յտեսություն», – ամեն մեկին առանձին-առանձին գրում է մարդք ու վեր կենում:
- Յտեսություն, – ասում են նրանք և նոյնիսկ ափսոսում: Զգիտես ինչու, քվում է, թե նրա ներկայությունը հիմա շատ է անհրաժեշտ:
- Սարդը դրամը բողնում է սեղանին:
- Ապա, բաց վիճակում, երկու մատով բոնում ծոցատեսքը և բափ տալիս: Այսինքն, բույր այլևս չի մնացել:
- Ես այսօր շատ ուրախ եմ, – մեղավոր ասում է նա:
- Ու զնում: Իր ուրախությունից ազատված:
- Անահիտն ու Արմենը շշմած նայում են նրա ետևից և հանկարծ փորկում:
- Հասկանում են, որ այլևս բույր չեր մնացել մարդու մոտ, և նա արդեն ստիպված էր, ստիպված էր խոսել:

Հայր Պերճ Զեյթոննեցյանի

Новые слова и выражения

պատվիրել заказывать
 գողունի тайком, воровски, исподтишка
 զնել (тщательно) осматривать
 բոլупություն разрешение
 ին մեջծ լի, неужто
 ամենակին совсем, вовсе не
 շփորփել растеряться, смущаться
 ամուսիններ супруги (ամուսին муж)
 ձեր կենացը досլ тост, ваше здоровье!
 ամուսնանալ жениться, выходить замуж
 խանգարել мешать
 բոլորվին совсем, абсолютно
 ընդիանրապես вообще
 ներկայություն присутствие
 անհրաժեշտ необходимый, необходимо
 շշմել опешить, ошеломиться
 փորկալ прыскать, фыркать

10. Մարտիրոս Սարյան

Մարտիրոս Սարյանը, ի վերջո, հասավ համընդիանուր ճամաշման:

Հորելյանական ցուցահանդեսի այցելուները առաջին անգամ տեսան երիտասարդ Սարյանի շատ կտավներ, որ երկար ժամանակ թաքնված էին Երևանի, Մոսկվայի և այլ քաղաքների բանգարանային պահոցներում։ Այդ կտավները խնդրություն են բերում մարդկանց։ Սարյանը ուսուցանում է սիրել կյանքը։

Մարտիրոս Սարյանը խորհում է անցյալի մասին և ապագայի։ Այսօր նա սկսել է ևս մի կտավ… Յուրաքանչյուր, քանու օր։ Ծերուկ մարդ՝ ներշնչված, անհաշտ։ Ինչքան երջանկություն է նա տվել մարդկանց՝ գոյների կրակներով, սրտի կրակով։ Նրա վրձինը խոր հետք է քողել երկրի վրա։

Հայր Իլյա Էրեմառորդի

Новые слова и выражения

համընդիանուր всеобщий, универсальный
հորելյանական юбилейный (հորելյան юбилей)
թաքնվել прятатьсяся (թաքցնել прятать, скрывать)
պահոց хранилище, архив
խնդրություն радость, ликование
առասպել легенда
անհազ неутолимый
ծարավ жажда
ծերուկ старый, стариц (о мужчине)
ներշնչված вдохновленный
անհաշտ непримиримый
խոր հետք է քողել оставила глубокий след

11.

Булат Окуджава. Полночный троллейбус Реплика Огнища. Чешский перевес Перевод Р. Папаяна

Когда мне невмочь пересилить
беду,
когда подступает отчаянье,
я в синий троллейбус сажусь на
ходу,
в последний,
в случайный.

Последний троллейбус, по улицам
мчи,
верши по бульварам круженье,
чтоб всех подобрать, потерпевших
в ночи
крушенье,

крушенье.

Последний троллейбус, мне дверь
отвори!
Я знаю, как в зябкую полночь
твои пассажиры, матросы твои
приходят

на помощь.

Я с ними не раз уходил от беды,
я к ним прикасался плечами...
Как много, представьте себе,
доброты
в молчанье,

в молчанье.

Последний троллейбус плывет по
Москве,
Москва, как река, затухает,
и боль, что скворчонком стучала в
виске,
стихает,

стихает.

Черр չի մնում ուժ՝ դիմանալ
փորձանքին,
երբ ես հուսահատ ու անզոր եմ,
կապույտ տրոլեյբուսն եմ ցատկում
ընթացքից,
վերջինը,
մոլորդ:

Վերջին տրոլեյբուս, սլացիր
փողոցով,
անցիր անհնջուն պուրակներն ու
բուզքարը,
վերցրո՛ք բուռփին, ում դիպավ գիշերով
վրարը,

վրարը:

Վերջին տրոլեյբուս, դրուդ քաց
վերստին,
զիտեն, որ խոնավ գիշերում էլ
քո ողլորները՝ դարձած նավաստի
հասնում են,

օգնում են:

Հաճախ նրանց հետ եմ գտել փրկություն,
ուսերն եմ զացել ամենուր էլ...
Գիտե՞ք, քե ոքքա՞ն է սփոած
բարություն,

երբ շուրջդ

դեռ լուս է:

Վերջին տրոլեյբուսն է սահում
անհնջուն,
փողոցն էլ՝ մի գետ, որ հանգչում է,
ու ցավն էլ՝ քունքիդ հարվածող մի
թոշուն՝
հալչում է,

հալչում է:

Новые слова

հուսահաս потерявший надежду (հույս надежда)
ցատկել прыгать
ընթացքից на ходу
մողոր заблудший
սլանալ мчаться
վթար авария
վերստին снова, опять

12.

Վարդան Այգեկցի Առյուծը, աղվեսը և արջը

Հզոր առյուծը տկարացել, քաշվել էր իր որջը և ցավից ծանր հառաչում էր: Բոլոր կենդանիները գալիս, խոնարի հավաքվում էին նրա շուրջը, ողովոյն տակ կենդանիների արքային:

Ամենավերջինը երևաց աղվեսը և երկյուտից ամբողջ մարմնով դողաց: Դեռ նոր էր մոտեցել որջի մուտքին, երբ հանկարծ լսեց, թե ինչպես արջը շարախում էր իրեն: Խորամանկ աղվեսն անօրինակ հմտությամբ անմիջապես ծրագրեց իր անելիքը և, ներս մտնելով, խոնարիկեց առյուծի առաջ:

— Քարի ժամի շեկար, գարշեի: Ասա, որտե՞ղ էիր մինչև հիմնա, ինչո՞ւ ուշացար: Աղվեսը լրջացավ և անմիջապես վրա թերեց:

— Մի՛ հուզվիր, տեր քածավոր: Երդվում եմ զիյսվս, որ ուշը ու միտքս միայն քո առողջությունն է: Այդ պատճառով այցելեցի շատ բժշկապետների, շատ շարշարանք ու տանջանք քաշեցի, բայց վերջիվերջո իմացա քո բժշկության միջոցը:

Առյուծն որախացավ և, բարի դեմք ընդունելով, ասաց.

— Քարի եկար, իմաստուն կենդանի, քո ողջամիտ լինելն ինձ վաղուց է հայտնի: Ասա, ո՞րն է այդ դեռը:

Աղվեսն աչքի տակով նայեց արջին, և մինչդեռ վերջինս անմեղ ձևանալով քաշվել էր մի անկյուն ու չէր ել նախազգում, թե ինչ դժբախտություն է գալու իր զիվին, ասաց առյուծին:

— Տեր արքա, բժշկապետներն ինձ ասացին, որ եքեւ արջի մորթին տաք-տաք գցեք հիվանդի վրա, խսկոյն նրա ցավը կչքանա, և հիվանդն անմիջապես կառողջանա:

Արջը դեռ չէր հասկացել, թե ինչպես կարելի էր իր մորթին տաք-տաք գցել առյուծի վրա, երբ նրան բոնեցին և թերթելով սկսեցին մորթին համել:

Խեղճ արջը, զղջալով իր արածը, արցունք էր թափում, աղաչում էր խնայել իրեն, հառաչում էր ցավից, խստանում անմիջապես նվեր թերել առյուծին գեր եղջերու, արջառ և այլ կենդանիներ, բայց նրան լսող չկար:

Աղվեսը միայն նրան լսելի ձայնով ասաց.

— Այդպես է պետք քեզ և բոլոր նրանց, ովքեր կշարախուեն ու կգրապարտեն ուրիշներին:

Новые слова и выражения

տկարանալ заболеть
քաշվել уединиться
որջ берлога
ողջոյն տալ приветствовать
նոր էր մոտեցել только что подошла
շարախուել злословить
անօրինակ հմտությամբ с беспримерной опытностью
ծրագրել запланировать
գարշելի отвратительный
տեր քազավոր царь-владыка
ուշը ու միտրու все мои мысли
բժշկապետ врач, врачеватель
շարշարամբ ու տանջամբ քաշեցի перенесла много мук и страданий
բժշկության միջոց средство лечения
ողջամիտ здравомыслящий
աշրի տակով исподлобья
անմեղ ձևանալ притворяться невинным
նախազգալ предчувствовать
գալու իր գլխին свалится ему на голову
տար-տար тепленъким, свеженьким
չքանալ исчезнуть
քերթել дратъ, сдирать
զղալով իր արածը сожалея о содеянном
արցունք էր քափում проливал слезы
նվեր քերել принести (в) подарок
արջառ бычок
լսելի слышимый
զրայարտել клеветать.

13.

Հայկական որդան կարմիրը

Հայաստանը հնուց ի վեր հայտնի է եղել իր երփներանգ ներկերով, որոնց պարծանքն է հոչակավոր որդան կարմիրը: Այս ներկն օժտված է պայծառ, զեղեցիկ երանգով և ունի չխամրելու հատկություն: Նրանով նկարագրդված

հնամյա մատյանները մինչև այսօր էլ աչք են շլացնում իրենց քարմ, շքեղ գույներով: Սակայն Արարատյան դաշտի այդ հազվագյուտ զարդը վաղուց ի վեր անհետացել է, և այժմ արվում է ամեն ինչ՝ փնտրելու և գտնելու նրա անհետացած օջախները:

Հայտնի է, որ որդան կարմիրը պատկանում է միջատների դասին: Նրա եզերը անքն են, իսկ արուները ունեն մեկ գույզ քև: Եզերը, ձվերն ու թրթուրները ունեն կարմիր գույն: Որդան կարմիրը ապրում է Արարատյան դաշտի արդուս, աճօգտագործելի հողերում աճող սեզի և եղեգմի կոճղարմատների վրա: Հողում ձմեռած որդան կարմիր ձվերից գարնանը դուրս են զախի թրթուրները, որոնք կպչում են բույսերի արմատներին ու պատեճավորվում: Պատյանից նրանք դուրս են հանում միայն իրենց կմնիքները, որոնց օգնությամբ բույսից սնունդ են ստանում: Այրպես մնում են մինչև օգոստոս-սեպտեմբեր ամիսները, որից հետո մի քանի օրվա ընթացքում վաղ առավոտյան դուրս են զախի հողի մակերես՝ թեղմնավորման համար: Ականատեսները պատմում են, որ այդ ժամանակ գետինը ննանվում է կարմիր, շարժուն գորգի: Հենց այս ժամանակ էլ հավաքում են որդան կարմիրը ու դրանից հեշտ եղանակով ստանում են հոշչակված ներկը: Որդան կարմիր մի քանի օջախներ այժմ հայտնաբերված են մեր հանրապետությունում: Այս դարավոր անցյալ ունեցող միջատը պահպանվելու և ուսումնասիրելու համար արդեն ստեղծվել են մի քանի արգելանոցներ:

Հսկր U. Ա Գալապյանի, Գ. L. Գարեգինյանի

Новые слова и выражения

որդան կարմիր կոշենիլ, червец (прѣ червь)
երիմներանց պестрый, многоцветный, переливчатый
պարձանք гордость
օժտել снабжать, наделять
խամրել блекнуть, линять
հատկություն свойство
նկարազարդել иллюстрировать, украшать
հնամյա древний, старинный (իին старый, ամ ծր год)
շլացնել ослеплять, поражать
Արարատյան դաշտ Арагатская долина
հազվագյուտ редкий, редкостный
անհետանալ исчезать
պատկմել принадлежать, относиться
արու самец, мужского пола
գույզ пара
թրթուր личинка, гусеница
աղուս солончак(овый)
աճօգտագործելի неиспользовуемый

սեզ ծոտ պարեյ
եղեգն կամыш, тростник
կոճղարմատ корневище (կոճղ пень, обрубок, армашт корень)
ձմեռիլ զимовать
պատեմավորվել покрыться оболочкой, скорлупой
պատյան ножны; , кобура; оболочка; футляр; скорлупа
կնճիք խօստ(ок)
որից հետոн после чего
մի քանի օրվա ընթացքում в течение нескольких дней
բեղմնավորման համար для оплодотворения
ականատես свидетель
նմանվել походить, уподобляться
շարժուն подвижный
հենց այս ժամանակ էլ и именно в это время
հեշտ եղանակով легким способом
արգելանոց заповедник (արգելել запрещать)

14.

Բուլատ Օկուդջավա Перевод Р. Папаяна

* * *

Не бродяги, не пропойцы,
за столом семи морей
вы пропойте, вы пропойте
славу женщины моей.

Вы в глаза ее взгляните,
Как в спасение свое,
вы сравните, вы сравните
с близким берегом ее.

Мы земных земней. И вовсе
к черту сказки о богах!
Просто мы на крыльях носим
то, что носят на руках.

Просто нужно очень верить
этим синим маякам,
и тогда нежданный берег
из тумана выйдет к нам.

Не бродяги, не пропойцы
за столом семи морей
вы пропойте, вы пропойте
славу женщины моей.

Ծրջողիկ չենք, հարթեցո՞ղ չենք:
Յոր ծովի սեղանն է բաց:
Իմ հոգու երազ կնոշը
գովերգեք մինչ լուսաբաց:

Նայեցեք դուք աչքերին իր՝
հանց նայեք ձեր փրկության,
ու կարծես լինի այդ կինը
մոտակա ափի նման:

Երկրային ենք մենք: Եվ ու՞ն է
պիտք հերիաքն աստվածային:
Թենքի վրա տանում ենք՝
ինչ վայել է ձեռքերին:

Ու եքն լինի հավատը
այս կապույտ փարոսներին,
կերևա հեռու այն ափը՝
ճեղքելով մշուշը հին:

Ծրջողիկ չենք, հարթեցո՞ղ չենք:
Յոր ծովի սեղանն է բաց:
Իմ հոգու երազ կնոշը
գովերգեք մինչ լուսաբաց:

Новые слова

շրջողիկ скиталец, бродяга
գովերգել воспевать
հանց այս как, словно
մոտակա близкий, ближайший
երկրային земной
վայել пристойный, подобающий; пристойно, подобающее
ճեղքել рассекать

15.

Փարիզի համար (отрывок)

Դատարկ ու ամայի քաղաք: Քաղաք, որ մի ժամանակ կոչվել է Փարիզ: Քաղաք, որ այս մի քանի օրվա մեջ հոգնեց ու ծերացավ: Ծենքեր, որոնք խոր լուրջան մեջ կարծես անհարմար են զգում իրենց անհմաստ քարձորությունից:

Անայությունն ու լուրջյունը քաղաքին այնպիսի տեսք էին տվել, որ կարծես այն կառուցված լիներ ստվարաբորից և, եթե փշեիր, փուլ կգար:

Փողոցները ամայության պատճառով սովորականից ավելի երկար էին թվում, իսկ հաստ ու կենտ անցորդները, որ կախեցած ինչ-որ տեղ էին շտապում, չփառես ինչու, հաճախ մոլորվում էին քաղաքում, որն այնքան ծանոր էր իրենց:

Բոլորից ավելի անօգնական էին արձանները, որոնք կուշ էին եկել ու կարծես ուզում էին ասել, որ այլս չկան հանճարներ, չկան մեծություն, չկա քաղաք: Որ իրենք այս օրերին անիմաստ են ու նույնիսկ ծիծաղելի: Էյֆելյան աշտարակը զարմացած նայում էր քարձունքից, քեզ ինչու՞ ոչ ոք չէր հիանում իրենով և զգում էր, որ ինքն էլ քաղաքի հետ հոգնել է ու ծերացել:

Անեն ոք կարծում էր, թե այս քաղաքում ապրում էր միայն ինքը, միայն իր ընտանիքը: Մարդիկ հազվադեպ էին հանիկապում միմյանց: Ու բոլորն էլ սարսափած մտածում էին, որ աշխարհի երեսին Փարիզը գուցե բոլորովին էլ գոյություն չի ունեցել, որ դա եղել է երազ, ցնոր:

Այսպես սկսվեց պատերազմը Փարիզի համար:

Հայր Պերճ Զեյրումցյանի

Новые слова и выражения

կոչվել называться
ամայություն пустота
կարծես կառուցված լիներ словно был построен
ստվարաբույր картон
փշել дуть
փուլ фыл разрушиться, развалиться
սովորականից аվելի երկար էին թվում казались длиннее обычного
հաստ ու կենտ редкие, малочисленные
մոլորվել заблудиться
կուշ էին եկել съежились, скжались
այլս отныне, впредь
Էյֆելյան аշտарակ Эйфелева башня
հազվադեպ редко
սարսափած ужасаясь
աշխարհի երեսին на свете

բոլորովին էլ և առաջ
գոյություն չի ունեցել և չհայտնապես մասնակի առաջ

16.

Булат Окуджава Բուլատ Օկուջավա Перевод Р. Папаяна

* * *

Эта женщина!	Ո՞հ, այդ կինը...
Увижу и немею.	Հենց տեսնում եմ՝ պապանձվում եմ,
Потому—то, понимаешь, не гляжу.	և ուստի այլևս չեմ նայում վաղուց:
Ни кукушкам, ни ромашкам я не	Երիցուկն էլ, բորբակներն էլ հա՛
верю	ասում են,
и к цыганам, понимаешь, не хожу.	ու հոգին եմ գնչուիուն այցելելուց: Մըմնջում են.
Набормочут:	– Ախ, զիտե՞ս, նա ինչպիսին է ...
“Не люби ее такую!”	Հուսադրում են, կռահում են, գուշակում,
Напорочат:	կախարդում են, կրկում են,
“До рассвета заживет!”	իսկ այդ կինը...
Наколдуют, нагадают, накукуют...	Ես զիտեմ ի՞ն ապրում է մեր քակում:
А она на нашей улице живет.	

Новые слова

պապանձվել օնմետъ, замолчать
երիցուկ ромашка
գնչուիի цыганка
հուսադրել обнадеживать
կռահել догадывать
գուշակել предсказывать, прорицать
կախարդել колдововать, околдовывать
կրկоват каркать

17.

Մարտիրոս Մարյան

Մարտիրոս Մարյանն իր զգացմունքներն արտահայտում էր գոյների լեզ-
վով: Կյանքը սիրելը հեշտ գործ չէ, դրա մեջ մտնում է նաև ողբերգությունը:
Կան մոայլ բնանկարներ, որ արտահայտում են հոգեկան խոռվը: Կան շատ
դիմանկարներ՝ ծանր ճակատագիր ունեցող մարդկանց: Դրանցից մի մասին
չէին հասկանում, ինչպես չէին հասկանում իրեն՝ Մ. Մարյանին:

Ծանր ժամանակներ էին: 1948 թվականին Սարյանին անվանում են «զաղափարազուրկ», «ժողովրդից կտրված» նկարիչ: Մարտիրոս Սարյանը մոտ էր յորանասունին: Նրան հալածում էին արհեստավորները, որ իրենց ներկայացնում էին իրքն արվեստաբաններ: Սարյանը տանջագին ապրեց այդ ամբողջ իրողությունը:

Նա ապրել է այն ամենը, ինչ ապրել են իր շատ բնորդներ՝ ինքնահոշուում, պարսավանք և արվեստանոցի պատերի դատարկ մեխեր, որոնցից կտավներ էին կախված մի ժամանակ...

Հսկու Իլյա Էրեմառուրզի

Новые слова

խոռվը возмущение, волнение
զաղափարազուրկ безыдейный
հալածել преследовать, травить
իրողություն реальность, событие

18.

Ննջասենյակում կիսախսավար էր: Ուսկանը երկար ժամանակ պառկած էր անշարժ՝ հայացքը հառած մրուտ առաստաղին, կեղսոտ պատերին, փոշոտ դաշնամուրին: Խառը մտքերը հանգիստ չէին տալիս նրան: Լուսամուտի գոգին, արծարյա մոնակալի մեջ, բրուում էր մոմի բույլ բոցը: Այդ աղոտ լուսն սանս խաղաղեցնում էր Ուսկանի խոռված հոգին:

Հանկարծ ուժեղ մի դրա անցավ նրա մարմնով: Նա վեր կացավ, նստեց գրասեղանի մոտ՝ քախծոտ աշքերը հառած մոմի կայծկլստացող լույսին: Աշքերը պդտորվեցին, և մշուշված հայացքի դեմ պատկերացան գալիք դժվարությունները:

Վերջապես իրավունք էր ստացել ֆրանսիական հողի վրա տպարան հիմնելու: Զգում էր, թե ինչպես իրեն համակած մոտաւանջության խավարը հետզհետեւ ցրվում էր: Ուսկանը հավաքում էր ցրված մտքերը: Փետուրեն գրիչը տեսդրու սահում էր բորի վրայով:

Թորին հանձնած տողերը պատմում էին նրա քափառական, արկածներով իլ կյանքի մասին: Պատուիանի անցքից վիզող հոսանքից մոմի բույլ բոցը, բարակ ծուխ դարձած, թերվեց դեպի Ուսկանը:

Հսկու Հովհ. Ղուկասյանի

Новые слова и выражения

մոմակալ подсвечник
ասես словно, казалось бы
դրու անցավ նրա մարմնով дрожь прошла по его телу
կայծկլստալ искриться, сверкать

գալիք предстоящее, грядущее
թափառական скиталец, странник; странствующий, страннический
արկած приключение

19.

Արման Կորիկյանին ծանոթացա Երևանում:

Աշխարհի անցուղաքին լսվատեղյակ, կրկիկ հազնված, գինեզույն բաշ-կինակը կրծքագրպանից ցցած, չափված շարժուձևով, անելիքը բռագեների ճշ-տուրյանք իմացող և կարգավորող անձնավորություն: Որևէ հավաքից գնալիս մեկնումեկին համոզում, հետո տանում էր, որ ճեմելով, զրուցերով, տեղ-տեղ կանգնելով անցնի ճանապարհ՝ մարդկանց ժպտադեմ հայացքների ներքո:

Պեսոք էր տեսնել Արման Կորիկյանի գոհունակ ժախտն ու աչքերի խորա-մանկ փայլը, երբ Ժան Էլոյանը պատմում էր, թե ինչպես Սունդուկյանի անվան բասրունի մոսկովյան 1956 թվականի հյուրախատերի առաջին օրը Արմանի հետ Կրեմլի Համագումարների պալատից հյուրանոց Վերադառնալիս Արման Կորիկյանը կանգնեցրել է իրեն, թե՝

– Մեկ փայրկյան, կաճապարե՞ս:

– Ի՞նչ կա, չգնա՞նք ճաշենք, հանգստանք, զանք ներկայացման:

– Կեցիր, դուն կիարծես, թե Կրեմլին դրներն ամեն ատենը բա՞ց եղած են, եկած ենք, իշտու անգամ մը ֆոռանք:

– Ի՞նչ ֆոռանք:

– Բակին մեջը տեսարժան բաներ կան, տեսնանք:

Գնացինք: «Յար պուշկայի» մոտ ժողովուրդ էր հավաքված, – շարունա-կում էր Ժան Էլոյանը:

– Ի՞նչ է ասիկա, – հարցրեց Արման Կորիկյանը:

– Ռուսական առաջին թնդանորն է:

– Ունիկում բան է, մոտենանք:

Սոստեցանք, էքսկուրսավարին ենք ունկնդրում, մեկ էլ Արմանը՝

– Դուն ուսերեն գիտե՞ս:

– Ինչ՞ համար ես հարցնում:

– Կարճ, գիտես նե մեյ մը իմացիր՝ երբեւ կրակած կա՞ սա հրանոքը:

Հարցրի. էքսկուրսավարը շատ հեռվից՝ հազար վեց հարյուր թվականնե-րից սկսեց մանրամասն պատմությունը, մինչ Արմանը անհամբեր կտրեց՝

– Կարճ, գիտես նե մեյ մը իմացիր՝ երբեւ կրակած կա՞ սա հրանոքը: Եր-քանը, քավ է:

– Սպասիր, չառանք հարցի պատասխանը:

– Երբանք, չի գիտեր:

– Ի՞նչ իմացար:

– Այս չափ երկարցուց նե, ուրեմն չգիտե:

Հայր Լևոն Էլոյանի

Западноармянские выражения и их восточноармянские эквиваленты

Մեկ վայրկյան, կաճապարե՞ս = Մեկ րոպէ, շտապո՞մ ես

Կեցիր, դուն կկարծես, թե Կրեմլին դոներն ամեն ատենը բա՞ց եղած են, եկած ենք, իշտե անգամ մը ֆռունք = Սպասիր, դու կարծում ես, թե Կրեմլի դոները միշտ բա՞ց են լինում, եկել ենք, արի մի անգամ շրջենք:

Քակին մեզը տեսարժան բաներ կան, տեսնանք = Բակի մեջ (բակում) տեսարժան բաներ կան, արի տեսնենք:

Ի՞նչ է ասիկա = Սա ի՞նչ է:

Դուն = Դու

Կարճ, գիտես նե մեյ մը իմացիր՝ երրևէ կրակած կա՞ս սա հրանորդ = Կարճ, երե գիտես, ապա իմացիր՝ երրևէ կրակե՞լ է այս հրանորդը:

Երրանք, չի գիտեր = Գնանք, չի իմանում:

Այս չափ երկարցուց նե, ուրեմն չգիտե = Երե այսրան երկարացրեց, ուրեմն չգիտե:

20.

Քարի հսկան (հապոված)

Ես առհասարակ Վիլյամ Սարոյանին հարցեր չեմ տալիս, թեև շատ բաների մասին կուզեի հարցնել: Եվ ահա, մի քանի օր է Երևանում էր, ու ես շատ էի ուզում իմանալ, թե սարոյանական հայացքը վարտուն թվից հետո ի՞նչ փոփոխություններ, ի՞նչ տարրերություններ է նկատում: Գիտեի, հարցս սովորական է, պարզունակ ու շարրոն, բայց գիտեի նաև՝ պատասխանը ոչ սովորական է լինելու, ոչ շարրոն: Ու տվի այդ հարցը:

— Ամերիկա պատվական բարեկամ մը ունիմ՝ Համբարձում Քելեկյան, նշանավոր ուշրաբան է, գրականուրյամբ ալ կգրադի: Ըսենք, դուն անոր լավ կճանանաս...

Թվաց, թե հարցս շրջանցել ուզեց և այլ քանի մասին է խոսակցություն սկսում:

— Օր մը Համբարձում Քելեկյան ըսավ ինձի. այս ամերիկացի ժողովուրդին մեջ դուն հայերը կրնա՞ս զանազանել... Ոչ, ըսի, հույներ, աստրիներ, իսպանացիներ, ուրիշ ազգեր ալ կան, որ հայերուն նման են, ինչպե՞ս զանազանեմ: Ես կրնամ, ըսավ... ինչպե՞ս... Աչքերեն, ըսավ, աչքերեն կզանազանեմ, հայու աչքեր տխուր են, մելամաղձուր... Հիշեցի բիրլիսցիներու, իմ ծանոր մշեցիներու, վանեցիներու աչքեր և տեսա, որ մարդ ճիշտ կրսեր... Իրավ, հայու աչքեր շատ տխուր են... Հիմա հարց կուտաս ինձի՝ ի՞նչ փոփոխություն նկատեցի... Ամենեն մեծ փոփոխություն այն է, որ հայուն աչքերուն մեջ պակսած է այդ տիսրություն, այդ բախիծ, շատ է պակսած...

Տիրություն, քախիծ:
Ու Տերյանի տողերն էի հիշում.

*Ո՞ր երկրի սրբում բակած կա այսրան
Ու այսրան ներում ո՞ր երկրի սրբում...*

Հիշում էի այդ տողերն ու մտածում, որ ահա մեզ մոտ ավտոմեքենայով գնում է մի հայ, մի մարդ, որ թերևս անձանոր է այս տողերին, քայլ ինքն է, որ ամենց լավ է անձնավորում այդ տողերը...

Այս հայր, այս մարդը, որ հոգեկան ծանր պահերին մեզ անգամ չէ, որ հարցրել է ինքն իրեն. «Ի՞նչ անել: Ես ի՞նչ պիտի անեմ: Ի՞նչ կարող եմ ասել: Ինչպե՞ս պիտի ապրի մարդը: Որնէ մեկին կարելի՞ է սփրել»...

Ողբերգործն քախժափ հարցեր, որոնց սակայն հենց ինքը այսպես է պատասխանել. «Սերը անմահ է և անմահություն է տալիս այն ամենին, ինչ շրջապատում է մեզ: Իսկ ատելությունը մեռնում է ամեն վայրկյան»:

Վիլյամ Սարոյանը մեր քախիծն է ու մեր ներումը:

Ոչ միայն մեր, աշխարհի, մարդկության ներումն է նա:

Հայր Վահագն Դավթյանի

Западноармянские выражения и их восточноармянские эквиваленты

Ամերիկա պատվական բարեկամ մը ունիմ Համբարձում Քելեկյան, նշանավոր ոսկրաբան է, գրականությամբ ալ կըքաղի = Ամերիկայում մի հարգարժան բարեկամ ունիմ Համբարձում Քելեկյան անունվ, հայտնի ոսկրաբան է, գրականությամբ էլ է գրաղյուս:

Ըսենք, դուն անոր լավ կճանշնաս = Ասենք, դու նրան լավ գիտես ...

Օր մը Համբարձում Քելեկյան ըսավ ինձի. = Սի օր Համբարձում Քելեկյանն ինձ հարցըց

այս ամերիկացի ժողովուրդին մեջ դուն հայերը կրնա՞ս զանազանել = այս ամերիկացի ժողովուրդի մեջ դու կարո՞ղ ես հայերին տարրերել...

Ոչ, ըսի, հոյեներ, աստրիներ, իսպանացիներ, ուրիշ ազգեր ալ կան, որ հայերուն նման են, ինչպե՞ս զանազանեմ = Ո՛չ, ասացի, հոյեներ, աստրիներ, իսպանացիներ, ուրիշ ազգեր ել կան, որ հայերին նման են, ինչպե՞ս տարրերեմ

Ես կրնամ, ըսավ = Ես կարող եմ, ասաց...

Աչքերեն, ըսավ, աչքերեն կզանազանեմ, հայու աչքեր տիսուր են, մելամաղձուտ = Աչքերով, ասաց, աչքերով եմ տարրերում, հայերի աչքերը տիսուր են, մելամաղձուտ...

Հիշեցի բիրիխցիներու, իմ ծանոր մշեցիներու, վանեցիներու աչքեր և տեսա, որ մարդ ճիշտ կըսեր = Հիշեցի բիրիխցիների, ինձ ծանոր մշեցիների, վանեցիների աչքերը ու հասկացա, որ մարդը ճիշտ է ասում...

Իրավ, հայու աչքեր շատ տխուր են = Իրոք, հայերի աչքերը շատ տխուր են...

Հիմա հարց կուտաս ինձի՝ ի՞նչ փոփոխություն նկատեցի = Հիմա հարց ես
տալիս ինձ՝ ի՞նչ փոփոխություն եմ նկատում...

Ամենեն մեծ փոփոխություն այն է, որ հայուն աչքերուն մեջ պակասած է
այդ տիսրություն, այդ բախիծ, շատ է պակասած = Ամենամեծ փոփոխությունն
այն է, որ հայերի աչքերում պակասել է այդ տիսրությունը, այդ բախիծը, շատ
է պակասել ...

21. Մեծ երաժշտագետը

Կոմիտասի անունը հայտնի է ոչ միայն Հայաստանում, այլև աշխարհի բո-
լոր կողմերում, ուր երգ ու երաժշտություն կա: Նրա շնորհիվ հայ ժողովրդական
երգն ու երաժշտությունը տարածվեց աշխարհով մեկ, ընդհանուր ճանաչում
գտավ:

Ո՞վ չի լսել նրա սքանչելի երգերն ու պարերգերը, ո՞վ չի հուզվել նրա քաղց-
րահնչյուն երգերով ու նվազով: Ու՞ն հոգու խորքը չեն բափանցել նրա «Կաքա-
վիկը», «Հորովելը», «Կոռունկը»:

Դարձ ու չարքաշ է եղել Կոմիտասի մանկությունը:

Տանը նրան կոչում էին Սողոմոն: Փոքրիկ Սողոմոնը մեծացավ առանց մոր
գորգուրանքի: Սի տարեկան էր նա, երբ մայրը մահացավ: Հայրը՝ կոչկակար
Գևորգ Սողոմոննանը, շատ սրտաբաց և ուրախ մարդ էր, սիրում էր երգել և
նոյնը ստիրեցնում էր փոքրիկ Սողոմոնին:

Փոքրիկ, աշխատյա Սողոմոնն իր զվարք ու զանգակի պես զրնզուն ձայնով
ամեն երեկո կենդանացնում էր իրենց մոր ու խոնավ բնակարանը, ուր հավաք-
վում էին հոր ընկերներն ու հարևանները՝ ուստա Գևորգի ու նրա որդու սքան-
չելի երգերը լսելու:

Փոքրիկ Սողոմոնը շտառվ զրկվեց նաև հորից՝ մնալով ծեր տատի խնամ-
քին: Բարեկամներն ու բարի մարդիկ, տեսներով Սողոմոնի ստվորելու ձգտումն
ու սերը, նրան բերեցին Էջմիածին և ընդունել տվեցին Գևորգյան ճեմարանը:

Սողոմոնը շատ էր սիրում երգն ու երաժշտությունը, ուստի մեծ եռանդով
ուսումնասիրում էր դրանք: Ազատ ժամերին նա շրջում էր զյուղից զյուղ և հա-
ճույքով լսում հայ զյուղացու երգերն ու պարերգերը, հավաքում ու գրի առնում
դրանք՝ հետագայում մշակելու և կատարելագործելու համար:

Ճեմարանն ավարտելուց հետո Սողոմոնը մեկնեց Եվրոպա՝ ստվորելու: Ու-
սումը վերջացնելուց հետո նա վերադարձավ Հայաստան՝ իր սիրելի ժողովրդին
ծառայելու, իր ուժն ու եռանդը նրան նվիրաբերելու:

Հայր U. U. Գալսպյանի, Գ. L. Գարեգինյանի

Новые слова и выражения

պարերգ պլясовая песня
դառն ու չարքաշ горький и многострадальный
կոշկակար сапожник (կոշիկ туфля; обувь, կարել шить)
սրտարաց с открытым сердцем
զբնգուն ձայն звонкий голос
Գևորգյան ճեմարան Геворкяновский лицей, училище
հետազայտմ նշակելու և կատարելազործելու համար для того, чтобы в
далнейшем обрабатывать и совершенствовать
մեկնել протягивать; уезжать, убывать; комментировать, толковать
նվիրաբերել дарить, посвящать

22.

Պարույր Սևակ

Նորից չեն սիրում,
Սիրում են կրկին

Այդ ո՞վ է ասել՝ նորից են սիրում:
Նորից չեն սիրում, սիրում են կրկին...

Ու երք մինչկասկ ալյուրից (դեռ տա՞ք)
Դու նույն մարմինն ես հիշում քնազդով,
Երք հոտն էլ սուրճի նրան հիշեցնում
Եվ քո գունազարդ քնի փոխարեն
Անընությունն է փոռում սայլոտակ.
Երք աստղերն իրենց կլորակ սանրով
Մազերդ են սանրում, իսկ դու վերստին
Շոյանքի սովոր քո մազերի մեջ
Նույն հանգստարար մատներն ես զգում.
Երք օտար մեկի շարժումի, դեմքի
Նմանությունը հեռու- մոտավոր
Ոտներդ է ասես դնում զիպսի մեջ,
Իսկ միտքդ բեկում այնպես կտրական,
Ինչպես լույսերի վետվետումներից
Երկարզգերն են կարծես ջարդուտվում.
Երք անձրևներից հողն ասես թրվում
Եվ ստիպում է ոռնջո՞ւ էլ զգալ,
Որ մենակ ես դու իբրև մի... հզրեկ,
Իսկ ինչ-որ մի տեղ կամ հենց քո կողքին՝
Կա մի իքս ուրիշ, առանց որի դու

Խնդիր չե՞ս կազմի, ոչ էլ կլուծես,-
Մի՛շտ, ամե՞ն անգամ պաշարում է քեզ
Նոյն զգացումը անձեռք ու անդուր,
Եվ հասկանում ես, որ մարդն, ի վերջո,
Նորից չի սիրում, սիրում է կրկի՞ն,
Քանզի կա մրին մի կախյալություն
Չղի և արյան, հոգու և կրքի.
Քանզի նշանը հանճան-գումարնան
Այդ մե՞նք չենք դնում լուծվելիք խնդրում.
Քայլց բախտը,
Քախտը,
Քա՞խտն է մեզ ընտրում...

Ուստի մինչեխսկ սիրառաս հոգին
Նորից չի սիրում, սիրում է կրկի՞ն...

Новые слова

նորից снова
կրկին опять, вновь
բնազդ инстинкт
շոյանք ласка
հանճառար успокаивающий
կտրական решительный
վետվետում колыхание, колебание
երկարօհծ железная дорога
բրվել киснуть
ոռնից ноздря
պաշարել осаждать, окружать
կախյալություն зависимость
զիդ нерв, жила
կիրք страсть
սիրառաս любвеобильный

23. Վահան Տերյան

Կարծես թե դարձել եմ ես տուն,
Թոլորն առաջվանն է կրկին.
Նորից դու հին տեղը նատում,
Շարժում ես իլիկը մեր հին.
Մանում ու հերիաք ես ասում,

Մանում ես անվերջ ու արագ.
Սիրում եմ պարզկա քն լեզուն,
Ձեռներդ մաշված ու բարակ:
Նայում եմ, մինչև որ անգոր
Գլուխը ծնկիդ է թերփում.
Նորից ես մանուկ եմ այսօր,
Դրախտ է նորից իմ հոգում:
Արկը հանգչում է հեռվում,
Գետից բարձրանում է մշուշ,
Հեքիաքրդ անվերջ օրորում,
Իլիկը խոսում է անուշ...

Новые слова и выражения

կարծեսք словно, казалось бы
առաջվանն է как прежде, раньше
դու իին տեղը նաստան (ես) ты на прежнем (старом) месте сидишь
իլիկ веретено
մանել прядь
պարզկա ясный, чистый, простой
մինչև որ до тех пор, как
զլովսս ծնկիդ է թերփում моя голова склоняется к тебе на колено

24.

Եղիշև Չարենց

Այս շենքի վրա ամպերն են թառել

Այս շենքի վրա ամպերն են թառել,
Քնել է քամին:
Մեկը սենյակում կրակ է վառել
Իրիկնաժամին:

Կրակ է վառել, իսկ ինքը չկա:
Դատարկ սենյակում
Կախված է պատկերն օտար աղջկա:
Լույսը չի հանգում:

Քնել է քամին: Ու ծառերը մունջ
Նիրիել են մուժում:
Իսկ կրակը դեռ վառվում է անխոնջ
Մերսը – մշուշում:

Новые слова

քառել садиться, восседать
իրիկնաժամ вечер
մունջ молча
նիրիել дремать
մուժ мгла, туман, дымка
անխոնջ неутомимый
մշուշ туман, пелена

25.

Հովհաննես Թումանյան Քառյակներ

* * *

Խայամն ասավ իր սիրուիոն. «Ոտքդ ըզգույշ դիր հողին,
Ո՞վ իմանա՞ որ սիրունի բիբն ես կոխում դու իիմի...»
Հեյ, ջա՞ն, մենք էլ ըզգույշ անցնենք, ո՞վ իմանա, թե իիմի
Են սիրուիոն բի՞բն ենք կոխում, թե հուր լեզուն Խայամի:

* * *

Հեյ ճամփաներ, ճամփաներ,
Անդարձ ու իին ճամփաներ,
Ովքե՞՞ր անցան ձեզանով,
Ու՞ր գնացին ճամփաներ:

Новые слова и выражения

ասավ *duat* = *լիտ* аսաց
սիրուիի любовница; *ստ* возлюбленная, влюбленная
ոտքդ *наր* = *լիտ* ոտքդ твоя нога
դիր հողին ставь на землю
ով իմանաш кто знает, как знать
կոխել наступать; совать, вонзать
իիմի *наր* = *լիտ* իիմաш сейчас, теперь
հուր *վաշ* огонь, *զժ*: огненный, пламенный

ՀԱՅ-ՌՈՒՍԵՐԵՆ ԲԱՆԱՐԱՆ

Ա

ազան յաճնի; յաճно
ազահարար = ազահորեն յաճно
ազդակ վորона
ազդալ սвободный; свободно, ազդալ
մականիք вольнослушатель
ազդատանի знать, дворянство
ազդատանի вольнолюбивый
ազդակ օсвобождать
ազգ нация
ազգագրագիտ этнограф
ազգական родственник
ազգակցական родственниий
ազգային национальный
ազդակ սтимул
ազդել влиять, воздействовать
ազդեցույթն влияние, воздействие
ազդ волнующий, впечатляющий
ազնիվ честный
ազնվական благородного
происхождения; дворянин
արձ стул
արքանիսոն первопрестольный
ալ алый, ярко-красный
աշարել лениться
աշարկուт ленивый, с ленцой
աշլական алтайский
ափիր волна
ախոյան выс противник
ածական грам прилагательное
ածել нести (яйца)
ակ драгоценный камень; исток,
колесо
ական мина
ականանչոս миномет
ականատես свидетель
ականջ ухо
ակէ исток; драгоценный камень;
уст око
ակնառու значительный, видный,
примечательный
ակնառու очевидный; очевидно
ակունք исток, источник, тжк *per*

ահ страх, ужас
ահազին огромный, громадный
ահավասիկ вот
ահավոր ужасный, страшный,
жуткий
ահարկու ужасающий, грозный
ահեղ грозный, страшный
աղ соль
աղավիկ голубь
աղբ мусор
աղբանց мусорная свалка
աղեղ лук (оружие)
աղմկել шуметь
աղմուկ шум
աղյուս кирпич
աղյուսակ таблица
աղոքել молиться
աղոքք молитва
աղջիկ девочка
աղվել лис(а)
աղուս солончак(овый)
ահ рост, увеличение
ամել расти, вырастать;
увеличиваться
ամ դր год
ամայի пустой, пустынный,
бездонный
ամպուրյոն пустота
աման посудина, миска, тарелка
ամաչել стесняться
ամաչուտ стыдливый,
стеснительный
ամаш лето
ամառյին летний
ամբատանէ осуждать, обвинять,
порицать
ամբատանյաց обвиняемый
ամբիոն кафедра
ամբողջ весь
ամբողյովին полностью
ամեն каждый, всякий
ամենաերկար самый длинный
ամենազոր всемогущий, всесильный
ամենալժան самый дешевый

аմենաներդպամիտ самый
прощающий
ամենասիրութիւն самый красивый
ամեննկին совсем, вовсе не
ամիս месяц
ամոք стыд
ամոքել лечить, врачевать; утешать
ամպ облако, սև ամպ туча
ամպուտ облачный
ամրակ скрепка
ամրակուր крепкий, несокрушимый
ամրանալ укрепляться
ամրացվել укрепляться,
закрепляться
ամրացում укрепление, закрепление
ամրային муж, супруг
ամրանանալ жениться, выходить
замуж
ամրանուրյուն брак, супружество
ամրու крепкий, прочный, твердый
ամփուկ обобщать, заключать
այրբենարան букварь, азбука
այրուրեն алфавит
այգի сад
այլ этот, тот
այլ другой, иной,
այլարանուրյուն иноскказание,
аллегория
այլարանի иноверный; иноверец
այլպազիր որևէ другой
национальности
այլպետի иноязычный
այլպուտ инакомысллящий;
диссидент
այլպուտուրյուն инакомысллие,
диссидентство
այլպետ иначе, а то, в противном
случае
այլբնարան ալтернатива
այլուրուրակալին инопланетный;
инопланетянин
այլи также, но и, а также
այլայլ разные, различные
այլы отныне, впредь
այծ коза

այն тот, та, то
այնինչ между тем как, же, тогда
как
այնպիսն так
այնուամենայինչ вместе с тем, тем
не менее
այսինչ такой-то
այսինքն то есть
այսպիսն так, այսպիսն աշած так
сказать
այսպիսով таким образом, итак
այսօր сегодня
այրել (с)жечь
այց посещение, визит
այցելով посещать
այցելով посетитель
ամազ олово
անազորույն беспощадный,
жестокий
անազնին нечестный
անականին безухий
անակնկանին неожиданный;
неожиданность
անապուկ бесшумный; бесшумно
անամոր бесстыдный; бесстыдно
անամոր безутешный; безутешно
անամպ безоблачный
անանցանելի непроходимый
անանունին безымянный
անափառ неоконченный,
незавершенный
անատանին беззубый
անարշան беспорочный,
безупречный
անարքուր несправедливый,
несправедливо
անարդյունը безрезульятный
անարմատ не имеющий корня
անբուժելի неизлечимый
անգամ раз; даже
անգույն бесцветный
անդանալի невозвратимый,
необратимый
անդափանակ верный, не предающий
անդարձ безвозвратный

шәңәңүл беспрерывно, неустанно
шәңәңүл делать
шәңәңүл проклятие
шәңәңүл тесть
шәңәңүл несдержанный;
 несдержанно
шәңәңүл несущественный
шәңәңүл неприемлимый
шәңәңүл проклинать
шәңәңүл проклятый
шәңәңүл непознаваемый,
 непостижимый
шәңәңүл бессмысленный
шәңәңүл анархист
шәңәңүл несправедливый;
 несправедливо
шәңәңүл неумолкаемый
шәңәңүл несмолкаемый; несмолкаемо
шәңәңүл неслыханный,
 беспрецедентный
шәңәңүл незнакомый
шәңәңүл бескрайний, беспредельный
шәңәңүл независимо от;
 независимый
шәңәңүл безвольный; безвольно
шәңәңүл бессвязный; бессвязно
шәңәңүл несомненно
шәңәңүл недисциплинированный
шәңәңүл искренний; искренне
шәңәңүл угол
шәңәңүл постель
шәңәңүл неутолимый; неутолимо
шәңәңүл непобедимый
шәңәңүл непричастный;
 необщительный
шәңәңүл нетерпеливый;
 нетерпеливо
шәңәңүл непримиримый;
 непримирамо
шәңәңүл недостижимый,
 недосягаемый
шәңәңүл личность, индивид
шәңәңүл бездонный
шәңәңүл неколебимый,
 непоколебимый
шәңәңүл нескрываемый
шәңәңүл бесстрашный; бесстрашно
шәңәңүл бесконечный; бесконечно

шәңәңүл неиссякаемый,
 неисчерпаемый
шәңәңүл недальновидный
шәңәңүл исчезать
шәңәңүл необоснованный;
 необоснованно
шәңәңүл необходимый;
 необходимо
шәңәңүл необходимость
шәңәңүл безнадежный; безнадежно
шәңәңүл безбрежный, безграничный
шәңәңүл безнадежный;
 безнадежно
шәңәңүл лицо, личность
шәңәңүл дождь
шәңәңүл зонтик (от дождя);
 дождевик
шәңәңүл дождливый
шәңәңүл прил без должного
 уровня
шәңәңүл негаснущий, негасимый
шәңәңүл невинный; невинно
шәңәңүл = шәңәңүл сразу,
 немедленно
шәңәңүл беспрецедентный
шәңәңүл небывалый
шәңәңүл неблагоприятный
шәңәңүл бесцельный; бесцельно
шәңәңүл неугасимый; неугасимо
шәңәңүл конечно, бесспорно
шәңәңүл сосуд
шәңәңүл голодный, натощак
шәңәңүл некачественный
шәңәңүл неопределенный;
 неопределено
шәңәңүл несомненно,
 обязательно
шәңәңүл негодный; противный;
 негодник
шәңәңүл бесхвостый
шәңәңүл неколебимый,
 непоколебимый
шәңәңүл нескрываемый
шәңәңүл бесстрашный; бесстрашно
шәңәңүл бесконечный; бесконечно

шպшկ ստեկլանին
шպшկեղեն сделанный из стекла;
изделия из стекла
шպшկենորդն դեцентрализованный
шպшկենորդնացնել
децентрализовать
шպшկենորդնացուն децентрализация
шպшկի стекло
шպшկյշ ստеклянный
шպшշիարաբ покаяние, раскаяние
шպшշնորհ бездарный, неумелый
шպшրդյուն безрезультатный,
тщетный
шպերախս неблагодарный
шպշեցնել поражать, ошеломлять
шպրել жить
шպրի апрель
шպրուս житъе
шպուր суп
шшօրինի незаконный,
противозаконный
шզ правый; направо
шջիկ правша
шո կ, до; по; о, в том
шո շյօր по сей день
шո Շատվծ (к) Богу
шոшծ пословица
шոшծանի сборник пословиц
шոшկ басня, притча
шոшկանի сборник басен, притч
шոшնց без
шոшզ вперед, раньше, прежде, до,
перед
шոшջին первый, шոшջին անգամ в
первый раз, шոшջին հերթին в
 первую очередь
шոшջորդ лидер, вождь
шոшտիկ легенда
шոшտուտ потолок
шոшվուտ утро
шոшվույշն утром; утренний
шոշտ обильный, богатый

ашпаштшадың щедрый
ашпәрһең өүс посыпать
ашпәрһәләшкән апостольский
ашпәрһәнпәрјүйін добродетель,
честность
ашпәржәл апостол
ашпәңдәшә загадка
ашпәңде братъ, покупать
ашпәң здоровыи
ашпәңжәнәл выздоравливать
ашпәңжәрәнән здравница, санаторий
ашпәңжәрәрән Оздоровительный,
целебный
ашпәңжәрјүйін здоровье
ашпәң перед
ашпәң ручей, канава
ашпәңдаңи разг торговля
ашпәңді взятие, захват
ашпәңділ лев
ашпәржәи повседневный, будничный
ашпәң сказать, говорить, шибо
словно, казалось бы
ашпәңбән ступень; степень; градус
ашпәң звезда
ашпәңдаңи астроном
ашпәңдаңи телескоп
Ашиқшад Бог, Цындың иғрәні ради
Бога
ашпәңде изречение, афоризм
ашпәң старший; староста
ашпәңдің знать, вельможи,
старейшины
ашпәң песок
ашпәңде песчаный, из песка
ашпәңдің песчаный, изобилующий
песком
ашпәңдапты вкладчик
ашпәңдәң передавать, завещать
ашпәңдәңде традиция
ашпәң добыча
ашпәржәл заканчивать, завершать
ашпәңде больше, более
ашпәр разоренный
ашпәршәк развалины, руины;
разоренный

ашпәр(ж)ың разрушать(ся),
разорять(ся)
ашпәңдәшопрә плотник
ашпәш зуб
ашпәң ненавидеть
ашпәңи ненавистный
ашпәңпәрјүйін ненависть
ашпәшән инстанция
ашпәң быстрый, быстро
ашпәңдә быстро
ашпәш порок, изъян, дефект
ашпәршәд существо, создание, тварь
ашпәршад пер опьяненный
ашпәшәнәл бульон
ашпәңжәләшкән запретительный
ашпәңжәнәнг заповедник
ашпәңдә запрещать
ашпәңдін запрещение
ашпәңдә запрет
ашпәршәд справедливыи; справедливо
ашпәршәшбәң оправдывать
ашпәршәрјүйін справедливость
ашпәршад ли (вопр частица)
ашпәңдің резульят
ашпәршад бодрствующий
ашпәшәнәл мужаться
ашпәшәнәл архалук (деревенская
одежда)
ашпәршәр серебро
ашпәршәшопрә серебряных дел мастер
ашпәршәңдің сделанный из серебра;
серебряные изделия
ашпәршәр серебряный, сделанный из
серебра
ашпәңдің орел
ашпәңдад приключение
ашпәшәүір бедствие
ашпәңеси ремесло
ашпәңесиң мастерская
(ремесленника)
ашпәңесиңремесленник
ашпәршад свободный, просторный;
проза
ашпәршадаңи прозаик

արձակել освобождать; отпускать;
расстегивать
արձակող отпуск
պրմատ Корень, в разн зн
արջ медведь
արջուկ медвежонок
արջալ бычок
արվարձան пригород
արվեստ искусство
արվեստանց мастерская
(художника)
արտ нива
արտաքիրել артикулировать
արտագող эмиграция, исход
արտագրել переписывать
արտադրամши цех
արտադրաբр продукция, выработка
արտադրել производить, изготавлять
արտադրիչ мат множитель
արտադրյալ мат произведение
արտադրող производитель
արտադրոյթն производство,
изготовление
արտակար чрезвычайный,
необычный
արտահայտել выражать,
высказывать
արտահայտիչ выразительный
արտահայտորյուն выражение
արտահանել вызовить,
экспортировать
արտանուանվան внероднический
արտաշխարհ внешний мир
արտաշնչել выдыхать
արտашиանան заграница, зарубежье
արտашиանանյան заграничный,
зарубежный
արտашиանանցի иностранец
արտашиանել произносить
արտашиվոր необыкновенный,
необычный
արտատեր хозяин поля, угодий
արտատպել перепечатывать
արտարժույր инвалида

արտացոլվել отражаться,
отображаться
արտարտալ внешне
արտեզոր край поля
արտերկիր заграница, зарубежье
արտերկրացի иностранец
արտերկրյաց заграничный,
зарубежный
արտпյուս жаворонок
արռ самец; прил мужского пола
արք король
ափ берег; ладонь
ափամերձ прибрежный
ափսու жаль
ափսուալ жалеть
արտոր ссылка
արտրական ссылочный, тж сущ
արտրել ссылать
արտրյալ сущ ссылочный

թ

թարխանել биться, колотиться
թարխյուն биение
թարխան бьющийся, *пер*
взволнованный
թառ утка, селезень
թառիկ уточка
թագմակնոն многоточие
թաժանուն отделение
(административная единица)
թաժանորդ подписчик, абонент
թաժանորդագրվել подписываться
թաժին отдел
թառ вишня
թաղեն вишневое дерево
թախա счастье, удача, случай
թախուափոր счастливый
թակ двор
թակ лопата
թաղճալ жаждать, мечтать
թաղճան страстное желание, мечта
թամբակ хлопок; вата
թամբակեղեն хлопчатобумажный;
хлопчатобумажные изделия
թամբակի хлопчатобумажный

рашмраկъ = рашмрақъ
хлопчатобумажный
рашмшишнр сплетня
рашмшишы сплетничать
рашјг Но
рашб дело; вещь; др слово, рашбн шјб
т, пр... дело в том, что...
рашбшл уст открывать
рашбшл армия
рашбшишр филолог
рашбшаршннг огород
рашбшишрлпн наушник, интриган
рашбнл тюрьма
рашбтишрлб арестовывать
рашбтишрлжл заключенный, арестант
рашлн(Ч)л распределять(ся)
раш слово
рашшшл мычание
рашшшлб мычать
рашшшлнб = рашшшнг = рашшшл
мычание
рашшшршб словарь
рашбншл грузить
рашшшлшб довольно, достаточно
рашшшл тонкий; тонко
рашшшлшршб тонкостанный
рашшшш диалект
рашшшшрш варвар
рашшшшл осложниться,
усложняться
рашшшшршпн сложность
рашшшшшншшрш к счастью
рашшшшшншшршпн счастье, удача
рашшшл здороваться
рашшшшфл добросовестный
рашшшл приятель, родственник
рашшшшфл обещанный,
состоятельный, благополучный
рашшшшфл благосостояние,
благополучие
рашшшшн симпатичный
рашшшрш благотворитель;
благотворительный;
благотворный
рашшшл стакан

рашрф добрый
рашркшншл сердиться
рашркшншпн сердитый, вспыльчивый
рашрд подушка
рашрд высокий
рашрдшшнш возвышенный, высокий
рашрдшшлр расположенный высоко
рашрдшшл подниматься,
повышаться
рашрдшшпн поднятие, повышение
рашрдшшршпн высота
рашрдшшр высота, вершина
рашрд здравствуй!
рашшшл исключительный
рашшшрш объяснять
рашшшшршпн объяснение
рашшшшшлшшн = рашшшшшлпрн
исключительно
рашшшл открывать
рашшшл кроме
ршлкъ разбить, тж per
ршл сцена
ршл груз, ноша
ршлшшл носильщик
ршлшшшшпн грузовой; грузовик
ршлшшшшпнрд бетонщик
ршлрп крепость
ршлрп принести; привезти
ршлршшр отрада, восторг,
ликование
ршлршл приноситься
ршлрп урожай
ршлшшл врач, врачеватель
ршлрп зрачок
ршлшшл холмистый
ршлрп холм
ршшшшш область (деятельности,
знания)
ршшшшл оригинал, подлинник
ршшшшшпн текстолог
ршшшшшршр = ршшшшшлпрн
инстинктивно, интуитивно
ршшшшн естественный, натуральный
ршшшшшрш квартира
ршшшшшл жилой

բնակիչ житель, жилем
բնակվել проживать, поселяться
բնանկար *иск* пейзаж
բնաշխարհ природа
բնարութին совсем, абсолютно
բողոք протест
բողոքարկու жалующийся,
апеллирующий
բոшտին *нар* бахча, огород
բռցի пламя
բռցել пламенный
բռցկուտի гореть, разгораться,
бушевать, *тж пер*
բռնկ ручка (двери и под.)
բռնել держать; ловить
բրոսити дающий шерсть
բրենեն шерстяной; изделия из
шерсти
բրյուշ = բրյուш шерстяной
բրյում рис
բրյուս гончар
բրյուսանց սუշ гончарная
բրі сова
բրմակ фельдшер
բրմում лечение
բրմել лечить
բրոյս растение
բրու собствено
բրուսկեր вегетарианец
բրուսել цвести
բրուդ пирамида
բրուդ шерсть
բրուն полюс

Գ

զագ газ
զազան зверь
զազանանց зоопарк
զալ приходить
զալիք предстоящее, грядущее
զալуши приход, пришествие
զան трон, престол
զաղափар идея
զաղը исход, эмиграция,
переселение

զաղբական изгнаник, беженец
զաղտնի тайком; тайный
զաղտնիр тайна, секрет
զայլ волк
զայл ягненок, барашек
զարեգրագրծ пивовар
զարեզուր пиво
զարշելի отвратительный
զարտն весна
զեղագիտ эстетик
զեղարվեստական художественный
զեղեցիկ красивый, прекрасный;
красиво, прекрасно
զեш река
զետին земля, почва
զերтолстый, полный (о человеке)
զերшамашинել переоценивать
զերшамиштатի предпочтить
զերшашин отлично; отличный
զերшашинցашի преимущественно
զերшашиншарել перевыполнять
զերшаш перерост, гипертрофия
զերшамուր сверхтвердый,
сверхпрочный
զերшашац сверхбыстрый,
сверхскоростной
զերшашаки сверхъестественный
զերեզմин могила
զերել пленить, *тж пер*
զերզашյուն сверхчувствительный
զերի плленный; пленик
զերկար ультракороткий
զերկուր сверхмощный
զերիոզմանուրյուն переутомление
զերմարտ сверхчеловек, супермен
զերմարլукյանի сверхчеловеческий
զերշահոյք сверхприбыль
զերսել перекармливать
զերսում усиленное питание
զիժ сумасшедший, безумный
զիլы сходить с ума
զիծ линия
զին цена
զինդ серыга
զինեզործ винодел

գինի вино
 գիշեր ночь
 գիշերանոց ночная рубашка
 գիշերօթիկ пансионерский,
 интернатский
 գիտելիք знание
 գիտենալ знать
 գիրանալ толстеть, полнеть
 գիրք книга
 գլուխ голова, глухи պահել
 уклоняться от работы, глухи տալ
 поклониться, кивнуть головой
 (в знак приветствия)
 գլուխզործ шедевр
 գծագրել чертить
 գծագրող чертежник
 գյուղատնտես сельскохозяйственник
 գյուղ изобретение
 գյուղարար изобретатель
 գնալ идти; ехать
 գնալով со временем, с течением
 времени
 գնահատական оценка, отметка
 գնահատել оценивать; ценить
 գնդակ мяч
 գնել покупать
 գնորդ покупатель
 գնչու ցыган
 գնչուի цыганка
 գոգ колени и бедра (когда человек
 сидит)
 գոգեց фартук
 գոհ довольный, доволен
 գող вор
 գողանալ воровать
 գողորդիկ изящный, приятный,
 уютный
 գոյական грам существительное
 գոնե хотя бы
 գովարանել хвалить, расхваливать,
 восхвалять
 գովառանիк хвалитель
 գովել хвалить
 գովերգել воспевать
 գովը (по)хвальба, хвала

գորգ ковер
 գորգագործ ковродел
 գործ дело, работа
 գործադիր исполнительный;
 исполнительная власть
 գործարանատեր владелец завода
 գործարք сделка
 գործել действовать,
 функционировать;вязать
 գործելակերպ способ действий
 գործիչ деятель
 գործիք инструмент
 գործինий действенный, активный
 գորշ серый
 գորտ лягушка
 գոնիկ вульгарный, пошлый
 գոնել находить
 գրագոր плагиатор
 գրախառական рецензия
 գրավական залог, гарантия
 գրել писать
 գրելած манера письма
 գրելածб стиль письма
 գրիչ ручка (для письма)
 գրող писатель
 գուլպш чулки
 գումар сумма
 գույն цвет
 գունագոր цветной
 գունել шар
 գուշակել предсказывать, прорицать
 գուրգորչабը ласка
 գուրզորել ласкать, лелеять
 գուցել может (быть)

Դ

դագաղ гроб
 դակել компостировать
 դակիչ компостер
 դահլիճ зал
 դաղձ мята
 դանակ нож
 դանցաղ медленный; медленно
 դաշնամուր пианино, рояль,
 фортецьяно

դաշու поле
դաշուպիշտրյութ полеводство
դաшбаш становиться; реже:
возвращаться
դаш урок; сословие, класс
դашիսիլ преподаватель, лектор
դашисипи разг учитель(ница)
դашшаршб класс (школьный)
դашбц причислять, относить
դашшрմկեր однокашник
դашկ Козни, интриги
դашվաղիր заговорщик,
заговорщический
դашվաղմոյրյութ заговор, пройски
դашшанбц вера, верование
դаш суд (процесс)
դашտակшб судебный
դашտашшарштц осуждать,
приговаривать
դашտашшаршյալ приговоренный,
осужденный
դашտашվոր судья
դашտашրшб суд (инстанция)
դашտашրկ пустой
դашտել судить
դашр век
դашրակ полка; ящик (стола)
դашրին кузнец
դашրբոց кузница
դашր горе, кручина, забота
դашրձալ снова, опять
դашրձել превращать
դашրչին Корица
դашրճապոյն коричневый,
каштановый
դեկտեմբեր декабрь
դել лекарство
դելալուն аптека
դելին желтый
դենд персик
դենձենի персиковое дерево
դեմ лицо; личность
դեսի по направлению к
դեսք случай, происшествие
դեն еще, пока

դոր, в сочетаниях: դոր զալ
нравиться, դոր չզալ не
нравиться
դորи вне, вовне, դորи զալ выходитъ
դոր вы

Ե

Երե если
Ելակ клубника
Ելնել выходить; всходить,
подниматься
Ելնել вставать, подниматься
Ելոյր выступление (речь)
Ելեղեցի церковь
Եղանակ погода; время года; способ;
мелодия; грам наклонение
Եղեգն камыш, тростник
Եղերական трагический, трагичный
Եղաղ кипеть
Եղանակ энергия, рвение
Եղանапит энергичный, задористый
Եղանрапит энергичный, рьяный
Եղանյունի треугольник
Եղոտանի трехножный, треножник
Ես я
Երազ сон, сновидение
Երազեл мечтать
Երազոն мечтательный
Երաժիշտ музыкант
Երաժշտական музикальный
Երաժշտորյոն музика
Երախտիք заслуга
Երակ вена
Երամ стая, вереница
Երամակ табун
Երանд оттенок
Երանի, Երանի թե хоты бы
Երաշտ засуха; засушливый
Երը когда
Երբեմн иногда
Երբիւ когда-нибудь
Երբիցе когда-нибудь, когда-либо
Երգ песня
Երգարшак песенник (книга)
Երգել петь

Երդվկ клясться
Երդվյալ поклявшийся; присяжный
Երդման клятва
Երեխаш ребенок
Երեխаш թերել рожать ребенка
Երեկ вчера
Երեկոн вечер
Երեկոյան вечером; вечерний
Երեկոյր вечер, вечеринка
Երեն лицо
Երետն тридцать
Երեք три
Երքազ зап идти
Երկի видимо, наверное
Երիւլաшиրդ молодой; молодой
человек
Երիւլաшиրդոյոն моладежь;
молодость
Երիցոն ромашка
Երկ произведение
Երկար желеzo
Երկարյա = Еրկարъ желеzный
Երկար длинный
Երկդեմ двуличный
Երկդրбնանի с двумя дверьми
Երկերևանի двуличный
Երկընտրան дилемма, альтернатива
Երկիр страна, земля
Երկողմ двусторонний
Երկոտ робкий, боязливый
Երկրամши край
Երկրային земной
Երկրպազել поклоняться,
боготворить
Երկու два
Երշիկ колбаса
Երշիկնեն колбасные изделия
Երջանիк счастливый; счастливо
Երջանկահշատակ блаженной
памяти, приснопамятный
Երջանկոյոյն счастье
Երփերան пестрый,
многоцветный, переливчатый
Երևակայորյոն фантазия,
воображение

երևոյթ явление, факт
երևած виднеться, появляться
եփել варить

Զ

զայրանալ злиться, гневаться
զայրացկոլ гневный; гневно;
гневливый
զառամյալ пожилой, старый
զատել отделять, обособлять,
отличать

զատվել выделяться
զարդ украшение
զարդարել украшать
զարդիղնեն украшения, ювелирные
изделия

զարկել ударять
զարմանալ удивляться
զարմանալ удивительный
զարմանահրաշ чудесный,
потрясающий
զարմացնել удивлять
զրապված занятой, занят
զրավել заниматься, заниматься
чем-л.

զրուածք прогулка
զրուել гулять
զալ чувствовать
զգալապես = զգալիքը значительно
զգայում чувствительный
զգեստ одежда, платье
զեկուցել докладывать, читать доклад
զեկուցող докладчик
զենք оружие
զինանց оружейный склад, арсенал
զիմ(Ք)ել вооружать(ся)
զիմվորական воинский, военный,
тж сущ

զինել уступать
զննել (тщательно) осматривать
զողել паять, сваривать
զորոց сварщик, паяльщик
զորակոչիկ призывник
զորանց казарма
զորք войско

զապել сдерживать
զրկանք лишения
զրկ(Վ)ել лишить(ся)
զրպարտել клеветать
զրոյց беседа
զրուարան разговорник, сборник
бесед
զրուել беседовать
զոյզ пара
զուս только, исключительно

Է

էակ существо, тварь
էական существенный, значимый
էօ самка; *որով* женского пола
էժան дешевый
էժանանալ дешеветь
էլ и; тоже, также; а
էշ осел
էջ страница
էս обрезка веток

Ը

ըմբիշ спорт борец
ըմբշամարտ спорт борьба
ըմբոստ строптивый, непокорный
ըմբռել понять, постичь
ըմբռում понимание, осознание
ըմակ выпить
ըմակիք напиток
ընդարձակ просторный, обширный
ընդարձակույն широта
ընդեմ против
ընդլայնում расширение
ընդհանրապես вообще
ընդունել принимать
ընթացք ход, течение, движение
ընթացքից на ходу, с ходу
ընթերքարան книга для чтения
ընթերցից выис читать
ընթերցող читатель
ընթրել ужинать
ընթրիք ужин
ընկեր друг, товарищ

ընկերություն дружба; общество,
компания
ընկոյզ орех
ընտիր отборный
ընտրամբ выбор
ընտրել выбирать, избирать
ընտրյալ избранный, избранник
ընտրող избиратель
ըստ по, согласно
ըստ ամենային судя по всему
ըստ երևույթին по-видимому
ըստ էության в сущности, по
существу
ըստ հրամանի согласно приказу
ըստ ձեզ по-вашему, по вашему
мнению
ըստ վերջին ավլյաների по последним
данным
ըստ ցանկության по желанию

Թ-

րազ корона
րազադիր коронующий,
возлагающий корону
րազադել короновать
րազափոր царь, король
րախանձափին настоятельно
րախիծ грусть, тоска
րախծել тосковать, грустить
րախծուи грустный, тосклиwyй
րանգարանյալին музейный
րանձ густой, плотный
րաշկնակ платок
րաш тар (струнный музыкальный
инструмент)
րատրոն театр
րարզմանել перевodить
րարզմանիչ перевodчик
րարզմանություն перевod
րարմ свежий
րաց мокрый
րափանցել проникать,
просачиваться, пронизывать
րափանցիկ прозрачный,
проницаемый

րափառ бродяжнический
րափառական бродяга, странник;
бродячий
րափառական աշուլ бродячий ашуг
րափառել бродить, странствовать
րաքնիցել прятаться
րաքցնել прятать, скрывать
րե что, же
րե՛ ... րե՛ и ... и
րերն легкий
րերմորեն легко
րերման легконогий, быстроногий
րել нитка; веревка
րեկնածու кандидат
րեկուդ хотя бы
րեյ чай
րեյարան сущ чайная
րեպես хоть и
րերակատարել недовыполнять
րերակողի полуостров
րերակութել недовешивать
րերահավաս недоверчивый
րերած недоразвитый
րերամարսել не переваривать
րերայրել недожечь
րերեփ недоваренный
րերբորնել недопонять
րերը лист (бумаги), газета
րերի неполный, недостаточный
րերխաչ недоваренный
րերլուս впрочем, пожалуй
րերուս недоучившийся, недоучка
րերվել свернуть
րես хотя и
րըվասեր сметана
րիբն бабочка
րիկնել широкоплечий
րիկնոց плащ, накидка, манто
րիկներ спина; тыл
րիմ команда
րիւц число, номер
րիսպու пасмурный
րորե, րորյան бумажный
րնդալ грохотать
րշնամի враг

բշվալ несчастный, отверженный
բո՞յ пусты; (от)пусти!
բորբակ лепет
բորբկել лепетать
բողնել оставить,(от)пускать
բոշակ пенсия; стипендия
բոշակառի пенсионер
բոն внука, внучка
բովիչ обворожительный, чарующий
բովչական обворожительный,
чарующий

բոխը полет
բոչել летать; прыгать
բոշուն птица
բարձրամություն арифметика
բաշկան числительное
բարձրվություն летосчисление
բարդոր личинка, гусеница
բախչալ шлепнуться, трахнуться
բախցաց стук, бряканье, шлепанье
բարբակ попугай
բաւանալ слабеть
բաւասիրսл слабодушный
բաւանց туча
բաւեր бумага
բաւոյ слабый
բաւոյ տալ разрешать
բաւոյատրել разрешать
բաւոյսվություն разрешение
բաւոյն яд
բաւափոր ядовитый
բաւոր настойка
բան рука; крыло
բաւափոր крылатый

Ժ

ժամ час
ժամագործ часовщик
ժամանակակից современник;
современный
ժամացույց часы
ժայռ скала, утес
ժայռուս скалистый
ժանգ ржавчина
ժանգուս ржавый

ժանյակ кружево
ժիր бойкий, резвый
ժյուր галдеж, гвалт
ժյանկ отрицать
ժյառում отрицание
ժպովածի сборник
ժպիս улыбка
ժպուալ улыбаться
ժպում ulyбчивый; улыбчиво

Ի

ի во, от, к
ի բնե от природы
ի զիտուրյուն к сведению
ի ղեակ қстати
ի լրումն ասվածի в дополнение к
сказанному
ի ծնե от рождения
ի կատար ածել привести в
исполнение
ի կատարուն հրամանի во
исполнение приказа
ի նշան բարեկամության в знак
дружбы
ի սեր Ասոն (Ասոն) ради Бога
ի սրտե ցանկանալ от души (от всего
сердца) желать
ի վերջ в конце концов
իզոր зря, напрасно
իրը как, в качестве
իմկ веретено
իմարկե конечно
իմանալ знать
իմաստ смысл
իմաստափել осмысливать
իմաստուրյուն мудрость
իմաստուս мудрый; мудрец
ինչ что, ինչ էլ լինի как бы не было
ինչ-ինչ какие-то (разные)
ինչ-որ какой-то
ինչշափ в какой мере
ինչպես как
ինչպես и как и
ինչպիք какой
ինչու почему

ինչքան сколько, насколько
ինչել, ինչիցել впрочем, ну
իմрениашвишиарկում
самообслуживание
իմрениյուն сущность,
своебычность
իշխан владыка, властелин, князь
իշխել властвовать
իջցնել спускать, опускать
իջնել спускаться, опускаться
իսկ а
իսկашвили действительно
իսկոյն сразу, тотчас
իրադиардиям событие
իриш действительно
իришварий юрист
իришվաբ право
իրոր действительно

Լ

լալ плакать
լալун щенок; *тж пер* молокосос
լալպազործ ламповщик
լալ хороший, хорошо
լալашвили лучший
լալашвили оптимист
լալիկ хорошенъкий, красивенький
լար струна; провод, проволока
լարшին струнный
լացել плакать
լեզու язык
լեх поляк
լեхеринпольский язык
լեп гора
լенбайхин горный
ленбайштиан горная страна
ленбайш гористый
լեփ-լեցուն переполненный
լի полный
լիашвили полнолуние;
полнолунный
լիճ озеро
լինել быть
լիովին целиком
լիոր литр

լիորանց литровый
լիոր полный, исполненный
լծակ рычаг
լոլիկ помидор
լող плавание
լողալ плыть
լողանց купаться, мыться
լողանյալ ванная (комната)
լողարան ванная
լողորդ пловец
լոր перепел(ка)
լորом уж
լոն молчать
լոնցնել заставить замолчать
լոնիк молча, тихо
լաшарий аудитория
լսել слушать
լսելի слышимый
լսանց мыть, стирать
լսացարий раковина, умывальник
լսացվել умываться
լսմել наливать, заполнять
լսմձ ярмо; иго, гнет
լսմծլ решать (задачу и т.п.)
լսմծու решение (чего-либо)
լսյու свет
լսոլ молча
լսսանկար фотография
լսսանկարիչ фотограф
լսսանկարչուրյուն фотография
(занятие)
լսսашվոր светлый
լսսашվորիչ просветитель
լսսին луна, месяц
լոր весть
լորջ серьезный, серьезно

Խ

խարոսիկ обманчивый,
иллюзорный
խաղ игра
խաղանել играть
խաղալ играть
խաղալիք игрушка
խաղաղ тихий, мирный

խաղաղվել успокоится,
умиротвориться
խաղանյակ комната для игр
խաղառնի казино
խաղարկել разыгрывать
խաղացող играющий, игрок
խաղող виноград
խամբել блекнуть, линять
խայքել жалеть
խանգարել мешать
խանութь ревность
խանճախալ вдохновенный;
вдохновенно
խանդել ревновать
խանդուти ревнивый
խանութь магазин
խաչ суп из голья, рубца
խաչарий суп хашная (где подают
хаш)
խաչել (про)варить, туширить
խաչ крест
խաչաձևիկ скрещиваться
խաչմերուկ перекресток
խաչքар камень с резным
изображением креста,
надгробный камень с крестом
խառնарий кратер; жерло; место
слияния (вод)
խառնվել смешаться, спутаться,
перемешаться
խավար мрак, тьма; мрачный,
темный
խավարել темнеть, меркнуть
խартияյշը русый, светловолосый
խեղաքար умалишенный, безумный
խեղացի умный
խեր ум
խեղեգործ гончар
խեղեղեն керамический, глиняный;
керамика
խեցի ракушка, черепок; панцирь
животных
խփախ храбрый
խփափորյուն храбрость
խփել совесть

խիստ строгий; строго
խիստ լենգօֆած отчеливо
подчеркнутый
խլացնել заглушать
խլուրիք крот
խղճալ жалеть, сострадать
խղճախ достойный жалости
խնդիր задача
խնդրանք просьба
խնդրեմ пожалуйста
խնդուրյուն ликование, радость
խնձոր яблоко
խնջույք пир
խչխչալ шуршать, шелестеть
խչխչոց шелест, шуршание
խշալ шуршать, шелестеть, шуметь
խշյուն = խչոց шелест, шуршание,
шум

խխխչալ журчать
խխխչյուն журчание
խխխչուն журчащий
խնի дума, раздумье, мысль
խնհանց кухня
խնհարար повар
խնհարարական поваренный,
кулинарный
խնճավ влажный, сырой
խնճարի смиренный, покорный
խոսել говорить
խոսլած манера говорить
խոսում обещание
խոր речь, слово
խոտ трава
խորամանկ хитрый
խորիդական советник
խորիդանշը символ
խորիդալուտ консультант
խորոված жареный; шашлык
խորովածնց суп шашлычная
խորովել жарить
խորտիկ закуска
խորտկարий суп закусочная
խորը глубина
խոցված пронзенный, тжк per

խառվարք мятежник, бунтарь;
мятежный, бунтарский
խոռվել волновать, тревожить;
скориться, обижаться
խոռվոյն бунт, мятеж
խրախոսиаնք поощрение
խրախոսել поощрять
խռել втыкать, вонзать
խրինջալ ржать
խրինջյոն = խրինջոց = խրինջ
ржание
խրմիր изба
խուզарկո сыщик, ищёйка;
сыскной
խոյս տպլ = խոսափել избегать

б

ծագել происходить, братъ начало
ծագում происхождение, генезис
ծախս разг продавать
ծակուл дуал хибара, нора, щель
ծաղկլ цветок; оспа
ծաղկանց цветник
ծաղկել цветсти, расцветать
ծաղկենինց букет цветов
ծաղկուն цветущий, *тж per*
ծաղկուր цветение, расцвет
ծաղլրдш шут, клоун, паяц
ծաղուել высмеивать, подтрунивать,
иронизировать
ծամել жевать
ծամпн жвачка
ծայр край, кончик
ծայр առել братъ начало
ծայրահեղոյն брайность,
экстремизм
ծանոր знакомый
ծանորиаш знакомиться
ծանորոյն знакомство;
примечание, сноска
ծանр тяжелый, тяжело
ծանոց багаж, груз
ծառ дерево
ծառս слуга
ծառյել служить

ծառյող служащий
ծапи լինել вставать на дыбы
ծառովի аллея
ծավալվել распространяться,
расширяться, развертываться
ծարավ жажда; испытывающий
жажду *тж per*
ծես обряд, ритуал
ծեր старый (о человеке)
ծերպյոն старость
ծերով старик
ծերում старик, старый (о мужчине)
ծիածն радуга
ծիծաղ смех
ծիծաղել смеяться
ծիծաղվա смешливый
ծիծոնակ ласточка
ծիրան абрикос
ծիրաննի абрикосовое дерево
ծխախոտափр табаковод
ծխарան комната для курения
ծխել курить
ծխելիр курево
ծծակ соска
ծծել сосать
ծղուս солома
ծնել рожать; порождать
ծննդական родильный;
свидетельство о рождении
ծնող родитель
ծնուи челюсть
ծնունդ рождение
ծոճրակ затылок
ծով море
ծովակալ адмирал
ծովանկար морской пейзаж
ծովանկարիչ маринист
ծոց пазуха; залив
ծովածոց морской залив
ծոցաւնոր блокнот
ծրագիր программа
ծրագրել планировать
ծրար конверт
ծուշանալ лениться
ծուլոյն лень

ດို့လောက်သူ
ດို့မြတ်သူ
ດို့မြတ်သူ၊ ပဲခဲ့သူ၊
တို့ချို့ချို့သူ

Ч

Чарп молоко
Чархып капля
Чарханаппі дающий молоко
Чарханеңін молочные продукты
Чаша ұнқанда висеть, свистать
Чашвариан вешалка
Чашвариңе колдовать, околодовывать
Чашүеңе вешать
Чашуа мак
Чашмір дуб
Чаш или, либо
Чаш тіл или же
Чаш рән или же
Чашмаңпір добровольно
Чашмар арка, свод
Чашмәншік хотеть, желать
Чашмұнжін добровольно
Чашмұрғ мост
Чашмә воля
Чашварианеңірә привокзальный
Чашд ис크ра
Чашдәләк молния
Чашділуппіа искриться, сверкать
Чашмәз зеленый
Чашмәңеңе встать; стоять
Чашмәңпіи стоячий, стойкий,
неразрушенный
Чашбірк светильник, лампада, *пер*
свет, просвещение
Чашмәншіп регулярный,
систематичный, правильный
Чашмә зов, клич, крик, возглас
Чашмәңеңе звать, вызывать
Чашмиташаңи кантианский; кантианец
Чашапапақыр взяточник
Чашапапаппі взяткодатель
Чашапақ сорока
Чаша связь
Чашшыл подряд, откуп, аренда

Кашшылаппі откупщик, подрядчик
Кашшып синий
Кашшыңе ухватываться, цепляться, *тж*
пер
Кашшыңе держаться, хвататься, *тж*
пер
Кашшыңе строить
Кашшып сомнение
Кашшыңе сомневаться, подозревать
Кашшып сомневающийся,
подозревающий
Кашшы глина
Кашшы глиняный
Кашшы мел
Кашшып покрытый, испачканный
мелом
Кашшып шутка
Кашшарыаппі *юр* исполнитель
Кашшареңе выполнять, исполнять
Кашшартпі выполнение; исполнение
Кашшы кот, кошка
Кашшы шов, шитье
Кашшы лебедь
Кашшы кувшин
Кашшы читать
Кашшы шить
Кашшыр нужда, надобность
Кашшыңе думать, полагать
Кашшыңе словно, казалось бы
Кашшыңе рән словно, казалось бы
Кашшыр мнение
Кашшыкшаңе журчать, *пер* щебетать
Кашшыкшаңпі журчание, *пер* щебет
Кашшыкшаңпі журчащий, *пер*
щебечущий
Кашшыкшиаппі заплата, латка
Кашшыкшиапеңе штопать, латать
Кашшыр короткий
Кашшыңиңе коротенький
Кашшыр красный
Кашшоппашаң мочь
Кашшып тоска (по ком-л.),
стосковавшийся
Кашшыңе карусель
Кашшып куропатка

կեղծավոր притворщик; притворный
կեղծարար фальсификатор;
фальсификаторский
կեղծել подделывать,
фальсифицировать,
притворяться
կեղծիր подделка, фальшивка, ложь,
притворство
կեղուց грязь
կեղտուց грязный
կենալ уст обитать, жить
կենարար животворный,
животворящий
կենդանանալ оживать
կենդանի живот; животное
կենսագրական биографический;
биография
կենսագրույն биография
կենсионер жизнетворный,
животворящий
կենտրոն жилой дом, центр
կенцентрировать централизовать
կեռши черешня
կեռшина дерево
կети пол, половина
կетыфէերին в полночь
կети точка; пункт; кит
կетр способ, вид
կетоге да здравствует!
կին женщина; жена
կինոփրоп кинолюбитель
կիսак половинный, половинчатый
կիսել делить
կիսунչ չаша наполовину
կիրшоптруյн применение
կіпк круглый
կідак кусающий, кусачий
կідак кусать
կідак острый, горький (по вкусу и
пер)
կіпкі остров
կішір жизнь
կібір хобот(ок)

կібір морщина
կібіспас морщинистый
կірпіл взвешивать
կіпіміл наступать; совать, вонзать
կіпкіріп горло
կіпішак волна
կіпішак кохак (рыба)
կіпімбашпір компас
կіпіріп рядом
կіпіліл застегнуться
կіпін пень, обрубок
կіпіншармаш корневище
կіпініл обувь, туфли
կіпізкіл соб обувь
կіпіз(վ)іл называть(ся)
կіпішіл грубый
կіпіл корова
կіпіршапіл разбить на мелкие куски
կіпіршіл сломать, разбить
կіпіріл просо
կіпіршамарап губительный
կіпіршаміл губить, разрушать
կіпірш сила, духовная и физическая
стойкость
կіпіршіл сильный, стойкий
կіпірділ терять
կіпіршиш потерять
կіпішіл догадываться
կіпішак каркать
կіпішарар драчун, задира;
дракливый, задиристый
կіпішіл сражаться, дратиться
կіпіршапіл понарезать, разрезать на
много кусков
կіпіріл резать
կіпіршіл резкий
կіршак огонь
կіркі нести
կіршанашпір церковный; церковник
կірпішіл младший
կіпір спепой
կіпіл ашы съеживаться, сжиматься
կіпішакшашкіш партыйный; партиец
կіпітшакшіл накопляться
կіпірдр грудь

հազինաց насыщаться,
удовлетворяться
հազնել одевать, надевать
հազգնել одевать (кого-либо)
հազուս одежда
հազվազутиш редкий, редкостный
հազվադեպ редко
հակարնափն противоеестественный
հակափառ противогаз
հակագրոն контратака
հակադիր противоположный,
противостоящий
հակադրել противопоставлять
հակադրվել противопоставляться
հակադրել противодействовать
հակադրյան противоядие
հակաշչխոն противовес
հակակռամբ антипатия
հակահարված контрудар
հակահետախուզություն
контрразведка
հակահետախուզ контрразведчик
հակահրդեհային противопожарный
հակածառել возражать
հակամարդկային античеловеческий
հակառակ наперекор, вопреки
հակիրճ краткий
հալարջ смородина
հալարջենի куст смородины
հալքել побеждать
հաճելի приятный; приятно
հածոյր удовольствие
համ вкус (пищи)
համալսարանական университетский
համակրանք симпатия
համահնչություն созвучность,
гармония
համաձայն по, согласно
համապատասխան соответствственный;
в соответствии с
համառ упорный, упрямый
համառուս краткий; кратко
համաւեռ однородный

համար для, ради; номер
համարձակ смелый
համարձակվել осмелиться
համբույր поцелуй
համբուրգ целовать
համբուրգվել целоваться
համեղ вкусный
համեմալ приправлять, сдобрять
համեմալբր приправа, специя
համենայի դা�щи во всяком случае
համեսս скромный
համբնդիանոր всеобщий,
универсальный
համողել убеждать
համողվել убеждаться
համբ немой
հայ армянин; армянский, հայերս
мы, армяне
հայասեր любящий армян
Հայաստան Армения
հայերեն армянский язык; по-
армянски
հայոց армян, армянский
հայոց լեզու армянский язык
հայտնագործել открывать,
изобретать
հայտի известный
հայր отец
հանգամանք обстоятельство
հանգչել погасать, угасать, *тжк нер*
հանգցնել гасить
հանդարս тихо, спокойно, ровно
հանդեպ по отношению к
հանդես представление, праздник
հանդես զալ выступать
հանդերձ вмете
հանդիպում встреча
հանդիսաւուն зритель
հանդուզի дерзкий
հանդուկ загадка
հանդուկի загадочный
հանկարծ винезапно
հանկարծակի զալ удивляться, быть
застигнутым врасплох
հանձին в лице

հանձին ձեզ в вашем лице
հաբրահայտ известный,
общеизвестный
հաբրահայտ общеизвестный,
популярный
հաբրամասցիլ популярный,
общедоступный
հանց diaл как, словно
հանուն во имя
հաշու мирный, дружный
հաշուարդ примиритель,
миротворец; примирительный,
миротворный
հաշուեցնել примирять
հաջող удачный; удачно
հաջողաբար удача, успех
հաջորդ следующий
հառաջել стоять
հասարակ простой
հասարակություն общество
հասկ колос
հասկանալ понимать
հասկանալի понятный
հասել дойти, добраться, достичь
հաստ толстый (но не о человеке)
հաստատարդ = հաստատապին
точно, наверняка
հաստիկ толстенький
հասույք доход, прибыль
հասուն спелый, зрелый
հավ курица
հավանարդ = հավանըն вероятно
հավանել понравиться
հավասարակություն
уравновешенность
հավառа вера
հավատալ верить
հավատացյալ верующий
հավաքածու коллекция, сборник,
собрание
հավաքարդ уборщик, уборщица
հավաքել собирать; убирать,
прибирать
հավաքվել собираться
հավաքոյք сбор, сбороище

հավան навсегда
հավերժ вечно, навечно
հաս штука
հասու ու կեն редкие,
малочисленные
հասել սշտ разезать, разрезать,
отделять; пересекать
հասկանы особенно, в
особенности
հասկություն свойство
հասոր том
հասու острый
հասուցել воздавать, расплачиваться
հար ու նման очень схожий, близкий
հարցույց парадигма
հարթել пьянеть
հարգաճр уважение
հարգելуважать
հարք ровный, гладкий
հարթակ площадка, платформа
հարթաշփ нивелир
հարթավայր равнина
հարթություն плоскость
հարկ налог; этаж
հարկատո налогоплательщик
հարձակել нападать
հարձակում нападение
հարւ невестка
հարց вопрос
հարցել спрашивать
հարցույց вызывать, зарождать; юր
возбуждать (дело)
հասг хлеб
հարնաբ сосед; соседний
հեգ жалкий, бедный, несчастный
հեգիական гегельянский; гегельянец
հեգնաճр ирония
հեգնել иронизировать
հեծյալ всадник
հեծնել оседлать, садиться верхом
հեղափոխական революционный;
революционер
հենակ костьль; опора, подпорка
հենվել опираться
հենց именно

կիշյալ упомянутый
կիվանց больной; пациент
կիվանդագին болезненно
կիվանդանց (за)болеть
կիվանդանց больница
կիվանդու болезненный,
предрасположенный к болезням
հմայել очаровывать
հմայր очарование, обаяние
հմուտ умелый, опытный
հյուսիսային северный
հյուր сок
հյուրեղ сочный
հյուր хибара
հյուրակ хибарка
հյուպատու консул
հյուտել плести, заплетать, вить
հյուտին столяр
հյուր гость, հյուր մնալ оставаться в
гостях
հյուրավանդ гастроль
հյուրանց гостиница, отель
հնագետ археолог
հնական древний, старинный
հնար средство, прием, возможность
հնարափորյութիւն возможность
հնձել косить
հնձվոր косарь
հնեց печь
հնձել звучать, раздаватьсь
հնյուն звук
հնչուի звучный, звонкий
հնուց ի վեր издавна
հոյ մեջծ ли, неужто
հորեյսան юбилей
հորեյսանական юбилейный
հող լուսել заботиться
հողածու заботливый
հոգեբան психолог
հողի душа
հոգնած уставший, устало
հոգնածորյութիւն усталость, утомление
հոգուորական священнослужитель
հոկտեմբեռ октабръ

հող земля, почва
հողմ буря, ураган
հոյակաց великолепный
հոնք бровь
հոսանք течение, *тж per*
հոսել течь
հոսութ течение
հոնդ прохладный, прохладно
հովանց зонтик (от солнца)
հովել дачник
հովիս долина
հոսп запах
հոտութել нюхать, обнюхивать
հոտութելիք орган обоняния
հորашել бурить
հորашող бурильщик
հորարդոյ тетя (по отцу)
հորիզոն горизонт
հոչակ слава, известность
հոչակափռ славный,
 прославленный
հոչակել прославиться
հսկայական огромный, громадный
հսկել контролировать,
 присматривать, следить
հսկչ контролер
հստակ чистый, ясный, прозрачный,
 четкий
հրաժարական прошение об отставке
հրաժարվել отказываться
հրամայել приказывать
հրաման приказ
հրատարակել издавать, публиковать
հրդել пожар
հրենել огненный
հրճանք удовольствие, восторг
հրուշակողոք кондитер
հոգել волноваться, возмущаться
հոյիս июль
հոյմ сырой, недоваренный
հոյմակեր сыроеед
հոյմոր юмор
հոյն грек
հոյու надежда
հոյու ունենալ надеяться

հոյն русло
հոյնшըն греческий язык; по-
 гречески
հոյնիս июнь
հոյնվար январь
հոյշամատյան мемориал (книга)
հոյշարար суплер
հոյշարձն памятник (культуры),
 письменный
հոյշել напоминать, подсказывать
հոյսարդել обнадеживать
հոյսալ надеяться
հոյսահաս потерявший надежду
հոյսահատորյան отчаяние
հոյր выс огонь; пламенный
հոյրիք пылать, гореть;
 разгораться; сверкать
հոյրիքան огненный, пылающий
հօպուս в пользу, на благо, հօպուլ
 քեզ в твою пользу, тебе на благо

Զ

ձախ левый
ձայն звук; голос
ձայնել окликать, подавать голос
ձայնեղ звучный, голосистый
ձանձրանալ скучать, тяготиться
ձանձրոյք скуча
ձափի тетива, курок, приводной
 ремень
ձգել тянуть, натягивать, растягивать
ձգձգել расстягивать, затягивать
ձեղնահարկ мансарда, чердак
ձեղում ստ кровля, крыша
ձեռնածու фокусник
ձեռներեց предприниматель
ձեռնից перчатка, рукавица
ձեռք рука
ձի конь, лошадь
ձիավոր всадник
ձմեն зима
ձմեռել зимовать
ձմերմիկ арбуз
ձյուր смола, деготь
ձյուրփուս смолистый, засмоленный

ձյուն снег
ձոր ущелье
ձորшկ овраг
ձու яйцо
ձուկ рыба
ձև форма, вид

Ղ
ղեկ руль
ղեկավար руководитель
ղեկավարել руководить
ղեկասահնակ бобслей
ղժոնг визг
ղողանց звон (колокола)
ղողանցել звонить (о колоколе)

Ճ
ճագար кролик
ճակаш лоб
ճակիճ болото
ճահճոտ болотистый
ճաղаш лысый, плешиwyй
ճանաչել узнавать; признавать
ճանաչում признание, известность
ճանապարх дорога, путь
ճանճ муха
ճաշ обед
ճաշашանյակ столовая (комната)
ճաշարшн обеденный зал
ճաշարшн столовая (в городе,
учреждении)
ճաշել обедать
ճաш речь, выступление
ճատազյр луч
ճարճашել трещать, потрескивать
ճարճашյтն = ճարճашյтн треск,
потрескивание
ճարդիկ ловкий; ловко
ճարտашин красноречивый человек,
оратор
ճարտашар красноречивый, искусный
ճեղքել рассекать
ճեմашаршн фойе, вестибюль
ճնարшн академия, учебное
зведение

ճնմել ходить, прохаживаться
ճրշ правильный; правильно
ճրէ крик, визг, вопль
ճրպո прут, хворостинка, розга
ճկվել гнуться, выгибаться
ճմլել мять, давить, щемить
ճշգրիլ точный
ճշգրիել уточнять
ճոճանակ маятник
ճոպանովի фуникулер, канатная
дорога
ճշչ кричать, визжать
ճշճ криклиwyй, визглиwyй
ճովոլել щебетать, чирикать
ճովոյում щебетанье, чириканье
ճովոյրիб щебечущий, чирикающий
ճուռ птенец
ճուտիկ птенчик

Մ
մագաղար пергамент
մագաղարե = մագաղարյш
пергаментный
մազ волос
մակարդակ уровень
մահ смерть
մահախտական некролог
մահամերձ находящийся при смерти
մաղ сито
մաղել просеивать, *пер* моросить
մաղձ жалчь, *тж* *пер*
մամոլ мох
մայել блеять
մայիս май
մայր мать
մայրական материнский
մայոն блеяние
մանափան тем более
մանափան пр тем более, что
մանգաղ серп
մանել прядь
մանկական детский
մանկոյրյтн детство
մանկոյց с детства
մանբр мелкий; мелочь

մանրադիտակ микроскоп
մանրադրամ мелкая монета
մանրանկար миниатюра (живопись)
մանրանկարիչ миниатюрист
մանրանկարչուրյուն миниатюра (вид живописи)
մանրէ микроб
մանրոք мелочь, деталь
մանուկ ребенок
մանուշակ фиалка
մաշել изнашивать, обтирать;
разъедать, изнурять
մаша часть
մашерենի куст шиповника
մаштабр реликвия, моши
մашտар шиповник
մашտ палец
մашտիш карандаш
մашտյան журнал (в школе); др книга
մашտացոյց անել указывать,
вываялять
մашտել предавать, выдавать
մашտիչ предатель
մашտնց наперсток
մашտուցարն поднос
մашտուել подавать, подносить,
преподносить
մашտուու офицант
մашրաք пророк
մашրարիս жемчуг
մашրт человек
մашրավեր людоед
մашրашտар легковой (автомобиль)
մашրփկ люди
մашրկուրյուն человечество
մашրզե тренировать
մашրզիк спортсмен
մашրզի тренер
մашրմար мрамор
մашրմարէ = машրմարյ мраморный
մашրմին тело; орган (управления и под.)
մашրմենիл полный, толстый
մашրսել переваривать (пищу)
մашրտ бой

մашրտ март
մашրփկ боец
մашրու чистый
մաшбаш темнеть
մելի гвоздь
մեծ большой
մեծարաբ почтание, чествование
մեծարիլ почтить, чествовать
մեկ один
մեկը кто-то, кто-нибудь
մեկնական отправная, исходная
точка (пункт)
մեկնումեկр кто-нибудь, кто-либо
մեկուի уединившийся, одинокий
մեղադրական обвинительный;
обвинительное заключение
մեղադրան обвинение
մեղադրել обвинять
մեղադրյալ обвиняемый
մեղադրող обвинитель
մեղու мягкий, тихий, нежный;
мягко, тихо, нежно
մեղու пчела
մենակ один, одни (без никого)
մենք мы
մեջ в (чем-л.)
մեջտել середина
մեջք спина, талия
մեղնել умирать
մեղցնել умерщвлять
մետաղ металл
մետаллафт металлург
մետаштири шелк
մետаштиրէ = мետаштириш шелковый
մերք ... мերք то...то
մերձական близлежащий, ближний
մերձափոր близкий, ближний (о человеке)
մերձափորյան близость, родство
մերձարևադային субтропический
մերձափնյան прибрежный, береговой
մերձքայրյան прибалтийский
մերձքեռոյային приполюсный,
приполярный
մերձլուսային околовальный

մերձմուկովյան подмосковный
մերձվոլցյան приволжский
մերձադարձյան пригородный
մերսել массировать
մերսող массажист
մերենա машина, машинка
մերենագրել печатать (на машинке)
մերենագրուի машинистка
մըրեային продовольственный
մըրեր продовольствие
մընած потемневший
մընել темнеть (о дневном свете)
մի неопределенный artikel, разг
один
միքе неужели
միամիտ наивный
միայն только
միայն թե только бы
միացյալ объединенный
միգուցել может быть
մինչն до
մինչն (մինչ) до, по мինչն пр до тех
пор, как
մինչդեռ между тем как
միշտ всегда, постоянно
միջնազային международный
միջամտել вмешиваться
միջանկալ промежуточный
միջանցք коридор
միջատ насекомое
միջին средний, серединный
միջադար средневековые
միջադարյան средневековый
միջնորդ посредник
միջն между
միտուն тенденция, направленность
միտր мысль
միտր անել = митиадել думать,
размышлять .
միրգ фрукты
միքանի несколько
միքանիар некоторые
մլավել мяукать
մլավուն = մլավոց мяуканье
մնալ оставаться

մշակել обрабатывать, разрабатывать
մշակութային культурный
մշակույր культура
մշտական постоянный
մշտափես = միշտ всегда, постоянно
մշտափան вечно горящий
մշուշ туман
մշուշոս туманный
մոդայիկ модный
մոլեգին ряно
մոլի неистовый, рьяный;
фанатичный
մոլոր заблудившийся, заблудший
մոլորակ планета
մոլորվել заблудиться
մոլխир пепел, зола
մոլխրագույն серый
մուն свеча
մոնակալ подсвечник
մուշ ежевика
մուշենի куст ежевики
մոռանալ забыть, забывать
մոռացկոս забывчивый
մոտական близкий, близайший
մոտակայքոս proximity
մոտենալ приближаться, подходить
մոտիկ близкий
մորարոյր тетя (по матери)
մորք кожа, шкура
մորի малина
մոшյի խмурый, угрюмый;
пасмурный, сумрачный
մոյալվել мрачнеть, хмуриться
մսашու дающий мясо
մտածել думать
մտածելակերպ стиль мышления
մտածելած способ мышления
մտածմուք дума, раздумье, забота
մտածող думающий; мыслитель
մտահացում замысел, задумка
մտափրական интеллигент
մտերիմ задушевный, интимный
մտերմանալ сближаться, сдружаться
մտնել входить, заходить

մրգալիք богатый, изобилующий
фруктами
մրգալու фруктовый, дающий
фрукты
մրցակленный
մրցել закоптить, намазать сажу
մրտել мерзнуть
մրդիկ буря, ураган
մրցավար спортивный судья
մրցել соревноваться
մրցում соревнование
մուգ темный (о цвете)
մուծել уплачивать
մուկ мышь
մուռ жажда мести
մուսք вход
մուր копоть, сажа

Յ

յուղ масло (топленое, техническое);
жир
յուղանկար масло (картина)
յուղու жирный
յուր свой
յուրացնել усвоить, присвоить

Ն

նա он, она, оно
նազաք грация, изящество
նախրան национальный
նախրուկ националька
նախаран предисловие
նախарեն авансцена
նախарենոյին предполлярный
նախագահ председатель, президент
նախագահոյում президиум;
председательство, президентство
նախագիծ проект
նախադիմ председент
նախադրյալ предпосылка
նախազգալ предчувствовать
նախազգուշացնել предупреждать,
предостерегать
նախազգուշացն предупреждение,
предостережение

նախալեզու язык-основа
նախալենային предгорный
նախածան приставка, префикс
նախակրթական дошкольный,
предобразовательный
նախակրթարն дошкольное
заведение
նախահայր родоначальник, предок,
прапоритель
նախահաշչիկ смета
նախաձեռնել предпринимать, быть
инициатором
նախաձեռնություն инициатива
նախաճաշ завтрак
նախաճաշել завтракать
նախամայր родоначальница,
прапорительница
նախանձ зависть
նախանձել завидовать
նախանձուл завистливый
նախանշան примета, симптом,
предзнакомование
նախանցյալ позапрошлый
նախաշեն преддверие, порог
նախապատերազմյան довоенный
նախապատճան предпричина
նախապարաւել приготовлять,
подготавливать
նախասենյակ передняя, прихожая
նախասկիզ первоначало
նախասրան вестибюль, фойе
նախատենել предусматривать,
предвидеть, учитывать
նախատենական предпраздничный
նախարար министр
նախերգան пролог, прелюдия,
 увертюра
նախընթաց предыдущий,
предшествующий
նախընտրական предвыборный
նախընտրել предпочтитать
նախին предок
նախրան прежде чем, до того как
нախրան перед тем как
նամակ письмо

նամականի собрание писем
նայած смотря
նայել смотреть
նայված(р) взгляд
նապաստակ заяц
նավ корабль
նаваффорд судостроитель
նавақл лодка
наваффен командир корабля
навашин моряк, матрос
навашупри флот
навашурж керосинка
навхнջ апельсин
навхнջենի апельсинное дерево
նաւ (а) также
նեղ узкий; узко; тесный; тесно
նենցни коварный, вероломный
նետել бросать, швырять
ներազնել воздействовать
ներազյեցրյուն воздействие
ներашմփ замкнутый,
необщительный
ներшնձն замкнутый, скрытный
ներշխար внутренний мир
ներшտել включать, охватывать
ներшոյալ включительно, включая
ներшրկել вспыскивать,
инъектировать, *пер* внушать
ներшրկչ шприц
ներրոդ ода
ներգաղ иммиграция, репатриация
ներդնել вкладывать, инвестировать
ներդրոլ вкладчик, инвестор
ներդրում вклад, инвестиция
ներերашյին внутривенный
ներկ краска
ներկայություն присутствие
ներկարար красильщик, маляр
ներկել красить
ներմուծել ввозить, импортировать
ներշնչել вдыхать, вдохновлять,
внушать
ներշնչված вдохновленный
ներտաղմություն снисходительность
ներուժ внутренняя сила, потенциал

ներում амнистия, прощение
ներքաշել втягивать, вовлекать
ներքին внутренний
ներքնակ тюфяк, матрац
ներքնիշյալ нижеупомянутый
ներքոսин внутренне
նիհար худой
նիհարել худеть
նիհարիկ худенький
նիստուկաց быт, образ жизни
նկատուում соображение
նկար рисунок, картина
նկարագիր описание, облик
նկարազարդել иллюстрировать,
украшать
նկարահնել снимать (камерой)
նկարել рисовать
նկարիչ художник
նմանել походить, уподобляться
նմուշ образец
նյարդ нерв
նյուր материал
ննջասենյակ спальня
ննջել спать, дремать
նշան знак, мишень
նշանակել означать, обозначать;
назначать
նշանառու наводчик, стрелок
նշանափոր видный, известный
նոճի կипарис
նոյեմբեր ноябрь
նոր новый
նորալուսին новолуние; новолунный
նորшհարу молодая невестка,
новобрачная
նորшար новатор(ский)
նորեկ новичок, новоприбывший,
переселенец
նորուդ новый
նորուզ ремонтировать, чинить,
обновлять
նորույր новизна, новинка
նպատակ цель
նպարենին бакалейные товары
նոնակ граната

նափարաբ скамья, скамейка; парты
նափացոյց сидячая демонстрация
նափել сидеть
նվազարաբ музыкальный
инструмент
նվազել играть (на муз.
инструменте)
նվաճել завоевывать, достигать
նվաճում завоевание, достижение
նվեր подарок
նվիրառու дающий подарки
նվիրել дарить
նվիրյալ преданный, приверженный
նվիրվել быть преданным,
приверженным
նվնափի ныть
նվնգ нытье
նրբանցр переулок
նրբերշիկ сосиска
նոյնինչ даже
նոռ (Ճր նոռի) гранат
նոռը тонкий, утонченный

Ը

շարար неделя, суббота
շարարքըր еженедельная газета
շահ выгода, прибыль
շահ шах (монарх)
շահավետ выгодный, прибыльный
շահել выгадывать, выигрывать
շահույր прибыль
շայել звенеть
շայիկ сорочка, рубашка
շափաչել рокотать, реветь
շափայուն = շափաշ рокот, рев
շափաչուն рокочущий, ревущий
շаш очень; много
շашտիни болтун
շарժել двигать
շарժվել двигаться
շарժուն манера поведения
շарժուն движение
շарժուն подвижный
շашտինь продолжительно, долго
շեկիյк русый, белокурый

շեմ порог
շեմ благоустроенный,
обустроенный, богатый; поселок
շիմափшի селянин, крестьянин;
сельский, деревенский
շիմարш строитель
շիմել строить
շիմու надуманный,
неестественный, притворный
շիջ бутылка
շլացել ослеплять, поражать
շորш цепь
շնկնկալ шелестеть, веять
շնկնկան шелестящий, веящий
շնկնկոց шелест, веяние
շնորի милость
շնորհակալ благодарный, полезный
շնորհիц благодаря
շնորիք дар, дарование, умение
շնչափուր задыхаясь
շնչել дышать
շշմել опешить, ошеломиться
շշնջալ шептать
շշնյուն = շշնցոյց = շշունց шепот
շոգ жаркий, жарко
շոպш сверкать, сиять, блестать
շոր разг одежда, платье; тряпка
շշակ гудок, сирена, сигнал, свисток
շիրшել отшвыривать
շոյլ щедрый, расточительный
շոխն грохот, лязг
շվշիլ посвистывать
շվշոց свист
շրջան круг; район; период, эпоха
շրջնիկ странник, скиталец,
бродяга
շրջել переворачиваться
շուն пес, собака
շուշն лилия
շուտ տщ переворачивать
շուտ быстро
շուտավ скоро
շուրք вокруг
շուրք роскошь
շփորել путать

շփրեկի растеряться, смущаться
շքել роскошный

Ա

ողի дух
ողի еж
ոլոր горох
ոլոր крутой, извилистый; изгиб
ոլորս сфера
ոխակալ злопамятный, мстительный
ոլրազին скорбно
ոլրերուրյան трагедия
ողջամիս здравомыслящий
ողջոյն приветствие, привет
ողջունել приветствовать
ոճ стиль
ոնи некий, некто
ոնց разг как
ոչ нет, ոչ նեկих никого, ոչ միայն не
только
ոչշանալ унищожаться
ոչշացու унищожение
ուկեղին изделия из золота
ուկի золото; золотой
ուկոր кость
ուկորս Костлявый, костиственный
ուц чечевица
ուսպիկան полицейский
ուսոյտին прыжок, скачок
ուսունել прыгать, скакать
ով кто
ուոր нога
որ который
որ что
որ чтобы
որшկ качество
որք сирота
որդ червь
որդիս կարմիր кошениль
որերորդ который (по счету)
որից հետո после чего
որմանիր каменщик, кладчик
որու определенный, некоторый,
известный
որոշկ определять, решать

որոշում решение
որովհենու потому что
որուն как, в качестве
որովազի чтобы, для того, чтобы
որովիսի какой
որօ берлога
որու охота
որուրու охотник
որտեղ գде
որրանի сколько, насколько,
поскольку
որկ, որկից какой-либо, какой-
нибудь

Զ

չափերս կավычки
չաղիկ полненький (*չաղ разг = лим*
գեր, մարմնել)
չար злой
չարшրասին злополучный,
злосчастный
չարախտել злословить
չարանալ озлобливаться
չարոյրմին зло
չափ мера, размер
չափանաց слишком, чрезмерно
չըր бесплодный
չիւ чех
չիւերեն чешский язык; по-чешски
չելյալ Недействительный
չելյալ հանարկլ считать
недействительным
չէ որ не так ли
չըեղեն ситецевый; изделия из ситца
չիր ситец
չիսի недоброжелательный;
неохотный, неохотно
չմշկորդ конькобежец
չմուշկ конек
չնայած несмотря на
չնշին незначительный, неважный,
жалкий, мелкий, ничтожный
չոր сухой
չորային засушливый
չորи четыре

չորսարկանի четырехэтажный
չтби выскочка, ненасытный,
жадный
զրիվալ щелкать, позванивать
զրիվոց щелканье, звяканье,
постукивание
շբնալ исчезнуть

Պ

պախар косуля, козуля
պակши мене
պահ миг, мгновение
պահակ сторож
պահաջ требование
պահանջարկ спрос
պահանջել требовать
պահարш шкаф
պահել держать, содержать, хранить
պահոց хранилище, архив
պահպանել оберегать, хранить,
соблюдать
պահպանդաշն консервативный,
консерватор
պаш холодный, прохладный
պայթ взрываться, лопаться
պայթեցնել взрывать
պայրյուն взрыв
պայմանագրածորյուն
договоренность
պашит подкова
պаштиашկ сумка, портфель
պаштрап борьба
պայքарել бороться
պաշտон должностъ, пост
պաշտօնական официальный
պաշտօնավարտին исполнение
должностных обязанностей
պашт дед
պապանձվել онеметь, замолчать
պашտ стена
պատահել случатьсяся, произойти
պատանեկան юношеский
պատանի юноша
պատախան ответ
պատախանալ ответственный

պատեհ подходящий
պատենագրվել покрыться
оболочкой, скорлупой
պատերազм война
պատկանել принадлежать,
относиться
պատկեր картина
պատկերացուն представление
պատճш причина
պատմարին историк
պատմափիр историк, историограф
պատմել рассказывать
պատմելառб стиль, манера
повествования, рассказа
պատմուրյուն история
պատյան ножны; кобура; оболочка;
футляр
պատշаб подобающий, пристойный
պատսպարш кров, приют,
убежище
պատշարվել приютиться,
укрываться
պատվեր заказ
պատվիրակ делегат, посланник
պատվիրաш заповедь, завет
պատվիրել заказывать, поручать,
велеть
պատրիարք иллюзия
պատրաստել готовить
պատռիան окно
պարш веревка
պարшոց шея
պարբերական периодический,
периодическое издание
պարել танцевать
պարզ простой, ясный
պարզш ясный, чистый, простой
պարիսշ стена, ограда
պարծաբр гордость
պարկ мешок
պարш танцор
պարտին господин
պարտեղ сад
պարտիի танцовщица
պեպեն веснушка

պեղենու веснушчатый
պեղр надобность
պիտանի полезный; нужный
պղման медь
պղնձի медный
պղկե отрывать
պղկուել поотрывывать
պղղպան сталь
պղղպանагորд сталевар
պղչ хвост
պղղашин плодоносящий
պղտել вращать
պղտվել крутиться, вертеться,
вращаться
պղուդ ягода, плод
պղուտակ винт
պղորակ сквер, роща

Զ

զահ светильник; факел; люстра
զանց стремиться, стараться
զաբը усилие
զարդ избиение, резня
զարդарար погромщик; погромный
զարդել ломать
զարդսել наломать
զերմ теплый, тепло
զերմագին горячо
զինց ясный, чистый
զիշել зачеркивать, вычеркивать,
стирать
զիզոց резинка, тряпка
զրանկաр акварель
զրել поливать
զորակ скрипка
զորակահար скрипач
զոր вода

Ռ

ռադիոսփրադ радиолюбитель
ռամիկ мужик, простолюдин
ռեքակուել бомбить
ռումբ бомба
ռունգ ноздря
ռուսский

ռուսխини говорящий по-русски,
тж сущ
ռուսաց լեզու русский язык
ռուսերեն русский язык; по-русски
ռուս-հայերեն русско-армянский

Ս

սալոր слива
սալորենի слиновое дерево
սալվի чинара, платан
սալվիոյ платановая ива
սակայն однако
սակավ мало, недостаточно
սակախин малоразговорчивый
սահել скользить
սահման граница
սահմանադիր учредительный,
конституционный
սահմանադրական конституционный
սահմանադրույթին конституция
սահուն скользящий, плавный,
ровный, тж per
սաղմոս псалом
սաղմոսարան псалтырь
սայլ телега, воз
սայլարд возчик
սանրուր лестница
սաբр расческа
սապար горб
սապատափар горбатый
սառը холодный
սառնարան холодильник
սառուցյալ ледовый, ледовитый
սավանակ самолет, лайнер
սավառել парить, реять, витать
սարյակ скворец
սարսափել ужасаться
սափրել брить
սափրվել бриться
սափրպր скорбящий
սեզ бот пырей
սեխ дыня
սենյակ комната
սեպտեմբեր сентябрь
սեռ пол (м/ж)

սեր любовь
սեր пенка, сливки
սերр серб
սերբերъն сербский язык; по-
сербски
սերѣ давать жизнь, производить,
присходить
սերի семя
սերմաшрідպірյուն семеноводство
սերունդ поколение
սեփական собственный
սեփականցնել присвоить,
приватизировать
սիրահարվել влюбляться
սիրել любить
սիրելի любимый
սիրեցյալ возлюбленный
սիրող любитель
սիրու сердце
սիրուհի любовница; *уст*
влюбленная, влюблена
սիրուն красивый; красиво
սիրունիկ красивенький, смазливый
սլանալ мчаться
սխալվել ошибаться
սկզբուր принцип
սկզօր начало
սկսած начиная с
սնել кормить, питать
սննդարшр питательный
սննդու питание, пища
սոլդ ползти
սոլուն ползучий, пресмыкающееся
սոճի сосна
սոսափ = սոսափյուն шелест,
шуршание
սոսափել шелестать, шуршать
սովոր привыкший, привычный
սովորել учиться, привыкать
սովորոյ привычка, обычай
սոսասարկող обслуживающий
սովխալ белый
սոտախոլ лжец, обманщик
սոտանձնել братъ(ся) за

սոտաշական расписка (о получении),
приобретенный, не природный,
грам притяжательный
սուլլ լгать, врать
սուլղծարшр созидающий
սուլղծել создавать
սուլին ստ грудь (женская)
սուլիպած вынужденный,
вынужденно
սուլիսի кормилица (грудью)
սուլոր подлый, низкий; *уст* нижний,
низкий, низовой
սուլորաժանվել подразделяться
սուլորաժանուն подразделение
սուլորшр подло, низко
սուլորգել подписывать(ся)
սուլորդши нижестоящий,
подчиненный
սուլորդած подчинять, ставить
ниже
սուլորկել запятая
սուլորմալ унижаться
սուլորցնել унижать
սուլորցոցիչ унизительный
սուլորգետնյան подземный
սուլորին нижний, низкий, низовой
սուլորդվյան находящийся под водой,
на дне моря
սուլորու подножие, подгорье,
подошва (горы)
սուլորջրան подводный
սուլորդյուն подлость, низость
սովար толстый, объемистый,
плотный
սովարարութք картон
սովել тень
սովերու тенистый
սովոյց точно; точный; достоверно;
достоверный
սրահ зал
սրա-երш того-другого, всякого
սրբական священный; святейший
(обращение к епископу)
սրբակենցալ праведный
սրբապատկեր икона

սրբկ чистить
սրբիչ полотенце
սրել точить, заострять
սրիչ точилка
սրճարան кафе
սրտարան кардиолог
սրտամիկ душераздирающий,
 жалобный, трогательный
սուզակ водолаз, ныряльщик; зоол
 поганка
սուզվել погружатьсяся, нырять
սուս ложь, неправда
սուս սաել говорить неправду
սուսասիբ лжец, врун, *тж прис*
սուր острый; меч, сабля
սուրբ святой
Սուրբ Ծննդի Ծвятое Рождество
սուրբ кофе
սև черный
սևահող чернозем
սևացած почерневший

Վ

վագր тигр
վազել бежать
վազոլбегущий
վազը бег
վախ страх
վախենալ бояться
վախեցնել пугать
վախկուт трусливый; трус
վայլ завтра
վաղցական древний, стародавний
վաղուց давно, издавна
վաճառական торговец, купец;
 торговый
վաճառել продавать
վաճառով продавец
վաճառք продажа
վայել пристойный, подобающий;
 пристойно, подобающее
վայր место, местность
վայրագոյն любость, свирепость,
 буйство, грубость

վայրկենարք = վայրկենապես
 мгновенно
վանդակ клетка
վանել отталкивать, изгонять
վաշչ рота
վաш зажженный, яркий
վատարան печь
վաղել жечь, сжигать, зажигать
վաղելանյոր горючее
վաղելափայտ дрова
վաղելիք топливо
վաш плохой; плохо
վաш вниз, внизу
վաш похота, вспашка
վարшել колебаться, сомневаться,
 робеть
վարшանո колебающийся,
 сомневающийся, робеющий
վարштին обильный, полноводный
վարել вести; управлять; пахать
վարժ умело
վարժապետ уст педагог, наставник
վարժարան учебное заведение (не
 высшее)
վարժվել упражняться, учиться
վարձ плата
վարձել нанимать
վարձու наемный
վարդր водитель
վարиашվիր парикмахер
վարиашվիրանց парикмахерская
վարվել вести (себя), поступать
վարվելավերած манера, стиль
 поведения
վարունց огурец
վեհ высокий, возвышенный,
 величественный
վեհորդ высоко, возвыщенно,
 величественно
վեհսիրան великолодушный
վեճ спор
վեպ роман
վեր вверх, наверх
վերելանд подниматься наверх
վերքչել подпрыгивать

Վեր կենալ вставать, подниматься
Վեր հանել выявлять, вскрывать,
обнаруживать
Վեր նայել смотреть вверх
Վերարաշխ(վ)ել перераспределять(ся)
Վերաբերել относиться, касаться
Վերաբերմուճ отношение
Վերաբերյալ относительно, о
Վերаբերվել относиться, обращаться
Վերաբնակեցնել переселять
Վերаբնակութիւն переселенец
Վերаբնակչութիւն переселенка
Վերаբնակվել переселяться
Վերաբնակություն переселение
Վերаբնահաստել переоценивать
Վերаբնահաստին переоценка
Վերаպնել вновь обретать, находить
 заново
Վերագրել приписывать, относить
Վերադառնալ возвращаться
Վերադառնալ возвращающий,
контролирующий
Վերադարձ возвращение
Վերադարձնել возвращать
Վերազգայն наднациональный
Վերազին(վ)ել перевооружать(ся)
Վերազինութիւն перевооружение
Վերախմատպորել переосмысливать
Վերախաղաղել переигрывать,
разыгрывать заново
Վերածել превращать,
преобразовывать
Վերածնունդ возрождение
Վերаկառուցել перестраивать,
реорганизовывать
Վերаկառուցութիւն перестройка,
реорганизация
Վերակենդանանալ оживать,
воскресать; реанимироваться
Վերակենդանացութիւն оживление,
воскрешение; реанимация
Վերահին (неожиданно, внезапно)
надвигающийся, наступающий
Վերահսկել контролировать,
надзирать

Վերահսկիչ контролер, надзиратель;
контрольный
Վերահսկողակին контролирующий,
контрольный
Վերահտարաշկել переиздавать
Վերահնակвозноситься; уноситься,
отвлекаться; исчезать
Վերահնակվել пересматривать
Վերահնականանել переснимать
Վերահորոգել ремонтировать
Վերափառնել перепродавать
Վերափուլ пальто
Վերացնել ликвидировать,
упразднить, уничтожать
Վերարինել переэкзаменовать
Վերարնություն переэкзаменовка
Վերարվեարկել переголосовать
Վերգետնյա надземный
Վերեկալ лифт
Վերելք подъем, восхождение
Վերընըրել переизбирать
Վերկուծել анализировать
Վերկացնել поднимать, будить
Վերկենալ вставать, подниматься
Վերհանել выявлять, вскрывать,
обнаруживать
Վերնագիր заглавие
Վերնազգեստ верхняя одежда
Վերոհիշյալ вышеупомянутый
Վերջ конец
Վերջանալ кончаться
Վերջնական окончательный
Վերսիֆի снова, опять
Վերցնել братъ
Վերտաստ свыше
Վեր рана
Վերն наверх
Վզжալ просвистеть (о пуле, плети);
визжать
Վզжոց свист, визг
Վզնց ожерелье, колье; шарф,
кашне
Վզվացի посвистывать, повизгивать
Վզվոց посвистывание,
повизгивание

վրար авария	տանձ گرضا
վիզ шея	տանջանք սтрадание, мука
վիխшарի огромный, гигантский, грандиозный, колоссальный	տապաշանք надгробная плита,
վիճակ состояние, положение	камень
վիճել спорить	տառ буква
վիշապ дракон	տապաշանք страдание
վիշаш-քашի смерч, вихрь	տապաշել страдать
վիշտ скорбь, горе	տապաշյալ измученный,
վիպа повесть	исстрадавшийся; мученик,
վիպшишан романист	страдалец
վկայական свидетельство (документ)	տապաւեակ шрифт
վկայել свидетельствовать	տառ бабушка
վկայություն свидетельство	տարագիր живущий на чужбине
վճարել платить	տարածում գանել распространяться
վճռականացնել = վճռականութեն решительно	տարակուսել сомневаться,
վիզиопиц скульптура	недоумевать
վիզиопинг скульптура	տարերի дата
վշշալ монотонно, однозвучно шуметь (о потоке, реки и т.п.)	տարի год
վշշող монотонный, однозвучный шум	տարին рուր круглый год
վշշալ постоянно, непрерывно шуметь	տար теплый
վշշող постоянно, непрерывный шум	տար-տար тепленький, свеженький
վշտու горестный, скорбный	տգեն уродливый; уродливо
վուլн волна	տգեն невежественный; невежда
վուլֆриմ вольфрам	տեղ место
վսեմ высокий, возвышенный	տեղ գրավել занимать место
վսուհույն доверие	տեղահան аնել снимать с места
վրան палатка, шатер	տեղեկատու справочник;
վրեժ месть	справочный
վրձին кисть, кисточка	տեղին уместный
վրիզալ ржать	տեղյակ осведомленный
 S	տենչալ жаждать
տարаша брюки	տենչանք сильное желание,
տալ давать	стремление
տակ под	տեսակ вид, сорт
տակашашործ бондарь	տեսակցույթ свидание
տանել (у)нести, (у)вести, (у)везти; пер выносить	տեսանկյուն точка зрения
տանելի выносимый, переносимый	տեսիլ вид, зрелище; видение,
	призрак, греза
	տեսնել видеть
	տեսնել видеться
	տեսր вид (внешний)
	տեսր тетрадь
	տեր хозяин, владелец
	տեր քաղաքոր царь-владыка
	տեքստիլազոր текстильщик

иѣвѣрѣр космос, вселенная
иѣвѣнъ госпожа, хозяйка
иѣнѣ тина, ил
иѣрѣ властствовать, овладевать
иѣрїафѣнъ печально
иѣрїафѣнъ грустить
иѣнїаир грустный; грустно
иѣнїаирважи печальноокий
иѣквар слабый, нездоровыи, *тж per*
иѣкварианѣ заболеть
иѣнѣб Неприятный
иѣдѣ бесформенный
иѣдѣнъ илистый
иѣнїарїа бесчеловечный
иѣнїакъи домашний, домашнего
изготоўления
иѣнїахъи домашний
иѣнѣкъ сажать (растение)
иѣнорѣн директор
иѣкви крепиться, выдерживать,
проявлять стойкость
иѣкви стойкий, выносливый,
неколебимый
иѣнѣ строка
иѣнѣ праздник
иѣшвирији впечатление
иѣщѣ печатать, издавать
иѣриб҃иа ролгать, сетовать
иѣриб҃иа = иѣриб҃иа = иѣриб҃иа
ропот, сетование
иѣриб҃иа ролгание, сетование
иѣнѣ дом
иѣнѣкъ саженец; *бот* посадка
иѣнѣкъ коробка

8

иѣши хворост, сушняк, дрова
иѣшиб҃иа дровяник, дровянной
сарай
иѣшишипѣ дровяник, дровянной
сарай
иѣшѣр низкий; низко
иѣшѣрѣ расположенный низко
иѣнѣкви желать
иѣнѣквирији желание

иѣвѣрѣр боль
иѣвѣни болевой, болезненный
иѣвѣрѣ, иѣвѣни прыгать
иѣвѣни подпрыгивать
иѣнѣкъ слякоть, грязь
иѣнїаир слякотный, грязный
иѣнѣ род; племя; раса; порода
иѣнїаирїа ликование, восторг
иѣнїаир греза, мечта; бред; фантазия
иѣнѣ сверкать, сиять
иѣнїаирїа до свидания
иѣнїаир демонстрация
иѣнїаир показывать
иѣнїаирѣ проявлять
иѣнїаир список
иѣнїаирѣ выставка
иѣнїаир юзательный палец
иѣнїаир юзательный; показушник
иѣнїаирїа хвастливость,
показуха
иѣнїаир юзатель, вывеска
иѣнїаирѣ показатель
иѣнїаирїа экспонат
иѣнїаирїа демонстрационный зал
иѣнїаир демонстрант
иѣнїаир юзака
иѣнїаирѣ витрина
иѣнїаирїа показания
иѣнїаирїа указание

9

иѣ и
иѣдѣ сила
иѣдѣнъ сильный
иѣ козленок
иѣнѣкъ мозг
иѣнїаир прямой; прямо
иѣнїаир юз перпендикуляр(ный),
вертикальный
иѣнїаирїа направление, *тж per*
иѣнѣкъ уст ухо
иѣнѣнїаир слушатель
иѣнѣнїаир (внимательно) слушать
иѣ2 поздно

піշапір внимательный;
внимательно
пішапіртірмін внимание
пішабыл опаздывать
підр внимание, сознание
підр ти үйнр все внимание,
помыслы
ти плечо
пішилір погон
пішишіл учиться, обучаться
пішишілік поучительный
пішишілік студент
пішишіліртірмін студенчество
пішишілік учеба
пішишіндарінчи училище, техникум
пішишіз учитель
пішишізәнчін учительская (комната)
пішишіл есть, кушать
пішишілір еда, пища
ти куда; где
піришін веселый, радостный; весело,
радостно
піришішішіл радоваться, веселиться
піришішішіл радовать
пірімін значит
піріж другой, иной
піріфакан призрак, привидение,
phantom
пірітің особый, своеобразный

Ф

փаш “межд ну!”
փарварել обворачивать, завертывать
փախչել убегать
փախտական беглый; беглец;
беженец
փախտստ побег, бегство
փական клапан; запор; засов
փականագործ слесарь
փակել закрыть
փայլ блеск, тж per
փայլել блестеть
փаяյлін блестящий
փаяյл дерево, древесина
փаяյлағорұн плотник

փишш факт
փишшік мягкий
փեղկ створка (окна)
փեշ подол; юбка
փеңдерվар февраль
փілін слон
փішишік развалина
փінірлік исскать
փінірлік исскать, выискивать
փірлік разбить, размельчить
փірлік размельчить на множество
кусков
փірліркап бурный, тж per
փішишіл переводить, перевозить
փішишілігептірмін взаимовлияние
փішишіј Ответный визит
փішишішіл передавать (кому-либо)
փішишілік заимствовать
փішишішіл заимствованный
փішишіліртірмін заимствование
փішишірш вице-король
փішіл менять
փішішішіл возмещать
փішішірдамақбіл нападать друг на
друга
փішішішішіл вице-консул
փішішішішіл заместитель
председателя, вице-президент
փішішішішіл заместитель
министра
փішішішішін взаимовыгодный
փішишішішін взаимовыгодный
взаимодоговоренность
փішишішішін взаимное доверие
փішишішіноркін заместитель директора
փішишішінортірмін взаимопомощь
փішлөг улица
փіріж пыль
փірчыл пыльный
փіси яма
փишш почта
փишшіл почтамт
փірішілін гравировать, высекать
փірді опыт; попытка; репетиция
փірдаппі опытный

փորձարար экспериментатор
փորձել пробовать, пытаться;
примерять
փորձնական опытный, пробный
փոփոխություն изменение
փորդիկ маленький
փշակ дупло
փշել дуть
փոքրակ прыскать, фыркать
փոնչակ фыркать
փոնչում = փոնց фырканье
փսիալ шептать, шептаться,
шушукаться, *пер* нашептывать
փսիոց шепот; *пер* шушуканье
փրկարար спасатель; спасательный
փրկել спасать
փրփրել пениться; *пер* разъяриться
փրփռուն пенистый
փրփուր пена
փուզ զալ разрушиться, развалиться
փուզ пустой

Ք

քահանա священник
քաղաք город
քաղաքացիн политик; политолог
քաղաքակրոպյան цивилизация
քաղաքաներա пригородный
քաղաքավարություն вежливость,
учтивость, корректность
քամահրաբոր пренебрежение
քամի ветер
քայլ шаг
քանդակագործ скульптор
քանի сколько
քանի դեռ пока еще
քանի пр потому что
քանիերորդ который (по счету)
քանոն линейка
քաշել тянуть
քաշվել удаляться, отходить, *пер*
стесняться
քաջ смелый; смельчак
քառանկյունի четырехугольник;
четырехугольный

քար камень
քարշկերս каменный, созданный
(построенный) из камня
քаршиф скалистый берег, скала
քарքե каменный
քарոց проповедь, нравоучение,
назидание
քарտս каменистый
քեն затаенная злоба, жажда мести
քենի дядя (по матери)
քերքե дратъ, сдирать
քիր нос
քիմիագործ химик, работник
химической промышленности
քինոս мстительный, злопамятный
քիչ мало
քօնաբը лесть, заискивание
քմիջան усмешка
քնարերգություն лирика
քնարակ критик
քննել рассматривать, изучать,
экзаменовать

քերոց нежный
քո твой
քողակի лачуга, шалаш
քորել чесатъ
քոսի двадцать
քվե голос (при голосовании)
քվեարկել голосовать
քրեական уголовный,
криминальный
քրանել потеть
քույր сестра
քույրիկ сестричка
քուն сон

Ա

և и
և...և и...и

Օ

օգնական помощник;
вспомогательный, подсобный
օգնել помочь
օգնություն помошь

օգոստսавгуст
օգոսկարполезный; полезно
օգուսпольза
օֆուկснабжать, наделять
օձանելիքдухи
օձելдушить, опрыскивать духами;
церк освящать
օժյալосвященный
օձ змея
օձածուկ угорь
օձիքворотник
օղ круг, кружок
օղակ круг, кольцо (но не на пальце)
օբամыло
օշարակ сироп
օպերа опера
օջախочаг, дом; печь
օտшарчужой, посторонний, чуждый
օտшарխашиговорящий на
иностранным языке

օրдень
օրարերрежедневная газета
օրացոյցкалендарь
օրենսդիրзаконодательный;
законодатель
օրենսդրականзаконодательный
օրենսդրությінзаконодательство
օրենքзакон
օրինակпример; например
օրինաբр благословение
օրինելблагословлять

Ֆ

ֆիդայի фидаин
ֆірма фирма
ֆутбріл футбол
ֆутбрілшайрлюбитель футбола, *тж*
прил
ֆутбрілжист футболист

УСЛОВНЫЕ ОБОЗНАЧЕНИЯ

ՊԱՅԱԿԱՆ ՆՇԱՆԵՐ

бот – ботанический
буд вр – будущее время
вин пад – винительный падеж
в разн зн – в разных значениях
выс – высокий стиль
грам – грамматическое
дат пад – дательный падеж
диал – диалектное
долж накл – долженствовательное
 наклонение
досл – дословно
др – древнеармянское
ед ч – единственное число
зап – западноармянское
зд – здесь
зоол – зоологический
изъяв накл – изъявительное наклоне-
 ние
инстр пад – инструментальный падеж
лингв – лингвистический
лит – литературное
мат – математический
межд – междометие
мест пад – местный падеж
мн ч – множественное число
нар – народное
нареч – наречие (часть речи)

нар-разг – народно-разговорное
наст вр – настоящее время
несов – несовершенное
отл пад – отложительный падеж
пер – переносное
поб накл – побудительное наклонение
полит – политический
прил – прилагательное
пр вр – прошедшее время
разг – разговорное
род пад – родительный падеж
см – смотри
соб – собирательное
сов – совершенное
сосл накл – сослагательное наклонение
спорт – спортивный
ср – сравни
сущ – существительное
тех – технический
тж пер – также переносное значение
тж сущ – также существительное
уст накл – условное наклонение
уст – устаревшее
церк – церковное
юр – юридический
∅ – ноль звука

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

- Արքահամյան Ս. Գ., Պառնասյան Ն. Ա., Օհանյան Հ. Ա., Ժամանակակից հայոց լեզու, հ. 2, Եր., 1974:
- Արքահամյան Ս. Գ., Ժամանակակից գրական հայերեն, Եր., 1981:
- Արքահամյան Ս. Գ., Հայոց լեզու. Ճնարանություն, Եր., 2004:
- Առաքիլյան Վ., Ժամանակակից հայերենի հոդվածերի և հոդվական կապակցությունների իմաստային առողմանը, Եր., 1957:
- Ասատրյան Մ. Ե., Ժամանակակից հայոց լեզու. Զեարանություն, Եր., 2002:
- Արքիկյան Ֆ., Ավորիզմներ, Եր., 1997:
- Բարսեղյան Հ. Խ., Արդի հայերենի բայի և խոնարհման տեսություն, Եր., 1953:
- Գալստյան Ս. Ս., Ածանցումը և ածանցները ժամանակակից հայերենում, Եր., 1978:
- Գյուրջինյան Դ., Հերեւյան Ն., Հայոց լեզու. գործնական աշխատանքների ձեռնարկ, Եր., 2002:
- Խոլարյան Ֆ., Տիոյան Ս., Ավարկ հայերենի ուղղափառության, Եր., 2005:
- Մարգարյան Ա. Մ., Ժամանակակից հայոց լեզու (բառակազմություն, դարձվածքանություն, բառավանագրություն), Եր., 1990:
- Զահուլյան Գ. Բ., Ժամանակակից հայոց լեզվի իմաստաբանություն և բառակազմություն, Եր., 1989:
- Մարգարյան Ս., Ժամանակակից հայերենի համառոտ ուղեցույց, Եր., 2004:
- Սուրեհանյան Ա. Մ., Ժամանակակից հայոց լեզու (Հնչունաբանություն, բառագիտություն, բառակազմություն), Եր., 2004:
- Տիոյան Ս., Բառագիտություն (Հանրավեգվարանություն), Պրակ Բ., Եր., 2002:
- Պողոսյան Պ. Մ., Խոսրվ մշակույթի և ոճագիտության հիմունքներ (խոսրվ տեսություն), գիրք առաջին, Եր., 1990:
- Գուրզայան Գ., Տիեզերքը ափի մեջ, Եր., 2005:
- Գուրզայան Գ., Որդիս Արարատի զաքարին, Եր., 2005 թ.:
- Բակունց Ակնել Գրականության մասին, Եր., 1959:
- Դեմիրճյան Դ., Երկերի ժողովածու, հ. XIV, Եր., 1987:
- Տերտերյան Ա., Արվյանի ստեղծագործությունը, Եր., 1941:
- Երգիծական մանրապատումներ, Եր., 1990:

СЛОВАРИ

- Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան, հ. 1-4, Եր., ՀՍՍՀ ԳԱ իրատ., 1969-1980:
- Աղայան Էդ., Արդի հայերենի բացատրական բառարան, Եր., 1976:
- Հայ-ռուսերեն բառարան, Եր., ՀՍՍՀ ԳԱ իրատ., 1984:
- Ղարիբյան Ա. Ս., Ռուսերեն-հայերեն բառարան, Եր., 1982:
- Բեղդիրյան Պ. Ս., Վամեղիլյան Դ. Ե., Ղարիբյան Ջ. Ս., Ղարիբյան Ջ. Ս., Ռուսերեն-հայերեն, հայ-ռուսերեն բառարան, Եր., 1988:
- Առանյան Ս., Գրիգորյան Օ., Русско-армянский учебный словообразовательный словарь. Еր., 2000.

СОДЕРЖАНИЕ

ԲՈՎԱԴԱՎԱՅՐԸ

Предисловие	5
Урок 1	10
Фонетика.	
Буквы: ա, ո, ը, պ, գ, կ, դ, լ, մ, ն.	
Словообразование.	
Префикс ան- .	
Грамматика.	
1. Окончание существительных в местном падеже: -ում .	
2. Бытийный нестандартный, недостаточный глагол կամ (я) есть.	
3. Повелительное наклонение, единственное число нестандартного глагола տանի давать.	
4. Местоимения: դու ты, նա он, она, оно.	
5. Союзы ու и, կամ или.	
Пунктуация.	
1. Знак «՝» (ударение).	
2. Знак «։» (точка).	
Урок 2	14
Фонетика.	
Буквы: ի, յ, շ, ժ, ս, զ, թ, խ, չ ց.	
Словообразование.	
1. Интерфикс -ան- .	
2. Префикс ան- .	
Грамматика.	
1. Указательные местоимения: այս этот, այդ тот, այն тот.	
2. Вопросительное местоимение ի՞նչ что?	
3. Неопределенный артикль ան .	
4. Повелительное наклонение, единственное число нестандартного глагола գանձ приходить, прийти.	
5. Бытийный нестандартный, недостаточный глагол կամ (я) есть.	
Пунктуация.	
Вопросительный знак «՞».	
Урок 3	20
Фонетика.	
1. Է – և.	
2. Соединительный звук [յ].	
Словообразование.	
1. Префикс ման- .	

2. Суффиксы -ե, -յш, -ենի.

Грамматика.

- Личные местоимения: единственное число.
- Образование множественного числа существительных.
- Степени сравнения прилагательных.
- Нестандартный, недостаточный глагол **տեմի** имею (изъявительное наклонение, настоящее время, единственное число).
- Повелительное наклонение, единственное число нестандартных глаголов: **անել** делать, **անկ** сказать, говорить, **անենի** видеть, **անենի** нести, уносить, **ուր** переносить, **ան** приходить, **ենենի** подниматься, вставать, **բերել** приносить, принести, **կենալ ստ** жить, обитать, оставаться, **վերկենալ (վեր կենալ)** вставать, подниматься, **լալ** плакать, **պանի** есть, кушать.

Урок 4 26

Фонетика. Орфография.

- Ա.**
- օ, ո – [o], [uo].**

Словообразование.

- Слова с компонентом -(ա)վար.

- Суффикс **-ենի.**

Грамматика.

- Инфинитив.
- Сказуемое.
- Изъявительное наклонение. Прошедшее несовершенное, настоящее и будущее времена, единственное число.
- Союзы **ինչ** а, **քայլ** но, **անկային** однако.

Урок 5 34

Фонетика.

Буквы: **հ, դ, ն,**

Словообразование.

- Сложные слова.
- Суффиксы **-գի, -ացի, -եցի, -արեն, -երեն.**

Грамматика.

- Образование форм родительного падежа.
- Множественное число имён существительных.

Урок 6 42

Фонетика. [ը] – ը.

Словообразование.

Суффиксы **-իւ, -ուիի.**

Грамматика.

Определенный артикль.

Урок 7 48

Фонетика.

- [Փ].**
- Чередования.

Словообразование.

- Суффикс **-ող.**
- Сложные слова.

Грамматика.	
Повелительное наклонение глагола, единственное число.	
Урок 8	53
Фонетика.	
1. [р].	
2. Чередования.	
Словообразование.	
1. Сложные слова с -ршб, -գելս, -ունս.	
2. Суффиксы -ային и -(ա)կան, ը.	
Грамматика.	
1. Личные местоимения (множественное число).	
2. Вспомогательный глагол է (множественное число).	
3. Изъявительное наклонение: настоящее, будущее и прошедшее несовершенное времена, множественное число.	
4. Нестандартные глаголы կամ (я есть), գիտեմ (я знаю), ունեմ (я имею), արեմ (я стою) в несовершенных временах изъявительного наклонения.	
Урок 9	61
Фонетика.	
1. [թ].	
2. Чередования.	
Словообразование.	
Суффиксы -յշ, -ե, -որդ, -ուրյուն.	
Грамматика.	
Повелительное наклонение, множественное число.	
Урок 10	67
Фонетика. [ձ], [ժ].	
Словообразование.	
1. Сложные и производные слова.	
2. Суффикс -(ա)վոր.	
Грамматика. Գոյականների հոգածակի բիզբ (множественное число существительных).	
Урок 11	75
Фонетика.	
1. [զ].	
2. [ճ].	
Словообразование.	
Суффиксы -եմի, -ակ, -իկ: Антонимы.	
Грамматика. Պատճառական բայեր (каузативные глаголы).	
Урок 12	84
Фонетика.	
Сочетания гласных.	
Словообразование.	
1. Суффикс -արան.	
2. Сложные слова.	
Грамматика.	
Падежи.	

Урок 13	92
Словообразование.	
1. Суффиксы -пъб, -пъшп.	
2. Сложные слова.	
Грамматика.	
Личные местоимения.	
Урок 14	97
Словообразование.	
Суффиксы -пѣ, -пѣп.	
Грамматика.	
1. Глагольные времена:	
давнопрошедшее I.	
давнопрошедшее II.	
2. Отрицательные предложения.	
Урок 15	103
Словообразование.	
Слова с компонентом ցույց.	
Грамматика.	
Прошедшее совершенное время.	
Урок 16	108
Словообразование.	
Суффикс -шկ.	
Грамматика.	
Количественные порядковые и распределительные числительные.	
Урок 17	113
Словообразование.	
Суффикс -յшб.	
Грамматика.	
Образование форм родительного падежа.	
Урок 18	118
Словообразование.	
Суффиксы -ել, -եղել.	
Грамматика.	
1. Составные глаголы	
2. Залог глагола	
Глаголы страдательного залога	
Урок 19	124
Словообразование.	
Суффикс -արշի.	
Грамматика.	
Указательные местоимения.	
Урок 20	131
Словообразование.	
Суффикс -արշի (продолжение).	

Грамматика.	
Склонение указательных местоимений.	
Урок 21137
Словообразование.	
Суффиксы -ing / -ing / -ng, -ish.	
Грамматика.	
Повелительное наклонение глагола.	
Урок 22145
Словообразование.	
Суффиксы -ish, -ish.	
Грамматика.	
Повелительное наклонение: нестандартные глаголы.	
Пунктуация.	
Интонационные (просодические) знаки.	
Знаки «» (ѣзїп) и «» (рѡгѡկѡбѡкѡшїп (бѡшїп)).	
Урок 23154
Словообразование.	
Сложные слова.	
Грамматика.	
Безличные формы глагола.	
Урок 24160
Словообразование.	
1. Префикс фп(ш)-	
2 Сложные слова.	
Грамматика.	
Безличные формы глагола (продолжение).	
Урок 25166
Словообразование.	
1. Суффикс -ил.	
2. Производные и сложные слова с основой ղи//ղр//ղիր.	
Грамматика.	
Безличные формы глагола (продолжение).	
Урок 26172
Словообразование.	
1. Суффикс -ил.	
2. Сложные слова.	
Грамматика.	
Безличные формы глагола (продолжение).	
Урок 27176
Грамматика.	
Безличные формы глагола: результативное причастие.	
Урок 28182
Словообразование.	

Суффиксы -փ, -ք.

Грамматика.

Безличные формы глагола (окончание).

Пунктуация.

Знак «» (սուրակիւն).

Урок 29 187

Словообразование.

Префикс պր(ш)-.

Грамматика.

Изъявительное наклонение: настояще результативное, прошедшее результативное времена.

Урок 30 193

Словообразование.

Префикс մշխ(ш)-.

Грамматика.

Взаимно-возвратные местоимения.

Урок 31 197

Словообразование.

1. Префикс հակ(ш)-.

2. Слова с основой բոլց//բուզ//բժ.

Грамматика.

Определительные и отрицательные местоимения.

Урок 32 202

Словообразование.

1. Отрицательный префикс դժ-.

2. Суффикс -կոլ.

Грамматика.

Неопределенные местоимения.

Урок 33 208

Словообразование.

1. Суффикс -(ա)կան.

2 Сложные слова.

Грамматика.

Прилагательное.

Урок 34 213

Словообразование.

Отрицательный префикс ան-

Грамматика.

Сослагательное наклонение. Будущее время.

Урок 35 220

Словообразование.

Отрицательный префикс ան-

Грамматика.

Сослагательное наклонение. Прошедшее время.

<i>Урок 36</i>	226
Словообразование.	
Суффикс -ф.	
Грамматика.	
Условное наклонение. Будущее время.	
<i>Урок 37</i>	231
Словообразование.	
Суффикс -шбр.	
Грамматика.	
Условное наклонение. Прошедшее время.	
<i>Урок 38</i>	235
Словообразование.	
Отрицательный префикс չ-, ալ-.	
Грамматика.	
Долженствовательное наклонение. Будущее время. Прошедшее время.	
<i>Урок 39</i>	241
Словообразование.	
1. Суффикс -յշ.	
2. Основа միք близкий, близ.	
Грамматика.	
Залог глагола.	
<i>Урок 40</i>	247
Словообразование.	
Суффиксы -ուն, -յուն.	
Грамматика.	
Вопросительные и относительные местоимения.	
<i>Урок 41</i>	251
Словообразование.	
Префиксы ներ-, զեր(ш)-.	
Грамматика.	
Вопросительные и относительные местоимения (продолжение).	
<i>Урок 42</i>	257
Словообразование.	
Префиксы վեր(ш)-, ստոր(ш)-.	
Грамматика.	
Вопросительные и относительные местоимения (окончание).	
<i>Урок 43</i>	263
Словообразование.	
1. Суффикс -արշ.	
2. Сложные слова.	
Грамматика.	
Предлог — послелог.	

<i>Урок 44</i>	269
Словообразование.	
Суффикс -шы.	
Грамматика.	
Предлог – послелог (продолжение).	
<i>Урок 45</i>	274
Словообразование.	
Префиксы ыңғ(ш)-, һаш(ш)-.	
Грамматика.	
Предлог – послелог.	
<i>Урок 46</i>	280
Словообразование.	
Суффикс -шы.	
Грамматика.	
Наречие.	
<i>Урок 47</i>	285
Словообразование.	
Суффикс -шы.	
Грамматика.	
1. Многократные глаголы.	
2. Нестандартные глаголы.	
<i>Урок 48</i>	290
Словообразование. Суффикс) -шы.	
Грамматика.	
Модальные слова.	
Пунктуация.	
Разделяющие знаки.	
<i>Урок 49</i>	296
Словообразование.	
Префикс ыңғ(ш)-,	
Суффикс -(ш)ыпш.	
Грамматика.	
Междометие.	
Пунктуация.	
Разделяющие знаки (окончание).	
<i>Урок 50</i>	303
Словообразование.	
Суффиксы -ши, -чи, -чиш.	
Грамматика.	
Союз.	
Тексты для чтения	308
Сыршып үбіледешіндең жиһизшіліктері	

Армяно-русский словарь	341
Հայ-ռուսերեն բառարան	
Условные обозначения	381
Պայմանական նշաններ	
Использованная литература	382
Օգտագործված գրականություն	